

15 TEMMUZ ŞEHİTLERİ ANADOLU LİSESİ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

"CUMHURİYETİN
BİRİNCİ
YÜZYILI"

"CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILI"

FIRSATLAR

TEHDİTLER

UMUTLAR

Sempozyumun Kapsamı

Resmî ve özel liselerde öğrenim gören öğrenciler, öğretmen ve yöneticiler ile alana ilgi duyan, destek sağlayan, bu konuda çalışmalar yapan ulusal ve uluslararası akademisyenleri, araştırmacıları, dernek ve vakıfları kapsamaktadır.

Sempozyumun Tarihi ve Yeri

Öğrenci Sempozyumu 15 Temmuz Şehitleri Anadolu Lisesi tarafından 24 Nisan 2024 tarihlerinde Trabzon ilinde gerçekleştirilecektir.

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin yüzüncü yılını kutluyoruz. Bu yüzyıl içinde yaşadıklarımızın bilinmesi, anlaşılması önemlidir. Bu amaçla pek çok etkinlik yapıldı, yapılıyor. Ancak cumhuriyet kuşaklarının gelecekle ilgili beklentileri, ülkemizin bu yeni yüzyılda karşılaşılabileceği fırsatların, tehditlerin de konuşulması gerektiği ortadadır. Cumhuriyetimiz ikinci yüzyılında birinci yüzyıldan alacağımız derslerle, yeni yüzyılın önümüze koyacağı imkanlarla daha da yükselecektir. Ancak tarihin akışına ve ülkemizin içinde bulunduğu jeopolitik konuma ve konjektürün getirdiklerine baktığımızda önümüzde fırsatlar kadar tehditler, imkanlar kadar imkansızlıklar çıkacağını da bilmek lazımdır. Bunları şimdiden konuşmak, bugünden fark etmek ve fark ettirmek önemlidir. Bu sempozyumu yapış amacımız işte budur.

Ayrıca ihtiyaç duyulan üstün nitelikli bilim insanı yetiştirmeye kaynaklık etmek, ilgi ve yetenekleri üst düzeyde olan öğrencilerin bilimsel, kültürel araştırmaya yöneltmek;

Tarih bilincini geliştirmek, toplumsal konulara duyarlılığının artırmak,

Bilimsel düşünme, araştırma yapma, akademik çalışmalara alt yapı oluşturabilecek becerilerinin geliştirilmek,

amaçlanmaktadır.

Zekeriya ABANOZOĞLU

Trabzon 15 TŞAL Okul Müdürü

İÇİNDEKİLER

CUMHURİYETİN BİRİNCİ YÜZYILI SİYASAL GELİŞMELER.....	4
CUMHURİYETİN BİRİNCİ YÜZYILI - BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞMELER.....	12
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILINDA EDEBİYAT, SANAT VE SPOR İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	17
CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA TEHDİTLER – GÖÇ.....	28
SAVAŞ VE SAVAŞIN DEĞİŞEN YÜZÜ.....	32
CUMHURİYET'İN İKİNCİ YÜZYILINDA TEHDİTLER.....	38
TÜRKİYE'NİN İKİNCİ YÜZYILINDA DEPREM TEHDİDİ.....	43
CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA TEHDİTLER ; TERÖR.....	49
CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA İNSAN UNSURUNUN FIRSATLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	54
CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA FIRSATLAR.....	61
TARIMSAL MARKALAŞMA POTANSİYELİ: TRABZON ÖRNEKLEMİ.....	67
CUMHURİYETİMİZİN İKİNCİ YÜZYILINDA BİLİM, SANAYİ VE TEKNOLOJİ ALANINDA FIRSATLAR.....	74
TÜRKİYE'NİN KÜLTÜREL ZENGİNLİKLERİ VE TURİZM.....	79
CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA MEDENİYET TASAVVURU.....	88
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASI İLE İLİŞKİLER VE ORTAK HAREKET ETME İDEALİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	91
TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE SON GELİŞMELER.....	96
İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLER KAPSAMINDA ÖNCÜ ÜLKE.....	103
DAİREYİ ADALET İLKESİ VE DÜNYAYA ADALETİ YAYMA MEFKÜRESİ.....	107

CUMHURİYETİN BİRİNCİ YÜZYILI SİYASAL GELİŞMELER

Gizem OLGUN (a) Derya ÇOŞKUN (b)

(a)Öğrenci, Mahmut Celaledin Ökten Anadolu İmam Hatip Lisesi,
gizemolgun2443@hotmail.com

(b)Danışman, Mahmut Celaledin Ökten Anadolu İmam Hatip Lisesi Felsefe Öğretmeni,
csknderya@hotmail.com

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğramasının ardından işgale uğrayan Anadolu'da halkın işgalcilere karşı Mustafa Kemal Paşa önderliğinde verdiği Millî Mücadele, 1923 yılında millî güçlerin zaferi ile sonuçlanmış, bu süreçte, "Büyük Millet Meclisi" adıyla 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan halkın temsilcileri, 20 Ocak 1921'de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adlı yasayı kabul ederek egemenliğin Türk ulusuna ait olduğunu ilan etmişti. Ülke, meclis hükûmeti tarafından yönetilmekteydi. 27 Ekim 1923'te İcra Vekilleri Heyeti'nin istifası ve yerine meclisin güvenini kazanacak yeni bir kabinenin kurulamaması üzerine Mustafa Kemal Paşa, yönetim biçiminin Cumhuriyet olması için İsmet İnönü ile birlikte bir yasa değişikliği tasarısı hazırlayarak 29 Ekim 1923'te Meclis'e sundu. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yapılan değişikliklerin kabulü ile Cumhuriyet, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ilan edilmiş oldu.

Osmanlı Devleti mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti elbette yeni bir rejim ve siyasal örgütlenmenin eseridir. Cumhuriyet dönemi siyasi tarihin ilk yıllarının en belirgin özelliği bir devrim neticesinde kurulan ulusal devlet kurumlarının yapılandırılması ve geliştirilmesi olmuştur. Kurucu seçkin zümrenin devleti kontrolde tutma ve devamlı siyasete müdahale etmeleri, sık sık askeri darbelerle kesintiye uğrayan demokratikleşme mücadeleleri, siyasal çeşitliliğin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen ve başarısızlıkla neticelenen denemeler Cumhuriyet'in ilk yüzyılına önemli başlıkları olmuştur.

Yirmi yılı geçkin bir süre devam eden tek parti rejiminin yerini 1950 yılında çok partili sisteme bırakmasının ardından olgun bir demokratik sistemin oturması için Özal döneminde geçmişe kıyasla daha başarılı adımlar atılsa da bu anlamda istikrarın sağlanamamasından kaynaklı tam bir başarı yakalandığı söylenemez.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılını kutladığımız bu zaman diliminde geçmişe dönüp kuruluşundan bugüne kadar geçirdiği siyasal değişim ve dönüşümleri anlamaya çalışmak güçlü bir geleceğin inşasında ufuk açıcı olacaktır. Anayasa değişimleri, ordu-siyaset ilişkileri, koalisyon dönemleri ve günümüz iktidarı Ak Parti'nin ilk dönemi, farklı iç ve dış faktörlerin etkisiyle sıkıntılar yaşayan son dönem siyasetini bütüncül bir bakışla gözler önüne sermek nihâi gayemizdir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Siyasi darbe, Koalisyon Hükümeti, Muhalefet ,Türkiye Cumhuriyeti

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişin siyasi veçhesine odaklanılan bu makalede gerek anayasal değişimler gerekse ülke siyasetine yön veren önemli iç ve dış gelişmeler kronolojik bir çizgide ele alınmıştır. Bu doğrultuda 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarının hazırlanışına zemin hazırlayan siyasal zemin irdelenmiş; 1923-2023 yılları arasındaki Cumhuriyet'in ilk yüzyılında görev almış hükümetler ve dönemlerinin önemli siyasi ve toplumsal olayları masaya yatırılmıştır.

YÖNTEM

Bildiri hazırlanırken araştırma modeli olarak tarama ve tanımlayıcı araştırma modelleri kullanılmıştır. Bu bağlamda alanla ilgili makaleler, yüksek lisans tezleri, ulusal ve uluslararası güvenlik örgütlerinin sempozyum bildirimleri, konu kapsamındaki kitaplar ve dergiler taranmıştır.

Veri toplama yöntemi olarak yazılı ve görsel kaynaklar tercih edilmiştir. Basın ve yayındaki ilgili konular hakkında yayınlanan belgesel niteliğindeki programlar, dönemin önemli isimleriyle yapılmış röportajlar da göz önünde bulundurulmuştur. Elde edilen veriler güncellik açısından eleme usulüyle incelenmiş ve güvenilirliği tespit edilmiştir.

BULGULAR

Yaptığımız araştırmalar sonucunda elde ettiğimiz bulgular şöyle sıralanabilir:

BMM'nin Açılması (23 NİSAN 1920)

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Misak-ı Milli'nin kabul edilmesinin ardından başlayan İstanbul'un işgali sürecinde meclis önce faaliyetlerini durdurdu daha sonra ise Padişah iradesiyle feshedildi. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Anadolu hareketi Ankara'da yeni bir meclisin açılması kararını aldı. 19 Mart 1920'de yayımlanan genelge ile ülke genelinde seçimler yapıldı. Seçilen milletvekilleri ve İstanbul'dan Ankara'ya gelen son Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinin katılımıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. İstanbul'un işgaliyle başlayan ve 23 Nisan 1920'de meclisin açılması arasında geçen dönemde yaşanan siyasi gelişmeler, ülkede Cumhuriyet rejimine giden süreci hızlandırmıştı.

Birinci Meclisin açılışından 9 aylık bir süre sonra 20 Ocak 1921'da yeni anayasa kabul edildi ve aradan 103 yıl geçti. Anayasa ile oluşturulan ilk mecliste, birbirlerinden farklı görüşler arasında temel ortak noktalara ilişkin düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Anayasa'da kabul edilen meclis hükümeti sistemi, uygulamada parlamenter sisteme doğru sapma sergilemiştir. 1921 Anayasası'nın getirdiği en önemli yenilikler ise yeni Türk Devleti'nin kurulması, monarşinin terk edilerek egemenliğin halka dayandırılması, yerel yönetimlerin kabul edilmesi ve 1923 değişikliği ile birlikte cumhuriyet anayasacılığının başlatılması olarak özetlenebilir.

1922 Mudanya Silâh Bırakışımı Sözleşmesi, 15 Mayıs 1919 günü Yunan Ordusunun İzmir'e çıkışı ile başlayan Türk-Yunan Savaşına son verdiği gibi, Türkiye'nin Trakya sınırının Ankara Hükümetinin istediği biçimde çizilmesi gereğini de Müttefiklere kabul ettirmekle, Lozan Barış görüşmelerinde toprak sorununun çözümlenmesini kolaylaştırmıştır. Daha önce yapılan bağıtlar açısından bakıldığında ise, Mudanya Sözleşmesi, giderek geçerliğini yitirmiş olan 1918 Mondros Silâh Bırakışımı Sözleşmesi'nin yerine geçtiği gibi İstanbul Hükümetinin imzaladığı 1920 Sèvres Barış Antlaşmasının ölü doğan bir bağıt olduğunun da Müttefiklerce kabulü anlamına gelmişti ki, bu olgu, Türkiye'ye karşı güdülen düşmanca ve haksız politikaların baş aktörü İngiltere Başkanı Lloyd Georges'un çekilmesine başlıca neden olacaktır.

Mudanya Silâh Bırakışımı Sözleşmesi'nden hemen sonra itilaf devletleri İstanbul hükümeti ile TBMM hükümetini beraberce barış görüşmelerine davet etmiştir. Artık egemenlik konusunda ortak tanımayan TBMM hükümeti 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırma kararını oy birliğiyle almıştır. Bu gelişme sonunda İstanbul hükümeti istifa etmiştir. 20 Kasım'da Lozan'da toplanan Barış Konferansı'na katılacak delegeleri hükümet görevlendirmiştir. Şubat başında görüşmeler iktisadi konularda tıkanmış, görüşmelere ara verilmiştir. Yeni görüşme trafiğinin başlamasına kadar Nisan başında yenilenen seçimlerle İkinci Grup üyeleri tasfiye edilmiştir. Nitekim 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması kabul edilmiştir. Eylül 1923'te Mustafa Kemal'in grubu Halk Fırkası adını alacak ve Cumhuriyet'in kurucu partisi olacaktır. Ekim'in başında da Ankara başkent olarak ilan edilecektir. Savaş sona ermiş, antlaşmalar imzalanmış ve dahası meclisteki muhalefet neredeyse yok edilmiştir. Fakat hâlen rejimin niteliği tartışmalıdır.(Kısa Türkiye Tarihi,2007)

Cumhuriyet'in İlanı ve Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

Birinci Meclis 16 Nisan 1923'te son toplantısını yaparak tarihe karışırken cumhuriyeti resmen ilan etme görevini ilk kez 11 Ağustos 1923'te bir araya gelen İkinci Meclis üstlendi. Lozan Barış Antlaşması'nın kabulünün ardından 6 Ekim'de ordu İstanbul'a girdi. 13 Ekim'de Ankara başkent ilan edildi. Mustafa Kemal Paşa, yönetim biçiminin cumhuriyet olması için İsmet İnönü ile birlikte bir yasa değişikliği tasarısı hazırlayarak 29 Ekim 1923'te Meclis'e sundu. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yapılan değişikliklerin kabulü ile cumhuriyet, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ilan edilmiş oldu.

1 Kasım 1922'de TBMM kararıyla saltanat ve halifelik makamları birbirinden ayrılmış ve saltanat kaldırılmıştı. 2 Mart 1924'te toplanan Halk Fırkası Meclis Grubu sorunu bu kez kendi içinde tartıştı ve halifeliğin kaldırılmasını karara bağladı. 3 Mart 1924'te TBMM'de kabul edilen bir kanunla halifelik kaldırıldı.

Erken cumhuriyet dönemindeki önemli gelişmelerden biri yeni anayasanın 20 Nisan 1924'te Meclis'te kabul edilmesidir. Yapılan anayasa 1921 dizgesindeki güçler birliği anlayışını bir ölçüde sürdürmektedir.

Yeni anayasa çok partili bir siyasi yaşama olanak veriyordu. Nitekim gidişten memnun olmayanlar bu olanaktan yararlanmak istediler. 17 Kasım'da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu. 10 Kasım'da Halk Fırkası'nın adına "Cumhuriyet" sözcüğü eklendikten sonra, Terakkiperverler de aynı şeyi yapmışlardır. 13 Şubat 1925'te başlayan Şeyh Said Ayaklanması 31 Mayıs 1925'te bastırıldı. İsyanın bastırılması ardından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı.(Kısa Türkiye Tarihi,2007)

Atatürk koşulların elverişsizliğine rağmen, 1930 yılında çok partili dizgeye geçmeye karar verdi. Bu amaçla arkadaşı Fethi Okyar'ı görevlendirdi ve Serbest Fırka 12 Ağustos 1930'da kuruldu. Serbest Fırka denemesi çok kısa zamanda bir felakete dönüştü. Bunalımdan etkilenenler ve gericiler büyük bir heyecanla fırkanın bayrağı altında toplandılar. Bu gidişin nereye varabileceğini kestiren Fethi ve arkadaşları, 17 Kasım 1930'da fırkayı kapattılar.(Kısa Türkiye Tarihi,2007)

İnönü Cumhurbaşkanlığı ve Çok Partili Dönem

Cumhuriyetin en önemli lideri Atatürk, 10 Kasım 1938'de öldü. Ölümünden bir yıl kadar önce ,İnönü ile 1925 yılından beri kesintisiz sürmüş olan cumhurbaşkanı-başbakan ilişkisine son vermiş, başbakanlığa Celal Bayar'ı getirmişti. İnönü'yü istemeyenler meclise bir takım öneriler getirdiler fakat İnönü TBMM'ye o denli egemendi ki kimse bu önerilerin üstünde durmadı. 11 Kasım 1938 günü TBMM İnönü'yü Cumhurbaşkanı seçti.

İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesinden bir yıl sonra insanlık tarihinin en kanlı savaşlarından biri olan 2. Dünya savaşı patlak verdi. Ekonomik sorunlar yaşayan Türkiye bazı düzenlemeler yaptı. Ocak 1945'te Şükrü Saraçoğlu Hükümeti'nce hazırlanan Toprak Reformu tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulduğunda, bu tasarı aynı zamanda CHP içindeki muhalefetin ortaya çıkışına da imkân hazırladı. Tasarı kanunlaşmadan 3 gün önce, 7 Haziran 1945 tarihinde İzmir Milletvekili Celal Bayar, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Kars Milletvekili Fuat Köprülü ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes imzalarıyla CHP Meclis Grubu'na verilen ve Türkiye'nin demokrasi tarihine Dörtlü Takrir diye geçen önerge, parti içi çatlama ve ardından gelen şiddetli kopuşun ilk adımıdır. 7 Haziran 1945 tarihinde verilen önerge, CHP Meclis Grubu'nun 12 Haziran günü yaptığı toplantıda okundu ve reddedildi.

Takrire imza atan milletvekillerinden Adnan Menderes ile Fuat Köprülü Vatan Gazetesi'nde muhalif yazılar yazmaya başlamışlardı. Partinin bilgisi dâhilinde olmayan faaliyetlerin, doğrudan parti disiplinini zedeleyici olduğu gerekçesiyle, Menderes ve Köprülü Parti Disiplin Kurulu'na sevk edildi ve partinin iç durumunu bozmak için partide kaldıkları gerekçesiyle 21 Eylül'de partiden ihraç edildiler. Ardından Celal Bayar, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na kısa bir mektup göndererek 26 Eylül 1945 tarihinde İzmir milletvekilliğinden, 3 Aralık'ta da CHP'den istifa etti.

Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kuruldu. Celal Bayar genel başkan oldu. 26 Nisan 1946'da toplanan CHP meclis grubu belediye seçimi ile genel seçimin öne alınmasını kararlaştırdı. 5 Haziran'da Milletvekili Seçim Kanunu değiştirilerek, tek dereceli seçim esasına geçildi ama yargı denetimi yoktu. Oylar açıkta veriliyor, gizli sayılıyordu. Seçimlerin dürüst olarak yapılmadığı ortadaydı. Bu yüzden CHP ile DP'nin ilişkileri kavgalıydı.

DP ülke çapında seçimi kazandığını ama "attığı oyun sandıktan çıkmadığı" suçlaması yöneltti. Özellikle parti-devlet bütünleşmesine ve kamu görevlilerinin seçim sonuçlarını CHP lehine manipüle ettiğine ilişkin şikâyetler sonuçsuz kalınca DP 1948 yılında gerçekleştirilen ara seçimlere katılmadı ve 1950 yılında gerçekleştirilecek seçimlere de katılmama yönünde tutum aldı.

Ancak 1948'de CHP'nin yönetimine Şemsettin Günaltay'ın gelmesiyle beraber, tek parti yönetiminde yumuşama göstergeleri başlamıştı ve 1950 yılında gerçekleştirilecek seçimler öncesindeki dönemde değişen şartlar, yasal bazı güvencelerin sağlanması ve seçimlerin adil yapılacağına ilişkin olarak verilen teminatlarla DP seçimlere katılmaya karar verdi. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde DP, oyların %55'ini, CHP %41'ini aldı 22 Mayıs 1950'de DP Genel Başkanı Celal Bayar Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü ve ilk sivil kökenli Cumhurbaşkanı oldu. Bayar, başbakanlık görevine Menderes'i getirdi. Ardından Menderes, DP Genel Başkanlığı görevini de üstlendi.

DP'liler seçim başarılarını yeni bir çağın başlangıcı olarak selamlıyorlardı. Gerçekten de önemli bir noktaya gelmiş olunuyordu. 1945'te sona eren devrimci tek-partili dönemin ardından ikinci genel seçimde iktidar, kavgasız gürültüsüz muhalefet partisinin eline teslim ediliyordu.

DP dönemi büyük umutlarla başladı. TBMM tarafından cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar, DP genel başkanlığından istifa etti. Bu görev başbakan olan Adnan Menderes'e verildi.

Menderesli yıllar birçok açıdan ilklerin dönemi olmuştur. İlk kez, gizli oy açık tasnif sisteminin uygulanmasıyla hakiki anlamda demokratik 1950 genel seçimleriyle iktidara gelen DP, müteakip 1954 ve 1957 seçimlerinde de iktidarını korumuştur. 1954 genel seçimlerinde Menderes sadece oy oranını ve miktarını artırmakla kalmamış, Türkiye siyasi tarihinde henüz erişilememiş bir oranı da yakalamıştır. Bu dönemdeki en önemli işlerden birisi de NATO üyeliğiyle Türkiye'nin ilk kez Batı kampının bir parçası sayılmasıdır. Menderes döneminde özelde ABD, genelde Batı Bloku'yla ilişkilerin sıklaştırılmasına özen gösterildi. Cumhurbaşkanı Bayar, bu yönelişi 1954'te ABD'ye resmî ziyarette bulunan ve Kongre'de konuşma yapan ilk Türkiye Cumhurbaşkanı olarak taçlandırdı. (Siyasi Tarih 1918- 1994,2003)

Demokrasi'ye Vurulan Darbeler

Mayıs'ta yapılan seçimlerde DP, %58,4 oy ile Türkiye Cumhuriyeti'nin en yüksek oyunu alarak iktidarda kalmayı başardı. Seçimlerden bir yıl sonra 1955'te Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalandığına dair haberin ardından Ankara, İzmir ve İstanbul'da halkın sokağa dökülmesiyle "6-7 Eylül olayları" yaşandı. "6-7 Eylül Olayları"nda, azınlıkların yaşadıkları semtlerde yangınlar çıkarılmış, kiliselere ve mezarlıklara saldırılarda bulunulmuştu. Ardından 1957'de "9 Subay Olayı", ordu içinde bir grup subayın hükümete komplo hazırlamak suçundan yargılanmaları ile neticelendi. 1959'da İsmet İnönü'nün bazı yurt gezilerinin engellendiği ve saldırıya uğradığı iddiaları ortaya atıldı. 21 Mayıs 1960 tarihinde, 27 Mayıs Askeri darbesinden 6 gün önce, Harp Okulu öğrencileri sokağa çıktı ve Zafer Anıtı'na kadar "sessiz" yürüyüş yaptı.

27 Mayıs 1960 yılında 38 kişilik Milli Birlik Komitesi, "DP'nin ülkeyi gitgide bir baskı rejimine ve kardeş kavgasına götürdüğünü" gerekçelerini öne sürerek yönetime el koydu. Milli Birlik Komitesi, Anayasa ve TBMM'yi feshetti, siyasi faaliyetleri askıya aldı.

1960 Askerî Darbesi bir ilk olarak askerî bürokrasinin siyasi iktidarın tasarruflarından memnun kalmadığında, iktidarı alaşağı edebileceğine dair düşüncenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bundan dolayı başarısız darbe denemeleri bir yana 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi, 27 Şubat 2007 post-modern darbesi gibi askerî müdahaleler, 1960 darbesinin ülkedeki demokratik konsolidasyonuna nasıl ket vurduğunu göstermektedir. 1960 Askerî Darbesini hazırlayan koşullara baktığımızda ekonominin tıkanmaya başlamasıyla derinleşen siyasi gerilimin taraflar arasında şiddet

olaylarına dönüşmesi ve bunun da ekonomiyi daha fazla baltalamasının getirdiği kronik kısır döngü, devletin asli vazifesi olan güvenliği asayiş olarak sağlanmasındaki zafiyet, askerî bürokrasinin bir kurtarıcıya dönüşmesini mümkün kılmıştır.

15 Ekim 1961'de yapılan genel seçimlerden sonra yeni meclis toplanmış, hükümet oluşmuş ve yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cemal Gürsel cumhurbaşkanı seçilirken, genel seçimler sonucunda CHP-AP(Adalet Partisi) işbirliğiyle 20 Kasım 1961'de I. İnönü koalisyon hükümeti kurulmuş ancak istikrarı sağlayamamıştır. Özellikle de siyasi aflar konusundaki anlaşmazlıklar koalisyonun 31 Mayıs 1962'de yıkılmasına neden olmuştur. II. İnönü koalisyon hükümeti ilkinden pek farklı olmamıştır. CHP-YTP-CKMP koalisyonu da sonunda 2 Aralık 1963 tarihinde son bulmuştur. 25 Aralık 1963'te işbaşına gelen III. İnönü hükümeti de ilk ikisinden farklı olmamış, Kıbrıs bunalımının etkisiyle kurulan bu koalisyon, neredeyse tüm zamanını Kıbrıs eksenli dış olaylarla uğraşmakla geçirmiştir.

Adalet Partisi yeni genel başkanını seçmek üzere 27-29 Kasım 1964'te II. Büyük Kongresi'ni yapmıştır. Bu kongrede Süleyman Demirel AP Genel Başkanı seçilmiştir. 10 Ekim 1965 genel seçimlerinde oyunu artıran tek parti AP olmuş ve hükümeti tek başına kurabilecek çoğunluğu elde etmiştir. 1965-1971 yılları arasındaki dönem, AP için bir taraftan ordunun gözünde DP'nin devamı olarak görünmekten rahatsızlık duyduğu, rejimle uzlaşmak istediği, diğer taraftan da tabanına DP'nin takipçisi olduğunu anlatmak için çaba sarf ettiği bir dönem olmuştur.

Yeni kurulan rejimle uzlaşmayı siyasal stratejisinin odağına koyan Demirel, ordu ile ilişkileri rayına oturtabilecek birinin Cumhurbaşkanı seçilmesini istemiştir. Demirel'e göre bunu sağlayabilecek en uygun aday Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'dır. Sunay, her ne kadar Silahlı Kuvvetler Birliği adlı yarı askeri yapılanmanın liderliğini yapmışsa da 1961 seçimlerinden sonra parlamentonun açılmasına engel olmak isteyenlere karşı çıkmıştır. Böylece 27 Mart 1966'da AP ve CHP'nin uzlaşmasıyla Cevdet Sunay 5. Cumhurbaşkanı olarak köşke çıkmıştır.

Her ne kadar AP, Sunay'ı ordu ile ilişkilerinde bir yumuşama aracı olarak görmüşse de 12 Mart 1971 Muhtırası ile amacına ulaşamadığını görecektir. Gürsel'den sonra yine bir darbeci askerin cumhurbaşkanı seçilmesi ordunun siyaset üzerindeki etkisinin sürmesine yol açmıştır.(Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı,2023)

1969 seçimlerinde AP oyların %47'sini almış ama iktisadi durum tıkanma noktasına gelmişti. Ayrıca Demirel ve AP'nin sanayi burjuvazisini tarım burjuvazisine yeğlediği ortaya çıktığı için AP bir parçalanma yaşamıştır. 40 kadar milletvekili partiden koparak Demokratik Parti'yi kurmuşlardır. 1970'te ise olaylar tırmanışa geçmiş DİSK' e yönelik bir yasa tasarısını protesto eden işçiler İstanbul'da yaptıkları gösterilerle gidişata farklı bir yön vermişlerdir. Aynı dönemde bir bir patlak veren öğrenci olayları da "şehir gerillası" tipine kaymış, üniversitelerde büyük olaylar çıkmıştır. Böyle bir ortamda Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları 12 Mart Muhtırası'nı vermişler, bu sonuçtan da hükümeti ve meclisi sorumlu tutmuşlardır. Atatürk'ün ve Anayasa'nın öngördüğü reformlar yapılsaydı ülke bu hale gelmeyecek ve muhtıraya gerek kalmayacaktı yönündeki fikirler ile bu istenilen reformları yapacak partiler üstü, " kuvvetli ve inandırıcı" bir hükümet arzusu gün yüzüne çıkmış, durum karşısında Demirel istifa etmiştir.

Türkiye 14 Ekim 1973'te yapılan seçimlere kadar sürecek olan ara rejim dönemine girdi. Bu dönem için ikisi Nihat Erim, biri Fatih Melen ve sonuncusu Naim Talu'nun başbakanlığı altında dört ara rejim hükümeti kuruldu. Partiler açısından en önemli gelişme CHP'de oldu ve parti içindeki anlaşmazlıklar nedeniyle istifa eden İnönü'nün yerine Ecevit'in genel başkanlığa seçilmesi olmuştur.

12 Mart dönemi içinde bir de Cumhurbaşkanlığı sorunu yaşandı. 1973 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde darbecilerin adayı meclis tarafından kabul görmemiş; siyasal partilerin üzerinde anlaştığı bir isim (Fahri Korutürk) cumhurbaşkanı seçilmişti. Bu olay aslında 12 Mart döneminin fiilen sona erdiğinin bir göstergesidir. 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan genel seçimlerle yeni demokratik dönem resmen açılmış oldu. Sonuçta partiler kontenjan senatörü olan Fahri Korutürk'ün ismi üzerinde anlaştilar ve Korutürk 6 Nisan 1973'te yapılan oylama sonucu Cumhurbaşkanı seçildi.

1973 seçimlerinden CHP, beklenmedik bir şekilde birinci parti olarak çıkmıştır. Bu sonuç CHP'deki değişimin taban tarafından onaylandığı anlamına gelmektedir. AP ise bu seçimlerde öngörülenin üzerinde bir oy kaybına uğramıştır. CHP'nin lideri Ecevit, hükûmeti kurmakla görevlendirilmiş ancak görevi iade ederek yakında yapılacak yerel seçimleri beklemeyi yeğlemiştir. Ecevit'ten sonra görevlendirilen Demirel de yeni hükûmeti kurmayı başaramamıştır. Gündeme getirilen CHP-AP ortaklığı da gerçekleşmemiştir. Yeni hükûmet kurulamadığı için 12 Mart döneminin Talu hükûmeti göreve devam etmiştir. Bu durum partiler açısından açık bir başarısızlığı ifade etmektedir. Partiler arasında uzlaşma sağlanamadığı için yılsonuna gelindiği hâlde meclis başkanı bile seçilememiştir.

Aralık 1973 tarihinde yapılan yerel seçimler de CHP'nin üstünlüğüyle sonuçlanmış ve bu sonuçlar CHP'nin genel seçim başarısının tesadüf olmadığını göstermiştir. Uzun görüşmeler ve sıkı pazarlıklar sonucunda CHP-MSP koalisyon hükûmeti kurulabilmiştir.

CHP-MSP hükûmetinin en önemli icraatı kuşkusuz "Kıbrıs Barış Harekâtı"dır. Türk ordusu 24 Temmuz 1974'teki ilk hamlesinde önemli kazanımlar elde etmiştir. Birinci Harekât sonrasında oluşan dış tepkiler genel olarak olumludur. Dünya kamuoyunun ve diplomatik çevrelerin kanaatleri Türklerin haklılığı yönünde oluşmuştur. Ancak İkinci Harekât'tan sonra dünya kamuoyu Türkiye'nin aleyhine dönmüştür.

İkinci Harekât'tan kısa bir süre sonra MSP ile CHP arasındaki, zaten var olan anlaşmazlıklar iyice ilerlemiştir. MSP'ye daha fazla dayanmadığı için ve erken seçime gitme umuduyla Ecevit, Eylül 1974'te istifa etmiş fakat seçime gitmek şartıyla yeni bir hükûmet ortağı bulamamıştır. Demirel ise kendisine şiddetle karşı olan Demokrat Parti'nin desteğini alamadığı için sağ bir koalisyon kuramıyordu. Bu durum ülkede 213 gün süren bir hükûmet bunalımı yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Sonunda Demirel bir kutuplaşma siyaseti güderek ve Demokratik Parti'den ayrılan 9 milletvekilinin desteğini alarak karma bir hükûmet kurmayı başarmıştır.

1977 seçimlerinde CHP yeniden ve daha da yüksek bir oy oranıyla (%41,4) birinci parti olmuş fakat bu oran tek başına hükûmet olmaya yetmemiştir. Nitekim CHP azınlık hükûmeti güvenoyu alamayınca Demirel, ancak 5 ay sürebilen, 2. MC'yi kurmuş; bunun ardından da AP'den "transfer" edilen ve her birine bakanlık verilen 11 milletvekili sayesinde Ecevit hükûmeti kurulabilmiştir.

Ecevit'in istifasından sonra, AP lideri Demirel, MHP'nin ve MSP'nin dışarıdan desteğiyle bir azınlık hükûmeti kurmuştur. Bu hükûmet çok radikal ekonomik kararlar (24 Ocak 1980 kararları) alarak ülkeyi düzliğe çıkarmaya çalışmıştır. Fakat artık anarşik olaylar dizginlenemez düzeye çıkmış ve çok belirgin bir devlet boşluğu oluşmuştur. Bıçak sırtındaki hükûmet ekonomik konulardaki atılımlarına karşın siyasal ve sosyal alanda başarılı olamamıştır.

12 Eylül 1980'in erken saatlerinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in önderliğinde TSK cumhuriyet tarihinin, önceki darbeden çok daha köktenci olan, üçüncü darbesini gerçekleştirmiştir. Hükûmet ve TBMM dağıtılmış, MGK yürütme ve yasama işlevlerinin tepe noktasını oluşturmuş, 16 Ekim 1981'de bütün siyasi partiler feshedilmiş ve tüm malvarlıkları hazineye aktarılmıştır.(Kısa Türkiye Tarihi,2007)

Darbeden 1 hafta sonra Bülent Ulusu hükûmet kurmuş ve Meclisten güvenoyu almıştır. MGK Yasama Görevleri İhtüzüğü ve MGK Hakkında Kanun ile Anayasa Düzeni Hakkında Kanun çıkarılarak rejime anayasal bir dayanak sağlanmıştır. 29 Haziran 1981'de 1982 Anayasası'nı hazırlayacak olan Kurucu Meclis oluşturulmuş; Anayasa'nın oylamaya sunulmasının ardından Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Darbe Sonrası Yeni Dönem

1982 Anayasası'nın halkın oylamasıyla kabul edilmesinin ardından 6 Kasım 1983 tarihinde genel seçimler yapılmış ve bu seçimde ANAP çoğunluğu sağlamış, 13 Aralık 1983'te de 1989'a kadar sürecek olan Özal Hükûmeti dönemi başlamıştır.

12 Eylül Darbesi ve sonrası 1982 Anayasası ile darbe öncesi faaliyette bulunan dört büyük partinin genel başkanları 10 yıl süre ile siyasi yasaklı konumuna getirilmiştir. 1987 yılına kadar süren söz konusu

vaziyet 6 Eylül 1987'de yapılan referandum sonucu bu dört partinin liderinin siyasi yasaklarının kalkmasıyla neticelenmiştir.

7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in yedi yıllık görev süresinin bitmesinin ardından 31 Ekim 1989'de Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak Turgut Özal seçilmiş; sivil, demokrat ve dindar görünümü ile geniş bir kitlenin de teveccühünü kazanmayı başarmıştır. Özal döneminin en önemli dış politika gelişmesi kuşkusuz Körfez Savaşı olmuştur. Özal, bu dönemde izlediği ABD yanlısı tavırları ile Saddam Hüseyin'in iktidardan düşmesi için yoğun çaba harcamıştır.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal Türkiye'de ciddi bir zihniyet dönüşümüne öncülük eden siyasi figürlerdendir. Döneminde Türkiye insanı, uzun süredir yaşadığı aşağılık kompleksinden kurtulmuş, daha yapıcı bir şekilde uluslararası sisteme katılma yolundaki psikolojik engelleri ortadan kaldırmıştır. Yine bu dönemde Türkiye'nin Batı'ya bağımlılığı görece azalmış ve çevresindeki ülkeler ve aktörlerle karşılıklı bağımlılık ilişkileri geliştirerek ittifak politikasını çeşitlendirmiştir. Ancak 17 Nisan 1993 günü geçirdiği kalp krizi neticesinde vefat etmiş, boşalan cumhurbaşkanlığı koltuğuna 16 Mayıs'ta, 2000 yılında süresi dolana kadar, Süleyman Demirel oturmuştur.

Demirel Merkez sağ geleneğini Türkiye'de üstlenen siyasetçilerdendir ve tıpkı Adnan Menderes gibi popülist bir politikacı olmuştur. (Örmeci.O.Dergipark. C.21, S.3)

28 Şubat Süreci ve AK Parti Dönemi

Türk siyasi tarihinde çok partili hayata geçilmesiyle birlikte neredeyse her on yılda bir darbe veya muhtıralar yaşanmıştır. Yaşanan darbeler sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve/veya siyasi partiler kapatılmış, başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan haklarının ihlal edildiğine tanık olunmuştur. Bu darbelerden birisi de yüz binlerce insanın temel haklarını ihlal eden 28 Şubat (1997) Darbesi'dir.

RP'nin iktidardan uzaklaşmasına neden olan 28 Şubat süreci, "post-modern darbe" olarak adlandırılır. Öyle ki 28 Şubat'ın yaşandığı 1997'den 2002 seçimlerine dek geçen sürede kısa süreli koalisyon hükümetleri kurulmuş, ülke ciddi bir istikrarsızlık sürecinden geçmiş, 1999 ve 2001'de büyük ekonomik krizler yaşanmıştır. Kötüye giden vaziyet 3 Kasım 2002 günü yeni bir erken genel seçim yapılması kararını zorunlu kılmıştır.

3 Kasım 2002 günü Türk seçim tarihindeki en ilginç sonuçlardan biriyle karşılaşmıştır. Seçimlerden, kuruluşunun üzerinden bir yıl geçmiş olan AK Parti %34'lük oranla birinci parti olarak ayrılmış, CHP ise %19 ile ikinci parti olmuştur. İlginç olan takip eden beş partinin %5'i geçen oy oranlarına rağmen %10'luk seçim barajına takılarak Meclis dışında kalmalarıdır. Seçimlere iktidar partisi olarak giren Demokratik Sol Parti (DSP) ise %1'i ancak geçebilmiştir.

AK Parti iktidarının birinci dönemi, 2002-2007 yıllarını kapsar. Bu dönemde, demokratik dönüşüm taleplerine cevap verme, vesâyet yapılarına karşı çıkma, AB ilişkilerinin geliştirilmesi ve izlenen politikalara yöneltilen eleştirilerle mücadele ön plana çıkmaktadır.

3 Kasım 2002 yılında iktidara gelen ve AB'yle uyum gibi konularda reformlar yapan ve ekonomide başarı sağlayan AK Parti'nin seçmen nezdindeki algısını ölçmek açısından önem taşıyan 2004 Mahalli Seçimleri AK Parti'nin zaferi ile sonuçlanmıştır. 2007 yılına gelindiğinde ise Başbakan Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı adaylığı tartışma konusu olmuştur ancak süreç sonunda AK Parti, dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ü aday göstermiştir. Abdullah Gül'ün seçilmesi ile sonuçlanan seçim sürecinde mecliste 367 çoğunluğun sağlanıp sağlanamaması tartışmaları bu seçime damgasını vuran başka bir gelişmedir.

AK Parti'nin ikinci iktidar dönemi olan 2007-2011 yıllarında, anayasal dönüşüm ve bu dönüşüme karşı ortaya çıkan siyasi direnç dikkati çekmektedir. Türk siyasi tarihinde sürekli yer ve sorun teşkil eden "başörtüsü problemi", yasağın kaldırılması konusunda toplumsal bir mutabakatın oluşmasına rağmen AK Parti iktidarı tarafından dahi ilk yıllarda çözüme kavuşturulması konusunda cesaret edilemeyen bir "problem" olmuştur. Başörtüsü yasağı tartışmaları 2008 senesinin ilk aylarında tekrar alevlenmiştir.

MHP'nin de destek vermesi ile 2 hafta gibi kısa bir sürede Anayasa'nın ilgili maddelerinde değişiklik yapılmış ve Şubat 2008'de yasak kaldırılmıştır.

AK Parti iktidarının üçüncü döneminde hükümeti en çok etkileyen olaylar, Kürt meselesinin çözümüne yönelik çabalar, Gezi Parkı eylemleri ve siyasete yönelik siyaset dışı yapılanmaların müdahalesi olmuştur. Bu bağlamda atılan ilk adım, Hükümet'in, 2002 yılında, TRT'den Kürtçe yayın yapılması, özel Kürtçe kursların açılması, Kürtçe kitapların yayını ve Kürtçe şarkılar dahil olmak üzere Kürt kültürünü yaşatmaya yönelik faaliyetlere izin veren yasayı onaylamasıdır.

Dönemin gündemi epeyce meşgul eden olaylarından biri de Gezi Parkı Eylemleridir. 27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim Gezi Parkı'nda (İstanbul'da) ağaçların sökülmesine tepki niteliğinde bir çevre hareketi olarak başlamış olan eylem süreci içerisinde asıl amacından kayarak daha farklı bir boyuta taşınmıştır.

AK Parti'nin işbaşında olduğu yıllarda yaşanan demokratikleşme girişimleri pek çok insanda Türkiye'de artık darbeler devrinin kapandığı, siyasal sorunların çözümü için demokratik yollar dışında başka yöntem izlenemeyeceği düşüncesi oluşmuştur. Ancak 15 Temmuz 2016 akşamında silahlı kuvvetler içinde yuvalanan bir cunta, başarısızlıkla sonuçlanacak bir darbe girişiminde bulunmuştur. Çok sayıda vatandaşın hayatını kaybettiği bu darbe girişiminin etkileri Türk kamuoyunda etkisini aylarca sürmüştür. Bu darbe girişimi, Türk darbeler tarihinde halkın ilk kez karşı çıkmasıyla engellenen ilk darbe girişimi olma özelliği taşıması nedeniyle önemlidir. (5. YILINDA 15 TEMMUZ DARBESİ. Milli Kültür Araştırmaları Dergisi,2021)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türk milleti yüzyıllar boyunca kendi egemenliğini kullanmasına engel rejimlerin acısını çekmiş, sonunda ise en uygun idare şeklinin Cumhuriyet olduğunu görmüştür. Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında çekilen birçok acının sonucunda kurulmuştur. Bütün geçilen yolların, yapılan fedakârlıkların bilincinde olmak ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilelebet yaşamasını sağlamak ise hepimizin görevidir. Çok kıymetli bir coğrafya üzerine kurulmuş olan bu vatan dünya siyaseti için stratejik konuma sahip olması hasebiyle kendi haline bırakılmayıp devamlı dış müdahalelerin tesirinde olmuştur. Çalışmamızda biraz da bu tesirlerle adeta kaynayan bir kazan gibi sürekli devinim halindeki iç siyasetin nabzını tuttuk. Geleceğin inşası için tarihimizi iyi okumalı ve anlamalıyız. Çalışmamızın bu hedefe hizmet etmesi temennisiyle.

KAYNAKÇA

1. NİSAN, F., & ŞEKER, N. T. (2017). Demokrasiyi Sekteye Uğratan Darbe Haberlerinin Çerçevesi: 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Örneği. TRT Akademi, 2(3), 68-96.
2. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2060273>
3. Bertay, A. (2007). Kısa Türkiye Tarihi. Kültür Yayınları
4. <https://istanbul.academia.edu/mustafaisik>
5. Örmeci, O. Dergipark. C.21, S.3
6. https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2022/02/1646061729.pdf
7. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/>
8. Ortaylı, İ. Küçükçaya, (2023), Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı, Kültür Bakanlığı Yayıncılık
9. YAVUZER, H. (2021). 5. YILINDA 15 TEMMUZ DARBESİ. Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, 5(2), 47-73.
10. İNAN, Afet; Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, Ankara, 1973.
11. ÇAVDAR, Tevfik; Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, Ankara, 2004
12. Sander, O. (2003). Siyasi Tarih 1918- 1994. Ankara: İmge Kitabevi
13. <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/turk-demokrasi-tarihinin-kara-lekesi-27-mayis-darbese/2254435>

CUMHURİYETİN BİRİNCİ YÜZYILI - BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞMELER

Zeynep Elif YAMAK

10B Sınıfı, Trabzon Merkez Fen Lisesi, zeynepelifyamak@gmail.com

Özet

Atatürk'ümüzün "Ey yükselen yeni nesil! İstikbal sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk; onu yükseltecek ve sürdüreceğ olan sizlersiniz." sözünün her cumhuriyet gencine yüklediği sorumluluğun üzerinden 100 yıl geçti. "100" sözcüğü fazlasıyla anlam taşıyor. Hamlıktan tamlığa geçiş... Tam 100 yıl önce bizim vatanımızda "Yaşasın Cumhuriyet!" sesleri yankılanmaya başladı. 42 yaşında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı unvanı ile kürsüye çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın meclise hitabı kayıtlara geçti:

-Milletimiz kendisinde var olan vasıfları ve değeri hükümetin yeni adıyla medeniyet dünyasına çok daha kolaylıkla gösterebilecektir. Türkiye Cumhuriyeti dünya devletleri arasında tuttuğu yere layık olduğunu eserleriyle ispat edecektir.

Bu sözleri dinleyen milletimizin yaşamı o gün tümüyle değişti. Artık egemenlik milletimizindi. Milletimiz değişmişti. Cumhuriyet bizim için değişim demektir. Bugün 100 yıl sonra tekrar hatırlamamız gereken şey toplum olarak değişebildiğimiz gerçeğidir. Biz bu değişimi ateşleyen vizyoner bir lideri çıkartabilmiş bir ulusuz. Bu değişimi damarlarında gururla taşıyan bir milletiz.

Bu değişim her alanda etkisini gösterdi. İlk önce insanlarda vasıflı ve değerli olduğumuzu kanıtladı. Sonrasında "eserleriyle ispat etmek" olgusunu oluşturdu. Nuri Demirağ demiryollarında, Selahattin Reşit Alan yaptığı ilk uçak çiziminde, Vecihi Hürkuş ilk yerli uçağıyla, 'Devrim' ilk arabasıyla, Reşit Galip kütüphanesine kurduğu yatakla, Süreyya Ağaoğlu savunduğu davalarda, Hatice Safiye Ali kurtardığı hastalarında, Jale İnan kazılarında, Selma Rıza yazılarında, Oktay Sinanoğlu tarihin en genç profesörü olmasıyla, Gazi Yaşargil yüzyılın beyin cerrahı sayılmasıyla, Aziz Sancar Türk'ün adını dünya bilim tarihine altın harflerle yazdırmasıyla, Alev Alatlı Türk fikir dünyasına katkılarıyla 'eserleriyle ispat ettiler'. Onlar bu ülkeyi hamlıktan kurtardılar. Onlar tamlık yolunda olanlardı.

"Benim manevi mirasım bilim ve akıldır. Benden sonra, beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver üzerinde aklın ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar." Bilimin sofrası milletin sofrasıdır. Rehberimiz bilim ve akıl olmalıdır. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında yolumuz neden bilimin ve teknolojinin yolu olmasın? Neden cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında hamlıktan tamlığa geçmeyelim?

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, hamlık, tamlık, yüzyıl, bilim, akıl

GİRİŞ

Türklerin Anadolu'daki en uzun süreli imparatorlukları olan Osmanlı Devleti yıkılış aşamasındaydı. Osmanlı Devleti, oluşacak yeni devlet düzeni olan Cumhuriyet'ten daha farklı bir yönetim tarzına sahipti. Devlet düzeni, dinden de kaynağını alan bir yapı ortaya koymakta ve böylece dinin yasama, yürütme, yargı gibi alanlardaki belirleyiciliği esas olmaktadır. Bu kapsamda şeyhülislamlik kurumu dini temsil eden bir onay kurumu şeklinde görülmekteydi. Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olan, onun adına onun mülklerini yöneten padişahın iktidarının meşruiyetinin tesisinde, din önemli bir

belirleyiciydi. Bu belirleyicilik Müslüman olmayan tebaa ile olan ilişkilerde de söz konusudur. Osmanlı Devleti'nde yönetim ile halk arasındaki din belirleyiciliğinde kurulan, tebaa ve padişah ilişkisi, vatandaşın devletle olan bağının gelişmesi için yeterli olamamıştır. Başlangıçta ülke sınırları içindeki Hıristiyan ve farklı etnisitelerden toplumların ayaklanmaları, ulusçuluk akımının gelişmesiyle imparatorluktan kopmaları ve devlet olma çabalarını hızlandırmış, sonraları Müslüman fakat başka soydan toplulukların imparatorluktan ayrılmak için başka devletlerle yakınlaşmalarını beraberinde getirmiştir. Bu durum sonucunda, Türk halkının kötüleşen düzenden yakınması yönetimi içinden çıkılması güç konularla karşı karşıya getirmişti. (Kili 2002:226).

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile tarih Türklerin ismini bu sefer Türkiye Cumhuriyeti ile duyacaktır. Ortaya çıkan yeni devlet milletin yapısını da yeniliyordu. Yeni devlet artık yeni bir millet ortaya çıkarma iddiasındaydı. Yeni toplum, Gökalp' in "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim ve Garp medeniyetindenim" şeklinde ifade ettiği bir toplum olacaktır. Bu toplumun ismi Türk'tür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu itibarıyla Türklerin sosyo-kültürel yapısında önemli bir değişim ortaya çıkmış olup toplumsal kurumların yapılarında ve işlevlerinde köklü değişiklikler yapılarak yeni bir toplum inşası hedeflenmiştir.

Yeni toplum için değişiklikler yapılması toplumun ihtiyaçlarındandır. Değişim ihtiyacı birçok alanda zorunluluk hissedilmesinin sonucudur. Bu ihtiyacın giderilmesi önemli bir süreci doğurur. Dünya tarihinde bu köklü değişimlere iki büyük ve güzel örnek bulunmaktadır. Bu örnekler sonuçları itibarıyla toplumların geleceği üzerinde etkili olmuştur. Bu köklü olaylar Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilalidir. Bu iki köklü olayın sonuçları yüzyıllar süren etkileriyle toplumların kaderleri üzerinde kültürel ve politik açıdan etkili olmuştur. Toplumun çalışma ihtiyacı pazar arayışını, oluşan pazarlar da ham madde gereksinimini ortaya çıkarmıştır.

Devletlerde oluşan ham madde ihtiyacı devletlerin dünyaya yönelmesi ile birlikte dünyanın seyrini değiştirecek savaşları ortaya çıkarmıştır. Türk toplumu geçirdiği büyük savaşların ardından kendini yorgun bulmuştur. Savaş sonrası oluşan yeni cumhuriyet, halkın ihtiyaçlarını karşılamak için birçok reform gerçekleştirmiş ve Türk halkını muasır medeniyet düzeyine çıkarmaya azmetmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti şu an hamdır. Tamlığa ulaşma yolunda ışığını ilim olarak seçmiştir. Bu durum başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere diğer yöneticilerin hedefidir. Atatürk'ün hepimizin hafızasında olan meşhur sözü çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkma amacının yöntemini açıkça ortaya koymaktadır: "Efendiler, dünyada her şey için, uygarlık için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1945: 386).

İlim, Türkiye Cumhuriyeti'nin medeniyet yolunu aydınlatmaya başlayalı 100 yıl oldu. Tam 100 yıl önce bizim memleketimizde "Yaşasın Cumhuriyet" sesleri yankılanarak başladı. 42 yaşındaki ileri görüşlü lider mecliste cumhurbaşkanı sıfatıyla "Türkiye Cumhuriyeti dünya devletleri arasında tuttuğu yere layık olduğunu eserleriyle ispat edecektir" dedi. Cumhuriyet devrimi insanlar üzerinde "eserleriyle ispat etmek" olgusunu oluşturdu. Bu yolda insanlar yaşadıkları bu Cumhuriyetin muasır bir medeniyet olduğunu, ilim ve bilim ile gösterdi. Cumhuriyetimizin ilk yüz yılı, insanların ilim yolunda olduğu, teknolojiyi kullandığı, tamlık yolunda adımlayarak ilerlediği bir yüzyıldır.

Cumhuriyeti, Türk Milleti için "Bilimsel Devrim'i" temsil etmektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet, gelenekçi yapıdan ayırarak her türlü geri kalmışlığa karşı bilim ve teknoloji silahını kuşanmıştır.

Kültürel Gelişmede Bilim ve Teknolojinin Rolü

Modernleşme yolunda olan Türk Milleti için en büyük engel, çağdaşlığın henüz tam olarak gerçekleşmemiş olmasıydı. Bu duruma çözüm olarak "cumhuriyet" olgusunun yaygınlaştırılması, halkla tanıştırılması olarak düşünüldü. Bu düşüncenin gerçekleşmesi için yalnızca eylem değil yeni bir düşünce yapısı ve zihniyet de gerekiyordu. Yani modernleşmek için "cumhuriyet" olgusu fikir ve eylemler ile halka tanıtılmalıydı. Atatürk, kültür ve bilimi bir alıyordu. Onun düşüncesinde, bu memleketin hedeflediği

amaçlara ulaşabilmek için “cumhuriyet” olgusu halka bilim ile gösterilip, nesillerden nesillere aktarılacaktı. Bu düşüncenin gerçekleşmesi için gerekli olan şey ise modern eğitimdi.

Eğitim Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet döneminde eğitim sistemi ilk defa 1921 tarihinde olan Maarif Kongresi ile ele alınmıştır. Savaş döneminde yapılan bu kongre eğitim sisteminin Cumhuriyet içerisinde çok önemli bir yere sahip olduğunu bize kanıtlamaktadır. Osmanlı döneminden kalan medreseler ile batı tarzı modern eğitim sistemi karmaşa yaratmaktaydı. Bu bağlamda medreselerin yerini çağdaş eğitiminin alması gerekiyordu. Bu konudaki ilk adım, 1924'te Tevhid-i Tedrisat'ın kabul edilmesi ve bu sayede milli, çağdaş eğitiminin önünün açılması oldu. Böylece eğitimde milli birlik ve bütünlük de sağlanacaktı. Tevhid-i Tedrisat'ın en büyük katkısı, kaderci bireyler yerine yurttaşlık bilincine sahip, akılcı ve çağdaş bireyler yetişmesinin önünü açmak oldu (Aydın, 2008: 122).

Eğitim kurumlarındaki çağdaşlaşma hareketi dışında müfredatın içine bilimin yerleştirilmesi gerekiyordu. Bu konudaki çalışmalara yardımcı olması için Atatürk'ün isteği üzerine Amerikalı pedagog John Dewey ülkeye davet edildi. Dewey, Milli Eğitimin düzenlenmesine yönelik Milli Eğitim Bakanlığı'na bir rapor sundu. Bu raporda kapsamlı bir eğitim planının yapılması, bu planının kişilerle sınırlı kalmayıp uzun vadede uygulanması, mevcut eğitim anlayışının değiştirilmesi, okulların özellikle köy bölgelerinde sağlık kurumlarıyla birlikte açılması ve sanayi kollarına dair eğitimin gerçekleştirilmesi gibi konular yer aldı (John Dewey Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, 1939: 1).

Ekonomik Kalkınmada Bilim ve Teknolojinin Rolü

Cumhuriyetin başlarında, halkın temel geçim kaynağı geleneksel tarım ve hayvancılık yöntemleriydi. Meclisin amacı dünya ekonomisini yönlendiren köklü olaylardan biri olan Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmiş ulusların yanında yer almaktı. Bu hedefi gerçekleştirebilmek için bilim ve teknoloji alanında hızlı bir yükselişe geçmek gerekiyordu. Bu yükseliş ekonomik olarak kalkınmayı sağlayacaktı. 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi sonucunda alınan kararların gerçekleştirilmesi ülkenin ekonomisinin ve sanayisinin kalkınmasını sağladı. Kuruluş yıllarını temsil eden 1923-1929 arası dönem, ekonominin düzenlenmesinin yanı sıra toplumsal alanda pek çok reformun gerçekleştirildiği ve bu doğrultuda Türk burjuvazisinin gelişmesi yönündeki engellerin kaldırıldığı dönem olmuştur (Erat, Arap, 2016: 91).

Teknolojik ve Bilimsel Gelişmeler

Yıl 1923. Türkiye'de ilk şeker fabrikası kuruldu. 1926'ya gelindiğinde şeker üretilmeye başlandı. O dönemde daha şeker pancarı nedir bilinmiyordu.

Yıl 1924. Vecihi Hürkuş savaş sırasında Yunanlılardan kalan uçak malzemelerinden yararlanarak “Vecihi K-VI”yı üretti. Hürkuş'un uçabilirlik sertifikası için toplanan teknik heyette tayyareyi kontrol edecek personel bile yoktu.

1926. TOMTAŞ (Kayseri Uçak Fabrikası) Kayseri'de kuruldu.

1934. İş Bankası öncülüğü ile çağdaş gerekliliklerine uygun anlamda ilk cam fabrikası kuruldu.

1937. Bir Türk doktoru tarafından ilk defa teşhis edilen ve bu nedenle uluslararası literatürde soyadıyla anılan hastalık olan Behçet hastalığına tanı koyuldu. Bu Türk doktoru Hulusi Behçet'ti.

1937. Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatı ile o dönemin Başbakanı İsmet İnönü tarafından temelleri atılan Karabük Demir-Çelik Fabrikaları (Kardemir) kuruldu.

1955. İstanbul'un banliyösüyle bağlantıyı sağlayan en önemli araçlardan birisi Halkalı-Sirkeci elektrikli tren hattı kullanılmaya başlandı.

1956. Genç mühendis Necmettin Erbakan'ın girişimleriyle Türkiye'nin ilk yerli motorunu üretmek için temeli atılan Gümüş Motor, 1960 yılında 9, 15 ve 30 PS'lik bir ve iki silindirli motorların üretimi başarıldı.

1961. Cemal Gürsel "Otomotiv endüstrisi söz konusu olduğunda, modern bir ülke kendi ulaşım araçlarını üretmelidir" dedi. Bu sözünün ardından 24 mühendis (sonradan TÛLOMSAŞ fabrikasını oluşturacaklar) 130 günlük aceleci işten sonra 4 prototip araba üretmeyi başardılar. Bu arabaya "Devrim" adı verildi.

1968. Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde Dr. Kemal Beyazıt ülkemizde ilk kez bir insandan diğer insana kalp naklini gerçekleştirdi.

1990. Türkiye'nin yerli İHA üretmek için geliştirdiği ilk proje olan İHA-X1-Şahit projesi başlatıldı.

Ve günümüzde, geçmişte başlayıp devam ettiremediğimiz pek çok proje hayat bulmakta...

Kendi otomobil markamızı oluşturup ve dünya pazarlarına sunmayı başardık. Kendi savaş uçağımızı en gelişmiş şekilde yaptık. Seri üretim aşamasına geldik. Kendi motorumuzu üretme aşamasındayız. Geliştirilen tanksavar füzeleri seri üretime geçiyor. Ürettiğimiz İHA ve SİHA'lar dünya ülkeleri tarafından talep görmekte... Bütün bunları kendi yazılımlarımızı kullanarak yaptık.

Sağlık alanında ürettiğimiz röntgen cihazı, solunum cihazı gibi cihazlar hastanelerimizde kullanılmaya başlandı. Gen teknolojisinde Türk bilim adamları önemli çalışmalara imza attılar. Böbrek yetmezliğine sebep olan genin keşfi gibi. Organ nakli konusunda dünyanın en ileri ülkeleriyle yarışacak durumdayız. ODTÜ'lü bilim insanları erken evre Alzheimer riskini tespit eden yapay zekâ temelli teknoloji geliştirdi.

Bilişim alanında ülkemizdeki yazılımcı ordusu 300.000'e ulaştı. Bu sayede Türk oyun sektörü hızla büyüyor. TEKNOFEST gibi girişimlerle geleceğin mühendislerinin keşfi amaçlanıyor. Son yıllarda ülkemizden patent başvuruları 10 yıl, 20 öncesine kıyaslanamayacak kadar arttı. Ülkemiz milli çip üretmek için çalışmalarını sonlandırma ve seri üretime geçme aşamasına geldi. HAVELSAN tarafından yerli yapay zekâ platformu "MAIN" geliştirildi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde güneş pillerinin verimliliği mangan, germanyum ve gümüş elementleri kullanılarak 40 kat artırıldı. Antartika'da yürütülen bilim seferberliğine ülkemiz de katıldı. CERN'deki bilimsel çalışmalara Türk bilim adamları da destek veriyor.

Devletimiz "İstikbal göklerde" hedefi doğrultusunda uzay çalışmalarına da yatırım yapmaya başladı. Geçtiğimiz günlerde Türkiye Uzay Ajansı ilk uzay misyonumuzu başarıyla tamamladı. Alper Gezeravcı ilk Türk astronotu olarak uzaya gönderildi. ROKETSAN yakın zamanda %100 yerli imkânlarla yapılan iletişim uydusunu yörüngeye yerleştirmeyi hedefliyor.

Özetle savunma sanayi başta olmak üzere, milli imkânlarımızla ürettiğimiz yüzlerce hatta binlerce proje ile geleceğe çok daha umutla bakmaktayız.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bilim ve teknolojinin ülkenin kültürel yapısından ekonomisine kadar ülkeyi geliştirdiği ve muasır devletler düzeyine ulaştırma yolunda olduğu gözükmektedir. Cumhuriyetin birinci yüzyılında ülkenin bilim ve teknoloji yolunda olması ilk yıllarında ham olan devlet sisteminin tam hale gelmesinde önemli adımlar atılmasını sağladı.

Halkın üzerinde artık fikir ve eserler ile etki bırakan cumhuriyet, tamlik yolunda kendine bilimi ilke edinmiştir. Bu bağlamda devlet bilim alanında gelişmeler yapmaya gayret edinmiştir. Cumhuriyetin bir diğer görevi ise bilim yolunda olanlara destek vermek ve onları korumaktır. Tamliğe geçişimizi kolaylaştıran bu insanlar cumhuriyetimizin birinci yüzyılında fikirlerini "eserleriyle ispat etmişlerdir." Aynı zamanda bu insanlar ülkemizin "muasır devlet düzeyine" erişmesini hızlandırmıştır.

Cahit Arf denklemleriyle, Ekrem Akurgal kazalarıyla, Suha Suat Gürsey fizik problemleriyle, Asuman Baytop bitkileriyle, Asım Orhan Barut teorileriyle, Ali Demirsoy evrimsel biyoloji araştırmalarıyla, Feryal Özel uzay alanındaki araştırmalarıyla, Bilge Demirköz CERN'deki araştırmalarıyla, Canan Dağdeviren ürettiği teknolojik organlar ile, Afet İnan tarih alanındaki çalışmalarıyla, Burcu Özsoy

Antarktika hakkındaki çalışmalarıyla, Uğur şahin ürettiği aşıyla, Umran İnan Uzak ve Radyobilim Laboratuvarı'ndaki çalışmaları ile 'eserleriyle ispat ettiler.'

Cumhuriyetin ikinci yüzyılında bizim görevimiz sıfırdan başlamış olan atalarımızın fikirleri ve ilkeleri doğrultusunda yürümek olacaktır. Tam 100 yıl önce kurulan bu Cumhuriyetin vatandaşları, bilimi kendine rol model edinmiş atalarının hedeflerini gerçekteşirme yolunda olmalıdır. En önemlisi ileri görüşlü, zeki ve cesur bir liderin bizlere yüklediği vazifeleri gerçekteşirmek hedefimizdir.

"Muhtaç olduğumuz bu kudret damarlarımızdaki asil kanda mevcuttur."

KAYNAKÇA

Aydinel, S. (2008). Atatürkçülıkte Ulusal Hedef, Ulusal Politika, Ulusal Strateji. Ankara: Siyasal.

Berkes, Niyazi. 2004. Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Dewey, John (1939). Türkiye Maarifi Hakkında Rapor

Erat, V., & Arap, İ., (2016). Dünyada ve Türkiye'de Bilim-İktidar İlişkisinin Evrimi. Ankara: NotaBene

Erdinç, Tokgöz. "Türkiye İktisat Kongresi". <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-iktisatkongresi/?pdf=3297%20> (Erişim Tarihi: 11/08/2023).

Karakaş, Mehmet. 2008. "Ziya Gökalp'e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme". Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 6(11): 435-476

Kili, S. (1976). 1960-1975 Döneminde CHP'de Gelişmeler-Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Kocatürk, U. (1984), Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Serin, N. (1963). Türkiye'nin Sanayileşmesi. Ankara: Sevinç Matbaası.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturkun-soylev-ve-demecleri/>

<https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji>

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILINDA EDEBİYAT, SANAT VE SPOR İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

S. Erkin AKINCI^a, Nazlı Zeynep YILMAZ^b

^a88.Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, erkinakinci@hotmail.com

^b88.Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi 9. Sınıf Öğrencisi

Özet

Sanat ve edebiyat, tarihsel süreç içerisinde birbirleriyle girift bağlantıların oluşturulduğu zengin, karmaşık ve yaratıcı bir form silsilesini ve ilişkisini bünyesinde barındıran unsurlar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki form, toplumların asli unsuru olan insanı keşfetmeye ve anlamaya çalışmakta ve bu anlam bütünlüğünü sağlamaya çalışırken de dil ve imgeler yardımıyla duygu aktarımını katalizör olarak kullanmaktadır. Bu katalizör yardımıyla büyük sanat eserleri büyük edebiyat eserlerine ilham vermekte, büyük edebiyat eserleri sanata ilham vermekte ve sanat ve edebiyat birlikte aynı anda benzer akımları temsil etmektedir. Bu minvalde pek çok görsel sanatçı hikayelerden, şiirlerden veya romanlardan ilham alırken; ressam, heykeltıraşlar ve diğer görsel sanatçılar sıklıkla eserlerini hikayelere, şiirlere veya romanlara dayandırmaktadırlar. Şairler ve yazarlar, yazılarında sanat eserlerine referanslar yapabilmekte veya bir sahneyi görsel bir kompozisyon gibi ayrıntılı bir şekilde anlatabilmektedirler. Dolayısıyla, sanat ve edebiyat arasındaki ilişkinin sürekli bir fikir ve ifade alışverişi içinde olan dinamik ve ortak bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Her ikisi de birbirini etkilemekte, sürekli olarak fikir ve ifade değişiminde bulunmaktadır.

Edebiyat ve sanatın birbirlerini karşılıklı olarak etkilemesi, toplumsal dinamiklerin en temel unsurlarından biri olan sporun da ön plana çıkmasına zemin hazırlayabilmekte ve söz konusu üç faktör arasında kompleks ilişkiler kendini gösterebilmektedir. Hikayeler, şiirler, marşlar veya sanat eserleri, sporculara ve spor severlere ilham verebilmekte, onları motive edebilmekte ve duygusal bağların oluşmasını tetikleyebilmektedir. Dolayısıyla, edebiyat ile tetiklenen sanat, sporu etkileyerek başarı ve başarısızlıklar üzerinden hikayeler ve anlatılar oluşturmakta, sporcu ve spor severlere estetik deneyimler sunmakta, kültürel gelişime ve aktarımına zemin hazırlayabilmekte ve tüm dünya için ortak bir dil ve anlatı unsuru oluşturabilmektedir.

Buradan hareketle bu çalışmanın ana motivasyonu, edebiyat, sanat ve spor arasındaki karşılıklı ve kompleks ilişkileri Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz yıllık tecrübesi dahilinde incelemek, ilgili alanlardaki uluslararası başarıları aktararak ülkemize ve dünyaya olan etkilerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler : Edebiyat , Sanat , Spor , Türkiye Yüzyılı

GİRİŞ

İnsanlık yüzyıllar boyunca duygularıyla , manevi unsurlarıyla bir bütün oluşturmuş ve bu bütünü geniş kapsamlı ve disiplinler arası bir çalışmaya aktararak kendi yaşamı dışında çok boyutlu bir dünya yaratmış ve bu yaratışı sanat , edebiyat ve sporla gün yüzüne çıkarmıştır. İşte bu kültürel dışavurumun tanınması ve devamlılığının sağlanması için sanat , edebiyat ve spor alanındaki 100 yıllık gelişmemize bir bakış açısı getirmeye çalıştık. Bu ilerleyişin tasnifi , anlamlandırılması ve gelecek yüzyıllara ışık tutacak şekilde belirlenebilmesi sayesinde yeni nesillere bir ufuk açılacak ve bu alanlardaki yeni başarıların çıkış noktası olacaktır.

Bu çalışmamızda İmparatorluğun yıkılıp Cumhuriyetin kuruluşu ile 100 yıllık gelişime tanıklık eden sanat , edebiyat ve sporun gelişimini ve Türkiye'nin modernleşme sürecindeki katkılarını gözler önüne sermeye çalışacağız. Bu bağlamda Türkiye 100 yüzyılının sanat alanındaki gelişmelerine genel bir bakış açısı getirip daha sonrasında sanatın büyük ve etkileyici bir kolu olan edebiyat alanında da bir 100. yıl perspektifi geliştireceğiz. Bu konunun diğer bir kolu olan toplumlari derinden etkileyen spor alanındaki gelişmeleri de sunarak çalışmamızın şekillenmesini sağlayacağız. Bu bağlamda bu üç ana kolun birbiri arasındaki girift ilişkiyi de tahlil ederek çalışmamızı nihayetlendireceğiz.

TÜRKİYE YÜZYILINDA SANATIN YOLCULUĞU

Genç Türkiye Cumhuriyeti kuruluş aşamasından günümüze kadar tarihi ve kültürel zenginlikleriyle sanata değer veren ve değer katan bir ülkedir. Öyle ki bu önem geçmişte de günümüzde de yerini korumaya devam etmektedir. Sanat, Türk toplumunda uzun bir geçmişe sahip olmuştur. Aynı zamanda çeşitli dönemler boyunca farklı sanat anlayışlarına da ev sahipliği yapmıştır. Gerek sanat anlayışları gerek dönem koşullarının eserlere yansıtılması olsun, her konuda tarihi kayıtlar bulunmaktadır.

Öyle ki toprak esası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde Mustafa Kemal'in temel inkılaplar, milli devlet fikri ve onunla doğrudan bağlantılı olarak Cumhuriyet rejimi olmuştur. Diğer bütün inkılaplar bu iki temeli tamamlayacak niteliktedir. Özellikle ilk on yılda yapılan inkılaplarla medeni bir millet yaratılmaya çalışılmıştır (Karpaz, 2015, s. 140). Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ulus inşasının oluşturulmasında etkili olan devrim ve inkılaplarla birlikte hem siyasi hem de sosyal alanlarda pek çok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Değişim ve dönüşümlerin halka benimsetilmesi ve halkla özdeşleştirilmesinde sanatın gücünün farkında olan devlet, eserler yoluyla ulus bilincinin aşılmasına özen göstermiştir. Bu doğrultuda, Anadolu'nun farklı yerlerine yurt gezisi kapsamında gönderilen ressamlar, halkın çektiği zorluk, çaba ve özveriyi eserlerine yansıtmıştır. Vatan için verilen mücadelenin yansımalarına dönemin romanlarında da rastlamak mümkündür. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adivar başta olmak üzere pek çok sanatçı, ulusa kimlik kazandırma sürecinde bu mücadeleyi temel alarak eser vermiştir. Dönemin roman, tiyatro ve şiir eserleri, temelinde ulus bilincinin yerleştirildiği inkılabın halka anlatılması ve benimsetilmesinde önemli birer araç olarak kullanılmıştır.

İnkılabın Sergilenişi ve Simgesi Olarak Sanat Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanat yalnızca estetik sorun olarak kalmamış hem çağdaşlaşmayı sağlayacak devrimlerin gerçekleştirilmesi hem de yeniliklerin halka benimsetilmesi işlevini üstlenmiştir. Okuma-yazma oranının düşük olduğu Anadolu'da göze ve kulağa hitap eden sanatın halkı daha kolay etkileyebilmesi Atatürk'ün bu alana önem verişinin asıl sebebidir. Aynı zamanda eğitim işlevini de yüklediği için sanat, devrimlerin benimsetilmesinde adeta propaganda aracı olur (Lewis'den akt. Öndin, 2002, s. 56)

Bu amacın yanı sıra dünyadaki önemli devrimciler içinde sanatı yalnızca propaganda aracı değil ulusal çağdaşlaşmanın bir parçası olarak gören tek lider Atatürk'tür (Renda, 2002, s. 147). Ulu önderin sanata verdiği önem "Bir millet ki resim yapmaz, heykel yapmaz, bilimin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Oysaki bizim ulusumuz, gerçek nitelikleriyle uygarlığa erişmeye lâyıktır, uygarlığa erişecektir ve ilerleyecektir" şeklindeki söylevinde açıkça görülmektedir (ASD, 1997, s. 71). Dönemin en önemli tanıklarından ve Atatürk'ün başyazarlarından Falih Rıfkı Atay'ın Sovyetler Gezisi sonrasında kaleme aldığı önemli eserinde sanata yüklediği misyon (Kantarcioglu, 1990, s. 15); "sanatın sanat için değil toplum için yapıldığı ve topluma devrimleri benimsetmek için kullanılan bir araç" olduğu yönündedir. Toplumla sanatı buluşturmak amacıyla 1932'de kurulan halkevleri, sanat alanında halkın içindeki gizli yetenekleri ortaya çıkarmak için açılmış olsa da devletin halkçılık politikasının başarıya ulaşması tam anlamıyla yurt gezileriyle mümkün olmuştur. Gezilerinde edindikleri izlenimlerle ressamlar, ulusal bir sanatın ancak Türk insanı ve onun yaşadığı çevreyi konu aldığı ve eserleri ulusal kültüre dayandırdığında mümkün olduğuna inanmışlardır. Bu inanç Cumhuriyet'in temel ilkelerinden birisi olan halkçılık ilkesi ile birleşince, Anadolu insanı ve onun doğası resimde temel konu olmuştur (Çetin, 2022, s. 2676). Benzer bir şekilde heykel alanında Anadolu halkının doğası eserlerde tema olarak işlense de daha ağır bir gelişimsel çizgide ilerlemesi neticesinde büst yapımına verilen ağırlıkla başlarda siyasi yetkililer ve önemli sanatçılar temel konu olarak seçilmiştir. Ulusal kimliğin oluşturulma sürecinde mimarinin konusu (İncedemir ve Örmecioğlu, 2022, s. 275) ise yeni rejimin ideal dünyasını

gerçekleştireceği, çağdaş, modern bir toplumsal hayat, fiziksel çevre kurgulayacağı ve bunların somut karşılıklarının aranacağı Ankara olmuştur.

Bununla birlikte sanat (resim, heykel ve mimari) alanında ulusal kimlik oluşturma ve inkılapların halka benimsetilmesinde atılan adımlar ve uygulanan politikalara yönelik eserler ortaya konmuştur. Bu eserler seçilirken resimde, Anadolu ve Anadolu insanını yansıtan eserlere; heykel ve mimari de ise Ankara'daki eserlere öncelik verilmiştir. Anadolu'ya ve Anadolu [Sanat ve Edebiyatta Cumhuriyet ve Ulus Bilinci Oluşturma Faaliyetleri (Mürüvvet ÇIKIN • Rumeysa ÖZTÜRK) İletişim Kuram ve Araştırma D ergisi Journal of Communication Theory & Research 180 Sayı Vol. 64/Özel Sayı, 64/Special Issue (2023)] insanına ağırlık veren resimlerin seçilmesindeki amaç, yurt ve yurttanın çektiği sıkıntılarla birlikte kurulan Cumhuriyet'in algısıyla ulus inşasını oluşturma çabalarını resmetmektir. Heykel ve mimari alanında ise Osmanlı'nın hasta adam izlenimini taşıyan İstanbul'dan uzaklaşarak yerine başkent Ankara'daki mimari yapılar tercih edilmiş olup, Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemi heykel ve mimari sanatına geçişin izlerini sürülmüştür.

İNKILABIN RENKLERLE ANLATIMINDA RESİM VE HEYKEL

Osmanlı Dönemi ile Cumhuriyet Dönemi resim sanatı arasında köprü oluşturan dönem ise 1914 Çallı Kuşağı'dır. I. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle Paris'ten dönmek durumunda kalan bu kuşağın çalışmaları Türk resim sanatında önemli bir yere sahiptir. İbrahim Çallı, Avni Lifj, Namık İsmail, Sami Yetik ve Nazmi Ziya Güran gibi ressamın içinde bulunduğu grup, eserlerinde savaş temasını işlemişlerdir. İbrahim Çallı'nın Türk Topçuları (1917) ve Yaralı Asker (1917), Namık İsmail'in Al Bir Daha/Son Mermi (1917) ve Sami Yetik'in Topçular (1920) adlı eserleri bunlara örnektir. Savaş ve kahramanlık ülkülerinin yer aldığı eserlerin aksine Avni Lifj'in Karagün (1923) adlı eseri ise, gerçek nesnelere çok duyu, düşünce ve düşlerin betimlenmesini merkeze alan sembolizmin etkisinde kalmıştır. Bu kuşağın sanata yönelik çabaları "Şişli Atölyesi" olarak bilinen atölyede gerçekleşmiştir. Daha sonra bu çalışmalar Celal Arseven öncülüğünde Viyana da sergilenmiştir. (Gören, 1997, s. 83-105).

Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda, sanat eserlerinde iki yönlendirici unsurun merkeze alındığı söylenebilir. Bunlardan ilki; aydınlar ve sanatçıların Atatürk ilke ve inkılaplarını rehber edinerek milli sanat geliştirmeye yönelik çabaları, ikincisi; çağdaş Batı sanatının biçimsel özellikleri öncülüğünde yeni bir anlayış geliştirmeleridir (İskender, 1983, s. 1746). Buna verilebilecek en iyi örnek Şeref Akdik'in "Okuma Yazma Kursu" temalı Millet Mektebi adlı yapıtıdır. Yurt gezisi kapsamında Anadolu'da edindiği gözlemlerini aktardığı bu eserde, gelecek nesilleri eğitecek Cumhuriyet Türkiye'sinin kadını, Anadolu kadınının in eğitim alması ve çağdaş bir konuma yükselmesini konu almaktadır. Millet Mektebi, 1933 Osmanlı'dan genç Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan bir çizgide modern sanatsal faaliyetlerle ulusal kimlik oluşturma süreci tam olarak 1930'larda d grubu olarak bilinen sanatçılarla şekillenmeye başlamıştır. Bu grubun ilk kuşağında Cevat Dereli, Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi, Mahmut Cuda, Refik Epikman, Eşref Üren, Giray, Turgut Zaim ve Malik Aksel 1928'den sonra giden ikinci kuşakta ise Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Cemal Tollu, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi sanatçılar bulunmaktadır (Tansuğ, 1993, s. 166-183). Bu dönemin sanatçıları, açık havada gözleme dayalı izlenimci çalışmaları bir kenara bırakarak atölye ortamlarında adeta laboratuvar deneyleri yapar gibi resmi düşünerek çizmeye başlamıştır. 1938 yılında planlanan yurt gezileri ve sergilerle, sanatçıların kapalı kutularından çıkarak yurdun farklı bölgelerine gitmesi, doğayı ve Anadolu insanının yaşantısını kendi gözlemleri sonucunda resme aktarması bir önceki anlayışın son bulmasına neden olmuştur (Erbay ve Erbay, 2006, s. 125).

Cumhuriyetin ilanından sonra sanatın gelişimine önem veren Atatürk, heykel sanatıyla ilgili de değişim ve dönüşümün başlangıcını yapmıştır. O dönemde, Sanayi-i Nefise Mektebinden yalnızca dört öğrencinin (İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mahir Tomruk ve Nijad Sirel) mezun oluşu, bu alanda daha köklü adımlar atılması gerektiğini ortaya koymuştur (Yağcı, 2019, s. 1052). Heykel sanatının halkın zihninde ulusal bir bilinç oluşturmaya yönelik kamusal alanlar en önemli araç olarak tespit edilmiş olup, bu alanlara heykel sanatına karşı yumuşak bir geçiş sağlamak ve halkta sempati uyandırmak için Atatürk Heykelleri ve Kurtuluş Savaşı temalı anıtlar yapılmıştır. Anıtların yapımını üstlenecek eğitime sahip sanatçıların ülkemizde olmaması nedeniyle yurtdışından sanatçılar getirilmiştir. Cumhuriyet döneminin

ilk anıtlarını yapan Heinrich Krippel, Pietro Canonica, Josef Thorak ve Anton Hanak isimli sanatçılar yurdun farklı yerlerindeki anıtlara imza atmışlardır (Gezer, 1973, s. 14).

CUMHURİYETİN TAŞIYICISI VE TAMAMLAYICISI OLARAK EDEBİYAT

Kuruluş döneminde her şeyden önce Cumhuriyet'in bir ulus-devlet olmasından hareketle, İmparatorluk sonrası topluma milletin ne olduğunun anlatılması ve ulus bilincinin aşılması gerekmektedir. Bu, Cumhuriyet inkılâplarından ayrı tutulamayacak bir meseledir. Bu nedenle öncelikle "millet" in tanımı yapılmalı, Mustafa Kemal Atatürk'ün deyimıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve sahibi olan demokrat, hür, sorumlu vatandaşlar olan Türkler (Atatürk, 2010, s. 30) kimdir, bilinmelidir. Atatürk , milleti ortak zengin bir mirasa sahip insanların, birlikte yaşamak ve bu mirasın korunması hususlarında samimi arzu ve iradeye sahip olduğu topluluk (2010, s. 47) olarak tanımlamıştır. Anadolu coğrafyasında yaşayan halkın ulus kimliği altında bir bilince ulaşması çabalarında edebiyat da önemli bir enstrüman olarak kullanılmış ve laik devlet içinde bu tanımın karşılığı olan ulus, yeniden şekillendirilmiştir. Edebiyat ile içinde yetiştiği toplumsal yapı arasında karşılıklı bir alışveriş söz konusudur. Edebiyat elbette bu toplumsal yapıdan, kültürel şartlardan etkilenir ve bunun üzerine bir anlatı inşa eder ancak diğer taraftan kültürel zemini ve toplumsal şartları değiştirme potansiyeline de sahiptir (Alver, 2006, s. 34). Bu açıdan eserlerin içine dünya görüşlerinin, ideolojilerin sindiğini söylemek yanlış olmaz. Yazar, eseriyle pek çok görüşü savunabilir ya da bunlara karşı çıkabilir. Yazarın görüşleri de muhakkak ki yaşanan toplumun şartlarından doğar ve kimi zaman edebiyat bunları dönüştürme hedefi taşır. Cumhuriyet değerlerinin topluma aktarımı ve ulus bilinci oluşturma faaliyetlerinde de edebiyatın yeri eğitim kadar önemlidir. Nitekim edebiyat Jusdanis'e göre (2018, s. 228) kitlesel olarak üretilip milliyetçiliğin hizmetine koşulan ilk sanattır. Bu anlamda edebiyat, hem halkın toprak ve tarihle özdeşleşmesini kolaylaştırıcı hem de milli sembelleri günlük pratiğe geçirme kapasitesine sahip bir enstrümandır. Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde üretilen eserler de içerik olarak topluma inkılâpları anlatmayı hedeflemiş ve İmparatorluğun yıkılmasıyla kurulan ulus-devlette, ulusun kimliğine ve kökenlerine dair anlatıyı tercih etmiştir. Bu doğrultuda "sanat ne içindir " sorusunun cevabı da milli edebiyatın, ülkenin ruhunu ve sorunlarını yansıtmaya gerektiği anlayışıyla, "bütün sanatların toplumsal olduğu " (Karpas, 2009, s. 83) şeklinde verilebilir. Özellikle Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında yazarlar, ideolojiyi yeniden üretip eserlerinde hâkim olmasını istedikleri ideolojinin propagandasını yapmışlardır (Firidinoğlu, 2010, s. 86). Mustafa Kemal Atatürk'ün edebiyata yüklediği misyon da bu yöndedir. Ona göre edebiyat "büyük insanlık ideali yolunda uyarıcı, hedeflendirici ve yürütücü olmalıdır. Türk çocuğu edebiyat sayesinde milletin yüceliğini, sağlam karakterli olduğunu öğrenecek, inkılâplara bu yoldan bağlanacak ve onu koruyacak, yine bu yoldan iyi bir hatip olarak yetişecek, milletini peşinden sürükleyecektir." (Akt. Göçgün, 1987, s. 597) Mehmed Fuad Köprülü de (1926, s. 82-83) Türk milletinin faziletlerini öne çıkaracak, eski hayata ve yabancı medeniyetlerin tahakkümüne isyankâr bir gençlik yaratacak, ferdiyetleri içtimai mefkureler içinde eritecek bir edebiyatla inkılâbın tamamlanacağını söyler. Öyleyse kuruluş döneminde "sanat, inkılâp içindir" denilebilir. Dönemin eserlerinde teknik olarak millileşme faaliyetlerinin olması bir yana, içerik olarak da inkılâbın yayılmasında ve topluma benimsetilmesinde edebiyata kayda değer bir mecra olarak yaklaşmak yanlış olmayacaktır. Dönemin tiyatro oyunu yazarlarından Behçet Kemal Çağlar (1935, s. 336), "inkılâp hareketlerinin halka tam mâl olması, halkın ruhuna tam sinmesi için, sanatın elinde parlaması, sanatın imbiğinden geçmesi" lazım geldiğini söylerken, İsmail Hakkı Baltacıoğlu da (1936, s. 2) sanatçının inkılâba hizmetinin bir zaruret olduğunu, bu açıdan hür olamayacağını, devletin rejim adına sanatçılardan talepkâr olması gerektiğini vurgulamıştır. Yeni kimliğin aynası olan eserlerde de Cumhuriyet değerleri doğrultusunda yaratılacak toplumun özellikleri, unsurları ele alınmış ve yeni bir fert modeli kurulmuştur (Alver, 2006, s. 40). Bu dönemde yazılan eserler hem işledikleri konular hem de öne çıkarılan kahramanlar bakımından inşa edilen ulus-devletin amaçlarına uygun olarak biçimlendirilmiştir (Börekçi, 2011, s. 260). Bu doğrultuda çalışmada mücadeleyi ortaya koyan, toplumun yapısını çerçeveleyen ve dönemin egemen ideolojisini doğrudan yansıtan romanlar, şiirler, tiyatro metinleri incelenmiştir. Bu dönemde yazılan, bilhassa tiyatro metinleri ve romanlarda milletin yeni, ancak aynı zamanda insanlığın yaratılışına uzanan köklü anlatısı işlenmiş, Cumhuriyet değerleri vurgulanmıştır. Bununla birlikte, önceki dönemde dinin toplumda sahip olduğu konum, bilime ve Türk milletine teslim edilmiştir. Bir başka deyişle artık millet dinine itimat edilecek bir döneme girilmiştir. Bu nedenle pek çok eserde din ve aydın/öğretmen/sanatkâr çatışması yer almıştır.

Bu bağlamda Türk edebiyatı Cumhuriyetin 100. Yılında Tanzimat'ın ilk yerli eseri olan ama teknik kusurlarla boğuşan "Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat" çıkış noktasından Nobel Ödülüne giden bir serüveni tamamlamayı başarmıştır. Bu serüvende her biri türünün eşsiz eserleri olan ürünler ortaya çıkmıştır. Bu perspektifi bir edebiyat düşünürünün görüşleriyle özetleyecek olursak(Begüm SARAÇEL 30 Haziran 2023 Bookinton) 1923 yılında Cumhuriyetin ilanından itibaren başlayan Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında büyük değişimlere sahne oldu. Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı, ulusal bir kimlik edinme sürecinin ve modernleşmenin sonucu olarak ortaya çıktı.

Dönemin özellikleri arasında dil devriminin önemli bir yeri var. Edebi eserlerde daha sade, anlaşılır ve milli bir dil kullanımı benimsendi. Toplumsal birikim, laiklik, özgürlük, kadın hakları gibi konular ele alındı.

Bu dönem edebiyatında bireysel deneyimler, duygular ve iç dünyalar da ön plandaydı. Yazarlar, insan psikolojisine ve duygusal deneyimlere odaklandılar. Eserlerde kişilerin kendini keşfetmesi, kimlik arayışı, aşk, hüznün, yalnızlık gibi temalar işlendi.

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı günümüze kadar uzanıyor ve Türk edebiyatının en verimli ve başarılı dönemi kabul ediliyor. Birçok usta yazar klasik haline gelmiş eserini bu dönemde kaleme aldı. Ahmet Hamdi Tanpınar Mahur Beste, Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü gibi eserleri ve edebiyat tarihi araştırmalarıyla edebiyatımıza büyük katkılar sağladı. Sait Faik Abasıyanık özgün dili ve deniz kokan hikayeleriyle yeni kapılar açtı. Yaşar Kemal, edebiyatımıza önceleri karşımıza nadir çıkan karakterleri katarak gerçekçilik anlayışını değiştirdi. İnce Memed, Teneke, Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu, Üç Anadolu Efsanesi, Ağrıdağı Efsanesi, Binboğalar Efsanesi önemli klasiklerimizde.

Oğuz Atay, Yusuf Atılgan, Sabahattin Ali gibi isimler de edebiyatımızın çok değerli yazarları arasına girdi. "Tutunamayanlar" konusu ve dili bakımından özgün bir yapıt. Bu kitapla ilgili yorumlarda kitabı anlamayıp bitirememekten şikayet ediliyor. Belki de kitabı özümlemek için tutunamayanlardan olmak gerekiyor. Ne de olsa "Selim Işık, anlatmadan anlaşılmaya aşık."

Ve Attila İlhan. Her türden önemli eserler vererek çok yönlü kişiliğini ortaya koydu. Kendi "yanıldığımız her şeyi birden istemektir" demiş olsa da iyi ki edebiyatın her türünde başarılı eserler kaleme aldı. Özellikle şiirleri Türk şiirine çağ atlattı. Duvar, Sisler Bulvarı, Yağmur Kaçağı, Ben Sana Mecburum, Bela Çiçeği, Yasak Sevişmek, Tutkunun Günlüğü, Böyle Bir Sevmek, Elde Var Hüznün, Korkunun Krallığı, Ayrılık Sevdaya Dahil, Kimi Sevsem Sensin, Sokaktaki Adam, Kurtlar Sofrası, Bıçağın Ucu, Sırtlan Payı, Yaraya Tuz Basmak, Fena Hâlde Leman, Dersaadet'te Sabah Ezanları. Tüm bu kitaplar okunduğunda edebiyatımızın nasıl bir dönüşüm geçirdiği net bir şekilde anlaşılıyor.

Türk edebiyatı, zengin ve çeşitli dönemleriyle adeta bir hazine gibi. Her dönem, farklı bir renk, farklı bir soluk katarak edebiyat dünyasına yeni kapılar açtı. Tanzimat döneminden başlayarak Servet-i Fünun, Milli Edebiyat, Garip ve çağdaş dönemlere kadar uzanan bu yolculukta yazarlarımız toplumun sesi oldular, duygularımızı, düşüncelerimizi dile getirdiler.

Kendi içinde değerli eserlerle donanarak büyük yazarların yetişmesine vesile olan Türk edebiyatının dönemleri, birbirini tamamlayan parçalar gibi bir araya gelerek bugünkü zenginliği oluşturmaktadır. Bu dönemler, geçmişten geleceğe uzanan köprüler ve bizlere edebiyatın büyüsunü yaşatmaya devam ediyorlar.

CUMHURİYETİN YÜZ YILLIK TARİHİNDE SPORUN GELİŞİMİ

Milattan önce 776 ile milattan sonra 261 yılları arasında Antik Yunan'da ortaya çıkan Olimpiyat Oyunları; maraton, güreş, at yarışları ve pentatlon gibi çeşitli spor dallarında yılın beş günlük bir zaman dilimi içerisinde yapılmak üzere başlamış (Ersungur ve Akıncı, 2013: 5066) ve bu başlangıç dünya spor tarihinin miladı olarak tasvir edilmiştir. Olimpiyatların ve spor müsabakalarının modern bir biçimde düzenlenerek tüm dünya ülkelerine açık bir yapıya kavuşturulması ise 16. yüzyılda İngiltere'de gerçekleştirilmiştir. Kaptan Robert Dover, Gloucestershire'da Chipping Campden yakınlarındaki Dover Vadisi'nde Olimpiyat Oyunlarını 1612-1642 döneminde organize etmiş ve uzun atlama, üç adım sıçrama, çekiç atma, eskrim, güreş, uzak-doğu sporları ve at yarışları gibi branşlarda müsabakalar düzenlemiştir. İngiliz İç Savaşı'ndan sonra olimpiyat oyunları ve spor müsabakaları 1852'ye kadar

devam etmiş, ancak eskiye kıyasla iyi bir organizasyon içinde yapılamamıştır. Müsabakaların yeniden yapılandırılabilmesi amacıyla W. P. Brokes tarafından 1849-1889 döneminde yeni düzenlemeler gündeme getirilmiş ve müsabakaların yıllık olarak yapılması öngörülmüştür. Bu düzenlemeler içerisinde saha müsabakaları, kriket turnuvaları, atlı tilt oyunları ve artistik jimnastik gibi branşlar yer almıştır (Guttman, 1992: 9).

Fransız soylularından biri olan Baron Pierre de Coubertin 1896 yılında Atina'da modern Olimpiyat Oyunlarının ve spor müsabakalarının başlatılmasında öncü olmuştur. Coubertin tarafından Oyunlara getirilen yenilikler ve düzenlemeler, uluslararası alanda yapılan en önemli adımlardan birisini oluşturmuş ve fiziksel eğitim sürecinin başlatılması için gerekli altyapıyı hazırlamıştır. Rekabetçi müsabakalara, atletik gelişme için ihtiyaç duyulan tesislere, ulusal ve uluslararası rekabetin gündeme gelmesi için gerekli olan altyapıya önem veren Coubertin, spor müsabakalarının sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için tüm özveriyi göstermiş ve onun girişimleri ile Uluslararası Olimpiyat Komitesi kurulmuştur (Chalkley ve Essex, 1999: 372). Coubertin'in öncülüğünde çağdaş anlamda ilk kez 1896 yılında Atina'da başlayan ve dörder yıllık periyodlar halinde yapılması öngörülen Olimpiyat Oyunları (Kumar, 2007: 1), spor müsabakalarının pozitif yönlü gelişimine tüm dünyada ivme kazandırmıştır.

Olimpiyat oyunları ile birlikte tüm dünyada spor müsabakalarının gittikçe önem kazanması Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleri ile ulus bazında da hızlanmış, "sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" ve "ben sporcunun zeki, çevik ve ahlaklısını severim" şiarları sportif faaliyetlerin temel ülke mottosu haline gelmiştir. Bu motto dahilinde 22 Mayıs 1922 tarihinde bir araya gelen 16 futbol kulübü arasında¹ yapılan bir anlaşmayla Türk İdman Cemiyetleri İttifakı kurulmuş ve Ali Sami (Yen) Bey başkanlık görevine getirilmiştir.² Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın 1924 yılında Paris'te yapılacak olan Olimpiyat Oyunları'na katılabilmesi için Atatürk bu İttifaka 17.000 TL vermiş ve 1924 yılı bütçesine sportif gelişmeleri hızlandırmak için 50.000 TL ödenek konulmuştur (Durgun, 2007: 26). Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın faaliyette olduğu dönemde atletizm, güreş, eskrim, voleybol, tenis, yelken ve futbol gibi spor branşlarının önemi artmış ve bu spor branşlarına yönelik gelişmeler görülmüştür. Daha sonraları Cihan Müsabakalarına Hazırlık Cemiyeti adına Selim Sırrı Bey (Tarcan), Türk İdman Cemiyetleri İttifakı adına Ali Sami Bey (Yen) ve Burhan Bey (Felek) bir araya gelmiş ve Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti adıyla 1924 yılında tüzel bir kişilik kazanacak olan cemiyetin yönergelerini hazırlamışlardır (Doğaner, 2023: 34). Bu gelişmelere ilaveten, tesisleşme anlayışından farklı olarak, okullarda beden eğitimi derslerinin konulması üzerinde de titizlikle durulmuştur. Nitekim bu çerçevede dersleri vermek üzere eğitimci yetiştirilmesine odaklanılmış ve "Terbiye-i Bedeniyye Dar'ülmüallimin" kurulmuştur. Söz konusu kuruluş, 14 Ağustos 1923 tarihinde hükümet programına girmiştir. Okullarda sportif olayların yaygınlaşması ile izcilik çalışmaları beden eğitiminin bir parçası olarak görülmüş ve öğretim alanlarında zorunlu hale getirilmiştir. Bu konuda Selim Sırrı Tarcan ve Mehmet Sami Karayel'in "İstanbul İzciler Birliği"ni kurması önemli bir gelişme olarak görülebilir (Türkmen, 2018: 49; Doğaner, 2023: 34).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin iletişiminde olduğu Olimpiyat Komitesi Başkanı Carl Diem tarafından verilen destek ile Türkiye Spor Kurumu kurulmuş ve dönemin siyasi karakterinin etkisi nedeniyle Türk sporunda "devletçilik" esası benimsenmiştir. Türk Spor Kurumu dönemi aslında kendisinden önceki Türk İdman Cemiyetleri İttifakı döneminin bir nevi devamı olarak görülmektedir. Teşkilat yapısı spor kulüpleri, bölgeler ve yerel yönetim organlarından oluşmaktadır. Dönem içerisinde atletizm, bisiklet, dağcılık, eskrim, futbol, güreş, su sporları ve tenis branşlarından oluşan federasyonlar yer almış ve genel olarak ülke savunmasına yarayacak sportif unsurların geliştirilmesine çalışılmıştır (Tüfek, 2019; Doğaner, 2023: 35).

29 Haziran 1938 günü kabul edilen 3530 sayılı "Beden Terbiyesi Kanunu" ile Türkiye'de spor; parti yönetiminden alınarak devlet kontrolüne bırakılmıştır. Bu kanun ile fabrika, müessese ve ticaret evleri gibi kuruluşlarda spor tesislerinin yapılması ve uzman beden eğiticilerin yer almasının önü açılmıştır

¹ Bu spor kulüpleri Altınordu, Anadolu İdman Yurdu, Süleymaniye, Galatasaray, Fenerbahçe, Hilal, Vefa, Nişantaşı, Kumkapı, Darüşşafaka, Beylerbeyi, Türk Gücü, Makriköy (Bakırköy), Haliç, Fener ve Üsküdar'dır.

² <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-idman-cemiyetleri-turk-spor-kurumu/>

(Türkmen, 2018: 98). Planlı döneme geçildiğinde ise sportif faaliyetlerin geliştirilmesi hususunda birtakım tedbirlerin alınmasına yönelik adımlar atılmış, kitle sporu, seyir sporu kavramları ve tesislerin bölgeler olarak dağılımlarında açıklık getirilmeye çalışılmış, spor tesislerinin türlerinin yerleşme büyüklüklerine göre seçilmesi düşünülmüş ve özellikle küçük semt tesislerine yönelik yatırım ve işletme politikasının uygulanmasına ilişkin ilke ve önlemler getirilmiştir. Ayrıca, sporun semtlere ve köylere yayılabilmesi için basit ekonomik tesisler, özel idare ve belediyelerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. İlaveten, spor tesislerinin çok yönlü biçimde kullanılacak şekilde yapılması ve bütün tesislerin tam kapasiteyle kullanılmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması düşünülmüştür. Geleneksel spor dallarının daha da gelişmesi için önlemler alınması ve kişi başına düşen spor tesisleri, yeşil alan ve çocuk oyun alanları büyüklüklerinin gelişmiş ülkeler standardına getirilmesi bu dönemde alınan kararlardan olmuştur. Dahası, spora ayrılan kaynakların artırılması, tesislerin rasyonel kullanılması, sporla ilgili insan gücü ihtiyaçlarının karşılanması, yeni bir yapılanmaya gidilmesi, özel sektörün, mahalli idarelerin ve spor kulüplerinin rolünün ve katkısının artırılması ihtiyacı devam ettirilmesi görüşü hâkim olmuştur (Durgun, 2007: 28-30).

Günümüzde ise Gençlik ve Spor Bakanlığı; 6223 sayılı Kanun gereğince Bakanlar Kurulu tarafından 2011 yılında 638 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Kararname ile Gençlik ve Spor Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiş ve önceki dönemde görev yapmış olan “Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü” yapısı “Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir (Gökdoğan ve Demir, 2019; Özbey ve Göküş, 2022; Doğaner, 2023). Gençlik ve Spor Bakanlığı teşkilat yapısı hiyerarşik (dikey) örgütlenme modeli şeklinde kurulmuştur. Bu yapı, Türk spor örgütlenmelerinin klasik yönetim yapısını göstermesi açısından önemlidir. Bakanlık, tüm spor dallarına hizmet etmekle birlikte, merkez ve taşra teşkilatı olarak sporun tüm yerel unsurlarına destek vermektedir (Hanoğlu, 2022). Bakanlık misyonu ülke gençliğini ve sporunu günümüz gereklerine uyumlu hale getirmek üzerine inşa edilmiştir. Misyonda ifade edilen en önemli vurgu, spor alanında yenilikçi ve rekabetçi bir Türkiye oluşturmaktır. Vizyon olarak ise “yerelden evrensele, değişimin ve gelişimin öncüsü” olabilmek hedefi verilmiştir. Bakanlık son dönem gelişmeler ile tepe yönetimini “Bakan” ve “Bakan Yardımcıları” olarak belirlemiştir (Doğaner, 2023: 38).

Spor alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak olimpiyatlardan güreş müsabakalarına, bokstan halter ve futbola kadar çeşitli spor dallarında çok sayıda madalya ülkemiz adına kazandırılmıştır. Bu bağlamda hazırlanan Tablo 1, çeşitli spor müsabakalarında elde edilen altın madalyaları ve bu madalyaların kazanıldığı spor dallarını özet olarak göstermektedir.

Tablo 1: Çeşitli Spor Müsabakalarında Kazanılan Altın Madalyalar

Tarih	Kazanan	Branş
1936	Yaşar ERKAN	Güreş
1948	Nasuh AKAR, Gazanfer BİLGE, Celal ATİK, Yaşar DOĞU, Ahmet KİREÇÇİ, Mehmet OKTAV	Güreş
1952	Hasan GEMİCİ, Bayram ŞİT	Güreş

1956	Mithat BAYRAK, Mustafa DAĞISTANLI, Hamit KAPLAN	Güreş
1960	Müzahir SİLLE, Mithat BAYRAK, Tefik KIŞ, Ahmet BİLEK, Mustafa DAĞISTANLI, Hasan GÜNGÖR, İsmet ATLI	Güreş
1964	Kazım AYVAZ, İsmail OGAN	Güreş
1968	Mahmut ATALAY, Ahmet AYIK	Güreş
1987	Basketbol Milli Takımı	Akdeniz Oyunları
1988	Naim SÜLEYMANOĞLU	Halter
1992	Naim SÜLEYMANOĞLU	Halter
1992	Mehmet Akif PİRİM	Güreş
1994	Semih SAYGINER	Dünya Kupası
1995	Semih SAYGINER	Mersin Uluslararası Şamp., Kore Uluslararası Üç Bant Şamp.
1996	Semih SAYGINER	Mersin Uluslararası Şamp.
1995-1996	Anadolu Efes	Koraç Kupası
1996	Halil MUTLU, Naim SÜLEYMANOĞLU	Halter
1996	Hamza YERLİKAYA, Mahmut DEMİR	Güreş
1998	Semih SAYGINER	Hollanda Uluslararası Tur Şamp., Dünya Şampiyonu
1999	Semih SAYGINER	Avrupa Şampiyonu
2000	Semih SAYGINER	Belçika Elmas Kupası Şamp., Amerika Üç Bant Şamp., Danimarka Üç Bant Şamp., Dünya Kupası Şamp.
2000	Hüseyin ÖZKAN	Judo
2000	Halil MUTLU	Halter
2000	Hamza YERLİKAYA	Güreş
2000	Galatasaray	UEFA Kupası
2000	Galatasaray	UEFA Süper Kupası
2001	Semih SAYGINER	Dünya Kupası Şampiyonu

2003	Semih SAYGINER	Dünya Kupası Şampiyonu, Milli Takımlar Dünya Şamp.
2004	Semih SAYGINER	Milli Takımlar Dünya Şamp.
2004	Halil MUTLU, Taner SAĞIR, Nurcan TAYLAN	Halter
2005	Voleybol Kadınlar Milli Takımı	Akdeniz Oyunları
2006	Kayserispor	UEFA Intertoto Kupası
2008	Ramazan ŞAHİN	Halter
2011-2012	Beşiktaş	Euro Challenge
2012	Server TAZEGÜL	Tekvando
2013	Basketbol Milli Takımı	Akdeniz Oyunları
2014	Voleybol Kadınlar Milli Takımı	Avrupa Voleybol Ligi
2015	Voleybol Kadınlar Milli Takımı	Montreux Volley Masters
2015-2016	Galatasaray	Euro Cup
2016	Taha AKGÜL	Güreş
2016	Fenerbahçe	Euro League
2017-2018	Darüşşafaka	Euro Cup
2020	Mete GAZOZ	Okçuluk
2020	Busenaz SÜRMEDELİ	Boks
2021	Semih SAYGINER	Dünya Kupası Şampiyonu
2020-2021	Anadolu Efes	Euro League
2021-2022	Anadolu Efes	Euro League
2021-2022	Bahçeşehir Koleji SK	FIBA Europe Cup
2023	Voleybol Kadınlar Milli Takımı	Avrupa Şampiyonası
2023	Voleybol Kadınlar Milli Takımı	Dünya Kupası
2023	Voleybol Kadınlar Milli Takımı	Milletler Ligi
2023	Semih SAYGINER	Üç Bant Bilardo Milli Takımlar Dünya Şampiyonu

SONUÇ

Sanat , edebiyat ve spor tüm dünyayı etkilemiş ve toplulukların medeniyet olma yolculuğunda birer taşıyıcı olmuşlardır. Bu taşıyıcılık misyonu , bu üç temel kavramı milletlerin var olma mücadelesinde önemli bir katalizör yapmıştır.

Bu çalışmada bir milleti millet yapan ve var olma mücadelesinde önemli bir kriter olan 100 yıllık geçmişine bir bakış açısı getirmeye çalıştık. Bilindiği üzere 100 yıllık geçmiş uzun bir süre olduğundan çalışmamızda sadece edebiyat, sanat ve spor alanında en akılda kalan isimlerden, eserlerden, edebi metinlerden ve başarılarından bahsedilmiş ve kazanılan kupalar ile altın madalyalar örneklendirilmiştir. Aksi halde, irfanı ve vicdanı hür olan Türk milletinin sanat, edebiyat ve spor gibi çeşitli alanlarda kazandığı sayısız başarıları ve namları ifade etmek, hiçbir kâğıdın yetmeyeceği bir antolojinin kaleme alınmasına sebebiyet verecektir. Hiç şüphesiz ki, böylesi bir yazının kaleme alınması, bu çalışmanın sınırlarını oldukça aşacaktır. Bu yüzyılın tanınması ve idrak edilmesi kendi mirasına sahip çıkacak yeni nesillerin yetişmesinde önemli bir etken olacaktır. Birinci yüzyılımıza getirdiğimiz sanat , edebiyat ve spor alanındaki perspektif bu dönemdeki yaşananları görmemizi sağlayacak ve gelecek yüzyılda vereceğimiz mücadelemizde bize güç katacaktır.

Çalışmamızda Türkiye yüzyılında sanatın yolculuğuna , edebiyatın ülke kodlarını ve kültürünü taşıyan bir taşıyıcı oluşuna , Gazi Mustafa Kemal'in dediği gibi “ Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.” Sözüne bağlı kalarak sporun ülke tarihindeki gelişimine bakış açısı getirmeye çalıştık.

Sonuç olarak ; insanımızın ve gençlerimizin yüz yıllık tarihsel bilincinin gelişmesine , geçmişe dair gelişmelere kayıtsız kalmamasına , bugün dahi küresel dünyada önemli bir etken itici güç olan edebiyat , sanat ve sporun etkisini gözler önüne sererek gelecek nesillerin yetişmesine katkı sağlamayı amaç edindik.

KAYNAKÇA

Alver, K. (2006). Edebiyat ve Kimlik. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), 32-43.

Börekçi, Ü. A. (2011). Erken cumhuriyet dönemi Türk romanının toplumsal ve siyasal işlevi üzerine bir inceleme: “Yeşil Gece” ve “Yaban”. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (32), 249-277

Chalkley, B. and Essex, S. (1999). Urban Development Through Hosting International Events: A History of the Olympic Games. Planning Perspectives, 14, 369-394.

Çetin, Y. (2022). Çağdaş Türk resminde “yerellik/ ulusallık” sorunsalının Turgut Zaim bağlamında bir değerlendirmesi. International Social Sciences Studies Journal. 8(101), 2674-2680.

Doğaner, D. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 Yıl Perspektifinde Spor Yönetimindeki Gelişimi. Spormetre, 21, 31-42.

Durgun, D. (2007). Türkiye'de Sporun Gelişimi ve Değişen Kullanıcı Gereksinimlerini Karşılıyıcı Yönde Modern Stadyum Yapılarının Temel Planlama Özellikleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Erbay, F. ve Erbay M. (2006). Cumhuriyet Dönemi (1923-1938) Atatürk'ün Sanat Politikası. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Ersungur, Ş. M. ve Akıncı, M. (2011). 2011 Universiade Kış Oyunlarının Erzurum Ekonomisi Üzerindeki Etkileri: Bir Uygulama. Journal of Yasar University, 30(8), 5064-5085.

Firidinoğlu, N. (2010). Faruk Nafiz Çamlıbel'in “Kahraman Destanı” ve yazınsal metnin üretim sürecinde ideolojik zorunluluğun rolü. Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi, (17), 85-97.

Gezer, H. (1973). 50 Yılın Türk Resim ve Heykeli. İş Bankası Yayınları.

Gökdoğan, Ç. ve Demir, F. (2019). Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişim Evreleri: İnceleme. İğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 2(1), 27-35.

- Gören, A. K. (1997). Türk Resim Tarihinde Şişli Atölyesi Ve Viyana Sergisi. Şişli Belediyesi Resim ve Heykel Müzeleri Derneği.
- Guttman, A. (1992). The Olympics: A History of the Modern Games. Chicago: University of Illinois Press.
- Hanoğlu F. (2022). Gençlik ve Spor Bakanlığı Personellerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İncedemir, Ş. & Örmecioğlu, H. (2022). Erken Cumhuriyet dönemi başkent tahayyüllerinde mimarlık, teknoloji ve modernleşme: Hülya bu ya... Ve Ankara örneği. Ankara Araştırmaları Dergisi, 10(2), 273-293
- İskender, K. (1983). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Resim. İçinde Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C. 6 (ss. 1678-1710). İletişim Yayınları
- Kantarcıoğlu, S. (1990). Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Karpat, K. (2009). Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat Ve Toplum. Timaş Yayınları.
- Karpat, K. H. (2015). Kısa Türkiye Tarihi: 1800-2012. Timaş Yayınları.
- Köprülüzâde, M. F. (1926). İnkılâp ve Edebiyat. Hayat, 1(5), 82-83
- Özbey, Ö., ve Göküş, M. (2022). Kamu Hizmeti Olarak Gençlik ve Spor Bakanlığı Faaliyetlerinin İncelenmesi: Spor Hizmetleri Örneği. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 17(1), 113-128.
- Renda, G. (2002). Cumhuriyet Sürecinde Türk Sanatı. Atatürkçü Bakış, 1(2), 141-153.
- Tansuğ, S. (1993). Çağdaş Türk sanatı. Remzi Kitabevi
- Tüfek, S.S. (2019). Cumhuriyet Döneminde Spor (1923-1938). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Türkmen, M. (2018). Beden Terbiyesi: Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Yağcı, N. (2019). Cumhuriyet Sonrası Türk Heykel Sanatı Eğitimini Etkileyen Faktörler Ve Heykel Eğitiminde Soyutlama. İDİL Dergisi, (60), 1049– 1062.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA TEHDİTLER – GÖÇ GÖÇÜN YARATTIĞI TEHDİTLER

Seher ATA

Trabzon 15 Temmuz Şehitleri Anadolu Lisesi, ataseher42@gmail.com

Özet

Tarihte coğrafi koşullar ve iklim nedeniyle dünyada yer değiştiren insanoğlu; modern çağda insan hakları ihlalleri, hakların eşit dağıtılmaması, nüfus artışı, kaynakların yetersizliği, daha iyi bir yaşam ve iç savaşlar dolayısıyla göç etmektedir. Göçler gidilen coğrafyadaki toplumun sosyal, ekonomik, siyasal, güvenlik ve toplumsal konularda etkilemektedir. Bu makalede göçün ne demek olduğu, göç olgusu ve göçün neden bir tehdit olarak algılandığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Tehditler, Göçmen, İnsan Hareketliliği

GİRİŞ

Cumhuriyetin ikinci yüzyılında tehdit oluşturan unsurlardan biri göçtür. Göç insanlık tarihi boyunca var olmuş ve insanlar var olmaya devam ettiği sürece göç olgusu varlığını sürdürecektir. İnsanların yaşadığı yerleri terk edip ve daha iyi ve alternatif bir yerleşim yeri aramaya yönelmesi sorunu, kendilerini güven içinde hissetmemeye başladığı anlardan itibaren başlamış ve bu durum tarih boyunca belirgin bir özellik olarak varlığını sürdürmüştür. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de siyasal, sosyal ve ekonomik köklü değişimlere yol açan olaylar arasında doğal afetler, savaşlar, göçler ve teknolojik ilerleme gibi etkenler oldukça önemlidir. Bu etkenler, insan yaşantısını doğrudan etkilemekte ve hayatın her alanında yeni türden değişimlere yol açmaktadır.

Göç, yerleşik halde bulunan insanların bir yerden başka bir yere, yaşam şekillerini değiştirmek amacıyla yerine getirdikleri bir davranış olarak tanımlanır. Göç olayını gerçekleştiren insanlar “göçmen” olarak tanımlanır. Göçmenler ile yerleştikleri ortam aynı kültüre sahip olmayabilir. Bu da çeşitli tehditlere yol açar. Bunlardan bazıları; güvenlik tehdidi, sosyal – ahlaki düzeyde tehdit, ekonomik tehdit vb. gibi çeşitli alanlarda çeşitli sorunlara yol açar.

İnsan bulunduğu ortamla bir uyum içinde yaşar. Her ortamdan olduğu gibi insanı etkileyen olumsuz faktörler de vardır. Göç insan ile ortam arasındaki uyumu zedeleyen önemli unsurlardandır. Çünkü her insan uyum sağlamayabilir ya da sağlayamaz. Bu yüzden sıkça olumsuzluklar yaşanır.

Ülkemiz, coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere geniş anlamda göç hareketlerinin vazgeçilmez durağı olmuş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır. Göçün ülkemiz açısından tarihine baktığımızda Cumhuriyet öncesi ve sonrasında devam ettiği sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç insanlık tarihinin geçmişi kadar eski, sosyal bir olgudur. “Günümüzde küreselleşmenin hızlı yayılmasıyla birlikte uluslararası insan hareketliliği de oldukça artmıştır. Bu insan hareketliliğiyle birlikte korunma ve sığınma amacının ön plana çıkmasına neden olmuştur.” (Alan ve Küçük, 2017,s.1300).

GÖÇÜN YARATTIĞI TEHDİTLER

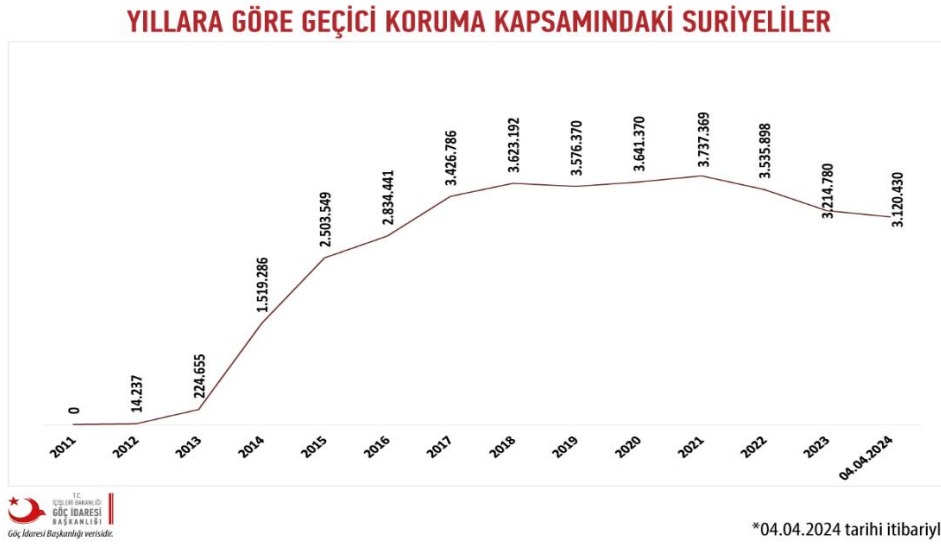
Birçok sayıda mülteci göç etmektedir ve bu beraberinde toplumsal anlaşmazlıkları da tetikleyecektir. Bu göçler birçok alanda tehdit oluşturur. Kültürel tehdit, sosyal ve ahlaki düzene tehdit, güvenlik tehdidi, ekonomik tehdit, eğitim sorunları ve diğer alanlarda var olan tehditler.

Göç eden kişilerle yani göçmenler yerel halkın gelenek ve görenekleri, dili oldukça farklı olduğu için bu durum kültürel tehdit olarak algılanır.

Türk toplumu, göçmenlerin, aile dinamikleri, kadın-erkek ilişkisi, kadının toplumsal önemi, evlenme ve çocuklara yaklaşım gibi sos yo kültürel farklılıklarına dayanarak, göçmenleri sosyal ve ahlaki alanda tehdit olarak görmektedir. Çocuk evlilikleri nüfusa kaydedilmeyen çocukların varlığı ve göçmenlerle yapılan evliliğin şekli Türk toplumunun göçmenleri tehdit olarak görmesini açıklayan diğer bir olgudur.

Göçmenlerin maddi imkansızlıklar yaşayacak ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma düşmeleri, onları suç örgütleri için potansiyel insan kaynağı haline getirmiştir. Bu durum beraberinde kökenleri göç olgusuna dayanan mezhepsel ve etnik çalışmaların yayılması için uygun zemini sağlamaktadır.

Tablo: 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

YÖNTEM

2012 yılından sonra bazı ülkelerden ülkemize giriş yapan yabancıların sayısı giderek artmaktadır. Bu da hem ülkemiz açısından hem de Türk toplumu açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu alanda pek çok bilimsel araştırmalar yapılmaya başlanmış, pek çok makale yazılmıştır bu araştırmaları ulaşıp okunması ve gerekli analizlerin yapılması yöntem olarak seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Göç olgusu ve ortaya koyduğu tehditlerle ilgili makaleler okunmuş ve gerekli tasnif terkip ve tahlil işlemleri yapılmıştır.

BULGULAR

Yıllar boyunca insanlar buldukları yerleşim yerlerinden göç etmekte ve bu göç hareketleri hala devam etmektedir. Özellikle son dönemlerde yaşanan ekonomik, terör, iç savaş ve siyasi istikrarsızlık gibi sebeplerden ülkemiz sınırlarına gelen ve kitlesel olarak sınırlarımızı geçen yabancılar göçmen ve sığınmacı sorununu gündeme getirmiştir. Bu bildirim göçün yarattığı olumsuzlukları ve beraberinde getirdiği birtakım tehditleri ele almıştır. İnsanlar var olduğu sürece göçler yani insan hareketliliği bir bakıma var olmaya devam edecektir.

Göç birçok açıdan tehdit oluşturmaktadır. Bu tehditler;

Kültürel Tehdit: Mülteciler ile yerel halk arasında kültürel farklılıklar vardır. Mülteciler ile yerel halkın gelenek ve görenekleri, dili oldukça farklı olduğu için bu durum toplum içinde kültürel tehdit oluşmasına zemin hazırlıyor.

Sosyal ve Ahlaki Düzene Tehdit: Mültecilerin Türkiye'ye gelişiyle birlikte birçok sosyal ve ahlaki alanda olumsuz değişimler gözlemlenmiştir. Bunlardan bazıları çok eşliliğin ortaya çıkması, boşanma oranlarının artması, aile dinamiklerinde meydana gelen değişim, kadın ve çocuk istismarlarının yaşanması vb. sorunlar mültecilerin bir tehdit olduğunu göz önüne sermektedir.

Güvenlik Tehdidi: Göçmenlerin maddi imkânsızlıklar yaşayacak ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma düşmeleri, onları suç örgütleri için potansiyel insan kaynağı haline gelmiştir. Bu durum mültecilerin güvenlik açısından tehdit oluşturmasına ve devletlerin daha radikal tutum sergilemelerine ortam hazırlamıştır. Gelişmiş ülkelerin bu şekilde radikal tutum takınarak sınırlarını göçmenlere sıkı bir şekilde kapatmaları, sorunlu bölgelerden komşu ülkelere göç dalgalarını yoğunlaştıracaktır. Bu durum beraberinde kökenleri göç olgusuna dayanan mezhepsel ve etnik çatışmaların yayılması için uygun zemini sağlamaktadır.

Nüfus Tehdidi: Nüfusu etkileyen faktörlerden birisi de göç hareketleridir. Göçler nüfus oranlarının değişmesinde önemli değişkenlerin başında gelir. Göçler, nüfusun doğal artış/azalışından daha hızlı nüfus miktarında değişikliğe yol açarak göçün çıkışı ve varış yerlerinde nüfusun yaş yapısını değişime uğratmaktadır. Dışarıdan ülkemize alınan göçler nüfusun artmasına neden olmuştur.

Ekonomik Tehdit: Türkiye'ye sığınan mülteci sorununda ev sahibi ülke ile sığınmacı arasındaki ilişkileri etkileyen kilit nokta kuşkusuz ekonominin varlığıdır. Türkiye Suriye'den gelen mültecilere çok büyük miktarlarda paralar harcamış büyük uğraşlar vermiştir. Ayrıca uluslararası kuruluşlarda bu trajik durumun etkilerini azaltmak amaçlı katkılarda bulunmuşlardır. Aynı zamanda yapılan bu yardımların Türkiye'deki yoksul kesimin ikinci plana itildiği sorunlarını gündeme getirmektedir. Bu sorunlar sadece devlet harcamalarıyla sınırlı olmayıp aynı zamanda yoğun göç talebin artmasını beraberinde getirerek şehirlerin ekonomisini tek yönlü değil çift yönlü etkilemektedir. Ayrıca zanaat sahiplerinin aynı işi daha düşük ücretlere yapmaları nedeniyle Suriyeli mültecileri tercih ettiklerini ve bu sayede iş kaybı yaşadıkları sorunu açıklar (Sönmez, 2014,12).

Kentleşme 'ye Olan Tehdit: Kırsal alandan kentlere doğru göç hareketleri, kentlerde yeteri kadar konut ve iş imkânlarının olmaması durumunda kentleri olumsuz yönde etkilemektedir. Yoğun göç hareketleri kentlerde; çarpık kentleşme, suç oranlarının artması, altyapı ve ulaşım sorunu ile işsizlik gibi sorunlara neden olmaktadır.

Eğitim'e Olan Tehdit: Okullarda Suriye ve Türk müfredat olması hem uyum hem de dil problemi yaratmaktadır. Bunun yanında ciddi bir tehdit de okullardaki kapasite yetersizliği, buna ayrılacak bütçe sorunu ve eğitim kalitesidir.

Beyin Göçüne Olan Tehdit: Beyin göçü gelişmiş ülkelerin nitelikli iş gücü kazanması ve gelişmekte olan ülkelerin bu iş gücünü kaybetmesi anlamına gelmektedir. Yani nitelikli, iyi eğitim görmüş, düşünen, sorgulayan, üretken ve çalışkan olan kişilerin gelişmiş ülkelere göç etmesiyle gelişmekte olan ülkeler açısından bu durum bir tehdit oluşturmaktadır.

Göçler bu alanlar gibi pek çok alanda tehdit oluşturmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülkemizde göçün yarattığı olumsuz etkileri, güvenlik tehditlerini, sosyal ahlaki düzene aykırı olan davranışları, ekonomik tehditleri daha fazla ciddiye almalı ve bu konuyla ilgili yapılan araştırmaları artırıp ülkemize gelen göçmenlerin sayısının azaltılması gerekmektedir. Aksi takdirde bana göre bu gibi tehditler daha fazla görülmeye, gün yüzüne çıkmaya devam edecektir.

İnsan hareketliliği yani göçler göç edilen ülkeye tehdit oluşturmaktadır. Yerel halk ile Mültecilerin birçok açıdan farklılıkları vardır ve bu farklılıklar ilerde, şuanda olduğu gibi, tartışmalara ve sorunlara yol açacaktır. Nüfus oranları bu göçler neticesinde artmış; işsizlik, ekonomi, eğitim, sosyal hayat, sağlık, ticaret vb. pek çok alanda değişikliklere, problemlere neden olmaktadır. Göçlerin oluşturduğu bu tehditler birçok alanda değişikliklere neden olmakla birlikte yerel halkın düzenini de etkilemiştir.

Göçler beyin göçünü de önemli derecede etkilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler açısından göçler son derece önemli olmakla birlikte bu ülkeler açısından göçler büyük bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

Kitlesel akın devletin türlü merkezi ve yerel mekanizmalarını etkilemiş ve politikaların değişimine sebep olmuştur. Ekonomi, eğitim, güvenlik, sağlık ve uyum gibi temel konularda değişimin izleri görülmeye başlanmıştır. Geçmişten bugüne göçün nedenlerine bakıldığında ekonomik, politik, sosyo- kültürel ya da coğrafi yani iklimsel sebepler temelinde benzer hususlar ile karşılaşırken, özellikle 21 yüzyılda görülen sonuçlarına bakıldığında önceki zaman dilimlerine nazaran büyük oranda dönüşümlerin yaşanmaya başladığına şahit olunmaktadır. Kültürel alışkanlıkların, yaşam biçiminin değişmesi, aile yapısındaki farklılaşmalar, değerli çatışmaları gibi çok değişik durumların ortaya çıkması göçmenlerde kimlik bunalımını ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan kimlik bunalımı ise göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumla tam olarak bütünleşmesini zorlaştırmaktadır. Dediğim gibi insan var olduğu sürece göçler yani insan hareketliliği varlığını korumaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

https://trabzon.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_02/19091144_SOSYAL_BYLYMLER.pdf

<https://www.acarindex.com/pdfs/301198>

<https://sosyologca.org/files/sosyologca/7263a611-baaa-4288-8e31-79674c8e88d8.pdf>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/44146/487949>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/49119/487325>

<https://www.dunya.com/kose-yazisi/nufusu-dogumlar-degil-goc-belirliyor/27251#:~:text=G%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%20n%C3%BCfusa%20tayin%20edici%20etkisi,edici%20fakt%C3%B6r%C3%BCn%20g%C3%B6%C3%A7%20oldu%C4%9Funu%20g%C3%B6steriyor.>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/691040>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/412371>

<https://www.iienstitu.com/blog/beyin-gocu-nedir-sebepleri-nelerdir>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Beyin_g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn#:~:text=g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%20durdurulmaya%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9F%C4%B1lm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.-.Sonu%C3%A7lar%C4%B1,olup%20g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%20en%20a%C4%9F%C4%B1r%20maliyetidir.

SAVAŞ VE SAVAŞIN DEĞİŞEN YÜZÜ

Muhammet Can TAŞKIN- Gazi Anadolu Lisesi

GİRİŞ

Savaş, uluslararası ilişkilerde, çatışmalarda taraflar arasındaki uzlaşmazlıkların çözülememesi durumunda silahlı kuvvet kullanımıyla gerçekleşen büyük ölçekli fiziksel çatışmalardır. Temelde, siyasi hedeflere ulaşmak için kontrol altında kullanılan şiddetin bir formudur. Şiddetin amaçla ilişkilendirilmesi, hedeflerine ulaşıldığında şiddetin durması gerektiği anlamına gelir. Bu bağlamda, savaş, siyasi iradenin gerçekleştirilmesi için kontrollü bir şiddet kullanımı olarak tanımlanabilir.

Önemli Kişilerin Savaş Hakkındaki Sözleri

Savaşın kendimize göre tanımını yaptığımıza göre şimdi askerî stratejistlerin, önemli komutanların, önemli devlet adamlarının ve siyaset bilimcilerin savaş hakkındaki görüşlerinden bahsedelim. M.Ö 500 yılında yaşayan Çinli komutan ve filozof Sun Tzu savaş sanatı kitabında savaş hakkında "Savaş, halkların başına gelebilecek en büyük tehlikedir. Ölüm kalım meydanıdır. Ya kalırsın, ya yok olursun yoludur. Çok hassas şekilde hesabı yapılmalıdır." der. Prusyalı General Clausewitz "savaş üzerine" adlı çalışmasında "Savaş düşmanı irademize kabule zorlamak için bir kuvvet kullanımıdır" der. M.Ö. 1. Yüzyılda yaşayan Romalı devlet adamı Cicero savaş için "Savaş anlaşmazlıkları zorlama yöntemine başvurarak çözmektir." der. Askeri stratejist ve yazar Niccolo Machiavelli Hükümdar (Prens) adlı kitabında savaş hakkında "Savaş devletin gücünü ve otoritesini sağlamak için gereklidir ve prensin iktidarını korumak için kullanabileceği araçtır." der. Siyaset bilimci Quincy Wright ise savaş için "savaş bir grubun kendi amacını gerçekleştirmek amacı ile silahlı kuvvetlerini organize etme ve kullanma sanatıdır" der. Peki, bakalım bizim ülkemiz savaşı nasıl tanımlar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 2941 sayılı 1983 tarihli seferberlik ve savaş hali kanununda "Savaş devletin bekasını temin etmek, milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek amacıyla başta askeri güç olmak üzere devleti maddi ve manevi tüm güç kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadele" olarak adlandırılır.

Savaşın

Çeşitleri

Savaşın tanımını yapıp önemli kişilerin savaş hakkındaki görüşlerini belirttiğimize göre şimdide savaşın çeşitlerinden bahsedelim. Savaşlar büyüklüklerine, kapsam ve niteliklerine göre ikiye ayrılır. Büyüklüklerine göre olanlar "mevzi/yerel", "sınırlı", "bölgesel" ve "genel" savaşlardır. Kapsam ve niteliklerine göre olanlar ise savaşı niteleyen sebepler ve kullanılan kuvvetler ile savaşın süreç içindeki dönüşümü olarak ikiye ayrılır.

1.Savaşı niteleyen sebepler açısından;

-Sınır/Toprak Savaşları: Sınırdan oluşan anlaşmazlıklardan dolayı ortaya çıkan savaşlardır. Örneğin Hindistan-Pakistan (1947 Keşmir) Savaşı.

- İdeoloji Savaşları: Bir devletin benimsediği ideolojiyi başka devleti dayatma amaçlı yaptığı savaşlardır. Örneğin Soğuk Savaş.

-Bağımsızlık Savaşları: Bir ulusun bağımsızlığını kazanmak için yaptıkları savaşlardır. Örneğin Cezayir Bağımsızlık Savaşı (1954-1962).

-Hegemonya Savaşları: Cihan devleti kurma amaçlı coğrafi sınırları olmaksızın diğer devletlere karşı yürütülen bir savaş türüdür. Örneğin Napolyon Savaşları (1803-1815).

-Din/Mezhep Savaşları: Farklı din ve mezheplerin birbirleri üzerinde üstün gelme ve kendi inancını yayma amacıyla yaptıkları savaşlardır. Örneğin Avrupa'da yapılan 30 Yıl Savaşları.

-Veraset Savaşları: Bir ülkenin yönetimini ele geçirmek için yapılan savaşlardır. Örneğin Osmanlı Taht kavgaları.

-İç Savaşlar: Bir ülkenin vatandaşları arasında sonu genellikle kanlı biten etnik, politik, dini veya ideolojik nedenlerle ortaya çıkan savaşlardır. Örneğin İspanya İç Savaşı.

- Ekonomik Temelli Savaşlar: Ülkeler arasında ekonomik araçları kullanarak birbirleri üzerinde üstünlük kurmaya çalıştıkları savaşlardır. Örneğin ABD-Çin arasında ticaret yoluyla yapılan ekonomik savaş.

-Hukuk Temelli Savaşlar: Bir ülkenin diğerine karşı yasal bir gerekçeyle açtığı savaşlara denir. Örneğin ABD-İrak Savaşı.

2.Kullanılan kuvvetler ile savaşın süreç içindeki dönüşümü açısından;

- Konvansiyonel Savaşlar: Askeri silahlar ve muharebe taktikleri kullanılan düzenli ve üniformalı ordu birlikleri arasında yürütülen bir savaş yöntemidir. Örneğin 1980-1988 yılları arası yapılan İran-İrak savaşı.

-Gayri Nizami Harp: Geçmişten günümüze her dönemde çoğunlukla zayıfın güçlüye karşı kullandığı bir silah olsa da günümüzde güçlülerin de zayıflara karşı kullandığı bir kuvvet çarpanıdır. Suikast, Sabotaj, Gerilla savaşı Gayri nizami harpte kullanılan savaş çeşitlerine örnek verilebilir. Çeçen Bağımsızlık Savaşı gayri nizami harbe örnektir.

-İttifak Savaşları: Devletlerin bir araya gelip aynı safta savaştığı savaşlardır. Buna İkinci Viyana kuşatması sonrası Osmanlının karşısına toplanan kutsal ittifakla yaptığı savaşlar örnek verilebilir.

-Nükleer Savaş: Düşmana zarar vermek amacıyla nükleer silahların kullanıldığı bir savaş çeşididir. Hiroşima buna örnek verilebilir.

-Topyekûn Savaş: Bir ulusun tüm kaynaklarını kullanarak hep birlikte düşmana karşı hareket etmesidir. Örneğin Kurtuluş Savaşı.

-Asimetrik Savaş: Tarafların askeri kabiliyetler ve kapasite bakımından birbirlerinden asimetrik olarak farklı olduğu savaşlardır. 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'a karşı yürütülen savaş ya da terörist taktikler yani adam kaçıрма, intihar, bombalamaları ve gerilla savaşı gibi taktiklerin kullanıldığı savaşlar asimetrik savaş uygulamalarına örnektir.

Savaş	Hakkında	Yapılan	Akademik	Çalışmalar
-------	----------	---------	----------	------------

İşte savaşın çeşitleri bunlardı aslında niceleri var ama bunlar en önemlileriydi. Şimdi savaş hakkında yapılan iki önemli çalışmadan bahsedelim. Bunlardan birincisi Heilderberg Üniversitesi bünyesinde yapılan Konflikt-Simulations Model(Çatışma Simülasyon ve Modelleme) projesidir. Bu proje 2. Dünya savaşından günümüze yaşanan savaş, çatışma ve uyuşmazlıkları incelemekte ve bu incelemeler sonucunda raporlar yayımlanmaktadır. Savaş konusunda çalışma yapan bir diğer proje grubu The International Institute for Strategic Studies'dir (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü). Enstitü bünyesinde bulunan Armed Conflict Database (Silahlı Çatışma Veri tabanı) 1997 yılından bu yana yaşanan çatışmalar hakkında araştırmacılara bilgi akışını sağlamaktadır.

Savaşın

Nesilleri

Artık savaşın nesillerinden bahsetmenin vakti geldi. Böylelikle savaşın değişen yüzünü daha iyi anlayabileceksiniz. Savaş dört nesile ayrılır.

*Birinci Nesil Savaşlar klasik ulus-devlet savaşları olarak nitelendirilir. Daha çok kılıç, ok, mızrak ve az da olsa son dönemlerinde ilkel tüfekler kullanılır. Belli bir alanda yapılıp sonucu birkaç gün içinde belli olan savaşlardır. Yani kısacası meydan savaşlarıdır.

*İkinci Nesil Savaşlar topyekûn endüstri savaşları olarak adlandırılır. Endüstri Devrimi sonrası gelişen teknoloji özellikle makinalı tüfek ve topçu birliklerini ön plana çıkarmıştır. Demiryollarının yaygınlaşmasıyla manevra faaliyetleri ön plana çıkmıştır aynı zaman da telgrafın kullanılmasıyla sevk ve idare de kolaylaşmıştır. Savaş birinci nesildeki meydan savaşlarından yine sivillerden uzak mevzi savaşlarına dönüşmüştür. Birinci Dünya Savaşı İkinci Nesil Savaşların en bariz örneğidir.

* Üçüncü Nesil Savaşlar manevra savaşları olarak adlandırılır. Üçüncü Nesil savaşlar ikinci nesildeki mevzi savaşı anlayışından çıkmıştır yani göğüs göğse savaşmak yerine düşman hatlarına sızmayı etrafını sarmayı ve düşmanı parçalar haline bölmeyi amaçlayan bir anlayış halini almıştır. Bu anlayışın sonucunda tank, uçak sanayi ve istihbarat faaliyetleri önem kazanmıştır. Üçüncü nesil savaş kendisini İkinci Dünya Savaşı'nda göstermiştir ve Blitzkrieg (Yıldırım Harbi) ile hayat bulmuştur.

*Dördüncü Nesil Savaşlar, 2. Dünya savaşından sonra ortaya çıkan çatışmalarda görülmeye başlamıştır. İsrail'in kuruluş sürecinde Filistin'e karşı uyguladığı yöntemler bu savaşın ilk örnekleri olarak değerlendirilebilir. Bu tür savaşlarda belirli bir mekânsal sınırlılık olmaması, medya ve psikolojik harekâtın ön plana çıkması, teknolojinin devletler dışında da hızla erişilebilir hale gelmesi, sivil-asker ayırımını belirsizleşmesi gibi özellikler önem kazanmıştır. Bu evrim savaşların karakterini ve stratejik dinamikleri değiştirmiştir.

Hibrit Savaşı

Size şuana kadar birçok savaş çeşidinden bahsettik fakat en önemlilerinden olan hatta 4. Nesil savaşın temelini oluşturan hibrit savaştan bahsetmedik. Hibrit savaş değişen dünya düzeninden sonra devletler tarafından en çok kullanılan savaş çeşitlerinden biri olmuştur. Hibrit savaş, nizami veya gayrinizami birlikler, yerel savaşçılar, terörist unsurlar, direnişçiler, gerilla unsurları, siber saldırılar, psikolojik harp yöntemleri ve hava-kara-deniz işbirliğinin kullanıldığı müşterek harp tekniklerinin politik, ekonomik ve uluslararası örgütlerle birleştirilerek çatışma çıkarmadan düşmanı zayıflatmayı amaçlar. Bu, düşmanın siyasi otoritesini ve devlet kurumlarını istikrarsız hale getirerek kaos ve iktidar boşluğu yaratma stratejisidir. Hibrit tehditler, küresel terörizm, asimetrik çatışmalar, göçler, denizlerdeki korsanlık, organize suçlar, demografik sorunlar ve teknoloji gibi geniş bir yelpazeyi kapsar. Bu savaş türünün belirgin özellikleri arasında düzensiz harp taktiklerinin ve yüksek teknolojinin bir arada kullanılması ve değişen koşullara göre farklı yeteneklerin kullanılabilmesi bulunur.

Savaşın Değişen Yüzü

Bu vakte kadar savaşın değişen yüzünü dolaylı yollardan sizlere aktardım şimdi savaşın değişen yüzünü hızlıca toparlayalım. İnsanlar, menfaat ve çıkar çatışmalarında şiddete, çatışmaya ve savaşa sıkça başvurmuşlardır. İlkel dönemlerde bireysel çıkar çatışmalarıyla başlayan savaşlar, modern dönemde devletler arası çatışmalara evrilmiştir. Modern savaşlar, idari, teknik ve ideolojik değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve teknolojik ilerlemeler, özellikle makineli tüfek, füze ve atom bombası gibi icatlar, savaşların yapısını değiştirerek yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Savaşın evrimi, geleneksel askeri çatışmalardan çıkarak teknolojik, ekonomik ve sosyal alanlara yayılan bir dönüşüm sürecine girmiştir. Günümüzde savaşlar, siber saldırılar, asimetrik çatışmalar ve bilgi operasyonları gibi yeni unsurlarla birlikte daha karmaşık bir hal almıştır. Uluslararası ilişkilerdeki değişimler, savaşın doğasını yeniden tanımlamakta ve barışın sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Geleneksel devletler arası çatışmaların yanı sıra, iç savaşlar, terörizm, doğal afetler ve göç dalgaları gibi çeşitli faktörler, sivil halkı da doğrudan etkilemektedir. Bu yeni güvenlik ortamında, ulus devletlerin kontrolü zayıflamış ve savaş kavramı giderek daha geniş bir perspektifle ele alınmaktadır. Modern dünya orduları, geleneksel savaşçılarla birlikte sivillerden oluşan yeni bir sınıfın varlığına işaret etmektedir. Bu nedenle, savaşın değişen yüzüyle başa çıkmak için askeri ve sivil alanların işbirliği içinde olması gerekmektedir.

Savaştan Korunmak İçin Yapılması Gerekenler

Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında değişen bu savaş şartlarından ülkemizi korumak için önlemler almalıyız. İlk olarak savunma sistemlerimizi güçlendirip modernleştirmeliyiz.

*Teknolojik gelişmeleri izleyerek silah sistemlerimizi güncellemeli, askeri teçhizatımızı modernize etmeliyiz. Ayrıca, siber güvenlik alanında da önlemler alarak dijital tehditlere karşı hazırlıklı olmalıyız. Yatırımlarla uzay teknolojileri ve diğer ileri teknoloji alanlarında ülkenin savunma kapasitesini artırabiliriz ayrıca teknolojik üstünlük elde ederek gelecekteki tehditlere karşı daha etkili bir savunma sağlayabiliriz.

*İkinci olarak sınır güvenliğini sağlamalıyız Askeri birliklerin ve sınır kontrol noktalarının sayısını artırarak sınıra daha sıkı bir kontrol sağlanabilir. Ayrıca, sınır boyunca duvar veya çit gibi fiziki engeller inşa edilebilir.

*Üçüncü olarak İstihbarat faaliyetlerine daha fazla önem verilmeli, kapasite ve teknolojik altyapı güçlendirilmeli, insan kaynağına yatırım yapılmalı. Sınırdaki terör örgütlerinin izlenmesi ve halkla işbirliğiyle bilgi toplama ağı genişletilmeli.

*Dördüncü olarak askeri personelimizin eğitime ve yeteneklerinin geliştirilmesine önem vermeliyiz. Değişen savaş şartlarına uyum sağlayabilmeleri için sürekli olarak eğitilmeli ve yenilikçi eğitim programlarıyla desteklenmelidirler.

* Beşinci olarak Uluslararası ve Bölgesel Müttelik ilişkilerini güçlendirmeli bölgesel istikrarı sağlamalı, sınır güvenliği için komşu ülkelerle işbirliği yapmalıyız.

*Altıncı olarak Geleneksel savaş anlayışının yanı sıra, asimetrik tehditlere karşı da hazırlıklı olmalıyız. Esnek ve hızlı tepki verme kabiliyetimizi artırmalı, hibrit savaş yöntemlerine karşı savunma stratejileri geliştirmeliyiz.

*Yedinci olarak Sınır bölgesinde yaşayan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek için sosyal ve ekonomik kalkınma projeleri hayata geçirilebilir. Bu sayede, terör örgütlerinin bölgedeki etkisi azaltılabilir ve yerel halkın desteği sağlanabilir. Örneğin GAP(Güneydoğu Anadolu Projesi)

* Son olarak toplumun güvenlik bilincini artırmalıyız. Eğitim ve farkındalık kampanyalarıyla, vatandaşların güvenlik konularında aktif rol alması teşvik edilmelidir. Kamuoyunu terörizm, radikalleşme ve diğer güvenlik tehditleri konusunda bilgilendirerek, daha dirençli bir toplum oluşturabiliriz.

Sizlere şu ana kadar savaş ve savaşın değişen yüzünden bahsettik. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında değişen bu savaş şartlarından nasıl korunacağımız hakkında bilgiler verdik. Bizlere düşen görev bu değişen ve çirkinleşen savaş şartlarından atalarımızdan yadigar kalan bu cennet vatanımızı korumak ve bu vatani ilelebet daha ileriye götürmeye çalışmaktır.

YÖNTEM

Bu bildiri; savaş ve savaşın değişen yüzünü incelemek ve değişen bu savaş şartlarında sizlere nasıl korunacağımız hakkında bilgi vermek amacıyla yazılmıştır.

Bildiri hazırlanırken araştırma modeli olarak tarama ve tanımlayıcı araştırma modelleri kullanılmıştır. Bu bağlamda alanla ilgili makaleler, yüksek lisans tezleri ve yapay zekâdan yararlanılmıştır. Ayrıca konu kapsamındaki kitaplar ve dergiler de taranmıştır.

Elde edilen veriler güncellik açısından eleme usulüyle incelenmiş ve güvenilirliği tespit edilmiştir.

BULGULAR

Yaptığımız araştırmalar sonucunda elde ettiğimiz bulgular şöyle sıralanabilir:

*Savaş, uluslararası ilişkilerde taraflar arasındaki büyük ölçekli fiziksel çatışmaları temsil eder ve siyasi hedeflere ulaşmak için kontrollü şiddet kullanımıyla gerçekleşir.

*Önemli düşünürlerin savaş hakkındaki görüşleri farklılık gösterir; Sun Tzu, savaşı tehlikeli olarak tanımlarken, Clausewitz savaşı düşman iradesini zorlamak olarak tanımlamıştır.

* Savaşlar sebeplerine ve kullanılan kuvvetlere göre farklı kategorilere ayrılır. Sınır/toprak, ideoloji, bağımsızlık, din/mezhep, veraset, iç, ekonomik ve hukuk temelli savaşlar gibi çeşitli türler bulunmaktadır. Kullanılan kuvvetler ve savaşın dönüşümü açısından konvansiyonel, gayri nizami, ittifak, nükleer, toplu, asimetrik gibi savaşlar mevcuttur.

* Heilderberg Üniversitesi ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü gibi kuruluşlar savaş ve çatışma alanında araştırmalar yapmıştır.

* Savaşın nesilleri birinci nesil meydan savaşları, ikinci nesil endüstri savaşları, üçüncü nesil manevra savaşları ve dördüncü nesil modern çatışmaları içerir.

* Hibrit savaş, asimetrik çatışmalar, siber saldırılar, terörizm gibi yöntemlerin birleştirilmesiyle düşmanı zayıflatmayı amaçlayan bir stratejidir.

* Savaşın evrimi, teknolojik, ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisiyle şekillenmiştir. Geleneksel devletlerarası çatışmalara ek olarak, iç savaşlar, terörizm ve doğal afetler gibi yeni tehditler ortaya çıkmıştır.

*Savaş şartlarının değişmesi sebebiyle; savunma sistemlerinin güçlendirilmesi, sınır güvenliğinin artırılması, istihbarat faaliyetlerinin geliştirilmesi, askeri personelin eğitimi ve uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Savaş, insanlık tarihinin her döneminde var olan bir olgu olmuştur ve günümüzde de değişen koşullarla birlikte evrim geçirmeye devam etmektedir. Bu değişim, askeri stratejilerden uluslararası ilişkilere kadar geniş bir yelpazede etkiler yaratmaktadır. Toplanan veriler sonucunda savaşın değişen yüzü olumsuz sonuçlara sebebiyet vermiş ve devletleri yeni tedbirler almak zorunda bırakmıştır. Savaştan korunmak için alınacak önlemlerle birlikte, uluslararası işbirliği ve diplomasi de büyük önem taşımaktadır. Gelecekte daha barışçıl bir dünya için, savaşın nedenleri üzerine derinlemesine düşünmeli ve çatışma çözme yollarını aramalıyız.

KAYNAKÇA:

- 1.Grotius, H. (2011). "Savaş ve Barış Hukuku", (Çev.) S.L. Meray. İstanbul: Kurtiş Matbaası
- 2.Sokullu, Canan (2019). "Savaş Türleri" s. 4-6
- 3.Machiavelli, Niccolo (1981) "Prens", (çev. Nazım Güvenç), İstanbul, Anahtar Kitaplar
- 4.Gök, Ali (2017) Sosyal Bilimler Dergisi, "11 Eylül Sonrası Savaşın Değişen Doğası" s. 726-743
- 5.Korkmaz, Sertaç (2023) Dördüncü Nesil Savaş Konsepti Üzerinden Savaş Alanında Yaşanan Değişimi Anlamak/ "Dördüncü Nesil Savaş Konsepti ve Savaşın Nesilleri" s. 4-6
- 6.Gürcan, Metin (2011) Bir Önceki Savaş İçin Hazırlanmak: Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi/"İkinci Nesil Savaşlar(Topyekûn Endüstri Savaşları)" s. 150-151
- 7.Tör, Özgür (2022) "Vekalet Savaşları ve Hibrit Hareket: Savaşın Değişen Yüzü", İstanbul, Yediveren Yayınları s. 93-98
- 8.Yalçınkaya, Haldun (2019) "Savaşın Değişimi ve Kuramsal Tartışmalar" s. 4-5
- 9.Arslan, Hüseyin (2019) "Hibrit Savaş Unsurlarının Erken Kullanımı: Sıradışı Bir Terör Örgütü Fetö Vakası" Journal Academic Value Studies, s. 936
- 10.Yoldaş, Çetin.(Temmuz-2019) Yeni Savaşlarda İstihbarat Teşkilatlarının Rolü: Hibrit Savaş Örneği, Yüksek Lisans Tezi
11. Şengönül, Abdullah.(Konya-2018) Dördüncü nesil kapsamında Türkiye için Strateji Tartışmaları, Doktora Tezi
12. Erdağ,Ramazan (2020) Güvenlik çalışmaları dergisi,Savaş ve Çatışmanın değişen yapısı:Silahların insansızlaştırılması.
13. Işıkçı, E., & Kiraz, E. (2020). "Hibrit savaş kavramının yeni savaşlar perpektifinden incelenmesi . Savsad Savunma Ve Savaş Araştırmaları Dergisi, 30(2), 253-266.
14. Özer,Yusuf. Mayıs 2018 Güvenlik Bilimleri Dergisi, , Savaşın değişen karakteri,Teori ve uygulamada hibrit savaş

<https://www.afad.gov.tr/kbrn/nukleer-savashttps://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2941&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5#:~:text=Madde%201%20%E2%80%93%20Bu%20Kanunun%20amac%C4%B1,uygulanma%20esaslar%C4%B1na%20ili%C5%9Fkin%20y%C3%BCk%C3%BCml%C3%BCl%C3%BCkleri%20belirlemektir.https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1169709>

CUMHURİYET’İN İKİNCİ YÜZYILINDA TEHDİTLER

‘İklim Değişiklikleri’

İsmail KARABİNA^a, Kerem SAK^b

a Tarih Öğretmeni, Of Fen Lisesi, karabina061@hotmail.com

b Öğrenci, Of Fen Lisesi, sakkerem61@icloud.com

İklim, bir yerde uzun bir süre boyunca gözlemlenen sıcaklık, nem, hava basıncı, rüzgâr, yağış, yağış şekli gibi meteorolojik olayların ortalamasına verilen addır. Hava durumundan farklı olarak iklim, bir yerin meteorolojik olaylarını uzun süreler içinde gözlemler. Bir yerin iklimi o yerin enlemine, yükseltisine, yer şekillerine, kalıcı kar durumuna ve denizlere olan uzaklığına bağlıdır.

Fosil yakıtların yakılması, sanayi süreçleri, arazi kullanımı değişiklikleri ve ormansızlaşma gibi çeşitli insan etkinlikleri sonucunda, önemli sera gazlarının atmosferdeki birikimleri sanayi devriminden beri hızla artmakta ve doğal sera etkisi kuvvetlenmektedir. Kuvvetlenen sera etkisinin en önemli ve açık etkisi, Yerküre'nin enerji dengesini üzerinde ek bir pozitif ışınımsal zorlama oluşturarak, Yerküre iklimini ısıtmasıdır. 1906-2005 döneminde küresel ortalama yüzey sıcaklıklarında gözlenen artış, 0,74 °C'dir. Sera gazlarının atmosferik birikimlerindeki artışların, sıcaklık, yağış, nem, rüzgâr gibi değişkenlerde bölgesel ve küresel değişikliklere yol açması bekleniyor. En gelişmiş iklim modelleri, küresel ortalama yüzey sıcaklıklarında 1990-2100 dönemi için, yaklaşık 3 °C'lik en iyi kestirmeyle birlikte olasılıkla 2-4,5 °C arasında bir artış olacağını öngörüyor. Küresel sıcaklıklardaki artışlara bağlı olarak, hidrolojik döngünün değişmesi, kara buzullarının ve deniz buzlarının erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, sıcak hava dalgalarının şiddet ve sıklığının artması, bazı bölgelerde ekstrem yüksek yağışların ve taşkınların, bazı bölgelerde ise kuraklıkların daha şiddetli ve sık oluşması gibi, sosyo-ekonomik sektörleri, ekolojik sistemleri ve insan yaşamını doğrudan etkileyecek önemli değişikliklerin oluşması bekleniyor.

İklim değişikliği 21. yüzyılın kuşkusuz en büyük sorunu. Doğaya ve canlı türlerine verdiği zarar dışında insan hayatını ve hatta insan neslini de tehdit ediyor. Uluslararası platformların, devletlerin ve kurumların giderek daha fazla iklim krizinden bahsetmesinin ve 'sürdürülebilirlik' kelimesinin günlük hayatta dilimize girmesinin sebebi de bu. Bazı ülkeler su altında kalırken bazı ülkeler kuraklıkla savaşıma başladı bile. İklim krizi, geleceğin sorunu olmaktan çıktı. Bugünün, hepimizin sorunu.

İklim Değişikliğinin Türkiye'ye etkileri denildiği zaman, çoğumuzun aklına beklenmeyen hava olayları geliyor. Tüm dünyada etkisini göstermeye başlayan iklim krizi maalesef ülkemizi de etkilemeye başladı. Türkiye'de son yıllarda artan şiddetli hava olayları, taşkınlar, seller hepimizin farkında olduğu bir durum. Bunun nedenleri arasında yanlış arazi kullanımı, plansız şehirleşme, ormanların yok edilmesi ve doğal akarsu akış kanallarının ortadan kaldırılması da yer alıyor.

1. GİRİŞ

İklim değişikliği, 'nedeni ne olursa olsun iklimin ortalama durumunda veya değişkenliğinde onlarca yıl ya da daha uzun süre boyunca gerçekleşen değişiklikler' biçiminde tanımlanmaktadır.

İklim sistemi, atmosfer, kara yüzeyleri, kar ve buz, okyanuslar ve diğer su kütleleri ile canlıları kapsayan karmaşık ve etkileşimli bir sistemdir. Bu sistem, zaman içinde, kendi iç dinamiklerinin etkisi altında veya dış etmenlerdeki (zorlamalar olarak adlandırılmaktadır) değişikliklere bağlı olarak yavaş yavaş değişim gösterir. Dış zorlamalar, volkanik patlamalar ve güneşle ilgili değişkenlikler gibi doğal olaylar ile atmosferin bileşimindeki insan kaynaklı değişiklikleri içerir. Güneş radyasyonu, iklim sisteminin güç

kaynağıdır. Yerkürenin radyasyon dengesini etkileyen, dolayısıyla iklimi değiştiren üç temel yol bulunmaktadır.

1. Gelen güneş radyasyonundaki değişiklikler (Güneşin kendisindeki ya da Yerkürenin yörüngesindeki değişikliklere bağlı olarak)
2. Güneş radyasyonunun yansıtılan kısmındaki değişiklikler (bu kısım albedo olarak adlandırılmaktadır ve bulut örtüsü, aerosoller denilen küçük parçacıklar ya da arazi örtüsündeki değişikliklere bağlı olarak değişebilmektedir)
3. Yerküreden uzaya geri gönderilen uzun dalgalı radyasyondaki değişiklikler (sera gazı salınımlarının atmosferdeki birikimlerine bağlı olarak). Bunların yanı sıra, rüzgarlar ve okyanus akıntılarının, Yerküre yüzeyi üzerindeki ısı dağılımında oynadıkları rol nedeniyle, iklim üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Dünyamızın bugüne kadarki tarihi boyunca, yaklaşık 4,5 milyarlık bir periyotta iklim sisteminde, milyonlarca yıldan on yıllara kadar tüm zaman ölçeklerinde doğal etmenler ve süreçlerle birçok değişiklik olmuştur. Jeolojik devirlerdeki iklim değişiklikleri, özellikle buzul hareketleri ve deniz seviyesindeki değişimler yoluyla yalnızca dünya coğrafyasını değiştirmekle kalmamış, ekolojik sistemlerde de kalıcı değişiklikler meydana getirmiştir.

Günümüzde sözü edilen küresel iklim değişikliği ise, fosil yakıtların yakılması, arazi kullanımı değişiklikleri, ormansızlaştırma ve sanayi süreçleri gibi insan etkinlikleriyle atmosfere salınan sera gazı birikimlerindeki hızlı artışın doğal sera etkisini kuvvetlendirmesi sonucunda Yerkürenin ortalama yüzey sıcaklıklarındaki artışı ve iklimde oluşan değişiklikleri ifade etmektedir.

Yeryüzünde ve atmosferde tutulan ısı enerjisi, atmosfer ve okyanus dolaşımıyla yeryüzünde dağılır ve uzun dalgalı yer radyasyonu olarak atmosfere geri verilir. Bunun bir bölümü, bulutlarca ve atmosferdeki sera etkisini düzenleyen sera gazlarınca soğurularak atmosferden tekrar geri salınır. Bu sayede Yerküre yüzeyi ve alt atmosfer ısınır. Yerkürenin beklenenden daha fazla ısınmasını sağlayan ve ısı dengesini düzenleyen bu sürece doğal sera etkisi denmektedir. Atmosfer kompozisyonunda bulunan sera gazlarından yoğunluklarının artması tehlikeli olarak nitelendirilen belli başlı sera gazları ve sera gazları içerisindeki yaklaşık bulunma oranları sırasıyla;

Sera gazı adı	Sera gazları içerisindeki yaklaşık bulunma oranı
Karbondiyoksit (CO ₂)	%72
Metan(CH ₄)	%19
Diazotmonoksit (N ₂ O)	%6
Florlu gazlar <ul style="list-style-type: none">▪ Hidro-floro-karbonlar (HFCs)▪ Perfloro-karbonlar (PFCs)▪ Sülfür heksa florür (SF₆)	%3

Küresel iklim değişikliği, yerkürenin uzun jeoloji tarihi boyunca yaşanan iklimin doğal değişkenliğine ek olarak insan etkinliklerinin neden olduğu bir değişikliktir.

Buna paralel olarak, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde (BMİDÇS) iklim değişikliği, "karşılaştırılabilir bir zaman döneminde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak,

doğrudan ya da dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan etkinlikleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik" biçiminde tanımlanmaktadır.

Fosil ve biyokütle yakıtların yakılması, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının en büyük kaynağıdır. Çimento üretimi karbondioksit, tarım ve katı atık düzenli depolama sahaları metan gazı salmaktadır. Gübre kullanımı ve naylon üretimi, diazot monoksit ve buzdolabı ile klimalar florine sera gazı emisyonlarını artırmaktadır. Arazi kullanımı değişiklikleri de iklim sistemini önemli ölçüde etkilemektedir. Tarım amaçlı kullanım için arazi açılması, koyu renkli yüzeyin miktarını artırmakta ve sonuç olarak gelen güneş radyasyonu yansımaktan çok emilmektedir. Arazi açılması ayrıca, ormanların tahrip edilmesi nedeniyle, karbondioksiti tutan ve depolayan ağaç ve bitkilerin azalması anlamına gelmektedir. Çölleştirme, atmosfere geçen toz miktarında artışa neden olması dolayısıyla güneşten Yerküre yüzeyine gelen enerjiyi azaltarak küresel ısınmayı yavaşlatan bir etkiye sahip olabilmektedir. Şehirleşme, şehir ısı adalarının, yani şehirlerde çevrelere göre daha sıcak alanların oluşmasına yol açmaktadır.

IPCC (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) İklim değişikliğiyle ilgili en güncel bilimsel, teknik ve sosyoekonomik bilgileri, çok sayıda bilim insanının katılımıyla, düzenli aralıklarla değerlendirerek raporlar yayımlamaktadır. IPCC'nin 2014 yılında açıkladığı Beşinci Değerlendirme Raporunda (AR5), 20. yüzyılın ortalarından bu yana ortalama yüzey sıcaklıklarında gözlenen artışın büyük bölümünün kuvvetli olasılıkla (% 95) insan kaynaklı sera gazı salınımlarındaki artıştan kaynaklandığı ve bu bulgunun, bir önceki IPCC Değerlendirme Raporuna göre daha güçlü ve somut kanıtlara dayandığı belirtilmektedir.

İklimin Gelecekteki Durumu

Bugün hemen bütün iklim bilimciler tarafından, dünya iklimi sisteminde bir bozulmanın olduğu kabul edilmektedir. Doğal dengenin bozulmasına neden olan insanların, gerekli önlemler alınmadan çeşitli etkinliklerinin devam etmesi hâlinde iklimdeki bu bozulmaların artarak, sonucu çok ürkütücü olan, küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliklerinin yaşanacağı kesin olarak vurgulanmaktadır. Çünkü beşerî nedenlerle, atmosferdeki sera gazı birikimlerindeki ve partiküllerdeki artış, doğal çevrenin tahribi, ozon tabakasındaki incelme, küresel boyutta sıcaklık artışına neden olacaktır. Gelecekte görülebilecek iklim değişikliği ile ilgili olarak, çeşitli kaynaklarca daha çok sera gazı emisyonlarının dikkate alındığı, senaryolar üretilmektedir. Bunlar çeşitli matematiksel iklim modellerine yüklenmesiyle ortaya çıkan sonuçlar, iklimde başlayan değişikliklerin gelecekte de süreceğini göstermektedir. Birleşmiş Milletler, Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından ortaya konulan senaryolara göre, küresel sıcaklıkta 2100 yılına kadar ortalama 1 ilâ 3,5 derecelik bir artışı olacağı bilinmektedir. Bunun anlamı, en iyimser koşullarda her on yılda yaklaşık 0,1 derecelik bir sıcaklık artışı görülecektir. Bunun sonucunda; deniz seviyesinin yükselmesinden, sıcaklık ve yağış rejimlerinin değişmesinden kaynaklanan ve afet boyutlarına ulaşan çok değişik sonuçlar yaşanacaktır. Seller, taşkınlar, kuraklık ve sonuçta çölleşme, fırtınalar, biyolojik kökenli afet niteliğindeki salgınlar, bu sorunlardan bazıları olup, bunlar daha geniş alanlara yayılacak ve çok daha sık görülecektir.

İklim Değişikliklerinin Türkiye'ye Etkileri

Türkiye karmaşık iklim yapısı içinde, özellikle küresel ısınmaya bağlı olarak görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden biridir. Doğal olarak üç tarafından denizlerle çevrili olması, parçalanmış bir topografyaya sahip bulunması ve orografik özellikleri nedeniyle, Türkiye'nin farklı bölgeleri iklim değişikliğinden farklı biçimde ve değişik derecelerde etkilenecektir. Örneğin sıcaklık artışından daha çok çölleşme tehdidi altındaki kurak ve yarı kurak bölgelerle yeterli suya sahip olmayan yarı nemli bölgeler etkilenecektir (Güney doğu, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgeleri). Olası bir iklim değişikliğinin ülkemizdeki sonuçlarını aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1. Şüphesiz iklim değişikliğinin, ülkemizdeki doğal ekolojik sistemlerin bileşimini ve üretkenliğini bozacağı ve biyolojik çeşitliliği azaltacağı kaçınılmaz olacaktır. Ancak, bazı eko sistemler, iklimdeki değişikliğe çabuk karşılık verirken, bazıları oldukça yavaş karşılık verirler. Tek tek türler iklimdeki değişikliğe ve bozulan iklimsel rejimlere (örneğin; yağış, buharlaşma ve sıcaklık rejimlerine) farklı düzeyde ve farklı biçimde tepki vereceğinden, birçok eko sistemin yapısı bileşimi, üretkenliği ve coğrafi

dağılışı bozulacaktır. Ancak, bu beklenen ekolojik değişikliklerin birçoğu, iklimdeki değişikliklerin arkasında on yıllardan yüzyıllara kadar gecikebilecektir. Faunanın ve floranın yaşam yerleri değiştikçe, yeni gelen türler yüzünden biyolojik çeşitlilikte yerel artışlar olabilecektir. Ancak artan olumsuzluklar (salgın hastalıklar ve yangınlar), biyolojik çeşitlilikte azalmaya ve yaramaz (istenmeyen) türlerde artışlara yol açabilecek, habitatlardaki bölünmeler, iklime bağımlı türlerin göçü için yeni engeller yaratabilecektir. Bu tür olumsuzlukları hafifletmek amacıyla, kuzey- güney ve doğu- batı yönlü koridorlarda özel olarak ayrılmış ve düzenlenmiş parklara ve rezerv alanlarına ihtiyaç vardır. İklim değişiklikleri ve onunla bağlantılı tüm değişiklikler madde ve besin döngüsünü, atık kalitesini, akarsu rejimini ve akışını, toprak erozyonunu, hava kalitesini ve iklimi kontrol ederek mal ve hizmet üretimine katkı sağlayan eko- sistemleri etkileyecektir.

2. Ormanlar iklimsel değişikliklere oldukça duyarlıdır. Tahribatın çok fazla olduğu ülkemiz ormanlarının, olası bir iklim değişikliğinde (sıcaklık, yağış uç olaylar, zararlıların yayılışı ve yangınlar), değişeceği ön görülmektedir. Ormanlar esas olarak yağış rejiminde, zararlıların yayılışındaki değişiklikler ile yağ yapısındaki değişiklikler ve karbon içeriğindeki azalmalar yüzünden duyarlılığı en fazla olan sistemler arasındadır. Model öngörülerine göre, bugünkü net küresel karasal karbon emilimi yaklaşık (1GTC yıl), 21. yüzyılın 1. yarısı süresince artabilecek ya bu düzeyde kalacak ya da zamanla azalabilecektir Ekolojik dengenin temel unsurlarından biri olan ormanlar ile çayır ve meraların tahrip edilmesi, millî parkların yeteri derecede korunamaması, gelecekte Türkiye açısından büyük sorunlar ortaya çıkaracaktır. Anadolu çok büyük uygarlıklara sahne olması dolayısıyla, orman varlığı hızla tahrip edilmiştir. Türkiye’de orman sayılan alanın genişliği 20,2 milyon hektardır ve ülke genişliğinin %26’sını kaplamaktadır Ormanlar yangın, yerleşme ve tarım için alan açma nedeniyle sürekli olarak azalmaktadır. 1961- 1996 yılları arasında çıkan 15.596 orman yangınında 2.293.390 hektar orman yandığı düşünülürse, sorunun ne kadar büyük ve ne kadar vahim olduğu anlaşılabilir.

3. Yapılan araştırmalarda, küresel ısınmadan dolayı oluşacak iklim değişiklikleriyle, özellikle su kaynaklarının azalması, orman yangınları, kuraklık ve çölleşme ile bunlara bağlı ekolojik bozulmalardan ülkemizin olumsuz etkileneceği belirtilmektedir. Türkiye’imiz, küresel ısınmanın potansiyel etkileri açısından, riskli ülkeler arasında yer almaktadır. İklim değişikliklerine karşı gerekli önlemler alınmaz ise ülkemizin, kurak ve yarı kurak alanlarındaki su kaynakları özellikle kentlerdeki su kaynaklarının durumu, sorunlara yenilerini ekleyecek ve içme amaçlı su ihtiyacı daha da artacaktır. Türkiye’de, uzun yıllar yağış ortalaması 631 mm iken, yağış miktarı, 1999 yılında %15 oranında, 2000 yılında ise %7 oranında azalmıştır. Ortalama yağışın azalması yanında, yağış rejimindeki sapma da dikkat edilmesi gereken bir olaydır. Yağış miktarında meydana gelen bu azalışlar ve yağış rejimindeki sapmalar, tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, kuraklığa neden olan şartların devam etmesi hâlinde, gelecek yıllarda suyla ilgili daha büyük sıkıntılar meydana gelebilecektir.

Ülkemizde, kullanılabilir su varlığı bakımından kişi başına düşen su miktarı 1.692 m³tür. Kullanılan su miktarı dikkate alındığında da kişi başına düşen su miktarı 575 m³tür. Gerek kişi başına düşen su varlığı, gerekse kullanılan su miktarı bakımından, dünya ortalamasıyla karşılaştırıldığında ülkemizin, genel olarak bilinenin aksine, sınırlı su kaynaklarına sahip ülkeler arasında bulunduğu görülmektedir.

4. Tarım alanlarının korunması pek çok ülkede, ulusal güvenlik kaygılarından biri hâline gelmiştir. Tarım alanlarının kötü kullanımı, su yönetim eksiklerine bağlı su baskınları, tuzlanma, çoraklaşma, aşırı pestisit ve gübre kullanımına bağlı kirlenme bunların başında gelmektedir. Suyun tarımdaki vazgeçilmez önemi nedeniyle, temiz su sıkıntısı pek çok bölgede, tarımsal üretimin karşısındaki en büyük kaynak kısıtlaması hâline gelmiştir. Nitekim, ülkemizin bazı önemli hububat üretim merkezlerinde, ürün kayıplarının % 40- 50 oranına ulaştığı gözlenmektedir. Türkiye’de yağış rejiminde meydana gelen azalışların ve yağış rejimindeki sapmaların, tarımsal üretimde olumsuz etkisi, kışlık ekimde daha fazla olmaktadır. Yağış rejiminin bahar aylarına doğru kayma göstermesi, yazlık ekimlerde bir avantaj gibi görülebilirse de üretim açısından önemli riskleri de beraberinde taşıdığı düşünülmektedir Tarımsal üretimde meydana gelen değişmeler topraktaki kullanılabilir suyun miktarı ile doğrudan ilişkilidir. Tarımsal araştırmalar genel müdürlüğü (TAGEM), 2000-2001 yılı ekim dönemi ile ilgili olarak, mayıs ayı itibarıyla yaptığı incelemeler sonucunda; Konya, Karaman, Yozgat illerinde yetersiz yağışlar nedeniyle ekim yapılan alanlarda %80- 90 oranında kuraklığa bağlı zararın meydana geldiği, daha birçok ilin de %27- 62

oranında kuraklıktan etkileneceği belirtilmiştir . Meydana gelecek iklim değişiklikleri tarımsal faaliyetlerde, hayvan ve bitkilerin doğal yaşam alanlarında değişikliklere yol açacak; yaşam alanları daralacak, büyük göçler yaşanabilecek, yeni koşullara uyum sağlayamayan çok sayıda bitki, böcek ve kuş türü ortadan kalkacaktır. Yeni iklim değişiklikleri, çiftçilerin ürettikleri ürünleri değiştirmeye zorlayacak, ekim ve dikim tarihlerinde ve ürün türlerinde önemli değişiklikler olabilecektir. İklimde meydana gelen değişme, sulanan ve sulanmayan alanlarda özellikle buğday, mısır, soya fasulyesi gibi daha bir çok ürünün üretiminde verim düşüklüğü ortaya çıkabilecektir.

5. Türkiye'nin özellikle çölleşme tehlikesi bulunan İç Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgeleri gibi yarı kurak ve yarı nemli bölgelerinde tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilere yol açabileceği uyarıları yapılmaktadır. Araştırmacılara göre, iklim kuşakları yer kürenin jeolojik geçmişinde olduğu gibi, ekvator dan kutuplara doğru yüzlerce kilometre kayabilecektir, bunun sonucunda Türkiye, bugün Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da hâkim olan sıcak ve kurak iklim kuşağının etkisine girebilecektir. İklimde meydana gelebilecek herhangi bir değişme yağış, buharlaşma, yüzey akış ve topraktaki kullanılabilir suyun miktarını değiştirecektir. Mevsimler ve yıllık yağışlarda görülecek değişmeler hem su kaynaklarının depo edilmesi hem de topraktaki nem rejiminin düzenlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bitkilerin çiçeklenme, tozlanma, meyve oluşumu ve tane dolumu sırasında meydana gelebilecek su yetersizliği verimin önemli ölçüde düşmesine neden olacaktır. Sıcaklıkların artması nedeniyle, toprakta meydana gelen buharlaşma ve bitkide olan terlemenin (Evapotranspirasyon) artmasıyla beraber bitki strese gireceğinden, kuraklığa dayanıklı bitki türlerinin geliştirilmesi zorunlu hâle gelecektir.

6. Kuraklık, doğanın gizli bir tehlikesi ve en büyük afetidir. Genellikle herhangi bir mevsim veya zaman diliminde yağış miktarındaki azalmadan dolayı meydana gelir. Kuraklık hesaplamalarında bir bölgedeki yağış ve evapotranspirasyon (buharlaşma + terleme) arasındaki dengenin uzun süreli ortalaması göz önünde bulundurulmalıdır. Kuraklık zamanla (yağış mevsiminin başlamasında gecikmeler, ürün büyüme mevsimi ve yağış zamanının ilişkisi) ve yağışların etki dereceleri (yağış yoğunluğu ve sayısı) ile ilişkilidir. Yüksek sıcaklık, şiddetli rüzgâr ve düşük nem miktarı gibi diğer değişkenler, birçok bölgede kuraklıkta etkili olur. Kuraklık yalnızca fiziksel bir olay veya bir doğa olayı olarak görülmemelidir. Kuraklığın, insan ve faaliyetlerinin su kaynaklarına olan bağımlılığı nedeniyle toplum üzerinde çeşitli etkileri vardır. Uzun süreli kuru hava nem azlığı yaratarak bitki, orman ve su kaynaklarında azalmaya neden olur ve sonuçta, ciddi çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıkar. Türkiye, son yıllarda en kurak mevsimlerini yaşamaya başlamıştır. Kuraklık trendinin artacağına ilişkin tahminler ilgili kuruluşlarca yapılmaktadır. Kuraklık; normalin altında yağış, düşük toprak nemi, sıcak kuru hava gibi birçok faktörün bileşiminin bir sonucudur. Ülkemizde genelde görülen yağışın miktar ve dağılımındaki sapmaların, yer altı ve yer üstü su rezervlerinde olumsuz sonuçlar meydana getirdiği görülmektedir. Meteoroloji genel müdürlüğünün saptamalarına göre de iklimdeki bu sapmaların bir süreklilik arz ettiği gözlenmektedir. Yağış rejimindeki değişiklik, düzen ve süreklilik arz etmediği takdirde, yağış miktarındaki artışın tarımsal üretime olumlu etkisi olmayacaktır. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünün düzenlemiş olduğu iklim değişikliklerinin, tarım üzerindeki etkileri panelinde, kuraklığın etkileri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

2. YÖNTEM

Bu proje araştırma, araştırma ve inceleme üzerine kuruludur. Proje verileri, daha önce yapılan akademik çalışmalardan, Tarım ve Orman bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Çevre,Şehircilik ve İklim değişikliği Bakanlığı kaynaklarından, yazılı ve görsel medya kaynaklarından düzenlenmiştir

3. SONUÇ

Dünyamız, 4,5 milyar yıllık jeolojik tarihi boyunca çok büyük iklim değişmelerine sahne olmuş, bazı dönemlerde coğrafyası tamamen değişmiştir. Şüphesiz bundan sonrada doğanın evrimi gereği yavaş da olsa bir değişme görülecektir. Ancak, insanlık tarihinin başlaması ile birlikte ve özellikle de 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insanların çeşitli etkinliklerinin de iklimi etkilediği bir döneme girilmiştir. Nitekim iklim sistemini oluşturan atmosfer, hidrosfer ve litosferde bozulmalar başlamış, doğal denge bozulmuş, bunun sonuçları da iklimi etkilemiştir. Yapılan çalışmalar, küresel boyuta bir ısınma ile ortaya çıkan

iklimdeki bozulmaların bazı belirsizlikler göstermesi ve bunlara karşı önlemler alınmasına rağmen, gelecekte de bu belirsizliğin devam edeceğini ve sorunların yaşanmasına neden olabileceğini göstermektedir. Hemen bütün iklim bilimcilerin üzerinde birleştiği nokta ise, gelecekte olabilecek iklim değişikliğinin, atmosferdeki sera gazı emisyonlarındaki artıştan kaynaklanan küresel ısınmadan olacağı şeklindedir. Türkiye dünyanın oluşumundan bugüne kadar görülen, iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkeler arasındadır. Bundan sonrada tartışmasız iklimde meydana gelebilecek birçok değişiklikten en fazla etkilenecek ve büyük sorunlar yaşayabilecek bir ülke konumundadır.

4. KAYNAKÇA

- (1) Erişim adresi <https://csb.gov.tr/>
- (2) Erişim adresi https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Menu/28/Yayinlar_veriler
- (3) https://www.akdenizkoruma.org.tr/tr/calismalarimiz/iklim-krizi/b/deniz-suyu-sicakligi-izleme?qad_source=1&qclid=EAlaIqobChMI6ablzOiFhQMV85JoCR2jqwxEEAAYAIAAEgLIif_D_BwE
- (4) <https://www.mgm.gov.tr/iklim/iklim-degisikligi.aspx>
- (5) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aucbd/issue/44467/551178>
- (6) https://iklimsalatasi.org/iklim-ve-iklim-degisikligi-hakkinda-her-sey/?qad_source=1&qclid=EAlaIqobChMIkIKtnumFhQMV90ZBAh3KyqxEAAAYASAAEgllufD_BwE
- (7) <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/55156>

TÜRKİYE'NİN İKİNCİ YÜZYILINDA DEPREM TEHDİDİ

İsmail ŞEN Lena MAHMUT

Trabzon Anadolu İmam Hatip lisesi öğretmeni, smail.136961@gmail.com

Trabzon Anadolu İmam Hatip lisesi öğrencisi, lanamahmud137@gmail.com

ÖZET

Yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin, dalgalar halinde yayılarak yeryüzünü sarsmasına deprem denir. Deprem, toprak üzerindeki yapıları yıkarak can kayıplarına yol açacak kadar şiddetli olabilir.

Ülkemiz dünyanın önemli deprem kuşaklarından biri olan Alp-Himalaya kuşağı üzerinde yer almaktadır. Ülkemizde, karmaşık jeolojik yapısı ve jeodinamik konumundan dolayı çok sayıda aktif fay bulunmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinin önemli bir kuşağı olan bu fay hattı, tektonik bir aktivite alanıdır.

Depremleri önlemek olanak dışıdır. Ancak günümüzde bilinçli ve etkili yöntemler ile deprem hasarlarının azaltılması mümkün olmakta, depremler ile yaşamak zorunda olan ülkelerde bu doğrultuda büyük çabalar gösterildiği ve başarılı sonuçlar alındığı bilinmektedir. Bu çabalardan birisi, deprem olasılığının çok yüksek olduğu fay kuşaklarında doğadaki değişimleri belirleyerek izlemek ve depremlerin öncüsü olarak yorumlayıp önceden haber alınabilmesini başarmaktır.

Deprem, yaşandığı mekânlarda/yerleşim alanlarında çeşitli sonuçlarıyla toplumda büyük bir tahribata yol açan doğal bir afet türüdür. Özellikle yıkıcı depremler, daha çok depreme hazırlıklı olmayan ülkelere köklü toplumsal alt-üst oluşlara/ değişimlere yol açmaktadır.

Deprem doğal olduğu kadar toplumsal da bir olaydır. Zira deprem, yaşandığı bölgelerde çeşitli sonuçlarıyla birey ve toplum hayatını doğrudan etkilemektedir. Özellikle yüksek şiddette gerçekleşen yıkıcı depremler, daha çok depreme hazırlıklı olmayan ülkelere köklü toplumsal alt-üst oluşlara/değişimlere sebebiyet verebilmektedir. Genel olarak ekonomik, ailevi, göç ve göçe bağlı sorunlar, anomik durumlar vs. depremin birey ve toplum hayatını etkileyen kimi belirgin sonuçları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte depremler, neden oldukları ekonomik, sosyal ve psikolojik dezavantajların yanında, toplumsal dayanışmayı/birlikteliği de öne çıkarmaktadır.

Hızla büyüyen ekonomik faaliyetler, haddinden fazla insan nüfusu, çevreye verilen tahribatlar ve diğer taraftan sürekli bir beşik gibi sallanan yer kabuğu. Günlük hayatımıza, psikolojik seviyemize, hem bireylerin hem toplumların ve hem de ülkemizin ekonomisine oldukça yüksek oranda etkisi olan depremden korunmak için çeşitli tedbirler ileri sürülmüştür. Bu tedbirlerin birçoğu yapısal anlamda alınacak tedbirler ile planlama düzeyinde yapılacak çalışmalar iken diğer bir tedbir de sigortacılık faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal afetler sonucunda canını kurtarabilen insanlar sahip oldukları imkânlardan mahrum olma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar.

Coğrafyamızın % 96'sı deprem tehlikesi altındadır ve nüfusunun % 98'i deprem tehdidiyle yüz yüze yaşıyor, sanayii kuruluşlarının % 98'i, barajların % 95'i de yine deprem bölgelerinde bulunuyor. Etkin bir deprem kuşağı üzerinde yaşıyoruz. Ne yazık ki bunun bilincine yeterince varabilmiş değiliz. Bulgular gösteriyor ki depremlerin gerçekleşmesini önlemek ya da yaşadığımız toprakları terk etmek de olanaksız olduğuna göre, deprem gerçeğiyle birlikte yaşamayı bir doğal davranış, bir yaşam biçimi haline getirmek zorundayız. Ama genel durum bu konuda kat etmemiz gereken yolun hiç de kısa olmadığını gösteriyor.

ANAHTAR KELİMELER: Deprem, Sosyal Hayat, Ekonomi

GİRİŞ:

Yerkabuğundaki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları sarsma olayına deprem denir. Deprem, önlenemeyen bir doğa olayıdır.

Dünyanın oluşumundan beri, sismik yönden aktif bulunan bölgelerde depremlerin ardışıklı olarak oluştuğu ve sonucundan da milyonlarca insanın ve barınakların yok olduğu bilinmektedir. Bilindiği gibi yurdumuz dünyanın en etkin deprem kuşaklarından birinin üzerinde bulunmaktadır. Geçmişte yurdumuzda birçok yıkıcı depremler olduğu gibi, gelecekte de sık sık oluşacak depremlerle büyük can ve mal kaybına uğrayacağımız bir gerçektir. Deprem Bölgeleri Haritası'na göre, ülkemizin %92'sinin deprem bölgeleri içerisinde bulunmaktadır. Son 60 yıl içerisinde depremlerden, 58.000 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 122.000 kişi yaralanmış ve yaklaşık olarak 411.000 bina yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. 6 Şubat 2023 Pazartesi saat 04.17'de Kahramanmaraş Elbistan ilçesinde meydana gelen ve 10 ilimizde büyük hasarlar ve can kayıplarına sebep olan deprem ülke tarihinde ve dünyada en yıkıcı deprem olarak kayıtlara geçmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki, depremlerden her yıl ortalama 1.000 vatandaşımız ölmekte ve 7.000 bina yıkılmaktadır.

Görüldüğü üzere depremler büyük fiziki kayıplara yol açmakta olup, bu kayıplar arasında en acı olanı şüphesiz can kayıplarıdır. Bir afetin boyutu her ne kadar fiziksel olarak etki ettiği alan ve çeşitli parametreler göz önüne alınarak hesaplanırsa da en önemli nokta can kayıplarıdır. Küçük şiddetli bir deprem sonucunda büyük can kayıpları oluyorsa, biz bu afeti küçük olarak nitelendiremeyiz, çok büyük ölçekli bir depremde can kaybı çok az oluyor ya da hiç olmuyorsa afetin boyutu insanlık için küçük olacaktır.

DEPREMİN PSİKOLOJİK, SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ

Deprem ve benzeri felaketler beklenmedik bir anda ortaya çıkmaktadır. İster insan kaynaklı olsun ister doğal kaynaklı olsun yaşanan afetler, birçok can ve mal kaybına neden olmaktadır. Deprem, gerçekleştiği bölgede, yapısal yıkım ve can kayıplarının yanı sıra, toplumun hayatının derinden sarsma ve ciddi psikolojik etkiler oluşturma potansiyeline sahip bir doğa felaketidir. Şiddetli bir deprem yaşamak çeşitli sıkıntı ve zorluklara neden olmakta ve bu durum bireyde ruhsal, psikolojik olarak da uzun süre travmalara neden olabilmektedir.

Depremi önemli psikolojik etkilerinin meydana gelmesinde, travmanın şiddeti kadar travmaya maruz kaldıktan sonra yaşanan olumsuz durumlar da etkili olabilmektedir. Depremzedeler için, barınma problemi, kötü hava şartlarına maruz kalma, ailelerin parçalanması, işsizlik, psikolojik tedavi alma şartlarının elverişli olmaması, yeteri kadar yardım malzemelerinin depremzedelere ulaştırılmaması gibi risk faktörleri oluşmaktadır. Diğer yandan ölüm riskinin var olmasından dolayı, psikolojik olarak yüksek yıpranma yaşanabilmektedir.

Asrın felaketi olarak nitelendiren ve 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş, Gaziantep, Diyarbakır,

Şanlıurfa, Adana, Adıyaman, Hatay, Malatya, Osmaniye ve Kilis gibi illerde şiddetli, diğer birçok illerde gerçekleşen Kahramanmaraş depremi (Pazarcık ve Elbistan merkez üssü olan) on binlerce ölüme ve can kaybına yol açmıştır. Bilim insanlarının tahminlerine göre Anadolu yarımadası üç metre kaymıştır. Geniş bir bölgede ve nüfusun ciddi bir bölümünü etkilemiştir.

Depremle ilgili olarak birçok teori ve bilgi bulunmakla beraber çalışma kapsamında bakıldığı zaman, sosyal medyanın yaygınlaşması ve hızlı iletişim teknolojisi sayesinde depremi yaşamayan bireylerin de depremden psikolojik açıdan ciddi şekilde etkilendiği ve bu durumun, günlük yaşamda aksamalara yol açtığı görülmektedir. Kahramanmaraş merkezli depremler maddi ve manevi büyük yıkımlara neden

olmuştur. Bu nedenle, deprem sonrası dönemde bireylerin psikolojik durumlarının değerlendirilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılması önemlidir.

Depremi ortaya çıkardığı en önemli hususlardan birisi de bireyler arası dayanışmadır. Daha çok hayırseverlik ve yardımlaşma üzerinden ilerletilen bu dayanışma biçimi, sivil bir girişim özelliğiyle toplumsal/insani dayanışma bağlarının güçlülüğüne vurgu yapmakta ve insanlar arasındaki beraberlik duygusunu pekiştirmektedir. Özellikle AKUT gibi gönüllülüğe de dayalı olan sivil toplum örgütlerinin varlığı ve çalışmaları oldukça önemlidir. Bu anlamda sivil dayanışma girişimlerinin toplumsal ihtiyaçlar ve beklentiler noktasında reel politik uygulamalara daha büyük katkılar yapacağı tartışılmaz bir gerçektir.

Deprem doğal olduğu kadar toplumsal da bir olaydır. Zira deprem, yaşandığı bölgelerde çeşitli sonuçlarıyla birey ve toplum hayatını doğrudan etkilemektedir. Özellikle yüksek şiddette gerçekleşen yıkıcı depremler, daha çok depreme hazırlıklı olmayan ülkelerde köklü toplumsal alt-üst oluşlara/değişimlere sebebiyet verebilmektedir. Genel olarak ekonomik, ailevi, göç ve göçe bağlı sorunlar, anomik durumlar vs. depremin birey ve toplum hayatını etkileyen kimi belirgin sonuçları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte depremler, neden oldukları ekonomik, sosyal ve psikolojik dezavantajların yanında, toplumsal dayanışmayı/birlikteliği de öne çıkarmaktadır. Deprem sürecinde, insanlar yardım ve dayanışma amacıyla herhangi bir ideolojik, dinsel veya kültürel bir ayırım yapmaksızın depremzedelere destek olurlar.

Depremler, kentsel alanlardaki altyapıyı da tahrip etmektedir. Özellikle elektrik, su, kanalizasyon, telekomünikasyon ve ulaşım gibi altyapıları kullanılamaz hale getirmektedir. Olası bir depremde kırsal alanlardaki alt yapı problemleri, kentlerdeki kadar sorun teşkil etmemektedir. Zira kentsel alanlardaki yoğun nüfus için bu türden alt yapı mağduriyetleri büyük sorunları da beraberinde getirmektedir. Kentlerde su, elektrik, iletişim gibi ihtiyaçlar oldukça önemlidir.

Kalabalık nüfuslu bu bölgelerde elektrik ve temiz su ihtiyacının giderilmemesi bazı hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Zira geçmişte birçok depremde kalabalık kamplar, kötü hijyen ve sağlıklı olmayan gıdalar sonucu, bulaşıcı/salgın/enfeksiyon hastalıkları ortaya çıkmıştır. Bu anlamda depremlerde kentsel alanlar daha kırılğan ve savunmasız bölgeler olarak ele alınabilir.

Depremler, kentlerde yaşayanların istihdam ve çalışma hayatını da olumsuz etkilemektedir. Deprem sonrası fiziksel ve psikolojik iş göremezlik durumu, işyerlerinin yıkılması veya hasar görmesi, pazarlama faaliyetlerinin aksaması, mal ve hizmet üretiminin durmasından kaynaklı sanayi sektörünün istikrarsızlaşması gibi nedenler, istihdam imkânlarını azaltmakta ve işsizlik problemini ortaya çıkarmaktadır. Hâlbuki kırsal alanlarda çiftçilik vb. gelir getirici etkinlikler bu durumdan fazla etkilenmemektedir. Bu açıdan depremlerin kentsel yaşam alanlarında daha büyük tahribatlara yol açtığı söylenebilir. Zira kentlerde birçok meslek aracılığıyla (işçi, esnaf, seyyar satıcı, işportacı, gündelikçi vb.) geçimini sağlayan insanlar, deprem olması halinde aniden işlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu açıdan depremde; müdahale, arama kurtarma, dayanışma/yardımlaşma gibi hazırlıklar önemli olmakla birlikte, deprem sonrası oluşabilecek bireysel ve toplumsal problemleri önlemek için özellikle devlet eliyle çok daha etkin politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Deprem kaçınılmaz bir doğal olaydır. İnsanoğlu-doğa ilişkisinin pek çok örneğinde belirleyici ve hükmedici unsur, hep doğa olmuştur. Bu nedenle depremi ortadan kaldırmamanın olanaksızlığı dolayısıyla, deprem etkilerini, hasar ve kayıplarını azaltma yoluna gidilmelidir. Bu yolda da çağdaş bilim ve teknolojiden yararlanılmalıdır. Başka bir deyişle deprem risklerini azaltarak onunla birlikte yaşamak ana felsefemiz olmalıdır.

O halde, depremlere ilişkin araştırma ve geliştirme faaliyetleri desteklenmelidir. Ülke genelindeki depremsellik ivedilikle kayıt altına alınmalı ve dikkatlice gözlenmelidir. Deprem bölgelerinde yerleşim alanları dikkatlice belirlenmelidir. Yapı projelendirme ve uygulama kalitesine ve denetimine şiddetle önem verilmelidir. Depremi fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel etkileri kesinlikle giderilmeli ve can kayıpları mutlaka önlenmelidir. Depremi hemen sonrasında sosyo-ekonomik yaşama dönüş çok hızlı bir şekilde yürütülmeli ve gerçekleştirilmelidir.

Her ne kadar kötümser olsak da çağdaş bilim ve teknoloji, afetlerin neden olduğu yıkımları doğru biçimde algılayıp değerlendirme ve bunların zararlarını azaltma gayreti içindedir.

SONUÇ:

Bu ülke, dünyanın en güzel ülkesi; bu topraklar, en verimli toprakları; deprem ise yer kabuğunun doğal devinimi. Depremi felakete çeviren, bizim bilgisizliğimiz, umursamazlığımız, kaderciliğimiz. Kısaca cehaletimiz. Deprem, basit bir doğa olayı, nerede olacağını biliyoruz, kaç büyüklüğünde olacağını biliyoruz, ne zaman olacağını ise tam olamasa bile üç aşağı, beş yukarı kabaca tahmin edebiliyoruz. Durduramıyoruz, önleyemiyoruz. Ancak neden ve nasıl hasar verdiğini biliyoruz. Herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda, herhangi büyüklükteki bir depremin olma olasılığına deprem tehlikesi diyoruz. Tehlike gerçekleşip, deprem olduğunda ortaya çıkacak kayıpların toplamına da risk diyoruz. Tehlike, müdahale edemediğimiz bir kavramken riskler tamamen bizim kontrolümüzde. Verimli tarım arazisi olan, altından aktif fayların geçtiği alüvyal ovaları yerleşime açıp, depremin ivmesini, yıkıcı etkisini, şiddetini 3-4 kat artıran yumuşak, gevşek zeminlerin üzerine çok katlı, ağır, betonarme yapı inşa ederseniz, bunlar yıkıcı depremlerde yirminci kez bizzat yaşayıp gördüğümüz gibi yıkılıyor. Bu tür ağır yapıları sağlam, kaya zeminler üzerine, yönetmelik hükümlerine uygun olarak inşa edersek yıkılmıyor, ayakta kalıyor ve içinde yaşayanların ölmesine izin vermiyor. Tarım alanlarına illa ki yapı yapacağım diyorsanız; o zaman hafif, birkaç katlı, bahçeli, ahşap, ahşap karkas vb. yapı yapabilirsiniz. Bunlar da usulünce yapılırsa yıkılmaz, ayakta kalır. Kimse yaralanmaz, ölmez. Özetle uygun zemine doğru yapı ilkesi dediğimiz kural; alüvyal zeminler üzerine birkaç katlı hafif yapı, kayalık da denilen sağlam zeminler üzerine çok katlı ağır yapılar yapabilirsiniz. Bu kurala uymak çok mu zor? Bilinmiyor mu? Yoksa yüksek rant hırsıyla bile bile mi yapıyoruz?

Bu depremler de gösterdi ki; uygun zemine, deprem yönetmeliklerine uyularak hazırlanmış projeleri, kalifiye eleman kullanarak, doğru düzgün denetimle inşa edersek, çok büyük depremlerde bile ayakta kalıyor. Çünkü yönetmelik hükümlerine harfiyen uyulursa inşa edilen yapı beklediği depreme hazır olduğundan direniyor ve ayakta kalıyor. Ötekiler ise büyük bir sürprizle karşılaşılıyor ve hasar görüyor, yıkılıyor, ölüm ve yaralanmalara yol açıyor.

Türkiye'nin dünya çapında tanınan ve levhaların sınırını oluşturan 1000 km ve 1500 km boyunda iki önemli fayı var. Kuzey Anadolu Fayı üzerine kurulmuş olan ve bu nedenle son bin yıllık süreçte onlarca kez yıkıcı deprem yaşayan Erzincan ve ondan sonra tek tek yıkıma uğrayan Düzce, Sakarya, İzmit gibi, son depremde yıkılan Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman ve çok önemli hasar gören Gaziantep, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa, Diyarbakır ve daha pek çok yerleşim alanı, özellikle de İzmir, aktif büyük faylar tarafından kontrol edilen alüvyal zeminler (ovalar) üzerine kurulmuştur. Yani hata katmerlidir. Hem aktif fayın üzerine hem de depremin yıkıcı etkisini iki üç katına kadar arttıran alüvyal zeminler üzerine kurulan yerleşim alanları. Üstelik buralarda uygun zemine doğru yapı ilkesi göz ardı edilerek kurulmuş olan kentler; zemin-yapı etkileşimi ve zeminin depremi büyütme etkisi göz ardı edilerek yapılmış binalar, tamamı deprem tehlikesi altında bulunan Türkiye'de, nerede, ne tür yapının nasıl yapılması gerektiği konusunda düşülen ölümcül hatalar, yapı tipi seçiminde deprem olgusunu asla dikkate almayan anlayış, ülkenin bilinen deprem riskini, yapılar ve bu yapıları kullanan insanlar için çok daha fazla yükseltmektedir.

Son dönemlerde meydana gelen depremlerde görülmektedir ki, ülkemizde yeni yapıların depreme dayanıklı tasarlanmasının ve inşasının gerekliliğinden önce ana sorun, mevcut yapı stokunun deprem güvenliliğinin sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut binaların deprem güvenliklerinin sağlanmasının yanında depremleri hafif ve orta hasarla atlatmış yapıların da onarılıp güçlendirilmesi yoluyla tekrar kullanıma kazandırılması ülke ekonomisi için vazgeçilemez bir gerçekliktir.

KAYNAKÇA

1. Arş. Gör. Fatih ALTUN, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, SBF, Sosyal Hizmet Bölümü, 34303, Halkalı-İstanbul, fatih.altun@izu.edu.tr
2. Mustafa FİLİZ* Yalçın KARAGÖZ** Yusuf KARAŞİN***, depreme maruz kalan bireylerin psikolojik durumlarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması
3. Coşkun İŞÇİ *, deprem nedir ve nasıl korunuruz?
4. Muhammet FIRAT, Deprem ve Toplumsal Etkileri, tezkire-80.sayi_toprak4-47-72.
5. Murat BİKÇE*, Türkiye'deki Depremlerde Alınan ve Alınabilecek Önlemler.
6. İskenderun Teknik Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İnşaat Müh. Bölümü, İSKENDERUN 31200.
7. Prof. Dr. Hüsnü CAN, Gazi Üniversitesi, Deprem Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü, turkiyenin_deprem_gercegi_paneli_kitabi
8. Süleyman Pampal , Son Depremlerin Işığında Türkiye'nin Deprem Gerçeği, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayfa Aralığı: 4-7
9. YAZAR CEMENTÜRK DERGİSİ, Türkiye'de Deprem Gerçeği ve Alınabilecek Önlemler.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA TEHDİTLER; TERÖR

Hazırlayan : Yusuf Samed TÜRKMEN

Özel Trabzon Açık Anadolu ve Fen Lisesi , turkmenyusufsamed@gmail.com

Danışman Öğretmen : Hakan AKSU

Özel Trabzon Açık Anadolu ve Fen Lisesi , hakanaksukut@gmail.com

Özet

Orta Doğu devletlerinin en büyük problemlerinden biri olan "terör" kavramı geçtiğimiz yıllarda ülkemizde büyük can ve mal kayıplarına yol açmış, özellikle 90'lı yıllarda Güneydoğu Bölgesinde bölücü örgütlerin faaliyetleriyle hayat durma noktasına gelmiştir. Son yıllarda devletimizin terörle mücadele konusunda yeni teknolojiler ve metotlar geliştirmesiyle ülkemizde terör faaliyetleri azalmış, geçmişte teröristlerin yapılandığı bölgelerde hayat normale dönmüştür. Yaptığımız bu çalışmada Cumhuriyetimizin 100 yıllık periyodundaki terör faaliyetlerini ve dünyadaki diğer modern terör faaliyetlerini inceleyerek Cumhuriyetin 2.yüzyılında terör eylemlerinin nasıl uygulanabileceğini ve ne gibi önlemler alınabileceğini saptamaya çalıştık. Elde ettiğimiz bulgular neticesinde değişen ve gelişen dünya yapısı teröristlerin kullandığı yöntemleri de etkilemiş, eskiden gözlemediğimiz bombalı intihar saldırıları, adam kaçırma, kundaklama gibi yöntemlerin yerine kamikaze drone saldırıları, medyayı kullanarak yapılan manipülasyon ve propagandalar, siber terör faaliyetleri gibi yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Sonuç olarak değişim içerisinde olan terör faaliyetleri devletlerin yeni tedbirler almasını zorunlu hale getirmiştir. Türkiye'de Cumhuriyetin 2.yüzyılında terör örgütlerinin sosyal medyada yaptığı propagandalara, siber terör ağlarına, teröristlerin kullandığı yeni teknolojilere karşı hiç taviz vermeden, etkili bir mücadele sergileyerek terör ve terör destekçilerine emellerine ulaşamayacaklarını göstermeye devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye'de Terör, Cumhuriyetin 2. Yüzyılı, Siber Terör, Medya

GİRİŞ

Terörizm, terör ya da **yıldırımcılık**, siyasal, dinsel ve/veya ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla sivillere, belirlenen hedef gruplara veya resmî, yerel ve genel yönetimlere yönelik baskı, yıldırma ve her türlü şiddet içeren yolun kullanımını ifade eden terim. Hükümetlere veya kuruluşlara göre değişmekle birlikte, terör uygulayan organize çeşitli gruplara **terör örgütü**; terör uygulayan şahıslara ise **terörist** ya da **yıldırımcı** denilmektedir.

Türkçeye geçen "terör" sözcüğünün kökeni, Latincedeki terror sözcüğüne dayanmaktadır. Latince terror sözcüğü, terreo fiilinden türemiştir. Terreo fiilinin anlamı "korkutuyorum"dur. Buradan türeyen terror ise "büyük korku, dehşet, dehşet veya korku objesi" gibi anlamlara gelir.

Terör örgütleri kazandıkları bireyi önce ideolojik eğitime tabi tutarlar. Örgütlerin özelliğine göre, belirli yayınlar temel eğitim kitabı olarak okutulmak ve üzerinde tartışılmak suretiyle öğrenilenler pekiştirilmeye çalışılır. Eğitim sürecine alınan bir militanın geçmişine ait olan ne varsa, tüm bunları yıkmak, -militanı - yeni ölçülerle ve ilkelerle donatarak bir militan bakış açısına kavuşturulur.

İdeolojik olarak iyi eğitim almış, belirli bir güven vermiş ve yeterli olgunluğa kavuşmuş örgüt mensupları, silahlı mücadelenin bir gereği olarak temel eğitime tabi tutulmaktadır. Temel eğitim içerisinde, örgütün

elde edebileceği her türlü silahın kullanımı, bomba yapımı ve kullanımı, suikast ve eylem düzenlenmesi, fiziki kondisyon, mukavemet ve hayatı idame, sorguya ve fiziki baskıya direnme gibi daha teknik ve ileri seviyede eğitim verilmektedir.

Türkiye'de kurulduğu tarihten itibaren farklı yapıdaki terör örgütleriyle mücadele etmiştir. Bunlara örnek verecek olursak: Ermenistan kökenli ASALA , Irak ve Suriye kökenli IŞİD, ülkemizde Güneydoğu bölgesinde kurulan Hizbullah ve PKK gibi örgütleri sıralayabiliriz.

ASALA

Ermenistan'ın kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu, 1975 ve 1994 yılları arasında, Türkiye dahil 16 farklı ülkede Türk ve diğer sivil, mülki ve diplomatik hedeflere karşı bombalı ve silahlı eylemlerde bulunmuş solcu ve aşırı milliyetçi silahlı örgüttür. ASALA'nın eylemlerinde 1979 yılından itibaren artış gözlenmeye başlandı. Eylemciler, 21 ülkenin 38 kentinde, 39'u silahlı, 70'i bombalı, biri de işgal şeklinde olmak üzere toplam 110 silahlı saldırı gerçekleştirdi. Bu saldırılarda Türkiye'nin 42 diplomatı ile 4 yabancı uyruklu kişi hayatını kaybederken, 15 Türk ve 66 yabancı uyruklu kişi de yaralandı. ASALA'nın Türkiye içindeki ilk eylemi 1982'nin 7 Ağustos tarihinde Ankara Esenboğa Havalimanı'nda gerçekleştirdiği bombalı saldırı olmuştur. Saldırı sonucunda 9 kişi hayatını kaybetmiş, 72 kişi yaralanmıştır. ASALA'ya mal edilen saldırılar farklı kaynaklarda değişiklikler arz etmektedir. Amerikan hükümet kaynaklarına göre 1968'den itibaren ASALA, 84 olayda 299 kişiyi yaralamış 46 kişiyi öldürmüştür. Örgüt; saldırılarının hepsini sivil hedeflere karşı gerçekleştirmiştir. 1983 Paris Orly Havaalanı saldırısından sonra örgüt birçok ufak gruba bölünmüştür. Zamanla örgüt içi çekişmeler ve anlaşmazlıklar ortaya çıkmış, kurucularından Agopyan 1988 yılında öldürülmüş. Ermeni halkından da yeterli destek görememiş ve 1994 yılında eylemlerini sonlandırmıştır.

Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)

Ağırlıklı olarak Afrika'da, ayrıca Irak ve Suriye'de de etkinlik gösteren, bu bölgede hilâfet devleti kurmak amacıyla güvenlik güçlerine ve sivillere karşı eylemler yapan yasa dışı, silahlı ve ele geçirdiği topraklardaki meşruluğu hiçbir ülke tarafından devlet olarak tanınmayan Selefi cihatçı örgüttür. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler ile aralarında ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Kanada'nın da bulunduğu pek çok ülke ve kuruluş tarafından terör örgütü olarak tanınmaktadır. 11 Mayıs 2013'te Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde iki bomba yüklü araç patladı. Saldırıda 51 kişi öldü, 140 kişi yaralandı. Saldırıda IŞİD'in parmağı olduğu düşünülüyor. 20 Temmuz 2015'te Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde bombalı intihar saldırısı düzenlendi. Saldırıda 34 kişi öldü, 100'den fazla kişi yaralandı. Canlı bombanın IŞİD ile ilişkisi olan Şeyh Abdurrahman Alagöz olduğu belirlendi. 10 Ekim 2015'te Ankara'nın Ulus semtindeki Ankara Garı kavşağında düzenlenen saldırı, 109 kişinin ölmesi ile modern Türkiye tarihindeki en ölümcül intihar saldırısı olmuştur. Saldırının IŞİD ile bağlantısı olduğu ortaya çıkmıştır. Hala aktif olarak faaliyetlerine devam eden IŞİD'in ülkemizdeki etkinliği büyük ölçüde azalmıştır.

Hizbullah

Diğer adlarıyla Türkiye Hizbullahı veya Kürt Hizbullahı, Kürt, Sünni İslamcı ve çoğu faaliyetini Türkiye'de gerçekleştiren militan örgüttür. Zekât ve fitre adı altında esnaftan ve halktan zorla para topladığı iddia edilen örgüt, 1990'ların başında, halihazırda yükselişe geçen Kürt ayrılıkçı hareketine doğrudan bir tehdit oluşturmuştur. Kürt Sünni İslamcı örgüt; şiddet ve cinayet gibi eylemlerini ilk başta PKK üzerine yoğunlaştırırsa da; daha sonradan ahlaksız olarak kabul ettikleri kişileri de (alkol içenler, mini etek giyenler vs.) hedef almışlardır. Örgütün bilinen cinayetleri olarak: aktivist yazar Konca Kuriş cinayeti (Kurancılık ideolojisini benimseyen Kuriş, tarikatlere karşı olmasive Kuran'ın dogmatik yorumlanmamasını savunduğu için Hizbullah tarafından öldürülmüştür.) 2000'e Doğru dergisinin Diyarbakır temsilcisi Halit Güngecin cinayeti (Öldürülmesinden iki gün önce 2000'e Doğru, "Hizbullah Çevik Kuvvet Merkezinde Eğitiliyor" manşetli bir kapakla çıkmıştı.) Eski Diyarbakır emniyet müdürü Gaffar Okan cinayeti (faili meçhul bir suikast sonucu şehit edilen Gaffar Okan'ın Hizbullah tarafından öldürüldüğü düşünülmektedir.). Geçmişte birçok cinayet ve şiddet eylemleri gerçekleştiren örgüt, 2000'ler ve sonrasında şiddet içerikli olmayan faaliyetlere odaklanmıştır.

PKK

Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısını kapsayan bölgede öz yönetim kurmayı amaçlayan ve bu amaçla söz konusu topraklara sahip olabilmek için askerî hedeflere, köy korucularına ve sivillere karşı saldırılar düzenleyen yasa dışı ayrılıkçı silahlı örgüttür.1978 yılında, Lice'nin Fis köyünde Abdullah Öcalan ve kendisini destekleyen 21 kişi tarafından kurulan örgüttür.1984 senesi dönemin Suriye hükümetinin desteğini alarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gerilla savaşı yöntemleri uygulamaya başlamıştır. Özellikle 90'lı yıllarda Güneydoğu'da devlet otoritesinin yetersiz kaldığı bölgelerde PKK halka büyük zulümler etmiş, çok sayıda asker ve polisimizi de şehit etmiştir. 2009'da Türkiye hükümeti ile PKK yöneticileri arasında çözüm süreci görüşmeleri başlamış ama PKK'nın sürece uymamasından dolayı Çözüm süreci 2015 yılında askıya alınmıştır.Ağustos 2015'ten bu yana Şırnak'ın Silopi ve Cizre ilçelerinde özyönetim talebi ve birçok noktada hendek kazılması ve belediye başkanlarının tutuklanmasının ardından ildeki birçok mahallede sokağa çıkma yasakları ilan edilmiş ve pek çok mahallede sokak çatışmaları çıkmıştır. Meydana gelen bu olaylarda birçok güvenlik görevlisi ve sivil ölmüştür. Çok sayıda okul, hastane, cami, kütüphane gibi devlet kuruluşları PKK tarafından saldırıya uğramıştır.2020 ve 2021'deki Türkiye'de çıkan orman yangınlarının büyük bir kısmının PKK tarafından çıkarıldığı düşünülmektedir.Millî Savunma Bakanlığı'nın hazırladığı verilere dayanan rakamlara göre, 15 Ağustos 1984 tarihli ilk PKK eylemlerinin başlamasından bu yana 4.828 sivil, 7.946 güvenlik görevlisi (bunlardan 5.821'i Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu, 775'i emniyet görevlisi, 1350'si korucu) ve 28.000 civarında PKK'lı yaşamını yitirdi.

Son yıllarda devletimizin terörle mücadele konusunda yeni teknolojiler ve metotlar geliştirmesiyle eskiden terör yuvası olarak nitelendirilen yerlerde hayat normale dönmüş, sivil ve askeri kayıplarımız büyük oranda azalmıştır.

YÖNTEM

Bu bildiri; terörü, Türkiye'de ki terör faaliyetlerini ve Cumhuriyetin 2.yüzyılında terör faaliyetlerinin nasıl olabileceğini incelemek için yazılmıştır.

Bildiri hazırlanırken araştırma modeli olarak tarama ve tanımlayıcı araştırma modelleri kullanılmıştır. Bu bağlamda alanla ilgili makaleler, yüksek lisans tezleri, ulusal ve uluslararası güvenlik örgütlerinin sempozyum bildirimleri, konu kapsamındaki kitaplar ve dergiler taranmıştır. Veri toplama yöntemi olarak yazılı kaynaklar tercih edilmiştir.

Elde edilen veriler güncellik açısından eleme usulüyle incelenmiş ve güvenilirliği tespit edilmiştir.

BULGULAR

Yaptığımız araştırmalar sonucunda elde ettiğimiz bulgular şöyle sıralanabilir:

- Küreselleşme faktörünün ülkelere yönelik tehditleri çok boyutlu hale getirdiği ve karmaşıklaştırdığı, böylece değişen ve farklılaşan tehdit algılamalarında; örtülü ve asimetrik bir savaş yöntemi olan terörizmin ön plana çıktığı,terörün gelişen teknolojiye, iletişim ve ulaşım olanaklarından yararlanarak yıkıcı etkisini gittikçe artıran öncelikli ve global bir tehdit unsuruna dönüştüğü ,
- Bölgesel dengelerin; enerji kaynaklarına yönelik talebin artması ve bu alandaki mücadelenin sertleşmesi, yeni devletlerin kurulması, eski devletlerdeki siyasal rejim değişiklikleri gibi nedenlerle daha da hassaslaştığı, artan hassasiyetin terörizmin hedef ülkelerde bir istikrarsızlaştırma (destabilizasyon) aracı olarak kullanılmasına müsait ortamlar oluşturduğu, bu doğrultuda Türkiye'deki etnik ve dini hassasiyetlerle süregelen sosyo-ekonomik sorunların da geçmişte örnekleri görüldüğü şekilde yeniden istismar edilebileceği,

- Türkiye'nin iç güvenlik sorunlarını oluşturan örgütlerin, bazı komşu ülkeler tarafından kullanıldığı,
- Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden temel faktörlerin; irtica, bölücülük ve aşırı sol unsurlar oldukları, Türkiye'nin bunlarla mücadele ederken evrensel temel değerlerden de vazgeçmemesi gerektiği,
- Bu tehditler nedeniyle Türkiye'nin bir bölge ülkesi olarak etrafında bir güvenlik çemberi oluşturması gerektiği,
- Terör örgütlerinin sıklıkla kullandığı metotlara baktığımızda: bombalı intihar saldırıları, kundaklama, insan kaçırma, suikast, sabotaj, silahlı saldırılar, gösteri ve protestolardan oluşmaktadır.
- İşin ekonomik boyutunu incelediğimizde terör örgütlerinin ihtiyaç duydukları maddi kaynakları elde etme yöntemleri olarak: uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı, büyük çaplı soygunlar, haraç, dış yardımlar ve bağışlardan bahsedebiliriz.
- Değişen ve gelişen dünya yapısı itibarıyla teröristlerin son yıllarda kullandığı metotlarla, geçmiş yıllarda kullanılan metotlar arasında bariz bir fark olduğu görülmektedir.
- Gelişen silah teknolojisiyle birlikte terör örgütleri drone saldırı faaliyetlerini artırdığı öngörülmektedir.
- Günümüzde insanları en en etkileyen araç olan sosyal medya (facebook,instagram,twitter) üzerinden yapılan manipilasyon ve propagandaları daha da etkili bir şekilde kullanacağı düşünülmektedir.
- Gelişen teknolojik alt yapı sayesinde devletlerin resmi ve özel sitelerine hackerlık faaliyetleri düzenleyerek eylemlerini daha çok yapacağı öngörülmektedir.
- Teknolojik alanda yaşanan yeni gelişmeleri finansal yönden de kendi lehine çevirmek isteyen terör örgütleri çok büyük miktardaki kara paralarını sanal para birimlerine çevirerek aklamaya başlamışlardır.
- İlerleyen yıllarda daha da gelişmesi beklenen robot teknolojilerinin gelecekteki terör faaliyetlerinde kullanılmasının mümkün olduğu görülmektedir.
- Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden terör örgütlerinin bu teknolojileri kendi amaçlarına uygun kullanması devletlerin yeni tedbirler geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Terör örgütleri şu ana kadar ; saldırı,baskın,işgal,pusu kurma, sokak eylemleri, grev ve lokavt eylemleri, silah ve cephane depolarının basılması / soyulması , finans sağlamaya yönelik eylemler, mahkumların kurtarılmasına yönelik eylemler, adam öldürme, adam kaçırma ve rehin alma , sabotaj türü eylemler, propaganda mahiyetinde eylemler, psikolojik savaşa dayalı eylemler gibi eylemler gerçekleştirmiştir.Elde edilen veriler sonucunda Türkiye Cumhuriyetinin 1. Yüzyılında bu terör eylemleri büyük can ve mal kayıpları yaşamıştır. Uzun bir devlet deneyimine sahip olan Türkiye, terörizmle mücadelede kolayca pes edecek bir ülke değildir. Terörizmle mücadelenin en zor boyutu olan silahlı mücadeleyi başarıyla yerine getiren ve getirebilecek imkan ve kabiliyetlere sahip bulunması da Türkiye açısından önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Yapılması gereken, halen sürdürülen mücadeleyi başarıya oluşturacak olan iradenin ve kararlılığın gösterilmesidir.Devletin, Cumhuriyetin ilk 100 yıllık periyodundaki hatalardan ders çıkarması ve yeni önlemler geliştirmesi cumhuriyetin 2.Yüzyılında devletin bekası ve halkın refahı için elzem hale gelmiştir.Sonuç olarak değişim içerisinde olan terör faaliyetleri devletlerin yeni tedbirler almasını zorunlu hale getirmiştir.Türkiye'de Cumhuriyetin 2. yüzyılında terör örgütlerinin sosyal medyada yaptığı propagandalara, siber terör ağlarına, teröristlerin

kullandığı yeni teknolojilere karşı hiç taviz vermeden, etkili bir mücadele sergileyerek terör ve terör destekçilerine emellerine ulaşamayacaklarını göstermeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

1. Türkiye ve Terör, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayını, Ankara 1990.
2. Ergil, Doğu Prof. Dr. "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", AÜ SBF Dergisi4 Muammer Aksoy'a Armağan, Cilt XLVI, 5. (1-2) Yıl 1991
3. Kaynak, Mahir, Prof., "Terör Bir Örtüdür", Enine, Boyuna Net, 19.11.2003
4. Cürses, Emin, Aynlıkçı Terörün Anatomisi, Bağlam Yayınları, İstanbul 2003
5. Bal, İ. (2006). Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler. Ankara: USAK Yayınları
6. <https://tr.wikipedia.org/wiki/ASALA>
7. [https://tr.wikipedia.org/wiki/İrak ve İslam Devleti](https://tr.wikipedia.org/wiki/İrak_ve_İslam_Devleti)
8. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Hizbullah \(Türkiye\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Hizbullah_(Türkiye))

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA İNSAN UNSURUNUN FIRSATLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Azra KILIÇ, Ayşe Cevher ABANOZOĞLU

Öğrenci, Robetekno Koleji, azrakilic2404@gmail.com

Öğretmen, Robetekno Koleji, cevherabanoz@gmail.com

Özet

Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına baktığımızda gelişimimiz, kalkınmamız için elimizde birçok olanağın bulunduğunu görmekteyiz. Olanakların en büyüğü olan insan, 18. ve 19. yüzyıllarda sadece fiziksel güç olarak görülürken bugün gelinen noktada birçok boyutu ile birlikte ele alınmaktadır. Ülkelerin refah düzeyinin artışıyla yalnızca ekonomik büyüme oranına bakarak yapılan çıkarımlar eskide kalmış ve “Beşeri Sermaye” adı verilen eğitim, sağlık hizmetleri ve nüfus yapısı gibi insani unsurlara yatırım yapılması gayesine gidilmiştir. Bildiride Türkiye Cumhuriyeti’nin beşeri sermaye gücü ele alınarak daha iyi bir gelecek adına uygun şart ve durumlar değerlendirilecektir.

Beşeri sermayenin en önemli unsuru olan eğitim, insanoğlunun davranışlarında gelişme sağlamaya yarayan planlı etkiler dizisidir. Eğitim, bilinçli birey yetiştirme açısından mühim bir hamledir. Ülkemizde son 15 yıldır eğitim bütçesinin katlanarak artması ve yatırımlardaki en büyük payı alması, eğitime verilen önemi göstermektedir. Okullaşmanın artışı insanların yeteneklerine göre meslek edinimine doğrudan katkı sağlanmıştır. Bu da ilerleyen yüzyıl adına, iş gücündeki verimi arttıracaktır.

Türkiye’de eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam alanındaki planlamalarda nüfus verileri son derece önemlidir. Türkiye nüfusunun 2040 yılında 100 milyonu geçeceği gerçeği, ülkemizin ciddi bir insan gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim 2023 TÜİK verilerine göre Türkiye’de toplam nüfusun %15,2’sini genç nüfus oluşturmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği üyesi ülkelerinden çok daha genç bir nüfus oranına sahiptir. 2040’lı yılların sonuna kadar da genç kalacak bu nüfus Barrow tarafından “Fırsat Penceresi” olarak değerlendirilmektedir. Çünkü genç nüfus, ülkenin kaynaklarını üretime ve araştırmaya ayıracak koşulları bulunan dinamik bir kalkınma hareketidir.

Nüfusun doğrusal artışının yanında nitelikli artışı da gelişimde etkilidir. Cumhuriyetimizin ilk yüzyılındaki okur-yazar insan sayısındaki eksiklik cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında yerini nitelikli insan gücüne bırakmıştır. Zira bu durum üzerinde eğitimle yetiştirilen insan sayısındaki artış etkili olmuştur. Bunun yanında, şehirleşme sayesinde eğitimde fırsat eşitliği sağlanmıştır. Kız çocuklarının okuması desteklenmiş okuyan kızlar bugünün iş yaşamının aktif kadınları olmuştur. Eğitim sektöründeki gelişmeler sağlık sektöründe de büyüme sağlamıştır. Bugün gelinen noktada ölüm oranlarının azaldığı, ortalama yaşam süresi git gide arttığı görülmektedir. Nüfus yapısındaki tüm bu durumlar bize Türkiye’nin giderek gelişmiş ülkeler kategorisine doğru hızla yol aldığını göstermektedir.

Anahtar kelime: Beşeri sermaye, insan, eğitim, nüfus, fırsat

Giriş

Günümüz toplumları, hümanistik akımların yayılmasıyla birlikte insana yatırım yapmayı temel alan bir anlayışla hareket etme yolunda ilerlemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ne baktığımızda toplumsal refahın ve kalkınmanın sağlanması yolunda en önemli güç unsurlarından birinin insan gücü olduğu aşikardır. İnsan bir sermaye kaynağı olarak görülmektedir. Ülkelerin geleceklerini belirleyen kalınma hamlelerinde kaynaklarını yatırıma dönüştürecek olan yine insandır. Çünkü kalkınma hiçbir zaman kendiliğinden değil, insanla gerçekleşir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler göz önünde bulundurulduğunda aralarındaki temel farkın ekonomik kalkınma seviyesinde olduğunu görmekteyiz. Bu hususta ülkeler rekabete girmektedir. Bilindiği gibi ekonomik büyümenin sağlanmasında birçok faktör etkilidir. Ancak ekonomik faaliyetlerin öznesinin insan olması, dolayısıyla ekonomik büyümenin de öznesinin insan olması sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda insan ve insan faktörünün etkinliğinin artması, bunun sağlanmasında oldukça önemli olan faktörlerin kalkınma açısından araştırılması gerekmektedir. İnsanın niteliğinin gelişimine ve bu nitelikler yoluyla üretime olan katkısının artmasında katkıda bulunacak tüm faktörler beşeri sermaye faktörleri arasında değerlendirilmektedir. Ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturan beşeri sermaye kavramı, kişinin ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, sağlık durumu, toplumsal ilişkilerdeki yeri ve eğitim düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda eğitim, sağlık, göç gibi faktörler beşeri sermaye faktörlerindedir. Bu faktörlerin hiçbiri birbirlerinden ayrı olarak düşünülemez. Tüm faktörler iç içe katışık bir yapıdadır ve karşılıklı etkileşim içerisindedir. Beşeri sermaye etkililiğini oluşturan bu unsurlar aynı zamanda dinamik bir yapıdadır.

Beşeri sermayenin üretim sürecine olan katkısı 18-20.yüzyıllar arasında düz iş gücü ile sınırlı kalmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda sadece fiziksel güç olarak görülen insan bugün gelinen noktada birçok boyutu ile birlikte ele alınmaktadır. Konuyla ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmalarda refah ve verimlilik artışının gerçekleştiği ülkelerin eğitim ve sağlığa çok büyük önem veren ülkeler oldukları görülmüştür. Eskiden ülkelerin gelişmişlik seviyesini ürettiği çelik ve enerji miktarına bakılarak ölçüldüğü anlayıştan bugün toplumdaki bilgi birikimine sahip insan miktarına dönüşmüştür (Pazarlıoğlu ve Altay, 2007). Bilgiye dayalı yeni sistemler, insana beceriler kazandırmayı amaç edinmiş bu nedenle nüfus planlamasını eğitimsel sektöre olan yatırımlar bağlamında oluşturmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde yatırımın çoğunun aktarıldığı eğitimin giderek yükselmesi ve eğitilecek ciddi miktarda bir genç nüfusa sahip olmamız gelecek yüzyılımız adına önemli bir fırsat unsuru oluşturmaktadır.

Bu bildiride Türkiye Cumhuriyeti'nin beşeri sermaye gücü ele alınarak daha iyi bir gelecek adına uygun şart ve durumlar değerlendirilecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci yüzyılı açısından fırsat olarak ele alınan faktörler beşeri sermaye adı altında 3 bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki beşeri sermayenin en önemli gücü olarak görülen ve nitelikli insan yetiştirmek için şart olan eğitimidir. İkincisi genç ve dinamik olması koşulları sağlandığında muazzam bir güç unsuru oluşturan nüfustur. Beşeri sermayenin son unsuru olarak sağlık hizmetleri ele alınmıştır.

1. Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye; üretim sürecine dahil olan iş gücüne bağlı bilgi, beceri, deneyim, dinamizm gibi üretim faktörlerinin daha verimli ve etkin kullanım verimliliğinin artmasını sağlayan pozitif değerler tanımıdır. Esasen beşeri sermaye; beceri kazandırılmış insan kaynağıdır. Daha iyi eğitilmiş, donanımlı insan kaynağı bir diğer sermaye kaynağı olan fiziki sermayeyle birlikte kalkınma sürecinde var olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin gerekli niteliklere ve iş gücüne sahip olabilmeleri en temel ekonomik ve kültürel amaçlar arasında yer almaktadır (Han ve Kaya, 2006).

Schultz 1962'de sermaye üzerinde çalışmalar yapmış ve yepyeni bir düşünce ortaya koymuştur. Eserinde gelişmekte olan ülkelerin büyüme ve kalkınma sorunu yaşamalarının nedeninin fiziki sermaye yetersizliğinden değil, insan gücünün niteliksizliğinden ve yeteneksizliğinden ileri geldiğini söylemiştir. İnsan faktörünün bu açıdan önemli olduğunu ve fiziki sermaye ile birlikte beşeri sermayenin geliştirilmesi halinde ülkelerin gelişim kaydedeceğini belirtmiştir (Altay, 2005). Beşeri sermayenin üretim üzerindeki

pozitif etkisinin ortaya konulması, az gelişmiş ve gelişme sorunu yaşayan ülkeler bakımından bu alanda yatırım yapılmasının veya mevcut beşeri sermayenin etkin kullanımının ne kadar önemli olduğunu da göstermiştir (Özyakışır, 2011). Fiziki sermayeye kıyasla beşeri sermayenin ekonomik gelişme ve insanların refah seviyelerinin artırılmasında çok daha etkili olduğu, ancak her iki sermaye türünün de birbirinin tamamlayıcısı olarak etkin bir şekilde kullanılması gerektiği söylenebilir (Bozdağlıoğlu ve Sezgin, 2017). Fiziksel sermaye beşeri sermayeye işlerlik kazandırır. Bir örnekle açıklayacak olursak; yeterli miktarda makine olması fiziksel sermayenin tam olduğunu gösterir fakat bu makineyi icat eden ve daha üretken bir hale gelmesi için uğraşan, alanında uzman insandır; yani beşeri sermayedir.

Ülkelerin büyümelerinde en önemli etkenin beşeri sermaye olarak nitelendirilen insan faktörü olduğuna dair birçok çalışma mevcuttur (Afşar, 2009; Schultz, 1962). Klasik büyüme teorisinde, ülke büyümesinin fiziksel imkanlar ve doğal kaynaklara bağlı olduğunu savunan anlayış yenine bugün “İçsel Büyüme Teorisi” konuşulmaktadır. İçsel büyüme teorisine göre fiziksel sermaye ve doğal kaynaklar üretimin pasif faktörleridir. Fiziksel sermayeyi harekete geçiren ve doğal kaynakları keşfedip doğru alanlarda kullanılmasını sağlayan insandır. Bu nedenle büyümeyi asıl gerçekleştirecek olan insana yatırım yapılmalıdır (Afşar, 2009). Sağlık, eğitim, beslenme ve benzeri insanların ürün ve hizmet üretimindeki insanın fırsat olması etkinliğini arttıran beşeri sermayeye yapılan her türlü yatırım, alışılmış sermayeye göre daha aktif bir biçimde etkili olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda eğitim yoluyla elde edilen beşeri sermaye ülkedeki kaynakların da daha verimli şekilde kullanılmasını sağlamak yoluyla, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Fiziksel sermayenin tek başına anlam ifade etmediğini ülkelerin Ar-Ge Harcamaları Oranına bakarak tespit edebilmekteyiz. Kısaca “bilginin yeni uygulamalar için arttırılması” anlamına gelen Ar-Ge gelişmiş ülkelerin harcamalarında ortalama %2.5-3 iken gelişmekte olan ülkelerin %1 olduğu görülmektedir. Türkiye’deki oran %1.13’e yükselmiştir (Euronews, 2023). Ülkemizde insan sermayesinin bir yatırım aracı olarak kullanılmaya başlanması hem ekonomik büyüme ile elde edilecek yüksek gelir artışı hem de beşeri sermaye düzeyinin daha da artışı sağlayacaktır. Bu durum bilgi birikimli insan unsurunun ülke kaynakları açısından ne kadar önemli bir fırsat olduğu görüşünü desteklemektedir.

1.1. Beşeri Sermaye Faktörleri

Beşeri sermaye oluşumunda etkili olan çeşitli faktörler olup, bunları genel başlıklar olarak beşeri sermayenin en temel unsuru eğitim faktörü, nüfus faktörü ve sağlık faktörü olarak bakabiliriz.

1.1.1. Eğitim

Yeni kuşakların toplumsal yaşama hazırlanırken ihtiyaç duyacağı bilgi, beceri, anlayışlar ve sağlıklı bir kişilik yapısı oluşturmalarına yardım etme etkinliği olarak tanımlanan eğitim, aynı zamanda bireyin davranışında istendik yönde değişim meydana getirme sürecidir. Nihayetinde eğitim; insanın mükemmelleştirilmesi, bireyin kendisi ve başkaları için mutluluk aracı ve insana daha iyi yaşam olanakları sağlayan etkinliklerin tümü olarak genelleştirilebilecek bir tanımlama içine sokulabilir (Hoşgörür ve Gezgin, 2005).

Eğitim ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanda yaşanan hızlı gelişme ve değişimlere girerken meydana gelebilecek olumsuzlukları asgariye indirebilmek için kullanabilecekleri en önemli araçlardan birisidir. Öyle ki, eğitilmiş insanlardan oluşan bir toplumun daha düzenli, başarılı, sağlıklı ve üretken bireylerden oluşan bir topluluk olması beklenir. Bu nedenle beşeri sermaye oluştururken en çok eğitim unsuruna dikkat edilir. Beşeri sermayenin en önemli unsuru olan eğitim, toplumda iyi yaşam olanakları sağlamak adına istenilen değişimleri sağlar. Eğitilmiş insanlardan oluşan toplumlar gelişime, değişime daha açık ve üretken olurlar (Afşar, 2009). Eğitim topluma “nitelikli insan” kalkınmaya “nitelikli iş gücü” sağlayarak beşeri sermaye gücü oluşturur. Nitelikli iş gücü olmaksızın kalkınma, büyüme, rekabet edebilirlik ve karlılıktan söz edilemez. Bu nedenle, beşeri sermaye yatırımları ülkelerin başarı kazanmasındaki en önemli yatırımlar arasında eğitim yer almaktadır.

Okur-yazarlık oranı ve eğitim seviyesi beşeri sermaye stokunun ölçümünde kullanılan en basit gösterege konumundadır. Okullaşma oranı, okur-yazarlık oranı, kişi başına düşen öğretmen sayısı, okullardaki öğretmen/öğrenci oranı ve eğitim harcamaların tutarına eşit kılan iskonto oranını ifade etmektedir. Eğitim harcamalarındaki artışa bağlı olarak eğitimin getiri oranı da artmaktadır, bu da yatırımlarından elde edilmesi gereken gelir artışını beraberinde getirmektedir (Bozdağlıoğlu, 2017). Yani, eğitim yoluyla elde edilen beşeri sermaye ülkedeki kaynakların da daha verimli şekilde kullanılmasını sağlamak yoluyla, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalınma hamleleri için en büyük yatırımı eğitim alanına yaptığı bilinmektedir. Ülkemizde de son 15 yıl içerisinde eğitim bütçesi giderek arttırılmakta ve eğitim sahasındaki projeleri desteklemektedir. 2021 yılında net eğitim harcaması 344,3 milyar olup öğrenci başına 15,000tl harcama yapıldığı bilinmektedir. 1930'larda %18.7 dolayındaki okur-yazarlık oranının günümüzde ise %95'lerin üzerine çıktığı görülmektedir. Okullaşma oranının 100'lerin eşiğindedir (MEB, 2022). Öğretmen başına düşen öğrenci sayısındaki iyileşmeler dikkate alındığında, bu durumun gelecek açısından son derece ümit verici olduğu söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda okur-yazar oranı yalnızca %10 iken uygulanan kalınma planları sayesinde ciddi bir artış sağlanmıştır. Eğitimde fırsat eşitliği sağlamak adına bilhassa kız kız çocuklarının okullaşma oranının arttırılması önceliklerden biri olmuştur. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında bu çabayla okula başlayan o günün kızları bugünün okumuş ve kendini yetiştirmiş kadınları olmuştur. Fırsat eşitliği sayesinde gizil gücünü ortaya çıkarabilmiş sağlıklı bir nesil yetişmiş durumdadır. Bu okuyan neslin okula başlayan çocukları bilinçli ebeveynler tarafından yetiştiriliyor olması yine fırsatlardan bir tanesidir. Bu yönüyle eğitim bütçesinin artışıyla birlikte fırsat eşitliği altında yapılan pozitif ayrımcılığın bu noktada ne kadar hayati bir önem taşıdığını göstermektedir (Mahmut ve Demir, 2018).

Eğitim seviyesindeki artış bilhassa kadının eğitim seviyesinin daha üst basamaklara yükselmesi, ülkenin büyüme ve verimliliği üzerinde hızlı ve olumlu bir etki oluşturacaktır. Çünkü eğitim seviyesi artan kadının iş gücü piyasasına katılım oranı da bu oranda artacak ve aile içerisindeki toplam gelirden artış yaşanacaktır. Kadınların yarı zamanlı olsa dahi iş yaşamına girişi ekonomik düzelme açısından %8'lik bir fark oluşturmaktadır (Wold Bank, 2010). Dolayısıyla bu durum toplumun beşeri sermaye düzeyini arttırarak toplumda bir refah sağlamaya yarayacaktır.

Tüm bunlar ilerleyen yüzyılımız için nitelikli insan sayısında ciddi bir yükseliş görülecek olup ilgi ve yetenek alanlarına ayrılmış, işini bilen insanların oluşmasına yarar sağlayacaktır. Eğitim iyileştirmeleri çalışan açısından iş bulma şanslarını ve bireysel kazançlarını arttırırken iş veren açısından iş gücündeki verimi arttıracaktır. Bu da ekonomik büyüme açısından bir fırsata dönüşecektir (Çalışkan, Karabacak ve Meçik, 2013).

İnsan Hakları ve Demokrasi Bilincinin Gelişimi

İnsan hakları ve demokrasi, gelişmiş bir toplumun temel taşıdır. Demokrasi, bireylerin siyasi süreçlere olan katılımını ve temel hak ve özgürlüklerini koruyan bir sistemdir. İnsan hakları ise her bireyin özgür, eşit ve onurlu bir yaşam sürmesini sağlayan hakların tamamını kapsayan bütünlüktür. Bu nedenle demokrasi ve insan hakları, birbirini tamamlayan ve destekleyen kavramlardır. Demokrasi güven ortamı yaratan, gelişim sürecine ve geleceğe olan belirsizliği azaltarak beşeri sermaye ve beşeri sermayeye olan birikim, yatırımı dahil ederek ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumlu yönde artışı sağlamaktadır (Hayaloğlu, 2017). Bu doğrultuda son yıllarda, insan hakları eğitimi ve bilinci giderek artmaktadır. Toplumların demokratikleşme süreci ve insan hakları konusundaki duyarlılığı artmıştır. Bu durum, anayasal haklardaki artışı da beraberinde getirmiştir. Artık insanlar, haklarına sahip çıkmak ve bu hakları korumak konusunda daha duyarlı hale gelmektedir. Özellikle genç neslin ülke kalkınmasına doğrudan katkı sağlayabilmesi ve oluşan sorunlara çözüm üretebilmesinde demokrasi sürecine dahil edilmesi gerekmektedir (Çetintürk ve Küçük, 2019).

Şuurlu genç nüfus kitlesi oluşturulmak istenen Türkiye'de insan hakları ve demokrasi bilincinin eğitimle birlikte desteklenmesi toplumun daha adil ve özgür bir yapıya kavuşmasına fırsatlar sunar. Ülke ve

dünya sorunlarına daha duyarlı bir toplum için gençlerin temsili demokrasiye her düzeyde geniş katılımının sağlanması, yaşadıkları çevredeki topluluk yaşantısında katılımlarının teşvik edilmesi ve katılımı etkileyen engellerin belirlenip sorunların giderilmesi, gençlerin projelerine gerekli fon ve desteklerin sağlanmasına imkanlar oluşturulmalıdır (Çetintürk ve Küçük, 2019). Sonuçta insan hakları, herkesin ortak sorumluluğudur. Toplumun her kesimi, insan haklarına saygı göstermeli ve bu hakları korumak için çaba göstermelidir. Devletler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve bireyler, insan haklarının gelişimine katkıda bulunmalı ve insan hakları ihlallerine karşı mücadele etmelidir.

1.1.2. Nüfus

Nüfus, sınırları belli bir alanda, belirli bir zaman aralığında yaşayan insan sayısını ifade etmektedir. Ülkelerin eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi alanlarda gelecek planlamalarına nüfus verileri kaynaklık etmektedir. Ülkemizde yeni fırsatların yaratılması için nüfus özelliklerinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti 1927'den bu yana nüfus sayımları yapmaktadır. Nüfusumuz, ilk sayımda 13.4 milyonken 100. Yılında 85.3 milyona çıkarak 6 kat yükselmiştir. Türkiye nüfusunun 2040 yılında 100 milyonu geçeceği öngörülmektedir. Bu da ülkemizin ciddi bir insan gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim 2023 TÜİK verilerine göre Türkiye'de toplam nüfusun %15,2'sini genç nüfus oluşturmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği üyesi ülkelerinden çok daha genç bir nüfus oranına sahiptir. Türkiye'nin genç ve dinamik nüfus yapısının, yaşlanan Avrupa ülkelerine taze kan getireceği söylenmektedir.

Nüfusun gençliği Türkiye adına imkanların en büyüğü demek yanlış bir tabir olmayacaktır. Ülke nüfusunun genç olması Barrow tarafından fırsat penceresi olarak adlandırılmaktadır. Genç kuşaklar gelişmekte olan bir ülke için, bağımlı nüfusun azlığı sayesinde kaynakların üretime ve araştırmaya aktarılmasını sağlayacak dinamik bir kalkınma fırsatı anlamına gelir (Doğan, 2018). Genç nüfus bakıma muhtaç çocuk ve yaşlı nüfustan farklı olarak iş gücüne kaynaklık eden, üreten, aktif bireylerdir. Fırsat penceresi, istihdam edilmesi için yeni işler yaratılmasını ve gençlerin eğitimi için yatırımlar yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu sayede sürdürülebilir bir gelişim yakalanabilir. İş gücüne katılım yıllar içinde genç nüfusun artışıyla doğru oranda artma eğilimindedir. Günümüz itibarıyla Türkiye nüfusunun yarısından fazlasının aktif olarak iş gücüne katıldığı görülmektedir. İstihdam oranı da benzer bir artış seyrindedir.

Beşeri sermaye açısından bakıldığında, nüfusun doğrusal artışından ziyade kalitesinin artırılması ile beşeri sermayenin güçleneceği bir gerçektir. Yani nüfusun sadece artışı değil, nitelikli artışı önemlidir (Bozdağlıoğlu ve Sezgin, 2017). Nitelikli bir nüfus ülke kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasında ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında en belirleyici faktördür. Genç ve nitelikli genç nüfus beşeri sermaye etkinliğini en üst düzeye çıkarabilir. Genç nüfusta eğitim seviyesinin yüksek olması sayesinde üretim faaliyetleri daha verimli bir hal alacaktır (Çankaya ve Karataş, 2010). Üstelik, ülkelerin gelişmesi ile birlikte sağlık sistemi ve beslenme şartları iyileşerek ölüm oranları düşmekte ve yaşam süresini uzamakta; bu da tekrar üretimi arttırıcı bir etki yaratmaktadır.

Nüfusun giderek artarken aynı süreçte nüfus artış hızı giderek düşmektedir. Nüfus artış hızının düşmesi kuşkusuz doğum oranının düşmesiyle ilgilidir. Kadın okur-yazarlık oranının artması ve kadının çalışma hayatına atılması anne olma yaşının büyümesine neden olmuştur. İnsanların gelirleri ve eğitim seviyeleri yükseldikçe kendilerini daha fazla işlerine vermekte, çocuk yapma eğilimleri azalmaktadır. Bu da kadının aktif iş sahasına girmesiyle gerçekleşir. Artan hayatta kalma ve uzun ömürlülük ile düşen doğurganlık, sonuçta nüfusun yaşlanmasına yol açmaktadır. Doğurganlık düzeyindeki düşüş sermaye/emek oranını yükseltme suretiyle daha iyi bir refah sağlama açısından olumlu hale çevrilebilir ve toplumun beşeri sermayesini yükseltebilir. Nüfusun yaşlanması, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde olan Türkiye için henüz gerçekleşen bir süreç olmasa da bu yüzyıl içerisinde başlama eğilimindedir. Bu eğilim, sosyoekonomik gelişme için yaşlı insanların iyi sağlık hizmeti almasını, güvenceye sahip olmasını, yaşama aktif katılımlarına izin vermek suretiyle bazı fırsatlar sunabilir (Özgür, 2017). Bu hususta yaşlılara ait sağlık harcamalarına yönelik gerekli düzenlemeler yapılmalı ve onların topluma katkıda bulunmalarını sağlayacak aktif yaşlanma kapasitelerini arttırıcı faaliyetlere fırsat tanınmalıdır. Böylece

yaşlanmayı topluma gönüllü bir katılım politikası haline getirilerek bağımlı nüfusun yaşlı iş gücüne dönüşümü bir fırsat olarak gerçekleştirilebilir (Bostan ve Doğan, 2019).

Türkiye’de yaşanan göçler ülke içinde nüfusun dağılışımdan dolayı demografik yapıda büyük değişimlere sebebiyet vermiştir. Türkiye’de nüfusun büyüme hızı her yerde aynı oranda gerçekleşmemektedir. Ülkemizin Batı kıyı bölgeleri daha çok nüfus kazanarak Doğu bölgeleri ise nüfus kaybederek nüfus dağılışı göstermektedir. Doğuda sanayi yatırımları, tarım alanlarındaki verimin artırılması vb. faaliyetlerle göç durumu en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Bu yönde yapılacak çalışmaların artırılması ve şehircilik projelerine daha çok yer verilmesi bölgedeki kalkınma ve ilerleme çabalarını olumlu sonuçlandırmaktadır. Bu şehirler böylece büyüme ivmesi kazanmaktadır (Özgür, 2003). Nüfusun Batı bölgelerinde toplanıyor oluşu ve şehirleşmenin fırsat sunan çokça yanı vardır. Kişi başına daha düşük maliyetle hizmet sunma olanağı sağlayabileceği gibi eğitimin, sanatın ve yeniliğin merkezi haline gelerek insanlara daha iyi yaşam standardı sunar. Türkiye, nüfus ve göç planlamasını iyi yaptığı takdirde kentsel büyümeyle ilgili zorlukların üstesinden gelerek bunlar bir fırsata çevirebilir (Özgür, 2017).

1.1.3. Sağlık

Beşeri sermaye oluşumunda etkili olan bir diğer önemli başlık ise sağlıktır. Beşeri sermayenin kalitesinde artış yaşanması yalnızca eğitimle değil insana sunulan sağlık hizmetleriyle de ilgilidir. Kişiler sağlıklı ve eğitilmiş olduklarında doğal olarak daha iyi istihdam olanağı elde etmektedirler. Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi insan mutluluğuna ve refahına yapılan bir girişim hamlesi olduğundan beşeri sermayeye olumlu etki yapar (Bozdağlıoğlu ve Sezgin, 2017). Bu amaçla ülkemizde yapılan faaliyetlere sağlık harcamalarına bütçeden ayrılan payın artırılması, kişi başına düşen sağlık harcamalarında yükseliş, hastanelerdeki yatak sayısı artışı, yatak başına düşen ve doktor başına düşen hasta sayısında azalış, sağlık ocağı sayısının çoğalması gibi örnekler verilebilir.

İyi eğitilmiş, dolayısıyla da donanımlı kişiler ancak sağlıklı olmaları halinde bu değerleri kullanıp değer oluşturabilirler. Sağlıklı bireylerin daha iyi eğitilebileceğinden, nitelikli iş gücü verimliliklerinin yüksek ve dolayısıyla da üretime arttırıcı etkilerinin yüksek olması beklenir. Eğitim sektöründeki gelişmeler sağlık sektöründe de büyüme sağlamıştır. Bugün geline nokta ölüm oranlarının azaldığı, ortalama yaşam süresi git gide arttığı görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti gelişmekte olan ülkeler kategorisinde olup gelişimini sürdürmek üzere kalkınma planları ve yatırım faaliyetleri yapmaktadır. Kalkınma hiçbir zaman kendiliğinden gerçekleşemez bunu gerçekleştirecek olan yegâne varlık insandır. Artık ülkelerin servetinin para olduğunu savunan eskimiş yaklaşımlardan en önemli servetin insan olduğunu savunan yaklaşımların öncelik aldığı zamanda yaşamaktayız. Bu doğrultuda Türkiye’nin Avrupa ülkelerine kıyasla önemli bir insan gücü ülkesi oluşu değerini arttırmaktadır. Nitelikli insan gücü oluşturmayı sağlayan beşeri sermaye faktörlerinin geliştirilmesi, ilerleyen yüzyıl için önemli bir atılım fırsatı oluşturacaktır. Beşeri sermaye göstergelerinin iyileştirilmesi adına yapılacak olan yatırımların artırılmasının gerekli olduğu açıktır.

Bugün gizil gücünü ortaya çıkarabilen eğitilmiş ve dinamik bir genç nüfus var. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi, kadının iş yaşamında aktif sahalarda bulunmasının desteklenmesi durumunda Türkiye gelecek yıllarda daha büyük fırsatlar ülkesi haline gelecektir. Çağımız bilgi ekonomisi çağıdır. Bu dalın oluşumunda ve daha verimli hale getirilmesinde eğitimin üstlendiği rol büyüktür. Bu sebeple Türkiye’nin gelişme sürecinde bir beşeri sermaye olarak eğitilmiş insan nüfusuna yatırım yapması, eğitim olanaklarının artırılması önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Özetle, Türkiye’deki en önemli fırsat “eğitilmiş insan sayısındaki hızlı artış”tır. Türkiye beşeri sermaye yatırımlarına ciddi şekilde önem vererek uzun vadede genç nüfusun sağladığı imkanları bir sonraki nesiller için iyi şekilde değerlendirebilecektir. Çünkü genç kuşaklar, gelecekte sadece doğurganlık ve nüfus artışı eğilimlerini değil, aynı zamanda daha sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını da belirleyecektir. Bu nedenle artık daha uzun bir yaşam beklentisine sahip ve geleceğin emanetçileri olan genç kuşaklar, özel bir ilgiyi hak etmektedir.

Kaynakça

1. Afşar, M. (2009). Türkiye’de eğitim yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(11), 85-98.
2. Bostan, H., & Doğan, Ö. S. (2019). Türkiye’nin demografik dönüşümü ve nüfus projeksiyonlarına göre fırsatlar. Doğu coğrafya dergisi, 24(41), 61-90.
3. Çalışkan, Ş., Karabacak, M., & Meçik, O. (2013). Türkiye’de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011 (Kantitatif bir yaklaşım). Yönetim Bilimleri Dergisi, 11(21), 29-48.
4. Çetintürk, V. E., & Küçük, H. (2019). Gençlik Politikalarında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme: Türkiye Ve Finlandiya Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(2), 263-284.
5. Doğan, Ö. S. (2019). Türkiye’de 2040 ve 2060 Nüfus Projeksiyonlarına Göre Demografik Fırsatlar. The Journal of Turk-Islam World Social Studies, 18(18), 26-42.
6. ERTUĞRAL, S. M. (2018). Beşeri sermaye oluşumunda mesleki eğitimin önemi. International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 2(3), 49-63.
7. Gökburun, İ. (2007). Türkiye’de insan hakları düşüncesinin tarihsel gelişimi ve ilköğretim ders kitaplarına yansımaları (Master’s thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
8. Hayaloğlu, P. (2015). MINT Ülkelerinde Demokrasi Ekonomik Büyüme Nasıl Etkilenmektedir?. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 1(1), 17-29.
9. Hoşgörür, V., & GEZGİN, Ö. G. (2005). Ekonomik ve sosyal kalkınmada eğitim. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1).
10. <https://tr.euronews.com/2023/03/27/ulkelere-gore-ar-genin-gsyhye-orani-turkiye-arastirma-ve-gelistirmeye-ne-kadar-pay-ayiriyo> (Erişim Tarihi: 18.03.2024)
11. <https://istatistik.meb.gov.tr/OkullasmaOrani/Index> (Erişim Tarihi: 19.03.2024)
12. Kadir, E. S. E. R., Gökmen, Ç. E., & GÖKMEN, Ç. E. (2009). Beşeri sermayenin ekonomik gelişme üzerindeki etkileri: Dünya deneyimi ve Türkiye üzerine gözlemler. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1(2), 41-56.
13. Mahmut, İ. N. A. N., & Demir, M. (2018). Eğitimde fırsat eşitliği ve kamu politikaları: Türkiye üzerine bir değerlendirme. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(2), 337-359.
14. Özgür, M. E. (2003). XXI. Yüzyılın Başında Türkiye Nüfusu. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1(1), 43-53.
15. Özgür, M. E. (2017). Nüfus dinamikleri, çevre ve sürdürülebilirlik. Coğrafi Bilimler Dergisi, 15(1), 1-26.
16. SHULTZ T.W(1962), “Reflections on Investment in Man”, Journal of Political Economy, October.
17. TÜİK (2023), Genel Nüfus Sayımları.
18. Vedat PAZARLIOĞLU, A. A. M., & ALTAY, A. Uluslararası Rekabet Gücünde Beşeri Sermaye: Ekonometrik Yaklaşım. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2007(1), 96-108.
19. World Bank. (2010). Türkiye: Gelecek Nesiller İçin Fırsatların Çoğalması Yaşam Fırsatları Konulu Rapor.
20. Yasemin BOZDAĞLIOĞLU, E., & SEZGİN, Y. (2017). Türkiye’de beşeri sermayenin durumu (2005-2015). Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 48-67.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA FIRSATLAR

Enerji Yolları ve Yeni Enerji Alanları

Tevrat BEKAR^a, Ecrin ALTINTAŞ^b

^aEsiroğlu Kenan Oltan Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, tevatbekar6161@gmail.com

^bEsiroğlu Kenan Oltan Anadolu Lisesi 10. Sınıf Öğrencisi

Özet

Günümüzde dünyayı yöneten asıl güç paradır.

Dünyaya yön veren ve istedikleri biçimde dizayn eden ülkelere baktığımızda onlara bu gücü veren etkenin para olduğunu görmemek için kör olmak gerek. Bu durum gelişen ve değişen dünyada gerçek manada söz sahibi olmak, Türk-İslam coğrafyasının çıkarlarını koruyup yüceltmek, bu coğrafyada her manada söz sahibi olmak gerçekliğini mecburiyet kılmaktadır.

Yeni yüzyılımızda niçin enerji diye soracak olursanız, işte tam bu noktada size yüzyıllarca tarih sahnesine damgasını vuran bu kadim toprakları hatırlatarak jeopolitik konumumuzun bizim için bulunmaz bir miras olduğunu belirtmek isterim. Ülkemiz jeopolitik konum olarak Asya-Afrika ve Avrupa'nın odak merkezi, büyük ticaret yollarının vazgeçilmezi durumundadır. Yani doğuyla-batının, enerjiyle-bilimin, hammaddeyle-teknolojinin, İslam'la-İslam'ın düşmanlığının tam kesiştiği noktadır. 2. Yüzyılımızda bu mirası çıkar ve menfaatlerimiz çerçevesinde kullandığımız taktirde enerjiye yön veren, dünya sahnesini şekillendiren büyük aktörlerden biri de biz olacağız.

Dünyanın ekonomisi güçlü ülkelere baktığımızda Ortadoğu'nun enerji kaynaklarına (petrol, doğalgaz, kömür...) yüzyıllarca hakim olmuş ve bu sayede elde ettikleri ekonomik güç sayesinde doğulu ülkeleri sömürüp, kendi istedikleri kalıplarda yüzyıllarca yönetmişlerdir. Tam bu noktada Türkiyemizin 2. yüzyılında enerjinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu yüzyılımızda bu makûs sistemi yıkıp, yenedünya düzenini kendi coğrafyasının asıl aktörü olarak şekillendirecek ve mazlum ülkelerin kaderini değiştirecek olan güç Türkiye olacaktır.

Jeopolitik konumumuza değiştiğimize göre şimdi de kendi yeraltı kaynaklarımızın önemine dikkat çekmek isterim. Ham madde ve enerji kaynakları bakımından oldukça zengin bir ülke olmamıza rağmen son yıllardaki çalışmalar dışında bu kaynakların hiç de faydalı kullanıldığı söylenemez. Yani ham madde kaynaklarımızın başka ülkelere fırsat tanımadan, kendi imkânlarımızla enerjiye dönüştürdüğümüz takdirde, ülke ekonomisine katkısını daha da arttırmış olup güçlü ekonomiler arasında biz de varız diyebiliriz. Dünyada en caydırıcı güç konumundaki nükleer enerji noktasında yapmış olduğumuz atılımlar, yapacaklarımızın teminatı niteliğinde olup bu alandaki yatırımlarla ülkemizin enerji alanındaki etkinliğini gelişmiş ülkeler seviyesine çıkaracağız.

Önümüzdeki yüzyılda, enerji noktasında dünyanın seyrini değiştirecek olan yenilenebilir (alternatif) enerji alanlarında atılacak adımlar olacaktır. Yenilenebilir enerji (güneş, rüzgâr, hidroelektrik, biyo kütle, hidrojen, jeotermal) alanlarında önemli projeler hayata geçirilmiş olsa da bunların ülkemizin enerji hacmindeki payı oldukça düşüktür. Cumhuriyetimizin 2. yüzyılında yenilenebilir enerji alanında büyük projelerle oluşturulan tesisler sayesinde ülkemizin enerji kapasitesinin istendik seviyeye çıkarılıp, ülkemizin bu alanda da söz sahibi olması amaçlanmaktadır. Kısaca Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılı bizim enerji alanında şaha kalkıp dünyaya hükümran olduğumuz bir yüzyıl olacaktır.

Sonuç olarak:

Enerji kaynakları eşittir para, para eşittir ekonomik güç, ekonomik güç eşittir askeri güç, askeri güç eşittir siyasi güç, siyasi güç eşittir dünyanın dizaynı.

Anahtar Kelimeler: Para, Yer Altı Kaynakları, Doğalgaz, Yenilenebilir Enerji, Jeopolitik Konum, Nükleer Enerji,

Cumhuriyetin 2. Yüzyılında Fırsatlar

Enerji Yolları ve Yeni Enerji Alanları:

Giriş: Cumhuriyetin 2. Yüzyılında Enerji Yolları ve Yeni Enerji Alanları

Cumhuriyetin ikinci yüzyılına doğru ilerlerken, enerji, çağımızın en kritik ve öncelikli konularından biri olarak karşımızda duruyor. Her yönüyle, toplumların, ekonomilerin ve gezegenimizin refahı için hayati öneme sahip olan enerji, aynı zamanda büyük fırsatlar ve çözülmesi gereken sorunlarla dolu bir alan olarak karşımıza çıkıyor.

Bugün burada bir araya gelmemizin ana nedenlerinden biri, bu fırsatları ve enerji alanındaki yolları tartışmak ve gelecekteki adımlarımızı şekillendirmek içindir. Enerji, sanayi devriminden günümüze kadar insanlığın ilerlemesini ve gelişmesini sağlayan anahtar bir unsurdur. Ancak, iklim değişikliği, kaynakların azalması ve enerji erişimindeki eşitsizlik gibi zorluklarla karşı karşıyayız.

Bu sempozyumda, enerjiyi ele almanın yanı sıra, geleceğin fırsatlarını keşfetmek için bir fırsat sunuyoruz. Enerji sektöründeki yenilikler, sürdürülebilirlik çabaları ve enerji dönüşümü gibi konuları derinlemesine inceleyeceğiz. Ayrıca, teknolojik ilerlemelerin, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal dönüşümün enerji üzerindeki etkilerini değerlendireceğiz.

Son yıllarda enerji sektöründe yaşanan hızlı değişim ve teknolojik ilerlemeler, yeni ve yenilikçi enerji yollarının ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Geleneksel enerji kaynaklarının yanı sıra, güneş, rüzgar, hidrojen ve jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı giderek artmaktadır. Bununla birlikte, enerji depolama teknolojilerindeki gelişmeler, enerjiyi daha etkili bir şekilde depolama ve dağıtma olanağı sunmaktadır.

Yenilikçi enerji yolları ve teknolojileri, sadece çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma açısından değil, aynı zamanda jeopolitik konumun önemini de vurgulamaktadır. Jeopolitik konum, bir ülkenin veya bölgenin coğrafi konumu, kaynaklarına erişimi ve bölgesel ilişkileri gibi faktörlerle belirlenen stratejik önemi ifade eder. Yenilikçi enerji çözümleri ve altyapıları, bu jeopolitik konumların güçlendirilmesine veya zayıflatılmasına katkıda bulunabilir. Örneğin:

Enerji Transit Ülkeleri: Jeopolitik olarak stratejik konumda olan ülkeler, enerji yollarının ve altyapılarının geçiş noktalarında bulunarak önemli bir rol oynarlar. Bu ülkeler, enerji ticaretinde arz güvenliğini sağlama ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesine katkıda bulunarak bölgesel istikrarı desteklerler.

Enerji Bağımlılığı ve Jeopolitik Riskler: Enerji ithalatında aşırı bağımlılık, jeopolitik risklere ve dış politika zorluklarına neden olabilir. Bu nedenle, yenilenebilir enerji kaynaklarına ve yerel üretim kapasitesine yatırım yapmak, bir ülkenin jeopolitik konumunu güçlendirebilir ve dış politika bağımsızlığını artırabilir.

Bölgesel İşbirliği ve Çatışma: Enerji kaynaklarına erişim ve enerji altyapısı projeleri, bölgesel işbirliğini teşvik edebilir veya mevcut jeopolitik gerilimleri artırabilir. Ortak enerji projeleri ve paylaşılan altyapılar, bölgesel istikrarın sağlanmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesine yardımcı olabilir.

Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi: Enerji kaynaklarına erişim, uluslararası ilişkilerde önemli bir faktördür ve diplomatik ilişkilerin temelini oluşturabilir. Enerji ticareti ve işbirliği anlaşmaları, ülkeler arasındaki ilişkileri şekillendirebilir ve jeopolitik dengeyi etkileyebilir.

Bu nedenlerle, yenilikçi enerji çözümleri ve altyapıları geliştirme ve benimseme süreci, bir ülkenin jeopolitik konumunu güçlendirebilir veya zayıflatabilir. Bu bağlamda, enerji politikalarının ve stratejilerinin jeopolitik gerçeklikleri dikkate alınması önemlidir.

Enerji sektöründeki bu yenilikçi trendleri ve fırsatları yakından inceleyeceğiz. Yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji depolama teknolojilerine, dijitalleşme ve akıllı şebekelerin geleceğine kadar geniş bir

yelpazede bu konuları ele alarak, enerji sektöründeki dönüşümün nasıl şekillendiğini ve gelecekteki potansiyelini değerlendireceğiz.

Bu sunumda, enerji yolları ve enerji alanlarındaki mevcut durumu ve gelecekteki potansiyeli ele alacağız. Cumhuriyetin 2. yüzyılında enerji, sadece bir zorluklar seti değil, aynı zamanda büyük bir inovasyon ve gelişim fırsatıdır. Umuyoruz ki, bugünkü tartışmalarımız, bu fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek için bize yol gösterecek ve birlikte daha sürdürülebilir, adil ve güvenli bir enerji geleceği inşa etme konusunda bize ilham verecektir.

Bulgular:

1. **Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Artan Kullanımı:** Son yıllarda, güneş, rüzgar, hidroelektrik ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı giderek artmaktadır. Bu kaynaklar, sürdürülebilir ve temiz enerji sağlama potansiyeline sahiptir.

2. **Enerji Verimliliği Çabaları ve Tasarruf Potansiyeli:** Enerji verimliliği uygulamaları ve teknolojileri, enerji tüketimini azaltarak kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Enerji verimliliğiyle ilgili yenilikler, endüstriyel tesislerden evlere kadar geniş bir alanda fırsatlar sunmaktadır.

3. **Enerji Depolama Teknolojilerindeki Gelişmeler:** Enerji depolama teknolojileri, yenilenebilir enerji kaynaklarının dalgalı doğasına uyum sağlamak için önemlidir. Pil depolama sistemleri, hidrojen depolama çözümleri ve termal depolama sistemleri gibi teknolojilerdeki gelişmeler, enerji depolama kapasitesini artırmaktadır.

4. **Fosil Yakıtlardan Yenilenebilir Enerjiye Geçişin Hızlanması:** Birçok ülke, fosil yakıtlardan çıkışı hızlandırma ve yenilenebilir enerjiye geçişi teşvik etme çabalarını artırmaktadır. Politika düzenlemeleri ve teşvikler, bu geçişi desteklemekte ve yenilenebilir enerjinin daha rekabetçi hale gelmesini sağlamaktadır.

5. **Enerji İletim ve Dağıtım Altyapısının Modernizasyonu:** Enerji iletim ve dağıtım altyapısının modernizasyonu, enerji güvenliğini artırmak ve yenilenebilir enerjinin entegrasyonunu kolaylaştırmak için önemlidir. Akıllı şebekeler, dağıtık enerji üretimi ve mikro ağlar gibi teknolojiler, enerji altyapısının daha esnek ve dirençli hale gelmesine olanak tanır.

6. **Enerji Sektöründe Dijitalleşme ve İnovasyon:** Yapay zeka, büyük veri analitiği, nesnelerin interneti (IoT) gibi dijital teknolojiler, enerji sektöründe inovasyonu ve verimliliği artırmaktadır. Bu teknolojiler, enerji yönetimi ve tahminlerde daha hassas ve etkili çözümler sunmaktadır.

7. Enerji Yolları Alanındaki Yeni Bulgular ve Keşifler

Gelişen teknoloji ve artan araştırma faaliyetleri, enerji yolları alanında sürekli olarak yeni bulgular ve keşiflerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, geleneksel enerji kaynaklarının yanı sıra yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artmasıyla ilgili bir dizi ilginç sonuç ortaya koymuştur.

Örneğin, güneş enerjisi teknolojileri alanında yapılan araştırmalar, fotovoltaik panellerin verimliliğini artırmak için yeni malzemeler ve üretim tekniklerinin geliştirilmesine odaklanmaktadır. Ayrıca, rüzgar enerjisi alanında yapılan çalışmalar, daha etkili türbin tasarımları ve daha verimli enerji depolama çözümleri üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bununla birlikte, enerji verimliliği konusundaki araştırmalar da önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Binaların enerji tüketimini azaltmak için akıllı bina yönetim sistemleri, enerji etkin cihazlar ve yalıtım malzemeleri gibi çözümler üzerinde çalışılmaktadır. Ayrıca, elektrikli araç teknolojileri ve şarj altyapısı konusundaki araştırmalar da hızla ilerlemektedir.

Tartışma:

1. **Yenilenebilir Enerjiye Geçişte Karşılaşılan Zorluklar:** Yenilenebilir enerjiye geçiş, teknik, ekonomik ve politik zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlar arasında maliyetler, enerji depolama kapasitesi, altyapı uyumu ve mevcut endüstriyel çıkarlar gibi faktörler bulunmaktadır. Bu zorlukları nasıl aşabileceğimizi ve yenilenebilir enerjiyi teşvik etmek için hangi politika düzenlemelerini yapabileceğimizi tartışalım.

2. **Enerji Verimliliği ve Tasarrufun Önemi:** Enerji verimliliği uygulamaları ve tasarruf önlemleri, enerji tüketimini azaltarak kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Ancak, enerji verimliliği yatırımlarının maliyeti ve geri dönüş süresi gibi faktörler bazı şirketleri ve bireyleri teşvik etmekte zorlanabilir. Enerji verimliliği çabalarını artırmak için neler yapabileceğimizi tartışalım ve bu alanda daha etkin politika ve teşviklerin neler olabileceğini değerlendirelim.

3. **Enerji Güvenliği ve Sürdürülebilirlik Dengesi:** Enerji güvenliği ile sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi sağlamak önemlidir. Fosil yakıtlara dayalı enerji sistemleri enerji güvenliği sağlayabilirken, çevresel etkileri ve iklim değişikliğine katkısı sürdürülebilirlik açısından endişe vericidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının artan kullanımı ve enerji verimliliği önlemleri ile bu dengeyi nasıl sağlayabileceğimizi tartışalım.

4. **Teknolojik İnovasyon ve Dijitalleşmenin Rolü:** Enerji sektöründe teknolojik inovasyon ve dijitalleşme, verimliliği artırabilir ve yeni iş modellerinin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Ancak, bu yeni teknolojilerin yaygınlaşması ve benimsenmesi zaman alabilir ve mevcut altyapıya uyum sağlama gerektirebilir. Teknolojik inovasyon ve dijitalleşmenin enerji sektöründe nasıl bir rol oynayabileceğini ve bu alanda nasıl teşvikler sağlanabileceğini tartışalım.

5. **Küresel ve Bölgesel İşbirliği:** Enerji sorunları genellikle sınırları aşan niteliktedir ve küresel işbirliği gerektirir. Uluslararası enerji ticareti, ortak altyapı projeleri ve teknoloji transferi gibi alanlarda nasıl daha fazla işbirliği yapabileceğimizi ve enerji güvenliği ve sürdürülebilirlik için uluslararası düzeyde nasıl daha etkin politikalar geliştirebileceğimizi tartışalım.

Sunumumuz boyunca ele aldığımız enerji yolları ve yenilikçi teknolojilerle ilgili bir dizi önemli konu bulunmaktadır. Bu konuların tartışılması, enerji sektöründe gelecekte alınacak adımları belirlemek için önemlidir.

Bunlar arasında, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve entegrasyonu, enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılması, enerji depolama teknolojilerinin ilerlemesi ve akıllı şebekelerin geliştirilmesi gibi konular yer almaktadır. Ayrıca, enerji güvenliği ile sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi sağlamak ve teknolojik inovasyonun rolünü değerlendirmek de önemlidir.

Ayrıca enerji yolları ve projeleri, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve enerji politikaları açısından büyük öneme sahiptir. Türkiye, çeşitli enerji kaynaklarının ticaretinde önemli bir geçiş noktasıdır ve bir dizi uluslararası enerji projesine ev sahipliği yapmaktadır. İşte Türkiye'den geçen önemli enerji yolları ve projelerinden bazıları:

TANAP (Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı): Azerbaycan'ın Şahdeniz gaz sahasından Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğalgaz taşıyan bir boru hattıdır. TANAP, Türkiye'yi Avrupa'nın enerji arzı için önemli bir transit ülke konumuna getirmektedir.

TAP (Trans-Adriyatik Boru Hattı): TANAP'ın bir uzantısı olan TAP, Türkiye'nin Yunanistan ve Arnavutluk üzerinden İtalya'ya doğalgaz sağlayan bir boru hattıdır. Bu proje, Türkiye'nin Avrupa'ya enerji ihracatı potansiyelini artırmaktadır.

Türk Akımı: Rusya'nın Karadeniz üzerinden Türkiye'ye doğalgaz sağlayan bir boru hattıdır. Türk Akımı, Türkiye'nin doğalgaz arzını çeşitlendirmek ve Avrupa'ya doğalgaz ticaretinde önemli bir rol oynamak için tasarlanmıştır.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC): Azerbaycan'ın Bakü şehrinden Türkiye'nin Ceyhan limanına uzanan petrol boru hattıdır. BTC, Azerbaycan petrolünün dünya pazarlarına ulaşmasını sağlayan önemli bir enerji koridorudur.

Kıbrıs'tan Türkiye'ye Elektrik Bağlantısı: Kıbrıs'taki elektrik üretim tesislerinden Türkiye'ye deniz altı elektrik kablosu aracılığıyla elektrik ihracatını sağlayan bir proje. Bu proje, Türkiye'nin elektrik arzını çeşitlendirmeye ve Kıbrıs ile olan enerji işbirliğini güçlendirmeye yöneliktir.

Bu projeler, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini artırmasına ve bölgesel enerji işbirliğini teşvik etmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin jeopolitik konumunu ve enerji transit ülke olarak rolünü pekiştirerek bölgesel istikrarın sağlanmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuçlar ve Öneriler

Sunumumuz boyunca, enerji yolları ve enerji alanlarıyla ilgili pek çok önemli konuyu ele aldık ve derinlemesine inceledik. Bu incelemelerden elde ettiğimiz sonuçlar ve çıkarımlar şu şekildedir:

1. **Yenilenebilir Enerji Geçişinin Önemi ve Zorlukları:** Fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, enerji sektöründe büyük bir dönüşümü gerektirir. Bu geçişin hızlanması için politika düzenlemeleri, finansal teşvikler, altyapı yatırımları ve teknolojik inovasyonlar gerekmektedir. Ancak, bu geçişin bazı teknik ve ekonomik zorluklarla karşılaşabileceği unutulmamalıdır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için işbirliği ve kararlılık gerekmektedir.

2. **Enerji Verimliliği ve Tasarrufun Önemi ve Uygulanabilirlik:** Enerji verimliliği uygulamaları ve tasarruf önlemleri, enerji tüketimini azaltarak kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Bu, hem çevresel hem de ekonomik açıdan önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak, enerji verimliliği uygulamalarının ve tasarruf önlemlerinin uygulanabilirliği ve geri dönüş süresi, bazı sektörler ve bireyler için endişe kaynağı olabilir. Bu nedenle, enerji verimliliği politikalarının daha kapsamlı hale getirilmesi ve teşviklerin artırılması önemlidir.

3. **Sürdürülebilirlik ve Enerji Güvenliği Dengesinin Sağlanması:** Enerji güvenliği ile sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi sağlamak önemlidir. Bu, hem enerji talebinin güvenli bir şekilde karşılanması hem de çevresel etkilerin azaltılması anlamına gelir. Bu dengeyi sağlamak için, politika düzenlemeleri ve teknolojik çözümler üzerinde çalışılması gerekmektedir. Ayrıca, enerji güvenliği konusunda ulusal ve uluslararası işbirliğinin artırılması da önemlidir.

4. **Teknolojik İnovasyon ve Dijitalleşmenin Rolü ve Gelecek Potansiyeli:** Enerji sektöründe teknolojik inovasyon ve dijitalleşme, verimliliği artırabilir ve yeni iş modellerinin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Bu, özellikle enerji altyapısının modernizasyonu ve akıllı şebekelerin geliştirilmesi açısından büyük potansiyellere sahiptir. Ancak, bu teknolojilerin yaygınlaşması ve benimsenmesi zaman alabilir ve mevcut altyapıya uyum sağlama gerektirebilir. Bu nedenle, teknolojik inovasyon ve dijitalleşmeyi teşvik etmek için politika düzenlemeleri ve teşviklerin artırılması önemlidir.

5. **Küresel İşbirliğinin Güçlendirilmesi ve Gelecek Perspektifi:** Enerji sorunları genellikle sınırları aşan niteliktedir ve küresel işbirliği gerektirir. Bu nedenle, uluslararası düzeyde işbirliğini artırmak ve enerji güvenliği ve sürdürülebilirlik için ortak çözümler üretmek önemlidir. Bu bağlamda, uluslararası enerji ticareti, ortak altyapı projeleri ve teknoloji transferi gibi alanlarda daha fazla işbirliği yapılması gerekmektedir.

Sunumumuz boyunca, enerji yolları ve yenilikçi teknolojilerin geleceği hakkında önemli tartışmalar yürüttük ve çeşitli konuları ele aldık. Bu çalışmanın sonuçları, enerji sektöründe önümüzdeki yıllarda karşılaşacağımız zorlukları ve fırsatları belirlememize yardımcı olabilir.

Yapılan araştırmaların ve tartışmaların ışığında, enerji sektöründe sürdürülebilirlik ve verimlilik odaklı çözümlerin önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının daha geniş ölçekte kullanılması, enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılması ve teknolojik inovasyonun teşvik edilmesi gibi adımların atılması gerekmektedir.

Ayrıca, enerji sektöründe ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliğinin artırılması da önemlidir. Bu işbirliği sayesinde, enerji güvenliği ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak daha kolay olacaktır.

Gelecekteki çalışmaların, enerji sektöründeki bu önemli konuları ele almaya ve çözümler üretmeye devam etmesi gerekmektedir. Enerji sektöründe yapılan bu çalışmaların, hem çevresel hem de ekonomik açıdan sürdürülebilir bir gelecek için kritik öneme sahip olduğunu unutmamak önemlidir.

Bu sonuçlar, enerji yolları ve enerji alanlarıyla ilgili gelecekteki politika ve uygulamaların şekillendirilmesinde yol gösterici olabilir.

Kaynakça

1. International Energy Agency (IEA). (2022). World Energy Outlook. <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook>
2. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2021). Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press.
3. Renewable Energy Policy Network for the 21st Century (REN21). (2021). Renewables 2021 Global Status Report. <https://www.ren21.net/gsr-2021/>
4. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2022). National Reports on Climate Change. <https://unfccc.int/national-reports-non-annex-i>
5. International Renewable Energy Agency (IRENA). (2022). Renewable Capacity Statistics. <https://www.irena.org/statistics/View-Data-by-Topic/Renewable-Capacity-Statistics>
6. World Bank. (2022). Energy Sector Overview. <https://www.worldbank.org/en/topic/energy/overview>
7. U.S. Energy Information Administration (EIA). (2022). International Energy Outlook. <https://www.eia.gov/outlooks/ieo/>
8. European Commission. (2022). Energy Policies of the European Union. https://ec.europa.eu/energy/policies_en
9. National Renewable Energy Laboratory (NREL). (2022). Research and Development Projects. <https://www.nrel.gov/research.html>
10. BloombergNEF. (2022). Energy Market Analysis. <https://about.bnef.com/>

TARIMSAL MARKALAŞMA POTANSİYELİ: TRABZON ÖRNEKLEMİ

Bahadır Tarık Alioğlu^a

^aÖğrenci, Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi, bahadirtrk@proton.me

Özet

Araştırma, Trabzon'un tarım sektöründeki avantaj ve dezavantajlarını inceleyerek olası tehdit ve fırsatlar konusunda öneriler sunmaktadır. Engebeli araziye sahip olması ve toprağının yarısının tarım arazisi olarak kullanılmamasına rağmen Trabzon fındık meyvesinin üretiminde önemli bir üretici konumundadır. Bu bağlamda, Trabzon ve Türkiye'nin asıl tehdidinin üretim mi markalaşma mı olduğu sorusu makalenin genelinde tartışılmıştır.

Bu karma yöntemle yürütölen çalışmada, Trabzon ilindeki tarımsal ürünlerin diyalektiğinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi amacıyla istatistik analizi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, bu istatistiksel verilerin güncel literatür ile birlikte detaylı bir biçimde araştırılarak, yeni bulguların sentezlenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın evreni olarak Trabzon ili belirlenmiş olup, bu ildeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin geniş bir yelpazesinin yerine, özellikle fındık ürünü üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışma kapsamında, gerekli verilerin toplanması için istatistik kurumlarından yararlanılmıştır. Toplanan istatistiksel veriler, "Microsoft Excel" programı kullanılarak derlenmiş ve düzenlenmiştir. Verilerin daha okunaklı hale getirilmesi amacıyla, "Microsoft Word" programında tablo formatına dönüştürölerek sunulmuştur. Bu işlemlerin yapılması ile bulguların okunurluğu artırılmıştır.

Bu araştırma, Trabzon'un fındık üretimi faaliyetlerini inceleyerek bölgedeki tarım sektörünün durumunu değerlendirmiştir. Bulgular, toplu fındık alanlarında düzenli bir artış olduğunu göstermektedir, ancak üretim miktarlarında istikrarlı bir büyüme olmadığı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin fındık üretimindeki zirvedeki konumu göz önüne alındığında, Trabzon'un önemli bir üretici olduğu belirlenmiştir. Ancak, bölgenin iklim koşullarının üretimi etkilediği ve bireysel şirketleşmenin zorlukları göz önüne alındığında, kooperatiflerin önemli bir rol oynayabileceği düşünölmüştür. FrieslandCampina gibi sürdürülebilir kooperatif modellerinin incelenerek yerel tarımsal sektörün gelişmesinde fırsatlar incelenmiştir. Türkiye'nin yerli markalarını, şirketlerini ve kooperatiflerini geliştirerek yüksek katma değerli ürünlerin üretimini artırılması sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, Trabzon ve Türkiye'nin tarımsal markalaşma ve sanayi gelişimi üzerine odaklanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Markalaşma, Kooperatifleşme, Pazarlama

1. GİRİŞ

1.1. Tarım ve Önemi

Tarım, bitkisel ve hayvansal ürünlerin eldesi ve farklı aşamalarda değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Tarımsal üretimin stratejik önemi artan nüfus, beslenme alışkanlıklarının değişmesi ve yeni gıda teknolojileri göz önüne alındığında yadsınamayacak kadar değerlenmektedir. Gelişmekte olan ölkeler, genetiği değiştirilmiş gıdalar için savaşıırken gelişmiş ölkelerin organik gıdaya dönüşü beklenmektedir. Tarımsal üretimin stratejik önemi, çeşitli faktörlerin bir araya gelmesiyle daha da artmaktadır. Özellikle, dünya nüfusunun hızla artması, tarımsal ürünlere olan talebi artırmakta ve bu da tarım sektörünü daha da önemli hale getirmektedir. Bununla birlikte, beslenme alışkanlıklarındaki değişiklikler, tüketici tercihlerini etkileyerek tarım ürünlerine yönelik talebi şekillendirmektedir (Uzundumlu, 2011).

Tarım sektörü tek yönlü incelenemeyecek kadar geniş bir kapsama sahiptir. Nüfusun korunarak sürdürülebilmesi, milli gelire ve istihdama katkısı, kendisi dışında diğer sektörlerle sermaye sağlaması, ekolojik dengeye ve ihracata katkısı tarım sektörünün gelişmişliği ile ilişkilidir (Doğan, ve diğ., 2015).

1.2. Trabzon ve Tarım

Trabzon, coğrafi yapısı itibariyle engebeli bir araziye sahiptir ve arazisinin yarısı tarımsal üretim için uygun değildir. Bu bağlamda, ne yerleşime ne de tarıma uygun bir coğrafya değildir. Bu şartlar, bölgede yapılması zorunlu olan tarımsal üretimi durduramamıştır. Miras ile tarım arazilerinin bölünmesi tarımsal üretimde verimin düşmesinde en büyük etkenler arasında görülmektedir. Ev ekonomisi yönetiminde tarım, yan gelir olarak görülmüş, arazi koşulları nedeniyle tarımda makineleşme yaygınlaşmamıştır. Bu durum, her yıl işlenmesi gereken tarım ürünlerinin yetiştirilmesini zorlaştırmıştır. Ayrıca, tarım alanlarının küçük parçalar halinde olması, tarımın doğal koşullara bağlı olması ve gelir düşüklüğü erkeklerin başka ekonomik faaliyetlere yönelmelerine neden olmuştur. Bu durum, ailenin geçimini sağlamak için bütün iş yükünün kadınlar ve çocuklar üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur (Karaçavuş, 2010).

Trabzon bütün dezavantajlı durumlarına rağmen üretim miktarları baz alındığında Ordu ve Giresun'dan sonra en fazla fındık üreten il olarak görülmektedir. Bunun en büyük nedeni fındığın yetişme koşullarının Trabzon'un iklim şartlarıyla uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Üretim ve dikili fındık ağacı miktarı düşünüldüğünde bu tarım ürününün değiştirilmesi veya yeni bir alternatif üretilmesi zor olarak görülmektedir. Fındık ağacı, 50 yıl boyunca yüksek verim vermektedir. Bu durum, Trabzon arazisinin engebeli olmasından dolayı ekim ve dikim işlerini zorlaştırmaktadır (Doğanay, 2011). Çiftçiler sürekli ekim dikim yapmak yerine sürekli yüksek getiri sağlayan fındık tarımını tercih etmektedir.

1.3. Yüksek Getiri ve Markalaşma

Maliyeti ve getirisi arasındaki farkı fazla olan ürünlere "yüksek katma değerli ürün" denmektedir. Ürünün gördüğü işlem sayısının fazlalığı ürünün getirisini doğal olarak arttırmaktadır. Bu değer artışı genel olarak ileri teknolojik yöntem veya araçlarla yapılmaktadır. Örnek vermek gerekirse 1400 kilogram domatesin bir IPAD fiyatına eşdeğer olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca, verilen tanım kullanılarak yüksek katma değerli ürün üretmenin iki farklı yolu olduğu gözükmektedir. Bunlardan biri maliyeti kısmak diğeri ise ürünü daha yüksek fiyatlardan satabilmektir. Bununla birlikte, katma değer oluşturulmasında önemli bir boyut olan markalaşma dikkat çekmektedir (Erol ve Serin, 2015).

Markalaşma kavramını anlamak için marka kavramının bilinmesi gerekmektedir. Marka, Bir ticari malı, herhangi bir nesneyi tanıtmaya, benzerinden ayırmaya yarayan özel ad veya işaret; alametifarika olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Ayrıca pazarlama; son tüketicilere mal ve hizmet sağlanması ile ihtiyaç ve isteklerinin sağlanması olarak belirtilmektedir. Pazarlama faaliyetinde üstünde durulması gereken nokta ürünü tanınırlığıdır. Bu bağlamda; pazarlama ve ürün satışı, tüketicinin zihninde marka inşaa etmek dışında bir şey olarak görülmemelidir. Stratejik açıdan markalaşma, bir firmanın sahip olabileceği en önemli yatırım alanlarından biridir (Saner, ve diğ., 2014).

Marka kavramı özet hali ile güven duygusuna indirgenebilir. Ekonomik istikrar güven ilişkileri üstüne kurulmuştur. Marka denildiğinde sadece en iyi ya da en kaliteli ürünü üreten kurumlar akıllara gelmemektedir. Günümüzde, üründe karşılaşılan bir sorunda muhatap bulma, ürünü satıran önemli değerlerden biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye tarımsal markalaşmada yeni bir yapılanma içine girmesi gerekmektedir. Kalkınma hızı sanayileşme hızı ile doğrudan doğruya ilişki arz etmektedir (Gökkür, 2018). Türkiye mevcut vaziyette dünya fındık üretiminin %75'lik kısmını tek başına üretmektedir (TMO, 2021). Bu durumda Türkiye'nin üretimi arttırmanın yanında markalaşma ve pazarlama faaliyetlerinde bir yapılanmaya girmesi gerekmektedir.

1.4. Kooperatifler

Küçük arazi sahipleri pazar koşullarına adapte olma konusunda zorluk çekmektedir. Bu zorluklar bazı dezavantajlardan kaynaklanmaktadır. Bu dezavantajlardan en büyük olanları küçük üreticinin asimetrik bilgi ve büyük pazarın küçük üreticiyi dışlaması olarak belirlenmiştir. Kooperatif kavramı küçük

arazi sahibi çiftçileri bu tür dezavantajlardan koruyarak onları da piyasaya ürün sürebilmesine olanak vermektedir. Kooperatif kurumu, çiftçi ile piyasa arasındaki bilgi akışını gerçekleştirmektedir. Kooperatifler genel olarak küçük arazi sahipleri ile oluşturulduğundan dolayı Türkiye'nin parçalı arazi yapısındaki tarımsal üretime bir çare olma potansiyeli görülmektedir. Hollanda, tarımsal kooperatiflerinin pazar payı %70 seviyelerinde olması kooperatif kurumunun ne kadar etkili olduğunu fark ettirmektedir (Pakdemirli, 2019).

Bu araştırmada, Trabzon'un tarımda karşı karşıya olduğu dezavantajlı duruma ithafen markalaşma ve kooperatif kavramları Türkiye'nin yeni yüzyılında yeni fırsatlar olarak sunulmaktadır. Araştırmamızın özgünlüğü, Trabzon'daki tarımı tek yönlü ve sadece üretim odaklı değil katma değer ve pazarlama konularında incelemesinden kaynaklanmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu karma yöntemle yürütülen çalışmada, Trabzon ilindeki tarımsal ürünlerin diyalektiğinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi amacıyla istatistik analizi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, bu istatistiksel verilerin güncel literatür ile birlikte detaylı bir biçimde araştırılarak, yeni bulguların sentezlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma, mevcut durumu anlayıcı bir bakışı açısından incelediği için hipotez veya problem cümleleri kullanılmamıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni olarak Trabzon ili belirlenmiş olup, bu ildeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin geniş bir yelpazesinin yerine, özellikle fındık ürünü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu odaklanma, Trabzon'un tarımsal yapısı ve ekonomik dinamikleri ile uyumlu olarak seçilmiştir. Bu ürünün seçilme nedenine giriş kısmında değinilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma kapsamında, gerekli verilerin toplanması için istatistik kurumlarından yararlanılmıştır. Toplanan istatistiksel veriler, "Microsoft Excel" programı kullanılarak derlenmiş ve düzenlenmiştir. Verilerin daha okunaklı hale getirilmesi amacıyla, "Microsoft Word" programında tablo formatına dönüştürülerek sunulmuştur. Bu işlemlerin yapılması ile bulguların okunurluğu artırılmıştır.

Bu yöntemlerin kullanılması, Trabzon ilindeki tarımsal üretim, özellikle de fındık ürünü üzerine derinlemesine bir analiz yapılmasını ve elde edilen bulguların daha sağlam bir temele dayanarak değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu da çalışmanın bilimsel katkısını arttırmış ve daha kapsamlı bir bakış açısı sunmuştur.

3. Bulgular

Tablo 1: TÜİK Trabzon İli Toplu Fındıklık Alan (Dekar)

YILLAR	ALAN (DEKAR)	YILLAR	ALAN (DEKAR)
2004	503280	2014	654317
2005	503260	2015	653498
2006	483260	2016	655525
2007	529635	2017	655524
2008	529615	2018	655074

2009	548366	2019	655353
2010	628089	2020	655972
2011	642832	2021	652224
2012	645441	2022	651799
2013	654852	2023	652379

Türkiye İstatistik Kurumunun 2023 yılı verilerine göre düzenlenen tablo, dekar cinsinden toplu fındık arazilerinin miktarını vermektedir.

Tablo 2: TÜİK Trabzon İli Fındık Üretim Miktarı (Ton)

YILLAR	ÜRETİM (TON)	YILLAR	ÜRETİM (TON)
2004	14566	2014	31065
2005	47862	2015	39126
2006	55005	2016	28978
2007	37030	2017	41594
2008	61485	2018	34271
2009	36802	2019	53946
2010	45932	2020	40315
2011	33410	2021	44041
2012	58767	2022	52461
2013	44537	2023	29505

Türkiye İstatistik Kurumunun 2023 yılı verilerine göre düzenlenen tablo, ton cinsinden toplam fındık üretiminin miktarını vermektedir.

Tablo 3: TMO Dünya Fındık Üretimi (Ton)

ÜLKELER	2016	2017	2018	2019	2020	ORTALAMA
TÜRKİYE	420000	675000	515000	776000	665000	610200
İTALYA	130000	90000	125000	65000	160000	114000
GÜRCİSTAN	60000	80000	50000	38000	50000	55600
AZERBAYCA	50000	65000	68000	42000	50000	55000

N

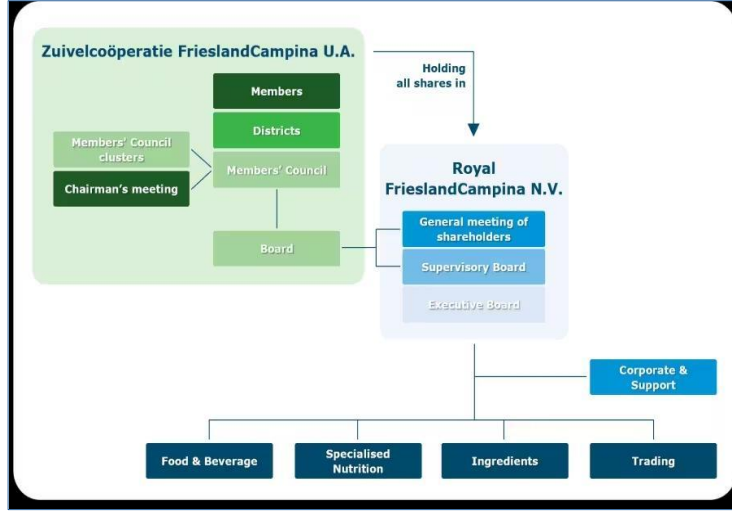
ABD	39000	27000	46300	39500	56600	41680
İSPANYA	20000	19000	16000	12400	4500	14380
DİĞERLERİ	60500	74600	93300	114500	128500	94280
TOPLAM	779500	1030600	913600	1087400	1114600	985140

Tablo, Tarım Mahsulleri Ofisi'nin 2020 Yılı Fındık Sektör Raporu'ndan alınmıştır. Veriler, Dünya genelinde fındık üretimine ilişkin tahminleri içermektedir.

Tablo 4: ICA Dünyadaki En Büyük 10 Tarım Kooperatifi

SIRALAMA (2021)	KOOPERATİF	ÜLKE	GELİR (MİLYAR US\$)
1	Nonghyup	Kore	61.17
2	Zen-Noh	Japonya	38.91
3	CHS Inc.	ABD	38.45
4	Bay Wa	Almanya	23.46
5	Dairy Farmers of America	ABD	19.3
6	Land O' Lakes	ABD	16
7	Fonterra Cooperative Group	ABD	14.92
8	Hokuren	Yeni Zelanda	14.3
9	Copersucar SA	Brezilya	13.88
10	FrieslandCampina	Hollanda	13.6

International Cooperative Alliance (ICA) 2023 yılında yayınladığı 2021 yılında dünya genelinde en büyük tarım kooperatiflerinin sıralandığı araştırmadaki veriler kullanılarak oluşturulmuştur.

Görsel 1: FrieslandCampina işleyiş çizelgesi

Araştırmamızda FrieslandCampina adlı dünyanın en büyük kooperatiflerinden birinin işleyişi incelenmiştir. Bu kooperatif süt ürünleri alanında ürünler üretmektedir ve bu kooperatife üye olan üreticiler aynı zaman da Zuivelcoöperatie FrieslandCampina U.A. şirketinin de üyesi olmaktadır. Bu kooperatif Royal FrieslandCampina N.V. şirketinin %100'lük hissesinin sahibidir. Bu nedenle kooperatif üyelerinin şirket içindeki düzenleme ve karar alma süreçlerinde aktif bir katılım durumu sergiledikleri gözlenmektedir (FrieslandCampina, 2024). Ayrıca şirket, 1871 yılından beri üreticilere birer girişimci gözüyle bakmakta olup şirket iyi performans gösterdiği zaman ödüllendirmektedir (FrieslandCampina, 2021).

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırmamız, mevcut durumu analiz etmek için yapılmıştır. Bulgulardan yola çıkarak Trabzon'daki fındık üretim faaliyetleri incelendiğinde Tablo 1'de görüleceği gibi toplu fındık alanlarında düzenli bir artış görülmektedir. Bu durum fındık meyvesinin Trabzon ilinde gün geçtikçe daha popüler bir tarım ürünü olduğu yorumlanmıştır. Bununla birlikte, Tablo 2 üzerindeki üretim miktarları, toplu fındık alanları gibi stabil bir büyümeye işaret etmemektedir. Bu durumu, Trabzon'daki tarım sektörünün iklim koşulları tarafından fazlaca etkilenmesi ile açıklanabileceği düşünülmüştür. Tablo 3 incelendiğinde ise Türkiye'nin tek başına fındık üretiminde zirve konumunda olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca Tablo 3 ve Tablo 2 birlikte incelendiğinde Trabzon ilinin fındık üretim miktarının tek başına çoğu ülkeden fazla olduğu saptanmıştır. Bu durum, Trabzon ilinin halihazırda iyi bir üretim kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin yeni yüzyılında Trabzon özelinde en büyük tehdit üretim hacminden çok markalaşma, pazarlama ve kooperatifleşme olduğu düşünülmektedir.

Trabzon engebeli yapısından ve parçalı arazisinden dolayı bireysel üretimin azlığı markalaşma konusunda zorluk çıkaracağı düşünüldüğü için kooperatifleşme çözüm adına en iyi seçeneklerden biri olduğu düşünülmektedir. Kooperatifler sayesinde katma değeri yüksek ürünler üretilip pazarlanması üreticiye daha fazla gelir getireceği öngörülmektedir. Tablo 4 incelendiği zaman Japonya, Hollanda, Kore gibi yüzölçümü Türkiye'ye görece küçük devletlerin kooperatiflerinin bu küçük arazileri avantajlı bir konuma çektiği tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularında FrieslandCampina kooperatifinin işleyişi belirtilmiştir. Bu durumda sadece süt ürününü kullanarak dünyada en büyük 10. kooperatif olmayı başarmıştır. Özelde Trabzon ve genelde Türkiye için fındık gibi dev bir üretici konumunda olduğumuz ürünlerin işlenmesi, tarımsal sanayinin geliştirilmesi ve tarımsal markalaşmanın en büyük fırsat olacağı tahmin edilmektedir.

FrieslandCampina şirketinin işleyişi incelendiğinde sürdürülebilir bir iş modeli olduğu kanısına varılmıştır. Bunun en büyük destekçisi yaklaşık 150 yıldır iflas etmeden devam eden bir kooperatif olmasından kaynaklanmaktadır. Kooperatif, üyelerini sadece bir üretici olarak görmemektedir.

Kooperatif yönetiminde doğrudan söz sahibidirler ve kooperatifin gelişmesinden üyeler de yararlanmaktadır. Bu durum üyeleri, üretim faaliyetine teşvik ettiği düşünülmüştür. Türkiye bu ve bunun gibi yıllardır başarısını sürdüren kooperatiflerin çalışma sistemlerinden örnek alıp kendi yerli markalarını, şirketlerini ve kooperatiflerini üretmesi gerekmektedir. Yüksek katma değerli ürünlerin bu yollarla daha kolay üretileceği öngörülmüştür.

KAYNAKÇA

- Doğanay, S. (2011). Trabzon İlinde Fındık Tarımı. Doğu Coğrafya Dergisi, 10(13), 233-252.
- Doğan, Z., Arslan, S., & Berkman, A. (2015). Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 29-41.
- Erol, E. M., & Serin, U. B. (2015). Küreselleşen dünyada tarım ürünlerinin arz ve değer zincirleri üzerine bir değerlendirme. Uzmanlık Alan Tezi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- FrieslandCampina. (2021). About us. 28 Şubat 2024 tarihinde <https://www.frieslandcampina.us/about/> adresinden alınmıştır.
- FrieslandCampina. (2024). The cooperative: for farmers by farmers. 28 Şubat 2024 tarihinde <https://www.frieslandcampina.com/owned-by-farmers/the-cooperative/> adresinden alınmıştır.
- Gökkür S., 2018. Tarım, Sanayi ve Ekonomide Yeni Marka Devlet Ekonomisi, Apelasyon, ISSN:2149-4908, Sayı 60, <http://apelasyon.com/Yazi/914-tarim-sanayi-ve-ekonomide-yeni-marka-devlet-ekonomisi>
- International Cooperative Alliance (ICA). (2023). World Cooperative Monitor. Exploring The Cooperative Economy. Report 2023. 28 Şubat 2024 tarihinde https://ica.coop/sites/default/files/2024-01/wcm_2023_3101.pdf adresinden alınmıştır.
- Karaçavuş, A. (2010). XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Tarım. Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 9(9), 47-70.
- Pakdemirli, B. (2019). Tarımsal kooperatiflerin Dünya ve Türkiye'de Mevcut Durumunun Karşılaştırılması. Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi, 29(2), 177-187.
- Saner, G., Güler, D., & Saner, S. (2014). Türkiye'de Tarımsal Pazarlamada Marka Olgusu. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 3, 1496-1502.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). "Marka" (Güncel Türkçe Sözlük). 28 Şubat 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO). (2021). 2020 Yılı Fındık Sektör Raporu. Ankara. 28 Şubat 2024 tarihinde <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/sectorraporlari/findik2020.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Toplu Meyvelik Alan - Fındık (Dekar). 28 Şubat 2024 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Üretim Miktarı - Fındık (Dekar). 28 Şubat 2024 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> adresinden alınmıştır.
- Uzundumlu A. S. (2011). Tarım Sektörünün Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi. Alinteri Zirai Bilimler Dergisi, 22(1), 34-44.

CUMHURİYETİMİZİN İKİNCİ YÜZYILINDA BİLİM, SANAYİ VE TEKNOLOJİ ALANINDA FIRSATLAR

Mehmet Ali RAMAZANOĞULLARI^a, Berk KAMİLOĞLU^b

^a10. Sınıf Öğrencisi, Özel Trabzon Bahçeşehir Koleji Fen ve Teknoloji Lisesi,
mehmetali.ramazanogullari@stu.bahcesehir.k12.tr

^bRobotik Kodlama Öğretmeni, Özel Trabzon Bahçeşehir Koleji Fen ve Teknoloji Lisesi,
berk.kamiloglu@bahcesehir.k12.tr

Özet

İnsanlık tarihi boyunca bilim, sanayi ve teknoloji devletlerin ve insanlığın gelişimi konusunda çok önemli bir rol oynamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında henüz daha yeni kurulmuş bir devlet olmanın getirdiği zorluklara rağmen birçok fabrika, hıfzısıhha merkezleri üretime ve hizmete açılmıştır. Tıpkı cumhuriyetin ilk yüzyılında olduğu gibi ikinci yüzyılında da bilim, sanayi ve teknoloji büyük bir öneme sahiptir. İçinde bulunduğumuz 21. Yüzyılda ülkemizin muasır medeniyetler seviyesine ulaşmasında bu üç temel kazanımdaki tüm fırsatları değerlendirmemiz gereklidir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda ülkemizin geçmişten gelmiş prensipleri, mevcut hali ve gelecekteki imkanlarını da değerlendirerek değişen ve gelişen dünya düzeninde ülkemizin dünya pazarında büyük bir pay elde edebilmesi için yaratılması gereken fırsatlara ve bu fırsatları nasıl değerlendirebileceğimizi raporladık.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, sanayi, teknoloji, bilim, fırsat.

Opportunities in the Field of Science, Industry, and Technology in the Second Century of our Republic

Abstract

Throughout history, science, industry, and technology have played a significant role in developing states and humanity. In the early years of the Republic of Turkey, despite the difficulties of being a newly established state, many factories and sanitation centers were opened for production and service. Just like in the first century of the republic, science, industry, and technology are of great importance in the second century. In the 21st century, we must take advantage of all the opportunities in these three basic achievements for our country to reach contemporary civilizations. As a result of our research, we evaluated our country's past principles, current situation, and future opportunities. We reported the opportunities that need to be created for our country to gain a large share of the world market in the changing and developing world order and how we can evaluate these opportunities.

Keywords: Republic of Turkey, industry, technology, science, opportunities.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca bilim, sanayi ve teknoloji devletlerin ve insanlığın gelişimi konusunda çok önemli bir rol oynamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında bile yeni kurulmuş bir devlet olmanın getirdiği zorluklara rağmen birçok fabrika, hıfzıssıhha merkezleri üretime ve hizmete açılmıştır. Bilim, sanayi ve teknoloji birbirlerinden ayrılamaz ve bir bütün olarak incelenmelidir. Her biri bir ülkenin gelişmişlik seviyesini belirlemede önemli rol oynayan bu üç kazanım cumhuriyetimizin 2. yüzyılında da üzerine düşülmesi gereken önemli hususlardır.

YÖNTEM

Fırsatları tespit etmek ve uygulanabilirliğini tartışmak üzere çeşitli yöntemler kullanılmıştır.

Araştırmanın Türü

Belirtilen kazanımlar hakkında muhtemel fırsatların tespiti hakkında meta-analiz araştırmaları yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırma çalışmasının evren ve örneklem olarak tüm Türk halkını belirlemiştir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin tamamı yazılı kaynaklar, sanal belgeler ve çeşitli televizyon haberlerinden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Yapılan veri toplama çalışması sırasında elde edilen verilerin analizi sonucunda tartışmaya açık fırsatlar tespit edilmiştir.

BULGULAR

Bilim, sanayi ve teknolojinin 1760 Sanayi Devrimi'nden itibaren toplumlar tarafından önemli bir rol oynamaktadır. İçinde bulunduğumuz 2024 yılı itibariyle hemen hemen herkesin sahip olduğu cep telefonlarımız bunun tartışılmaz örneğidir. Yaptığımız araştırmalarda bu üç kazanıma ait bulgular şu şekildedir.

Bilim

Cumhuriyetimizin 2. yüzyılının başlangıcı 2023 yılı bilimsel açıdan araştırmalar ve bu araştırmalar sonucu çeşitli problemlere bulunan çözümler bakımından oldukça verimli geçmiştir. Bilim dünyasının zirve noktası olarak kabul edilen Nobel Ödülleri'nin sahiplerine baktığımızda 2019 yılından beri hayatımıza girmiş olan Covid-19'un MRNA aşılarının baz modifikasyonu ile geliştirilmesini sağlayan Macaristanlı Karikó ve ABD'li Drew Weissman, Nobel Tıp Ödülü'ne layık görüldüler. Madde içindeki elektron dinamiklerinin incelenmesi için atosaniye ışık atımları üreten deneysel yöntemler çalışması ile Pierre Agostini, Ferenc Krausz ve Anne L'Hullier Nobel Fizik Ödülü'ne layık görüldüler. Kuantum noktalarının keşfi ve sentezi çalışması ile Mounji G. Bawendi, Louis E. Brus ve Alexei I. Ekimov Nobel Kimya Ödülü'ne layık görüldüler. Dünyanın yanı sıra 2023 yılı bilim açısından Türkiye için de oldukça verimli geçmiştir. Ülkemizde 2023 yılından itibaren yapılan çalışmalara baktığımızda TÜBİTAK tarafından destekli olmak üzere Trabzon, Gaziantep ve Ankara'da Bilim Merkezleri'nin açıldığını görüyoruz. Aynı şekilde birçok laboratuvar ve kütüphane gerek belediyelerimiz gerekse özel ve resmi kuruluşlar tarafından faal duruma getirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk insanlı uzay görevi de yine 2023 yılının son düzlüğünde yapılmıştır. Bu gelişmelerin ışığında ülkemizi bilim sektöründe ileri götürecek pek çok fırsat bulunmaktadır.

Sanayi

Sanayi, 1760 Sanayi Devrimi'nden itibaren toplumlar için refah düzeyinin, ekonomik gelişmişliğin ve uluslararası arenada güç sahibi olmanın vazgeçilmez bir şartı olmuştur. Gelişmiş ülkelerin ortak özelliği

olan kişi başına düşen milli gelirin yüksek olmasında sanayileşmenin büyük bir önemi vardır. Günümüzde ilk sanayileşen ülke olan Büyük Britanya'ya baktığımız zaman kişi başına düşen milli gelir 48.193 USD'dir. Sanayileşmenin birçok farklı alt kolunun birbirinden farklı pek çok yararı vardır. Sanayileşen ülkede yeni açılan fabrikaların iş gücüne ihtiyacına olacağından istihdam artar, istihdamın artması daha mutlu bir halkın var olmasına yol açar. Aynı şekilde sanayileşen ülkede teknolojinin doğru kullanımı ile dünya pazarında nokta atışı ile tekelleşmek de mümkündür. Ülkemizin son yıllardaki sanayi faaliyetlerine baktığımızda 2023 yılında ön siparişlerini tamamlayan yerli ve milli otomobilimiz olan TOGG bu gelişmelerin başında gelmektedir. Aynı zamanda açıklanan verilere göre ülkemizin Organize Sanayi Bölgesi ve fabrikalaşma konusunda da son 20 yılda büyük bir artış gözlemlendiği söylenilebilir. 2002 yılında 138 olan Organize Sanayi Bölgesi (OSB) 2022'de 378'e yükselirken 12 bin 800 olan fabrika sayısı da 74 bin 200 oldu. Ülkemizin bütçesine en çok katkı sağlayan turizm sektöründen sonra ülkemizin sanayi sektöründe de önemli bir söz sahibi olmasını destekleyecek fırsatlar bulunmaktadır.

Teknoloji

Tekerleğin icadından bu yana insanoğlu kendi elleriyle yaptığı makineler yardımıyla gündelik işlerini kolaylaştırmıştır. Değişen yeni dünya düzeninde ülkeler bilim ve sanayiye aynı çatı altında toplamak isterse o çatı teknoloji olmalıdır. Sanayi kadar sistematik ve bilim kadar sürekli değişen ve gelişen teknolojiyi ülkeler kesinlikle etkili kullanmalıdır. Birçok alt kolu olan teknoloji özellikle de cumhuriyetimizin 2. yüzyılında bu kazanımlar içinde en etkili olan olacaktır. Teknoloji pazarında ülkemizin kalkınması için pek çok fırsat bulunmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yeraltından Gelen Zenginlik: Bor

Ülkemiz dünya üzerindeki bor rezervlerinin %73'üne sahiptir. Ülkemizde bulunan bor yataklarının başında Eskişehir-Kırka, Kütahya-Emet, Balıkesir Bigadiç ve Bursa-Kestelek'tedir. Ülkemizde çokça bulunan boru tarım, askeri sanayi gibi birbirinden farklı alanlarda kullanabiliriz.

Yeşil Teknolojiler ve Sürdürülebilirlik

Çevre dostu teknolojilerin ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, günümüzde önemli bir odak noktasıdır. Bu alanda çalışarak hem çevreye katkı sağlayabilir hem de geleceğin endüstrilerinde liderlik pozisyonları elde edebiliriz.

KOBİ'lerin Desteklenmesi

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler), ekonomik büyümenin ve istihdamın temel taşlarıdır. Dünya genelinde, KOBİ'ler büyük ölçüde ekonomik aktivitenin merkezinde yer alır ve birçok ülkenin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynarlar. KOBİ'lerin desteklenmesi, sadece yerel ekonomilerin canlanması için değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası ekonomik dengenin korunması için de kritiktir.

Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi

Yapay zekâ ve makine öğrenmesi, iş süreçlerini otomatikleştirerek verimliliği artırır, yeni fırsatlar yaratır, müşteri deneyimini kişiselleştirir, sağlık hizmetlerini iyileştirir ve toplumsal eşitliğe katkı sağlar. Bu teknolojiler, işletmelerin rekabet gücünü artırırken, sorumlu bir şekilde kullanıldığında ülkemizin geleceğini daha adil, sürdürülebilir ve yenilikçi bir dünya olarak yaratılmasına olanak tanır.

Ülkemizin Kaynaklarından: Toryum

Toryum, son yıllarda enerji sektöründe giderek artan ilgi gören bir alternatif enerji kaynağıdır. Geleneksel fosil yakıtların sınırlı olması ve çevresel etkileri düşünüldüğünde, toryumun kullanılması potansiyel avantajlar sunabilir. Toryumun nükleer enerji üretiminde kullanılması, karbondioksit emisyonlarını

azaltabilir. Geleneksel fosil yakıtlara kıyasla daha temiz bir enerji kaynağı olması, küresel iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir adım olabilir. Toryum ayrıca, nükleer enerji santrallerinde güvenlik açısından da avantajlar sağlayabilir. Düşük basınçlı ve yüksek sıcaklıklarda çalışan toryum reaktörleri, nükleer kazaların riskini azaltabilir. Ayrıca, nükleer atık yönetimini daha kolay hale getirebilir ve nükleer silahların yayılmasını engelleyebilir. Ekonomik açıdan bakıldığında, toryumun bolluğu ve düşük maliyetli çıkarılması, enerji sektöründe uzun vadeli bir çözüm olabilir. Bu da enerji fiyatlarını daha istikrarlı hale getirebilir ve enerji arz güvenliğini artırabilir. Ancak, toryumun yaygın kullanımı konusunda bazı zorluklar da vardır. Öncelikle, mevcut nükleer enerji altyapısının değiştirilmesi ve toryum reaktörlerinin geliştirilmesi zaman alabilir. Ayrıca, toryumun kullanılmasıyla ilgili teknik ve politik sorunlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Toryumun kullanılması, enerji sektöründe çevresel, güvenlik ve ekonomik avantajlar sunabilir. Ancak, bu avantajların tam olarak değerlendirilmesi ve toryumun potansiyel risklerinin yönetilmesi önemlidir. Uygun teknolojik ve politik çözümlerle, toryumun gelecekte önemli bir enerji kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

Uzay Teknolojileri

Uzay, insanlık için sonsuz bir keşif alanı olarak öne çıkıyor. Uzay araştırmaları ve teknolojileri, insanlığın sınırlarını genişletiyor ve bir dizi alanda hayati öneme sahip oluyor. İlk olarak, uzay araştırmaları, dünya üzerindeki yaşamı daha iyi anlamamıza yardımcı oluyor. Uzay aracı ve teleskoplar, gezegenimizin doğal süreçlerini, iklim değişikliklerini ve çevresel değişimleri incelememize olanak tanır. Bu bilgi, çevresel etkileri azaltma ve doğal felaketlere karşı hazırlıklı olma konusunda kritik öneme sahiptir. Ayrıca, uzay teknolojileri, birçok alan için önemli teknolojik ilerlemeleri beraberinde getirir. Uzay araştırmaları, yeni malzeme bilimi gelişmelerine, tıp teknolojilerine ve veri işleme yöntemlerine katkı sağlar. Bu da tıp alanında yeni tedavi yöntemlerinin keşfedilmesinden, iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine kadar pek çok alanda olumlu etkiler doğurur. Ekonomik açıdan bakıldığında, uzay teknolojileri küresel ekonomiye büyük katkılar sağlar. Uydu tabanlı iletişim ve navigasyon sistemleri, dünya çapında haberleşme altyapısının geliştirilmesine yardımcı olur. Uzay endüstrisi aynı zamanda birçok ülke için önemli bir istihdam ve ekonomik büyüme kaynağı haline gelir. Sonuç olarak, uzay teknolojileri insanlığın önünde sonsuz bir potansiyel sunar. Keşfedilmemiş dünyaları ve bilinmeyen evrenin sırlarını araştırmak, insanlığın doğasında var olan keşif ve merak duygusunu tatmin etmektedir. Uzay araştırmaları ve teknolojileri, insanlığın ileriye doğru adım atmasını ve geleceğe umutla bakmasını sağlar.

İnsansız Hava, Kara ve Deniz Araçları

Teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte, insansız hava, kara ve deniz araçları, birçok alanda önemli rol oynamaktadır. Bu araçlar, farklı görevlerde kullanılarak birçok avantaj sağlarlar. İlk olarak, insansız araçlar, insan hayatını riske atmaksızın tehlikeli veya zorlu ortamlarda görev yapabilirler. Örneğin, afet bölgelerinde, yangın söndürme operasyonlarında veya araştırma keşif görevlerinde, insansız hava ve kara araçları kullanılarak insanların güvenliği sağlanabilir. Ayrıca, insansız araçlar, keşif ve gözetleme alanlarında önemli bir rol oynarlar. İnsansız hava araçları; stratejik olarak önemli bölgelerin izlenmesi, sınır güvenliği, kaçakçılık ve terörle mücadele gibi alanlarda kullanılır. Bu araçlar, geniş alanlarda hızlı ve etkili bir şekilde veri toplayabilirler. İnsansız deniz araçları ise, denizaltı keşif ve araştırma faaliyetlerinde önemli bir role sahiptir. Okyanusların derinliklerindeki kaynakları, denizaltı volkanlarını, mercan resiflerini ve deniz altı yaşamını incelemek için kullanılırlar. Ayrıca, deniz araçları, su altında patlayıcıların, mayınların ve denizaltı tehditlerinin tespiti ve etkisiz hale getirilmesi gibi görevlerde de kullanılabilirler. Ekonomik açıdan bakıldığında, insansız araçlar, maliyet ve verimlilik avantajları sağlarlar. Geleneksel insanlı araçlara kıyasla daha düşük işletme maliyetlerine sahiptirler ve sürekli çalışabilirler. Bu da uzun süreli görevler için mükemmel bir seçenek olmalarını sağlar. Sonuç olarak, insansız hava, kara ve deniz araçları, birçok alanda önemli avantajlar sağlayarak insanların hayatını kolaylaştırır ve güvenliğini artırır. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, bu araçların kullanımı ve etkisi giderek artacaktır. Ancak, bu teknolojilerin etik, hukuki ve güvenlik konuları dikkate alınmalı ve uygun bir şekilde yönetilmelidir.

KAYNAKÇA

Duyar, Z. (2024). Türkiye'nin sanayi ve teknoloji stratejisinde 5 yıllık karnesi çıktı. Retrieved March, 27, 2024, from <https://www.aa.com.tr/>

<https://enerji.gov.tr/tabii-kaynaklar-toryum>

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-varank-26-sehirde-468-fabrika-actik-730084.html>

Can, M. (2022). Muhalefetin fabrika iftirasını rakamlar yalanladı! 2023'e 5.000 yeni fabrika ile giriyoruz. Retrieved March, 27, 2024, from <https://www.sabah.com.tr/>

<https://www.etimaden.gov.tr/turkiyede-bor#:~:text=D%C3%BCnya%20bor%20rezervlerinin%20%73'%C3%BCne,mineralleri%20Tinkal%20ve%20Kolemanit'tir.>

TÜRKİYE’NİN KÜLTÜREL ZENGİNLİKLERİ VE TURİZM

Ali Poyraz KIZILYURT, Celaleddin BABA

Öğrenci, Trabzon Yomra Fen Lisesi, alipoyraz032@gmail.com

Uzm. Öğrt., Trabzon Yomra Fen Lisesi, celaleddinbaba@hotmail.com

Özet

Kültür insanlığın ortak mirasıdır. Kültürel miras da geçmişten günümüze kalan toplumun ayırt edici özelliğini ortaya koyan ve nesilden nesile aktarılan toplumun somut ve somut olmayan kültürel eserleridir. Türkiye; tarihin ilk insanlık izlerinden ilk çağ uygarlıklarına, imparatorluklardan semavi dinlere kültürlerin ve medeniyetlerin kesişim noktası olmuştur. Bu da Türkiye’yi kültürel eserler bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri yapmıştır. Çalışmada Türkiye’nin sahip olduğu kültürel çeşitliliğinin Türkiye Cumhuriyeti’nin 2. yüzyılında turizme ve ülke ekonomisine sağlayabileceği katkıları tartışılmıştır. Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Unesco tarafından belirlenen Dünya Mirası listesinde kültürel eser olarak Türkiye’den 21 eser kaydedilmiştir. Bunların yanında Dünya Mirası Geçici listesine 76, Somut Olmayan Kültürel Miras listesine de 30 eser kaydedilmiştir. Bu eserler, Türkiye’nin kültürel zenginliğini göstermesi bakımından önemlidir. 21. yüzyılda insanların tarihi kültür eserlerine ve kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlere yani kültürel mirasa yönelik ilgileri artmaya başlamıştır. İnsanların kültürel mirasa yönelik bu ilgileri dünya çapında turizmin gelişimine önemli katkıları olmuştur. 2022 verilerine göre dünya turizm gelirleri 1 trilyon 31 milyar dolardır. Türkiye ise bu gelirden 41,2 milyar dolar elde ederek dünya sıralamasında 6’ncı ülke olmuştur. Birinci sırada yer alan ABD 135 milyar dolarlık bir gelir elde etmiştir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi’nin 2030 yılı tahminlerinde Türkiye turizm geliri 2030 yılında 105,3 milyar dolar olarak gerçekleşeceği belirtilmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti’nin 2. yüzyılında doğru stratejiler ve politikalar ile ülkedeki kültürel zenginlikleri tanıtarak bu konudaki potansiyelini ortaya koyup dünya turizminden daha büyük paylar kazanabilir. Bunun için dünya çapında tanıtım yapılması ve özellikle tarihi çevrenin korunması, geliştirilmesi ve tarihi çevre içinde yer alan değerlerin turizm amaçlı kullanımlarının sağlanması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kültür, Kültürel miras, Turizm

Giriş

Kültür standart bir tanıma sığmayacak kadar geniş anlamlar ifade etmektedir. Her kültürün ayrı bir tarihsel karakteri, yaşanan dönemin üretim biçimi ile bağıntısı vardır. Bu nedenle değişik kaynaklarda birçok değişik tanıma rastlamak mümkündür (Bandoğlu, 2015). Etimolojik açıdan incelendiğinde kültür kelimesinin, Latince’deki “tarım” anlamına gelen “Cultura” kelimesinden geldiği ve 12.yüzyıldan beri kullanıldığı görülmektedir (Gülcan, 2010). Kafesoğlu’na (2007) göre kültür; bir milletin kendine özgü davranış ve yaşayış tarzlarının bütünüdür. Arıkan’a (2012) göre; “Kültür insanlığın ortak mirasıdır. Her millet; dil, kültür, tarih mirasıyla dünyada yerini alır”. Kültür kavramı Türkçe Sözlüğe (2005) göre de; “tarihsel toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” şeklindedir. Kültürel mirası ise geçmiş nesillerden günümüze kalan toplumun ayırt edici özelliğini ortaya koyan ve nesilden nesile aktarılan toplumun somut ve somut olmayan kültürel eserleridir (Tuncel & Altıntaş, 2020, s.127).

Türkiye’nin Kültürel Zenginliği

Türkiye, jeopolitik özellikleri nedeniyle geçmiş dönemlerden itibaren dünyanın en önemli sahalarından biri olmuştur. İlkçağ’dan itibaren verimli topraklarıyla, iki kıta arasındaki köprü konumu ve önemli ticaret yollarına ve limanlara sahip olmasıyla; çok fazla medeniyete farklı din, dil ve ırktan insanlara ev sahipliği yapmıştır. Türkler Anadolu’ya hâkim olmadan önce; Hititler, Frigler, Lidyalılar, İyonyalılar, Urartular, Persler, İskender ve Roma İmparatorlukları Anadolu’ya ilk çağlardan itibaren

oldukça zengin somut ve somut olmayan kültürel eserler kazandırmıştır (Doğan & Sertkaya-Doğan, 2022). Anadolu'ya hâkim olan Türkler Anadolu'da uyguladıkları hoşgörü politikasıyla farklı din, dil ve ırktan insanların bir arada yaşamalarını sağlayarak onlardan kalan kültürel mirasın korunmasında ve kendi inşa ettikleri kültürel eserlerle Anadolu'nun kültürel zenginliğine ve çeşitliliğine katkıda bulunmuşlardır. Türkiye'nin sahip olduğu kültürel mirasın zenginliği ve çeşitliliği, tarihlere ve sayılara sığdırılmaz. İstanbul hariç, tescil kaydı yapılan taşınmaz kültür varlığı sayısı 50 binden fazladır (İsen, 2018). Sit alanı olarak belirlenen ve koruma altına alınan alanların sayısı ise 20 bin üzerindedir. Binlerce yıllık tarih yelpazesinin her aşamasından kültürel miras izleri, bir diğeri ile kaynaşarak, birbirinin içinde eriyerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün ulusal sınırlarımızın her köşesine yayılmış 500'ün üzerinde müzede 3 milyon 700 binin üzerinde eser bulunmaktadır (TÜİK, 2022). Bu kültürel miras eserlerinin bazıları, insanlığın ortak mirası kabul edilerek Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu olan UNESCO tarafından da tescillenmektedir. UNESCO tarafından belirlenen üç adet listede Türkiye'den de birçok kültürel miras eseri vardır. Bunlar; UNESCO Dünya Mirası Listesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ve Dünya Miras Geçici Listesinde belirtilmiştir (UNESCO, 2023).

UNESCO Dünya Mirası Listesi: UNESCO tarafından oluşturulan bu listede Türkiye'nin 19'u kültürel, 2'si karma olmak üzere 21 miras alanı bulunmaktadır:

1. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) 1985
2. İstanbul'un Tarihi Alanları (İstanbul) 1985
3. Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) 1985 (Karma Miras Alanı)
4. Hattuşa: Hitit Başkenti (Çorum) 1986
5. Nemrut Dağı (Adıyaman) 1987
6. Hieropolis-Pamukkale (Denizli) 1988 (Karma Miras Alanı)
7. Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla) 1988
8. Safranbolu Şehri (Karabük) 1994
9. Truva Arkeolojik Alanı (Çanakkale) 1998
10. Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) 2011
11. Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya) 2012
12. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) 2014
13. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) 2014
14. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Diyarbakır) 2015
15. Efes (İzmir) 2015
16. Ani Arkeolojik Alanı (Kars) 2016
17. Aphrodisias (Aydın) 2017
18. Göbekli Tepe (Şanlıurfa) 2018
19. Arslantepe Höyüğü (Malatya) 2021
20. Gordion (Ankara) 2023
21. Anadolu'nun Ortaçağ Dönemi Ahşap Hipostil Camiileri (Konya-Eşrefoğlu Camii, Kastamonu-Mahmut Bey Camii, Eskişehir-Sivrihisar Camii, Afyon-Afyon Ulu Camii, Ankara-Arslanhane Camii) 2023.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi: UNESCO tarafından oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri bulunmaktadır ve bu listelerin adları şunlardır: Aralık 2023 tarihi itibarıyla Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerine kayıtlı 30 adet unsuru bulunmaktadır:

1. Meddahlık Geleneği (2008)
2. Mevlevi Sema Törenleri (2008)
3. Âşıklık Geleneği (2009)
4. Karagöz (2009)
5. Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İnan, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya (2009) (2016 yılında dosya Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İnan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan katılımı ile genişletilmiştir)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer, 2010)
7. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010)
8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)
9. Geleneksel Tören Keşkeği (2011)
10. Mesir Macunu Festivali (2012)
11. Türk Kahvesi ve Geleneği (2013)
12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014)
13. İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İnan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya) (2016)
14. Geleneksel Çini Sanatı (2016)
15. Bahar Bayramı Hıdırellez (Makedonya ile ortak dosya) (2017)
16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile Ortak Dosya, 2018)
17. Geleneksel Türk Okçuluğu (2019)
18. Minyatür Sanatı (Azerbaycan, İnan ve Özbekistan ile Ortak Dosya) (2020)
19. Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool, Mangala / Göçürme (Kazakistan ve Kırgızistan ile Ortak Dosya) (2020)
20. Hüsn-i Hat, Türkiye'de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı (2021)
21. Çay Kültürü: Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembölü (Azerbaycan ile ortak dosya, 2022)
22. İpek Böcekçiliği ve Dokuma için İpeğin Geleneksel Üretimi (Afganistan, Azerbaycan, İnan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile ortak dosya, 2022)
23. Nasreddin Hoca/Molla Nesreddin/Molla Ependi/Apendi/Afendi Kozhanasyr Fıkra Anlatma Geleneği (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ile ortak dosya, 2022)
24. Tezhip/Tazhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik (Azerbaycan, İnan İslam Cumhuriyeti, Tacikistan ve Özbekistan ile ortak dosya, 2023)
25. İftar/Eftari/İftar/lftor ve Sosyo-Kültürel Gelenekleri (Azerbaycan, İnan İslam Cumhuriyeti ve Özbekistan ile ortak dosya, 2023)
26. Balaban/Mey Zanaatkârlığı ve İcra Sanatı (Azerbaycan ile ortak dosya, 2023)
27. Sedef Kakma İşçiliği (Azerbaycan ile ortak dosya, 2023) 28.
28. Islık Dili (2017)
29. Geleneksel Ahlat Taş İşçiliği (2022)

30. Zeytin Yetiştiriciliği ile İlgili Geleneksel Bilgi, Yöntem ve Uygulamalar (2023)

UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi: UNESCO tarafından oluşturulan bu listede Türkiye'nin; 72 kültürel ve 4 karma olmak üzere toplam 76 mirası bulunmaktadır.

1. Karain Mağarası (Antalya) 1994
2. Urartu ve Osmanlı Eski Yerleşimi Ahlat Mezar Taşları (Bitlis) 2000
3. Alahan Manastırı (Mersin) 2000
4. Alanya (Antalya) 2000
5. Harran ve Şanlıurfa (Şanlıurfa) 2000
6. İshakpaşa Sarayı (Ağrı) 2000
7. Konya Selçuklu Başkenti (Konya) 2000
8. Mardin Kültürel Peyzajı (Mardin) 2000
9. Selçuklu Kervansarayları Denizli-Doğubayazıt Güzergâhı 2000
10. St. Nicholas Kilisesi (Antalya) 2000
11. St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Tarihi Çevresi (Mersin) 2000
12. Sümela Manastırı (Trabzon) 2000
13. Likya Uygarlığı Antik Kentleri (Antalya ve Muğla) 2009
14. Perge Arkeolojik Alanı (Antalya) 2009
15. Sagalassos Arkeolojik Alanı (Burdur) 2009
16. Hatay, St. Pierre Kilisesi (Hatay) 2011
17. Aizanoi Antik Kenti (Kütahya) 2012
18. Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla) 2012
19. Birgi Tarihi Kenti (İzmir) 2012
20. Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir) 2012
21. Hekatomnos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla) 2012
22. Niğde'nin Tarihi Anıtları (Niğde) 2012
23. Mamure Kalesi (Mersin) 2012
24. Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir) 2012
25. Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep) 2012
26. Zeugma Arkeolojik Alanı (Gaziantep) 2012
27. Sardes Antik Kenti ve Bintepe Lidya Tümülüsleri (Manisa) 2013
28. Laodikeia Arkeolojik Alanı (Denizli) 2013
29. Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Ceneviz Ticaret Yolu'nda Kale ve Sur Yerleşimleri 2013
30. Anadolu Selçuklu Medreseleri (Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Kırşehir) 2014
31. Anavarza Antik Kenti (Adana) 2014
32. Kaunos Antik Kenti (Muğla) 2014

33. Korykos Antik Kenti (Mersin) 2014
34. Kültepe - Kanesh Arkeolojik Alanı (Kayseri) 2014
35. Çanakkale ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları (Çanakkale) 2014
36. Eflatun Pınar: Hitit Kaya Anıtı (Konya) 2014
37. İznik (Bursa) 2014
38. Ahi Evran Türbesi (Kırşehir) 2014
39. Vespasianus - Titus Tüneli (Hatay) 2014
40. Zeynel Abidin Camii ve Mor Yakup (St. Jacob) Kilisesi (Mardin) 2014
41. Akdamar Kilisesi (Van) 2015
42. Aspendos Antik Kenti Tiyatrosu ve Su Kemerleri (Antalya) 2015
43. Eshab-ı Kehf Külliyesi (İslami-Osmanlı Sosyal Kompleksi) (Kahramanmaraş) 2015
44. Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu) 2015
45. Dağlık Frigya (Eskişehir, Kütahya, Afyon) 2015
46. Stratonikeia Antik Kenti (Muğla) 2015
47. Uzunköprü (Edirne) 2015
48. İsmail Fakirullah Türbesi ve Işık Kırılma Mekanizması (Siirt) 2015
49. Yıldız Sarayı Kompleksi (İstanbul) 2015
50. Bodrum Kalesi (Muğla) 2016
51. Hacı Bayram Camii ve Çevresindeki Tarihi Alanlar (Ankara) 2016
52. Sultan II. Beyazıd Han Külliyesi (Edirne) 2016
53. Nuruosmaniye Külliyesi (İstanbul) 2016
54. Malabadi Köprüsü (Diyarbakır) 2016
55. Tuşpa/Van Kalesi, Van Tarihi Kenti ve Höyüğü(Van) 2016
56. Kibyra Antik Kenti (Burdur) 2016
57. Yivli Minare Camii (Antalya) 2016
58. Assos Arkeolojik Alanı (Çanakkale) 2017
59. Ayvalık Endüstriyel Peyzajı (Balıkesir) 2017
60. İvriz Kültürel Peyzajı (Konya) 2017
61. Priene Arkeolojik Alanı (Aydın) 2018
62. Gaziantep Yeraltı Suyu Yapıları: Livas ve Kasteller (Gaziantep) 2018
63. Erken Dönem Anadolu Türk Mirası: Danişmend Beyliği Başkenti Niksar (Tokat) 2018
64. Justinian Köprüsü (Sakarya) 2018
65. Sarıkaya Roma Hamamı (Yozgat) 2018
66. Harput Tarihi Kenti (Elazığ) 2018
67. İzmir Tarihi Liman Şehri (İzmir) 2020
68. Koramaz Vadisi (Kayseri) 2020

69. Zerzevan Kalesi ve Mithraeum (Diyarbakır) 2020
70. Karatepe Aslantaş Arkeolojik Alanı (Osmaniye) 2020
71. Beypazarı Tarihi Kenti (Ankara) 2020
72. Mardin Midyat Çevresi (Tur Abdin) Geç Antik ve Orta Çağ Kilise-Manastırları (Mardin) 2021
73. Harşena Dağı ve Pontus Kralları Kaya Mezarları (Amasya) 2015
74. Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya) 2000
75. Kekova (Antalya) 2000
76. Kemaliye Tarihi Kenti (Erzincan) 2021.

Türkiye, günümüzden 12 bin yıl öncesine tarihlenen, henüz avcı ve toplayıcı tarzda yaşam süren insanların inşa ettiği inanç merkezi olan Göbeklitepe'ye (TKP, 2024), 9 bin yıl öncesine tarihlenen insanlığın yerleşik hayata geçişin ve neolitik çağın ilk izlerini sunan Çatalhöyük Kentine sahiptir. Dünyadaki en ünlü antik kentlerden birisi olan Troya da tarih öncesi dönemden başlayarak Helenistik, Roma, Doğu Roma, Beylikler ve Osmanlı dönemleri boyunca yaklaşık 9000 yıl kesintisiz yerleşim görmüş olan Efes de Türkiye'nin kültürel zenginliğini ve çeşitliliğini gösteren eserlerden sadece birkaçını oluşturur. Efes'te farklı dönemlere ait üstün mimari ve kent planlama örnekleri bulunmaktadır. M. Ö. 8. yüzyıla tarihlenen ve Antik dönemin yedi harikasından biri olarak ünlenen kült merkezi Artemision, Hz. Meryem'in İsa'nın annesi olarak kabul ve ilan edildiği 431 tarihli Ekümenik Konsülün gerçekleştiği yer olan Meryem Kilisesi, İsa'nın havarilerinden biri olan ve Yahya İncili'ni Efes'te yazan St. John'ın mezarı üzerine inşa edilen Bazilika gibi Erken Hristiyanlık dönemine şahitlik eden benzersiz eserleri, günümüzde Hristiyanlar tarafından hac mekânı olarak kabul edilen Meryem Ana Evi ve Beylikler döneminde inşa edilen İslam yapıları ile Efes aynı zamanda dini tarih açısından da bugün hala ayakta olan benzersiz bir birikim sunmaktadır. Türkiye, Edirne'den Kars'a camilerle, darüşşifalarla, medreselerle, kervansaraylarla, hanlarla, hamamlarla en şirin Türk sanat eserleriyle bezeyen sahabe ve peygamber türbelerini ihya eden gayrimüslim kiliselerini havralarını ve kültürel zenginliklerini koruyan Beylikler, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserleriyle dünyanın en zengin kültürel mirasına sahip ülkelerindendir (Kurak-Açııcı vd., 2017).

Turizm ve Türkiye

Turizm; bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüne veya dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezilere denir (TDK, 2005). Turizmin tarihsel gelişimine bakıldığında, insanların her dönemde çeşitli amaçlarla turizm hareketlerine katıldığını görmek mümkündür. İnsanlar, farklı toplumlara ait kültürleri tanıma isteği içinde seyahat etmektedir. Turistlerin bu farklı kültürleri görüp tanımak için yaptıkları seyahat ve konaklamalar "kültür turizmi" olarak adlandırılmaktadır. İnsanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görme isteğinin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki kültürlere de ilgi duymaktadırlar. Bu nedenle turistler, yöreleri daha çok kültürel çekiciliklerini görmek amacıyla ziyaret etmektedirler (Kurak-Açııcı vd., 2017). Bu şekilde insanlar devamlı yaşadıkları yerlerden belirli sürelerle ayrılarak yabancı ülkelere gitmekte ve buralarda çeşitli turistik hareketlerde bulunmaktadır. Ekonomik olarak gelir getiren, sosyo-kültürel olarak da geniş etkiler doğuran ve turizm olarak isimlendirilen bu olay, günümüzün temel endüstrilerinden birisini oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi geçmişten günümüze pek çok ülke tarafından oldukça ilgi gösterilen bir endüstridir. Bunun en önemli nedeni, dünyada en hızlı gelişen endüstrilerden olmasıdır. Turizm, gelir artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Uluslararası ilişkilerin gelişmesinde turizmin rolü çok büyüktür. İnsani ilişkiler, ulusları birbirine daha çok yakıştıracığından turizm evrensel barışın doğmasına yardımcı olmaktadır. Günümüzde pek çok insan her yıl değişik nedenlerle seyahat etmektedir. Bir zamanlar lüks olan seyahat artık bir ihtiyaç haline gelmiştir. Yirmi birinci yüzyılda bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile buna bağlı olarak, ulaşımdaki hız ve kapasite artışı, küreselleşmeyle birlikte fiziki sınırların ortadan kalkması, çalışma saatlerinin azalması, boş zamanın artışı beraberinde insanların seyahat etme ve turizm

hareketlerine katılmalarını artırmıştır. Bu durum ekonomik getirisi yüksek olan ve sosyal etkileşimi de zorunlu kılan turizm gibi sektörlerin önemini artırmıştır (Emir, 2021).

Türkiye'nin Asya ve Avrupa'yı birleştirmesi, tarihte çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapması, ender bir tarihi ve kültürel zenginliğe sahip olmasını sağlamıştır. Tarihi ve kültürel zenginliğinin yanı sıra yeryüzü şekillerinin çeşitliliği, üç tarafının denizlerle çevrili olması gibi etmenler Türkiye'yi turizm açısından gözde bir çekim merkezi haline getirmiştir. Ancak ülkedeki turizm hareketlerinin canlanması ancak 1980'li yıllarda gerçekleşmiş, 1990'lı yıllara kadar turist sayılarında ve turizm gelirlerinde muazzam seviyede artış görülmüştür ve sonraki yıllarda da bu artışlar sürmüştür. Turizmin dünya ekonomisindeki payının artmasıyla, turistik destinasyonların turizm pastasından daha büyük pay alabilmek için kendi aralarında yaptıkları rekabet zorlaşmıştır. Türkiye'ye turist girişleri, 1980'li yıllara kadar yıllık 1milyon kişi civarında iken daha sonraki yıllarda benimsenen dışa açıklık politikası sayesinde, dünyanın diğer ülkeleri ile olan iktisadi bağların hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır (Emir, 2021). Ülkeye gelen turist sayısı 1990'larda 5 milyon, 2000'li yıllarda bu sayı 10 milyon olmuştur (TÜRSAB, 2023). Türkiye 2023 hedefleri bağlamında belirlediği Cumhuriyetin 100. yılında 50 milyon turist hedefini yakalayarak 50 milyonun üzerine çıkmıştır (AA, 2024). Örneğin ülkemize 2022 yılında gelen toplam ziyaretçi sayısı 51,3 milyondur ve bu ziyaretlerden elde edilen gelir yaklaşık olarak 46,3 milyar ABD Dolarıdır. 51,3 milyon turistin %67,1 gibi büyük bir kısmı ülkemize gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler yapmak amacıyla ülkemize gelmiştir (TÜİK, 2022). 2023 yılında ülkemize gelen toplam turist sayısı %10,33 oranında artarak 56,6 milyon olmuştur ve elde edilen gelir ise %16,9 değişerek 54,3 milyar ABD Doları olmuştur. 56,6 milyon turistin %67,6 gibi büyük bir kısmı ülkemize gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler yapmak için gelmiştir. Son iki yılın istatistiksel verilerine baktığımızda ülkemize gelen turist sayısının büyük çoğunluğunun ülkemize gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler yapmak amacıyla geldiklerini rahatça söyleyebiliriz (TÜİK, 2023). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü 2022 verilerine göre dünyada 963 milyon seyahat ve bu seyahatlere bağlı olarak 1 trilyon 31 milyar ABD Doları turizm harcaması gerçekleşmiştir. Ülkemize 2022 yılında gelen toplam ziyaretçi sayısı ile Türkiye dünya sıralamasında 4. olmuş ve bu ziyaretlerden elde edilen gelirden de dünya 6.'sı olmuştur (TÜRSAB, 2023).

Türkiye'de Turizmin Geleceği

Dünya Turizm Örgütü'nün 2030 tahminlerine göre, dünya genelinde 2030 yılına kadar turist sayısının yıllık ortalama % 3,3 oranında artacağı öngörülmektedir. Turist sayısında yaşanacak bu artıştan en büyük payı ise, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin alması beklenmektedir. Türkiye'de özellikle son yıllarda takip edilen stratejiler turizmi Türkiye'nin bütün bölgelerine ve yılın bütün aylarına yaymaktadır. İzlenen stratejiler ile turizm Türkiye'nin bütün bölgelerinde gelişmeye başlamış ve yaz sezonunun haricinde kış sezonunda da yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'nin bugüne kadar turizmde yaptığı bütün yatırımlar ve uyguladığı stratejiler, Türkiye turizm sektörünün dünya sıralamasında ilk on içerisinde yer almasını sağlamıştır. Bugün ve gelecekte turizm endüstrisi, ülkemize pek çok alanda ekonomik fayda sağlayacaktır. Türkiye için yapılan tahminlerde turizm endüstrisinin ekonomiye katkısının artarak devam edeceği tahmin edilmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC)'nin 2030 yılı tahminlerinde Türkiye turizm endüstrisinin GSYH (Gayri safi yurt içi hasıla) üzerindeki doğrudan katkısının 2030 yılında 105,3 milyar ABD Doları olarak gerçekleşeceği belirtilmektedir. Türkiye 2023 turizm stratejisi kapsamında belirlenen hedef olan 50 milyon turist, 50 milyar ABD Doları turizm geliri hedefi, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin 2030 yılı tahmininde de benzer şekilde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, WTTC'nin öngörülerinde turizm sektörünün istihdama katkısının da artacağı ve 2030 yılında Türkiye'de turizmin yaklaşık 2,945,000 kişiye iş sağlayacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminin önemli göstergelerinden biri, iç turizme yönelik olanıdır. Nüfusun gelir ve eğitim düzeyinin sürekli artış gösterdiği ve gençleştiği bir yapıya sahip olan Türkiye'de iç turizmin de gelişmesi kaçınılmazdır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin tahminlerinde de hareket esnekliği yüksek, daha sık seyahat eden ve daha fazla turizm faaliyetlerine katılan bir Türkiye tahmini bulunmaktadır. Bu verilere göre, yurtiçi seyahat ve turizm harcamaları, 2030 yılına kadar üç kattan daha fazla büyüyerek 117,9 milyar ABD Dolarına ulaşacaktır (Emir, 2021).

Sonuç

Turizm sektörü dünya ekonomisinin büyüme hızından daha hızlı bir şekilde büyümektedir. Bu yüzden turizm dünya ekonomileri için önemli bir rekabet alanı olmuştur. Türkiye tarihi ve kültürel zenginlikleriyle dünyanın her yerinden turiste hitap edebilecek kaynaklara sahip olması ve doğru turizm stratejileriyle dünya turizm sektöründeki payını her geçen gün büyütülmektedir. Türkiye 2022 yılı verileri baz alındığında dünyada en fazla turist ziyaret ettiği 4. ülke olmuştur. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin 2030 yılı tahminlerinde Türkiye turizm geliri 2030 yılında 105,3 milyar dolar olarak gerçekleşeceği belirtilmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. yüzyılında doğru stratejiler ve politikalar ile ülkedeki kültürel zenginlikleri tanıtarak bu konudaki potansiyelini ortaya koyup dünya turizminden daha büyük paylar kazanabilir. Bunun için dünya çapında tanıtım yapılması ve özellikle tarihi çevrenin korunması, geliştirilmesi ve tarihi çevre içinde yer alan değerlerin turizm amaçlı kullanımlarının sağlanması önemlidir.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı (AA). (2024). Türkiye'nin turizm geliri 2023'te 54 milyar 315 milyon dolara yükseldi. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-turizm-geliri-2023te-54-milyar-315-milyon-dolara-yukseldi/3123547>
- Arıkan, İ. (2012). İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin kültürel miras ile ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerle incelenmesi (Adıyaman örneği). (Tez No. 302811). [Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi-Adıyaman]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bandoğlu, Z. (2016). Türkiye'de kültür turizmi potansiyeli üzerine bir değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(2), 155-168.
- Doğan, M., & Sertkaya-Doğan, Ö. (2022). Türkiye'nin jeopolitiği. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 5(2), 320-339. <https://doi.org/10.33712/mana.1159064>
- Emir, G. (2021). Dünya ve Türkiye turizmi: Gelişimi ve geleceği. Ş. Esen ve G. Emir, (ed.) Politik ve hukuki yönleriyle turizm içinde (ss. 1-18). Detay Yayınevi.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye de kültür turizminin ürün yapısı ve somut kültür varlıklarına dayalı ürün farklılaştırma ihtiyacı. İşletme Araştırmaları Dergisi, 2(1), 99-120.
- İsen, M. (2018). Türkiye'nin kültürel zenginlikleri. Hazine ve Maliye Bakanlığı. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/12/T%C3%BCrk-K%C3%BClt%C3%BCr-Mirasi.pdf>
- Kafesoğlu, İ. (2007). Türk milli kültürü. Ötüken.
- Kurak-Açııcı, F., Ertaş, Ş. & Sönmez, E. (2017). Sürdürülebilir turizm: Kültür turizmi ve kültürel miras. Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3(1), 52-66.
- Tuncel, G., & Altuntaş, B. (2020). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı: gösterebilimsel bir analiz. International Journal of Field Education, 6 (1), 123-140.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2005). Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Kültürel Miras İstatistikleri 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-Istatistikleri-2022-49749#:~:text=M%C3%BCzelerdeki%20eser%20say%C4%B1s%C4%B1%20%C3%B6nceki%20y%C4%B1la,milyon%20750%20bin%20120%20oldu.>
- Türkiye Kültür Portalı. (TKP). (2024). Göbeklitepe nerededir? <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/gobeklitepe-nerededir->
- Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği. (TÜRSAB). (2023). Dünya Turizm İstatistikleri. <https://www.tursab.org.tr/dunya-turizm-istatistikleri>

UNESCO. (2023). Unesco dünya miras listesi. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>

UNESCO. (2023). Unesco Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri. <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri>

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA MEDENİYET TASAVVURU

Trabzon Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

DANIŞMAN ÖĞRETMEN : Şehriban ÖNAL

ÖĞRENCİ: Zehranaz BAKOĞLU

ÖZET:

Biz araştırdığımız ve edindiğimiz bilgiler ışığında gördük ki Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca siyasi ve toplumsal olaylardan çokça etkilenmiş bu da Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yüzyılında tartışmalara sebep olmuş, çeşitli medeniyet algılarını ortaya çıkarmıştır.

Bizim bu bildiri metnini hazırlamaktaki amacımız, bir üst tanımlama olarak “medeniyet” olgusundan ve bu kavramın kolektif bir olguya nasıl dönüştüğünden bahsetmektir. Medeniyet, çoğu kez çağdaşlıkla bir anılsa da aslında nesilden nesile aktarılan kültür, dil, din birikimin oluşturduğu bütün bir olgudur. Bu olgunun oluşmasında medeniyetler arası alışveriş kaçınılmazdır; çünkü kültürü milletler taşır, değiştirir, şekillendirir ve medeniyete dönüştürür ve bu değişiklikler de toplumlara yansır. Denilebilir ki Medeniyete dair yaklaşımlar, dünya ölçeğinde farklı kültürel ve düşünsel coğrafyalarda, farklı yansımalar ortaya çıkarmıştır. Son yüzyılımızda Türkiye'de siyasi toplumsal taleplerin, medeniyet kavramının dile getiriliyor oluşu, bu yansımaların bir yüzünü teşkil etmektedir. Bu sebeple Türkiye'de İslamcılığın, milliyetçiliğin, Batıcılığın tarihsel seyrini "medeniyet" e dair yaklaşımlar olarak kabul etmek mümkündür. Gelenen noktada "medeniyet tasavvuru", "medeniyet fikri" sıklıkla karşılaşılan konulardandır. Biz bu konuya ülkemizin aydınlarının fikir anlayışlarından örnekler sunarak medeniyet tasavvurumuzu somutlamaya çalıştık. Konumuzu "Medeniyet tasavvuru nedir ", "Medeniyeti nasıl anlamalıyız?", "Gelenek ve dil ile nasıl ilişki kurmalıyız?", "Medeniyet yaklaşımı bize ne sağlar?" gibi başlıklar altında özetledik.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet Tasavvuru, Kültürel Geçmiş, Saadettin ÖKTEN, Ziya GÖKALP, Yahya Kemal BEYATLI, Cemil MERİÇ

GİRİŞ:

İnsanlık tarihiyle özdeş bir kavram olan medeniyetin geçmişten günümüze olan serüvenine Türkiye tarihi açısından geçirdiği aşamaları inceleyerek detaylıca bakabilmek; modernite ile başka bir perspektiften ve yeniden ele alınması gereken bu kavram hakkında bugüne dair söylenen yeni sözleri, fikirleriyle topluma yol gösterici medeniyet ufkuna sahip şahsiyetlerin dil, kültür ve medeniyet gibi konulara yaklaşımlarına değinmek, dün ve bugün arasındaki yaklaşım farklılığını ortaya çıkartarak anlamaya çalışmaktır. Bu çerçevede Sadettin Ökten'in eserleri ve onunla ilgili makaleler incelenmiş, fikirler analiz edilerek “medeniyet tasavvuru” ele alınmış, daha iyi anlaşılabilmesi için Ziya Gökalp, Cemil Meriç ve Yahya Kemal gibi sanatçıların medeniyet konusundaki yaklaşımlarına değinilmiştir. Böylelikle farklı dönemlerde yaşayan ve farklı zihniyetlere sahip olan sanatçı ve düşünürlerin aynı başlık altında buluşabildikleri görülmüştür. Bu da bize medeniyet algısının bizim için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

MEDENİYET VE TASAVVUR NEDİR?

Medeniyet, insanlığın ulaştığı birikimi ifade eden bir sözcüktür; onu daha da manalı kılan tasavvursa, görülen hayal edilen demektir. Medeniyet tasavvuru nedir diye soracak olursanız onun da en iyi Prof. Dr.Saadettin Ökten'in ifadeleriyle anlaşılacağını düşünerek onun sözleriyle açıklamak istiyorum. Ökten şöyle diyor:

İnsan dediğimiz varlığın diğer canlılardan temel farklılığı, seçme ve değiştirme yeteneğidir. Hiçbir diğer canlı seçme ve değiştirme yeteneğine sahip değildir. Mesela bir kedi “Bugün ciğer yemeyeceğim, baklava istiyorum.” diyemez. Ama insan “Bugün ciğer yemeyeceğim, baklava istiyorum.” diyebilir. Bu örnekler çok basit görünüyor ama düşünün... Hâlbuki diğer canlılar, Allah'ın irade ettiği model üzere yaşarlar. Peki, bu seçme ve değiştirme yeteneğini, bu kabiliyeti, insanın toplumsal yaşama zorunluluğuyla beraber düşündüğümüz zaman insan, birey olarak tabiatta yalnız yaşayamaz. İnsan,

toplular halde yaşamak zorundadır ve bu zorunluluk onu başka topluluklarla karşı karşıya getirir işte O zaman seçme ve değiş- tirme yeteneği toplumda kaos yaratabilir. Bu sebepten, yani insanın evrensel sorularına aklın ve duyguların bir kabul yapmadan cevap vermemesinden ötürü ortaya yeni sistemler ve kabul ler çıkar . İşte biz de bunun adına “medeniyet tasavvuru” diyoruz.Bu çerçevede yapılan çalış malar göstermiştir ki dünya insanlık tarihinde en genel anlamda üç tür medeniyet tasavvurundan söz edilebilir: Birincisi madde merkezli; ikincisi,mânâ öncelikli,

üçüncüsü, madde ve mananın birlikteliği diğer deyişle maddeye anlam ve şekil veren bir düşünceye dayanmaktadır.Bizim geçmişimize bakacak olursak medeniyet tasavvuru Tanzimat döneminden başlayarak sürekli konuşulan bir mevzudur. Türk milleti o günden bu güne çokça değişim geçirmiştir.

Medeniyetler kültürlerine, dillerine, dinlerine ve öğrendiklerine göre değişime uğrarlar işte aslında bu değişimler karşısında göstereceğimiz dirayet ve neyi alıp neyi almayacağımızla ilgili seçiciliğimiz bizim medeniyet tasavvurumuzu oluşturur.

Medeniyetimize yön verenlerin gözünden medeniyet tasavvuru:

Türk kültür ve medeniyetinin öncü şahsiyetlerinden olan ziya Gökalp’in medeniyet tasavvuru anlayışına bakacak olursak; medeniyet bir inanç ve ahlak nizamıdır ve ona göre bu nizamın düzeni Türk benliğine sahip çıkmaya İslam dinine sarılmaya bizden ileri olan teknolojiyi takip etmeye bağlıdır. Bu sözlerden hareketle diyebilirim ki medeniyetleri insanlar taşır, inşa eder, şekillendirir. Medeniyetimizin yegâne taşıyıcısı olan biz gençlerin çağın gerçeklerinden kopmadan özümüze dönmesi ve milli benliğinden ayrılmaması gerekir; çünkü köklere inilmeden göklere çıkılmayacağını bilmemiz lazımdır. Yani bizler içinde bulunduğumuz çağı önce tanımak sonra da o çağın ötesine geçebilmeliyiz.

Şüphesiz Cumhuriyetin ilk yüzyılında İslam medeniyeti, Batı medeniyeti ve milli medeniyet, üstüne çokça düşündüğümüz konulardandır. Bence bu başlıklardan ilerlememize en büyük katkıyı verecek olan ve üstünde en fazla durmamız gereken konu Türk diline verdiğimiz, vermemiz gereken değerdir.

Gelenek ve dil arasında nasıl bir ilişki olmalı?

Bu konuya usta şair Yahya Kemal Beyatlı'nın “Bu dil, ağızımda annemin ana sütüdür.” Sözüyle başlamak istiyorum. Türkçenin ezeli aşıklarından olan Yahya Kemal, Türkçe olmazsa milli varlığımızı koruyamayacağımızdan bahsetmiştir. Ona göre bir vatanın tabii sınırları Türkçe ile çizilir ve işte çizilen bu sınır oluşturulan bu bağ bizi en uzak diyarlara gitsek de birbirimizden ayırmayacak en kuvvetli bağıdır. Türkiye Cumhuriyeti’ni devlet yapan öncelikle onun konuştuğu dildir, devletler dillerine sahip çıktıkları müddetçe kadim ve güçlüdür. Türkçe bizim ana dilimiz anavatanımız ve sınırlarını dil bağıyla çizdiğimiz mukaddes yurdumuzdur.

Dil, medeniyeti oluşturan temel unsurdur ve bu sadece günümüzden ibaret değildir. Çünkü zamanda devamlılık söz konusudur. Anadolu yıllarca farklı medeniyetlere beşiklik etmiş ve onlarla dil alışverişinde bulunmuştur. Burada sorgulamamız gereken şey, dil alışverişimizin sınırlarıdır. Şüphesiz ki etkileşim şart ve vazgeçilmezdir; ama bunun ana dilimize zarar vermeden Türkçeleşmiş Türkçe düsturundan ayrılmadan yapılması gerekir. Yani Doğu ya da Batı taklitçiliğinden çıkarak ilerlemek bunun merkezine de ana dilimizi koymak bunda da kararlı olmak gerekir çünkü gerçek değişim ve ilerleme ancak böyle olur.

**Başka sanat bilmeyiz karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu’muz
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... ayrılıyor yolumuz**

Faruk Nafiz Çamlıbel ‘in bu sözlerinden hareketle milli varlıklarımıza sahip çıkmamız gerektiğini tekrardan vurgulamak istiyorum. Edebiyat bir devleti var eden sac ayaklarından biridir ve edebiyatımıza

da en derin ve verimli kaynak Anadolu'dur. Başka kaynaklar ancak bizim için geçici bir hazdır. İlim, edebiyat ve bilim karşısında milli şuurla durmak gerekir

Diğer medeniyetlerin bize empoze etmeye çalıştıkları şey şuuraltından şuura doğru yol alan bir ideolojik harekettir. Karşımızda güç timsali olarak duran Batı medeniyeti esasını başka medeniyetlerden toplayarak şekle sokmaya çalışan taze bir kültür devinimidir. Burada bize düşen varsa bilim ve fende bize faydalı olanı almak yok ise zarar getirenleri elimizin tersiyle itmektir.

Medeniyet yaklaşımı bizlere ne sağlar?

Bütün bunlardan hareketle oluşturacağımız medeniyet algısı bize şimdilerde ve sonrasında nasıl davranmamız gerektiğini gösterir. Şüphesiz ki Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası için idealist olmak gerekir bu da ilk önce mekteplerde kendini göstermelidir. Çünkü okullar bir milleti var eden ilim ocaklarıdır. Türk okullarında bireyleri bencillığe itmeyen ""izmlerin" kısılcasına girmemiş, keyifçilikten uzak, azimli ve şuurlu bireyler yetiştirmek gerekir. Böylelikle medeniyet algısının mahiyeti tespit edilecek, dilini, dinini ve milletini koruyan ayakları sağlam basan ve istikbal için kendinden emin ve güçlü adımlarla ilerleyen genç nesiller yetişecektir.

Sonuç:

Türk toplumu Doğu ile Batı Türk-İslam medeniyetiyle Batı kültür medeniyeti arasında sürekli gelgitler yaşamakta olan bir toplumdur; ancak burada güçlü olan şüphesiz Türk- İslam medeniyetidir. Son olarak hayatını Türk irfanına adanmış büyük mütefekkir Cemil Meriç'in medeniyet tasavvuruna bakarsak bu daha net anlaşılacaktır onun gayesi; ilmin, sağduyunun, aklın ve imanın kılavuzluğunda, kendimizi yani dünü ve bugünü ile Türk insanını, Türk toplumunu, Türk aydınını, Türk düşüncesini tanımaktır. Ona göre: "Tefekkür, hiçbir kıtanın tekeli altında değildir." bu sözden hareketle biz gençlerin cumhuriyetin ilk yüzyılından edindiğimiz tecrübelerle girdiğimiz ikinci yüzyıldan da nihai emeli : " Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmek" bu yolda önümüze çıkan engellere takılmadan doğrulmayı, ilerlemeyi bilmektir ve bu da ancak maziye sırtımızı dayayıp atiyi kucaklayarak olacaktır.

Kaynaklar :

Akçura, Yusuf, Türkçülük, Türk kültür Yayını, İstanbul, 1978

Vayni, Cafer, Cemil MERİÇ, Alternatif Yayınları, Ankara, 2002

Şehsuvaroğlu, Lütfü, Ziya Gökalp, Alternatif Yayınları, 2003

Köseoğlu , Nevzat, Peyami Safa, Alternatif Yayınları, 2002

Bekiroğlu , Sema, Saadettin Ökten Hayatı ve Medeniyet Tasavvuru, İlke Yayıncılık, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASI İLE İLİŞKİLER VE ORTAK HAREKET ETME İDEALİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Zeynep YAKUPÇEBİOĞLU, Arzu KARABULUT, Yavuz Selim DURMUŞ

Dursun Ali Kurt Anadolu İmam Hatip Lisesi Fen Ve Sosyal Bilimler Proje Okulu Felsefe Öğretmeni,
Dursun Ali Kurt Anadolu İmam Hatip Lisesi Fen Ve Sosyal Bilimler Proje Okulu 11. Sınıf Öğrencisi,
Yavuz Selim DURMUŞ

Dursun Ali Kurt Anadolu İmam Hatip Lisesi Okul Maili: 761723@meb.k12.tr

Özet :

Türk ve İslam coğrafyası arasındaki ilişkiler, tarih boyunca derin bir etkileşim ve karşılıklı bağlarla şekillenmiştir. Orta Asya'nın Türk boylarıyla İslam'ın yayılması arasındaki tarihtir ilişki, bu coğrafyalar arasında kültürel, ekonomik ve siyasi bir etkileşim ağı oluşturmuştur. Ancak, zaman zaman yaşanan siyasi ve ekonomik dalgalanmalar, ilişkilerin dengesini sarsmış ve bazı zorluklara neden olmuştur.

Günümüzde ise, Türk ve İslam coğrafyası arasındaki ilişkilerde birlik ve iş birliği ideali öne çıkmaktadır. Özellikle ekonomik kalkınma, siyasi istikrar, kültürel alışveriş ve teknolojik entegrasyon gibi alanlarda ortak hareket etme ideali, bu coğrafyaların geleceği için önemli bir yol gösterici olmaktadır.

Demografik değişimler, ekonomik kalkınma, siyasi istikrarsızlık, teknolojik gelişmeler ve güvenlik sorunları gibi faktörler, Türk ve İslam coğrafyası arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda, öngörülere dayalı olarak belirlenen önlemlerin etkin bir şekilde uygulanması, bölgesel iş birliği, ekonomik entegrasyon, kültürel alışveriş ve güvenlik işbirliği gibi alanlarda olumlu sonuçlar doğurabilir.

Bölgesel iş birliği, Türk ve İslam coğrafyası arasında barış, istikrar ve refahın sağlanması için önemli bir adımdır. Siyasi diyalog mekanizmalarının güçlendirilmesi ve ortak çıkarların korunması, bölgedeki siyasi istikrarsızlık ve çatışmaların çözümüne katkı sağlayabilir.

Ekonomik kalkınma ise, Türk ve İslam coğrafyası arasında ortak proje ve yatırımların teşvik edilmesiyle mümkün olabilir. İslam Kalkınma Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarıyla iş birliği yaparak bölgesel kalkınma projelerine finansman sağlanması, ekonomik entegrasyonun ve ticaretin artmasına yardımcı olabilir.

Sosyal ve kültürel alanda da iş birliği ve diyalog önemlidir. Ortak eğitim programları, kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ve karşılıklı çeviri faaliyetleri, Türk ve İslam coğrafyası arasında hoşgörü ve anlayışın artmasına katkı sağlayabilir.

Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüzde, iletişim ve dijital iş birliği önemlidir. Teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve siber güvenlik konusunda iş birliği yapılması, bu coğrafyalar arasındaki ilişkilerin daha da derinleşmesine olanak tanıyabilir.

Son olarak, sürdürülebilirlik ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Çevre koruma ve insan refahının artırılması, Türk ve İslam coğrafyası arasındaki ortak hareket etme idealinin temelini oluşturmalıdır.

Bu bağlamda, Türk ve İslam coğrafyası arasında ortak hareket etme ideali, bölgesel ve küresel barış, istikrar ve refahın sağlanması için kritik öneme sahiptir. Bu ideali gerçekleştirmek için, tüm paydaşların iş birliği yapması ve karşılıklı çıkarları göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Tam Metin

KONU BAŞLIKLARI

- TÜRK COĞRAFYASI'NİN ÖZELLİKLERİ
- İSLAM COĞRAFYASI'NİN ÖZELLİKLERİ
- TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASI Arasındaki Benzerlikler ve Farklar
- TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASI 1923-2023 Arası İlişkileri, Dönemleri, Çalışmalar
- 1923-2023 Türkiye'nin İslam Dünyası İlişkilerinden Çıkarılan Dersler
- Cumhuriyetin İkinci Yüzyılında Türkiye ve İslam Coğrafyası İlişkileri: Öngörüler, Tahminler ve Çözüm Önerileri
- 1. Asır ve 2. Asır Arasındaki Farklar Eğer önceden belirlenen tahminlere dayalı önlemler etkin bir şekilde uygulanırsa oluşacak durumlar
- KAYNAKÇA

TÜRK COĞRAFYASININ ÖZELLİKLERİ

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin coğrafi, ekonomik, sosyal ve jeopolitik durumunu ele alıyor. Özellikle, bu ülkelerin sahip olduğu yer altı kaynakları ve jeopolitik konumları üzerinde duruluyor. Metinde ayrıca Türk Dünyası'nın nüfus özellikleri, sosyal ve siyasi yapıları da ele alınıyor. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan), yer altı kaynaklarının çeşitliliği ve rezervi açısından büyük zenginliklere sahip. Ancak, bu kaynakların değerlendirilmesi ve dünya pazarlarına sunulması konusunda bazı jeopolitik sorunlarla karşılaşılıyorlar. Özellikle, denize kıyısı olmaması, bu ülkelerin dış ticaret ve ulaşım açısından komşularına bağımlı hale gelmelerine neden oluyor. Bu durum, jeopolitik bağımlılık ve kaynakların değerlendirilmesinde zorluklar yaratıyor. Ayrıca, bu ülkeler arasında sınır anlaşmazlıkları ve etnik çatışmalar da yaşanmaktadır. Nüfus açısından, Türk Dünyası'nın büyük bir kısmı Türklerden oluşuyor ve genel olarak eğitim seviyesi yüksek. Ancak, farklı devletlerin yönetimlerinde din politikaları ve sosyo-kültürel yapılar farklılık gösteriyor. Jeopolitik olarak, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri kilitli ülkeler olarak tanımlanıyor, yani denize kıyısı olmayan ve dış dünya ile ilişkilerini komşuları üzerinden yürüten ülkeler. Bu durum, yer altı kaynaklarının değerlendirilmesi ve dış ticaret konularında zorluklar yaşanmasına neden oluyor. Ayrıca, bölgedeki etnik ve sınır anlaşmazlıkları da jeopolitik durumu etkiliyor.

İSLAM COĞRAFYASININ ÖZELLİKLERİ

Nüfus: İslam ülkeleri, dünya nüfusunun yaklaşık %24'ünü oluşturuyor. En kalabalık Müslüman nüfusa sahip ülkeler genellikle Asya ve Afrika kıtalarında yer alıyor. Örneğin, Endonezya, Pakistan, Hindistan, Nijerya gibi ülkeler Müslüman nüfus bakımından öne çıkıyor. Dağılım: İslam ülkelerinin çoğunluğu Asya ve Afrika'da bulunuyor, ancak Avrupa, Amerika ve Pasifik bölgelerinde de Müslüman nüfus bulunmaktadır. Ekonomik Durum: İslam ülkelerinde ekonomik geri kalmışlık yaygın bir sorun olarak görülüyor. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, istikrarsızlık, eğitim ve bilim seviyesinin düşüklüğü, Ar-Ge'ye yeterince yatırım yapılmaması gibi faktörler geri kalmışlığın sebepleri arasında sayılabilir. Ekonomik Veriler: İslam ülkelerinin ekonomik performansı genellikle düşük kalıyor. Tarım sektörü yaygın olsa da katma değer genellikle hizmet sektöründen sağlanıyor. Sanayi sektörü ikinci sırada yer alıyor. Petrol ve doğalgaz gibi zenginlik kaynaklarına dayalı ihracat, ekonominin kırılganlığını artırıyor. İşsizlik ve Dış Borç: İşsizlik oranları genellikle yüksek, özellikle genç işsizlik oranları endişe verici düzeyde seyrediyor. Dış borçlar da önemli bir sorun teşkil ediyor. Göç: İç savaşlar ve krizler nedeniyle göç olayları artıyor. Bu, sosyal ve ekonomik yapıyı olumsuz etkiliyor ve bazı ülkeler için ekonomik zararlara yol açıyor. İslam Ülkeleri Arasındaki Birlik: İslam ülkelerinin tarih, inanç ve kültür birliği gibi ortak noktaları var. Ancak ekonomik, siyasi ve askeri birlik kurmada zorluklar yaşanıyor.

TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASI ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLAR

Benzerlikler: 1. Tarihî Etkileşim: Türk ve İslam coğrafyaları arasında tarih boyunca yoğun bir etkileşim olmuştur. Özellikle Orta Asya'da Türk boylarıyla İslam'ın yayılması arasında derin bir ilişki bulunmaktadır. 2. Kültürel Etkileşim: Her iki coğrafya da zengin kültürel mirasa sahiptir. Türk ve İslam kültürleri arasında ortak noktalar bulunabilir, örneğin geleneksel müzik, edebiyat ve mimari gibi alanlarda benzerlikler görülebilir. 3. Dil: Türkçe ve Arapça gibi diller, Türk ve İslam coğrafyalarında yaygın olarak konuşulan dillerdir. Ayrıca, Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte, İslamî terimler Türkçeye girmiş ve Türkçe üzerinde etkili olmuştur. 4. İslam'ın Rolü: Her iki coğrafyada da İslam önemli bir dinî ve kültürel rol oynamıştır. İslam, Türklerin Orta Asya'dan başlayarak Anadolu, Orta Doğu ve diğer bölgelere yayılmasında büyük bir etkendir.

Farklar: 1. Etnik ve Kültürel Çeşitlilik: Türk coğrafyası genellikle Türk etnik grubunun egemen olduğu bir bölge olarak görülürken, İslam coğrafyası daha geniş bir etnik ve kültürel çeşitliliğe sahiptir. İslam coğrafyasında Araplar, Kürtler, Farslar, Türkler ve diğer birçok etnik grup bulunmaktadır. 2. Siyasi Yapılanma: Türk coğrafyası tarih boyunca Türk devletleri tarafından yönetilmiştir ve genellikle Türk devletlerinin egemenliği altında olmuştur. Ancak İslam coğrafyası, farklı imparatorluklar ve hanedanlar tarafından yönetilmiştir ve çeşitli siyasi yapılar altında bir araya gelmiştir. 3. Dil ve Kültür: Türk coğrafyasında Türkçe yaygın olarak konuşulurken, İslam coğrafyasında farklı diller ve kültürler bulunmaktadır. Arapça, Farsça, Kürtçe gibi diller İslam coğrafyasında önemli rol oynamaktadır. 4. Tarihî Arka Plan: Türk coğrafyası, Orta Asya'nın stepleri ve bozkırlarıyla karakterize edilirken, İslam coğrafyası genellikle Orta Doğu'nun çölleri ve verimli ovalarıyla tanımlanır. Bu farklı coğrafi özellikler, her iki coğrafyanın tarihî ve kültürel gelişimini de etkilemiştir.

TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASI 1923-2023 ARASI İLİŞKİLERİ, DÖNEMLERİ, ÇALIŞMALAR

1923-1950: Batılılaşma ve Laikleşme: Halifeliğin kaldırılması, batılılaşma ve laikleşme politikaları Modernleşme Hareketleri: Türkiye'nin modernleşmesi İslam dünyasında yankı uyandırdı

1950-1980: Soğuk Savaş: Batı bloğuna yakınlaşma ve İslam dünyası ile ilişkilerin ikinci plana atılması Arap-İsrail Savaşları: Filistinlilere destek ve İslam dünyasında sempati kazanma Ekonomik Kalkınma: Türkiye'nin ekonomik kalkınması bir model olarak görüldü

1980-2002: İslamcı Akımların Yükselişi: Türkiye'de İslamcı akımların güç kazanması Körfez Savaşı: Tarafsız tutum ve bölgesel bölünmenin derinleşmesi Refah Partisi'nin Yükselişi: İslam dünyası ile ilişkilerde yeni bir dönem

2002-2023: Ak Parti Dönemi: "Yeni Osmanlılık" politikası ve bölgesel güç olma hedefi Arap Baharı: Destek verme ve bölgesel değişimlere aktif katılım Ekonomik ve Siyasi İşbirliği: Artan ticaret, yatırım ve siyasi işbirliği

Sonuç: Fayda ve zararları içeren karmaşık ilişkiler Bölgesel barış ve kalkınmaya katkı çabaları Sürekli değişen ve gelişen ilişki dinamikleri Not: Bu metin sadece bir özet olup, konunun tüm detaylarını kapsamamaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için ilgili kaynaklara başvurmanız tavsiye edilir.

Ek Bilgiler: Her dönemin kendine özgü siyasi, ideolojik ve ekonomik faktörleri vardır. Türkiye'nin İslam dünyası ile ilişkileri her zaman tek bir ideoloji veya politikayla tanımlanamaz. Bu ilişkiler, bölgesel ve uluslararası gelişmelerden de etkilenmiştir.

1923-2023 TÜRKİYE'NİN İSLAM DÜNYASI İLİŞKİLERİNDEN ÇIKARILAN DERSLER

Hatalar: Batılılaşma ve Laikleşme: Cumhuriyetin ilk yıllarında batılılaşma ve laikleşme politikaları İslam dünyası ile ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Soğuk Savaş: Soğuk Savaş döneminde batı bloğuna yakınlaşma, Türkiye'yi İslam dünyasından uzaklaştırmıştır. Körfez Savaşı: Körfez Savaşı'nda tarafsız bir tutum sergilemek bölgesel bölünmeyi derinleştirmiştir. İdeolojik Yaklaşımlar: Bazen ideolojik yaklaşımlar pragmatik ve realist politikaların önüne geçmiştir.

Doğrular: Modernleşme Hareketleri: Türkiye'nin modernleşmesi İslam dünyasında bir model olarak görülmüştür. Ekonomik Kalkınma: Türkiye'nin ekonomik kalkınması İslam dünyası için bir ilham kaynağı

olmuştur. Arap Baharı: Arap Baharı'na verilen destek bölgesel değişimlere aktif katılımı göstermiştir. İnsani Yardım: Türkiye'nin insani yardım çalışmaları İslam dünyasında takdirle karşılanmıştır.

Eksiklikler: Yeterli Kurumsallaşma: İslam dünyası ile ilişkilerde kurumsallaşma yeterince sağlanamamıştır. Kültürel ve Dini İşbirliği: Kültürel ve dini alandaki iş birliği potansiyeli tam olarak değerlendirilememiştir. Diyalog ve Anlayış: İslam dünyası ile diyalog ve karşılıklı anlayışı geliştirmeye yeterince önem verilmemiştir. Stratejik Vizyon: Uzun vadeli ve kapsamlı bir stratejik vizyon eksikliği hissedilmiştir.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA TÜRKİYE VE İSLAM COĞRAFYASI İLİŞKİLERİ: ÖNGÖRÜLER, TAHMİNLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Öngörüler: Demografik Değişimler: İslam coğrafyası, önümüzdeki yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen nüfusuna sahip olacak. Bu durum, Türkiye'ye hem fırsatlar hem de zorluklar sunacaktır. Ekonomik Kalkınma: İslam coğrafyasında artan ekonomik kalkınma potansiyeli, Türkiye için yeni iş birliği imkânları yaratacaktır. Siyasi İstikrarsızlık: Bölgedeki bazı ülkelerde devam eden siyasi istikrarsızlık ve çatışmalar, Türkiye'nin güvenlik ve dış politikasını etkileyebilecektir. Teknolojik Gelişmeler: Teknolojinin gelişmesi, iletişim ve iş birliği imkanlarını artırarak Türk ve İslam coğrafyası arasındaki ilişkileri daha da derinleştirebilir. Göç ve Mülteci Akınları: Bölgedeki siyasi istikrarsızlık ve çatışmalardan kaynaklı göç ve mülteci akınlarının artması. Terörizm ve Güvenlik Sorunları: Bölgedeki terör örgütlerinin faaliyetlerinin artması ve güvenlik risklerinin yükselmesi.

Ekonomik Kalkınma: Bölgesel Kalkınma Projeleri: İslam Kalkınma Bankası ve diğer uluslararası finans kuruluşlarıyla iş birliği yaparak bölgesel kalkınma projelerine finansman sağlanması. Altyapı, enerji, sağlık ve eğitim gibi alanlarda ortak yatırımların teşvik edilmesi. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) gelişmesi için destek programları sunulması. Yatırımların Teşvik Edilmesi: Yatırımcılar için cazip bir ortam oluşturmak için yasal ve düzenleyici düzenlemelerin iyileştirilmesi. İki taraflı yatırım koruma anlaşmalarının imzalanması. Yatırım konferansları ve fuarlarının düzenlenmesi. Kültürel ve Eğitim İşbirliği: Ortak Eğitim Programları: Üniversiteler arasında ortak lisans ve lisansüstü programlar geliştirilmesi. Öğrenci ve akademisyen değişimi programlarının teşvik edilmesi. Ortak araştırma projelerinin yürütülmesi. Kültürel Faaliyetler: Ortak kültürel ve sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi. Karşılıklı çeviri ve yayıncılık faaliyetlerinin teşvik edilmesi. Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi için ortak çalışmalar yapılması. Siyasi İşbirliği: Ortak Siyasi Platformlar: İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi bölgesel platformlarda aktif rol alınması. Ortak siyasi diyalog ve istişare mekanizmalarının oluşturulması. Bölgesel Barış ve İstikrara Katkı: Arabuluculuk ve uzlaştırma girişimlerinde bulunulması. Barış ve istikrarı destekleyen kalkınma projelerine destek verilmesi

Göç ve Mülteci Akınları: Mültecilere İnsani Yardım: Mültecilere temel ihtiyaç maddeleri ve barınma imkânı sağlanması. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması. İnsani Koşulların Sağlanması: Mültecilerin insan haklarının korunması ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele edilmesi. Mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesi için uluslararası iş birliğinin artırılması. Terörizm ve Güvenlik Sorunları: Terörle Mücadelede Uluslararası İşbirliği: İstihbarat paylaşımı ve ortak operasyonlar yoluyla terör örgütlerine karşı mücadele edilmesi. Terörün finansmanı engellenmesi için uluslararası yaptırımların uygulanması. Güvenlik Önlemlerinin Güçlendirilmesi: Sınır güvenliğinin artırılması ve terör saldırılarına karşı tedbirlerin alınması. Siber güvenlik ve deniz güvenliği gibi alanlarda iş birliği yapılması. Ek Öneriler: Sivil Toplum Kuruluşları ve Halklar Arası İlişkileri Geliştirmek: Sivil toplum kuruluşları ve halklar arası iş birliğini teşvik edecek programların geliştirilmesi. Ortak sosyal ve sportif faaliyetlerin düzenlenmesi.

1. ASIR VE 2. ASIR ARASINDAKİ FARKLAR EĞER ÖNCEDEN BELİRLENEN TAHMİNLERE DAYALI ÖNLEMLER ETKİN BİR ŞEKİLDE UYGULANIRSA: TÜRK VE İSLAM COĞRAFYASINDA,

- Siyasi: Bölgesel iş birliği, diyalog ve barış/istikrara katkı.
- Ekonomik: Kalkınma, ticaret/yatırım ve entegrasyon.

- Sosyal/Kültürel: Diyalog, hoşgörü, kültürel iş birliği ve eğitim/bilim.
- Teknoloji: İletişim, entegrasyon ve dijital iş birliği.
- Sürdürülebilirlik: Çevre koruma ve insan refahı. OLUŞUR

ÖZEL TEŞEKKÜRLER İLE KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

Akçam, Taner. (2019). Türkiye'nin İslam Dünyası ile İlişkileri: Tarih, Politika ve Gelecek. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ardıç, Nur. (2004). Türk Dünyası ve İslam Coğrafyası. Ankara: Tesev Yayınları.

Balta, Ayşe. (2016). Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri: 1991-2015. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çarkçı, Ufuk. (2017). Türkiye'nin İslam Dünyası ile İlişkileri: Bir Dış Politika Analizi. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özcan, Mehmet. (2008). Türk Dünyası ve İslam Birliği. İstanbul: İz Yayıncılık.

MAKALELER:

Aydın, Mustafa. (2019). "Türkiye'nin İslam Dünyası ile İlişkilerinde Yeni Dönem: Fırsatlar ve Zorluklar." Uluslararası İlişkiler Dergisi, 16(62), 13-32.

Baykara, Serhat. (2017). "Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri: Sorunlar ve Çözüm Önerileri." Orta Asya Araştırmaları Dergisi, 20(40), 19-42.

Çetin, Ali. (2015). "Türkiye'nin İslam Dünyası ile İlişkileri: Tarihi Arka Plan ve Güncel Durum." Ortadoğu Araştırmaları Dergisi, 6(22), 11-30.

Güneş, İlker. (2020). "Türkiye'nin İslam Dünyası ile İlişkileri: Yeni Bir Vizyon Arayışı." SETA Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu, No: 2020-02.

Kaya, İhsan. (2018). "Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerinde 'Yeni Osmanlılık' Politikasının Etkisi." Uluslararası İlişkiler ve Politika Bilimi Dergisi, 25(2), 43-60.

RAPORLAR:

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2023). Stratejik Düşünce Enstitüsü 2023 Raporu: Türkiye'nin Dış Politika Vizyonu. Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

TESEP Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2022). Türkiye'nin Orta Asya Politikası: Yeni Fırsatlar ve Zorluklar. Ankara: TESEP Yayınları.

SETA Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2021). Türkiye'nin İslam Dünyası ile İlişkileri: Yeni Dönemde Fırsatlar ve Zorluklar. Ankara: SETA Yayınları.

Teşekkür ederim.

TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE SON GELİŞMELER

Tuncay ASLANTÜRK Esmenur ÇOŞKUN

Zübeyde Hanım Kız Anadolu Lisesi Felsefe Öğretmeni, tncyslntk@gmail.com

Zübeyde Hanım Kız Anadolu Lisesi Öğrencisi, esmanure871@gmail.com

Özet

Avrupa Birliği ile olan ilişkiler Türkiye için her zaman çok önemli, bir o kadar da zorlu bir süreci ifade etmektedir. Ankara Anlaşması'nın imzalanmasıyla başlayan ve günümüze kadar farklı evrelerden geçen ilişkileri şekillendiren gelişmeler kimi zaman tarafların birbirlerinden beklentilerinde değişikliklere yol açsa da, ne Türkiye tam üyelik kararından vazgeçebilmiş, ne de Avrupa Birliği Türkiye'yi tamamen reddedebilmiştir. Aralık 1997'deki yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde adının tam üye adayları içerisinde yer almadığını fark eden Türkiye'nin tepkisi AB ile siyasi diyalogu bitirme yönünde olmuştur. Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde ise Türkiye'nin adaylığının teyit edildiğini ve bu ülke için de bir katılım öncesi strateji ve katılım ortaklığı belgesi hazırlanacağını ifade eden AB Konseyi'nin tutumundaki değişiklik, ilişkilerde tekrar karşılıklı yükümlülük ve beklentilerin ön plana çıktığı yeni bir döneme girildiğini gösterir. Son yıllarda Türkiye-AB ilişkileri kamuoyunda sıkça tartışılmaktadır. İlişkilerin sürecine paralel olarak bu tartışmalar bazen olumlu bazen de olumsuz yönde olmaktadır. Kamuoyunun konu ile ilgisi bazı dönemler de yoğunlaşmış ve gündemde yer almıştır. Bu dönemler; 1963 yılında taraflar arasında imzalanan Ankara Antlaşması ve sonraki dönem, 1987 yılındaki Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) tam üyelik müracaatı, 1995 yılında taraflar arasında imzalanan Gümrük Birliği (GB), 1999 yılında Türkiye'nin tam aday ülke konumuna getirildiği Helsinki Zirvesi'dir. Türkiye'nin 2004'te tam üyelik müzakereleri için bir tarih alması, 2005 Ekim'inde tam üyelik müzakerelerine başlaması ve sonrası kamuoyu için yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Bu dönemlerde kamuoyunda yer alan Türkiye-AB ilişkileri günümüzde gelişen kitle iletişim araçları ile daha fazla tartışılmakta ve hemen her kesimin ilgisini çekmektedir. Son günlerde Kıbrıs sorunu, ermeni soykırımı iddiaları, ana dilde eğitim ve yayın hakkı gibi bazı konular AB ile ilişkiler paralelinde Türkiye gündeminden hiç düşmemektedir. Türkiye'nin önünde, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesini gerektiren bir tam üyelik süreci yer alacaktır. Gerek Gümrük Birliği'nden doğan yükümlülükler, gerekse Kopenhag kriterlerine uyum çalışmaları bir dizi siyasi, ekonomik ve idari reformu zorunlu kılacak ve bu konularda atılacak her adım Türkiye'yi Birliğe daha çok yaklaştıracaktır. Türkiye gelecekteki Avrupa Birliği haritasının dışında kalmak istemiyorsa bu bağlamda gerçekleştirilmesi gereken şartları yerine getirmeye çalışmalıdır. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel sürecini ve bu bağlamdaki son gelişmeleri incelemeyi amaç edindiğimiz bu bildiride makaleler, kitaplar ve yayınlanmış resmi belgeler temel kaynak alınarak Avrupa birliği ile ilgili verilen bilgiler ışığında bulunan belgeler analiz edilmiştir. Bu bağlamda bildiri hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Anahtar Kelimeler: Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT), Avrupa Birliği (AB), Ankara Anlaşması, Türkiye'ye İlişkin Komisyon Düzenli Raporları, Tam Üyelik Müzakereleri

GİRİŞ

Avrupa birliği nedir?

İkinci dünya savaşı sonrasında her alanda daha büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa, bu durumdan kurtulabilmek için bir çıkış kapısı aramış ve bunun bir sonucu olarak da Avrupa'da barışın yeniden inşa edilmesi, Avrupa'daki ülkelerin ortak değerler etrafında bir araya gelmesi için özellikle de bu ülkelerin refah seviyesini arttıracak şekilde kuvvetli bir ekonomik birlikteliğin başlatılması fikrinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Avrupa'da barışın sağlanması ve Avrupa ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin kurulmasından hareketle, ileride siyasi bir birlikteliğin temellerinin atılması hedeflenmekteydi. Bu doğrultuda, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris antlaşması ile 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmaları imzalandı. Kuruluş yıllarında 6 üyeden oluşan Avrupa devletleri ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirdiler. Kuruluş yıllarında sadece Belçika, İtalya, Hollanda, Lüksemburg, Batı Almanya ve Fransa olmak üzere altı üyeden oluşan Avrupa Toplulukları 1973 yılında birinci büyüme ile topluluğa Danimarka, Birleşik Krallık ve İrlanda, 1981 yılında ikinci büyüme ile Yunanistan birliğe katılmıştır. 1985 yılında Grönland ilk olarak topluluktan ayrılan bölge olmuştur. 1986 yılına geldiğimizde üçüncü büyüme gerçekleşmiş Portekiz ve İspanya birliğe katılan iki ülke olmuştur. 1990 yılında Alman yeniden birleşmesi ile Brandenburg, Meclenburg-Vorpommern, Saksonya, Saksonya-Anhalt, Thüringen eyaletleri birliğe katılımı sağlanmıştır. 1995 yılında dördüncü büyüme ile Avusturya, Finlandiya, İsveç birliğe katılmıştır. 2004 yılında beşinci büyüme ile birlikte Çekya, Estonya, Güney Kıbrıs Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya birliğe dahil olmuştur. 2007 yılında altıncı büyüme ile birlikte Bulgaristan ve Romanya birliğe dahil olmuştur. 2013 yılında da yedinci büyüme ile Hırvatistan da birliğe dahil olmuştur. 2020 yılında birlikten ikinci ayrılma gerçekleşmiş ve Birleşik Krallık birlikten ayrılmıştır. Arnavutluk, İzlanda, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Türkiye, Bosna Hersek, Moldova ve Ukrayna Avrupa Birliğine aday ülke konumundadır. Ayrıca Kosova da olası aday statüsündedir.

Avrupa Birliği yirmi yedi üye ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasından bulunan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir. 1993 yılında, Avrupa Birliği Anlaşması olarak da bilinen Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle daha önce var olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni görev ve sorumluluk alanları yüklenmesiyle kurulmuştur. Avrupa Birliği bütün üye olan ülkeleri bağlayan standart kanunlar aracılığıyla, insan, sermaye, hizmet ve eşya dolaşımı özgürlüklerini kapsayan ortak bir pazar geliştirmiştir. Birlik içinde tarım, balıkçılık ve bölgesel kalkınma politikalarından oluşan ortak bir ticaret politikası izlenir. Avrupa Birliği ülkelerarası çok uluslu bir yapıdır. Birliğin içinde kimi konularda devletlerarası anlaşma ve fikir birliği gerekmektedir. Fakat belirli durumlarda uluslararası yönetim organları, üyelerin anlaşması olmadan da kararlar alınabilir. Avrupa Birliği'nin bu tip haklara önemli yönetim birimleri Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Liderler Zirvesi, Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Merkez Bankası'dır. Parlamentosu, Avrupa Birliği vatandaşları beş yılda bir oylama ile seçerler.

Avrupa Birliği, dünyada bütünleşmelerin çok hızlı bir şekilde gerçekleştiği değişim ortamında, özellikle gelişmekte olan diğer ülkelerin dikkatini çeken ve bu tür ülkelerin katılmak için yoğun bir çaba harcadığı, yıldızı parlayan bir birlik olma yolunda ilerlemektedir. Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin dahil olma çabası 1950'li yıllardan itibaren başlamıştır. Ancak Türkiye geçmişten gelen birikimlerini ve Avrupa ile olan ilişkilerini kullanarak, kendisi için bu süreci kolaylaştırmak istemektedir. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda uluslararası konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve OECD, NATO gibi uluslararası örgütlenmelerin etkin bir üyesi olmuştur. Bu doğrultuda, insanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye adına bu başvuruyu, dönemin Demokrat Parti lideri ve Başbakanı Adnan Menderes yapmıştır. Menderes, bu başvuruyla, Türkiye'nin Avrupa'ya ilk adımı attığını ifade etmiştir. (<http://www.ab.gov.tr>)

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci

Türkiye'nin 1987 yılında Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunda bulunması, 1959 yılında yapılan ortak üyelik müracaatı ile başlayan Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, Tanzimat'tan bu yana Batıya yönelmiş dünyadaki tek Müslüman ülkedir. Ayrıca Türkiye, laik ve demokratik ilkeleri benimsemiş, batı dünyası ile ortak sınıra sahip ve ona komşu AB ülkeleri ile tarihi ilişkileri bulunan dünyadaki İslam ülkeleri arasında ekonomik, politik, sosyal, kültürel alanlarda en gelişmişler arasında yer alan, hayat tarzı olarak kendi kültürel değerlerini koruyarak Batı'yı seçmiş bir ülkedir. Ülkemiz açısından Avrupa Birliği önemli bir hedeftir ve yıllardır iktidara gelen bütün siyasi iktidarlar bu hedefi paylaşmıştır.

Türkiye'nin AB ile tarihi süreci incelendiğinde; AB macerası 1959'lu yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde Avrupa Birliği ile olan ilişkilerimiz Avrupa Ekonomik topluluğuna 1959 yılında yapılan başvuru ile başlamış ve günümüze kadar değişik zeminlerde sürdürülen müzakerelerle, üye ve aday üye ülkelerin katılımıyla yapılan zirvelerle, üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarıyla yürütülen ikili görüşmelerle ve üst düzeyde karşılıklı gerçekleştirilen ziyaretlerle dalgalı bir seyir izlemiştir. Aslında Türkiye'nin batı ile ilişkileri çok daha eskilere dayanmaktadır. Esasında Türkiye'nin Avrupalı devlet oluşu, 1856 Paris Kongresi ile gerçekleşmiştir (Ortaylı, 1995:175)¹. Bu dönemde Kırım Savaşı sonrası yapılan Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti Avrupa'nın kendi iradesiyle Avrupalı olmuştur. Bu duruma Türkiye'nin coğrafi konumu da uymaktadır. İki kıta arasında köprü fonksiyonu gören Türkiye, AB ülkeleri için Avrupa'nın Asya ile son sınırıdır ve Avrupa'yı Asya'ya taşıyacak ve buradan yararlanmasını sağlayacak bir ülkedir.

Bu gerçekler maalesef soğuk savaş döneminde tamamen Türkiye aleyhine dönmüştür. 1918'den bu yana Avrupa'nın dışında tutulan Türkiye, 1945'ten itibaren AB'nin de desteğiyle (Aktar, 2003:8) önemli bir bölgesel güç haline gelmiş ve AB'nin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Doğal olarak söz konusu bu ortam Türkiye-AB ilişkilerinin 1950'lerden itibaren başlamasını sağlamıştır.

AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiştir. Söz konusu Anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanmış ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşması, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmaktadır. Anlaşma'ya imza atan dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Avrupa Birliği'ni, "Beşeriyet tarihi boyunca insan zekâsının vücuda getirdiği en cesur eser" olarak tanımlamıştır.

Ankara Anlaşması'nın 2. maddesinde Anlaşma'nın amacı şöyle belirtilmektedir: "Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirir."

Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi ise Türkiye'nin üyeliğini düzenlemektedir: "Anlaşma'nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma'dan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye'ce üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler."

Bu maddeden açıkça anlaşılmaktadır ki, "Türkiye-AET ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir." Ankara Anlaşması, Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç devre öngörmüştür. İlk dönem, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik 'Hazırlık Dönemi' olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Tesis edilen ortaklık ilişkisinin işleyişine yönelik olarak iki taraf arasında bazı kurumlar oluşturulmuştur. Bunlar arasında en üst düzey karar alma organı ise Ortaklık Konseyi'dir.

13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile birlikte, Ankara Anlaşması'nda öngörülen hazırlık dönemi sona ermiş ve "Geçiş Dönemi"ne ilişkin koşullar belirlenmiştir.

Bu dönemde taraflar arasında sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği'nin tamamlanması öngörülmüştür. (<http://www.ab.gov.tr>)

1971 yılı itibarıyla, Katma Protokol çerçevesinde, Topluluk, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye'den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Buna karşılık, Türkiye'nin AB kaynaklı sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini tedricen sıfırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır.

Türkiye-AB ilişkileri, 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir seyir izlemiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından ilişkiler resmen askiya alınmıştır.

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikaları hızla terk etmesi ile beraber, Türkiye'nin dışa açılma süreci başlamıştır. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başlamıştır.

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989'da açıklamış ve kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Bu öneri Türkiye tarafından da olumlu değerlendirilmiş ve Gümrük Birliği'nin Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. İki yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türkiye-AB Ortaklık İlişkisinin "Son Dönemi"ne geçilmiştir. Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından biridir ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ayrı bir boyut kazandırmıştır.

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin dönüm noktası, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi olmuştur. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış olup diğer aday olan ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille belirtilmiştir.

Helsinki Zirvesi'nde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmasına karar verilmiştir. Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimimizi içeren Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihinde Hükümetimiz tarafından onaylanarak Avrupa Komisyonuna 26 Mart 2001 tarihinde tevdi edilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi Avrupa Birliği tarafından, 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında tekrar gözden geçirilmiştir. Ulusal Program ise, 2003, 2005 ve 2008 yıllarında güncelleştirilmiştir. Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda kararlılığını her fırsatta ortaya koyan siyasi irade, reform çabalarına da ivme kazandırmıştır. Böylece, müzakerelerin açılması için ön şart olan siyasi kriterlerin karşılanmasına yönelik uyum yasası paketleri yoğun bir şekilde Meclis'ten geçirilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten, demokrasi, hukukun üstünlüğü, düşünce, ifade özgürlüğü ve insan hakları gibi alanlarda mevcut düzenlemeleri güçlendiren ve güvence altına alan reformlara devam edilmiştir. Bu çerçevede 2002-2004 yılları arasında 8 Uyum Paketi, 2001 ve 2004 yıllarında da 2 Anayasa Paketi TBMM'de kabul edilmiştir.

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası daha yaşanmış ve Zirve'de Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması kararı alınmıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetler arası Konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır. Yine aynı gün bir basın toplantısı

düzenlenerek Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi yayımlanmıştır. Böylece, Türkiye ile AB arasındaki inişli çıkışlı ilişki, çok önemli bir dönüm noktasını aşarak yepyeni bir sürece girmiştir. Katılım Müzakerelerinde mevcut durumda şu ana kadar 16 fasıl müzakerelere açılmış, bir tanesi geçici olarak kapatılmıştır. Bazı üye ülkelerin siyasi engellemeleri ve Kıbrıs sorunu müzakere sürecini ipotek altına almıştır. 2006-2010 yılları arasında 13 fasıl müzakereye açılmışken, açılmayan fasılların büyük bir bölümü üye ülkelerin siyasi engellerine takıldığı için, 2010-2013 döneminde yalnızca 1 fasıl müzakereye açılabilmiştir.

17 Mayıs 2012 tarihinde ise Türkiye ve Avrupa Komisyonu arasında Pozitif Gündem başlatılmıştır. Pozitif Gündem, Türkiye-AB ilişkileri açısından bazı önemli konulardaki işbirliği mekanizmalarının güçlendirilmesini ve siyasi blokajlı fasıllar dahil olmak üzere, oluşturulan çalışma gruplarıyla teknik açılış/kapanış kriterlerinin en kısa sürede yerine getirilmesini amaçlayan bir çalışma yöntemi olarak düşünülmüştür. Pozitif Gündem, 2014 yılında Avrupa Komisyonu Genişleme ve Komşuluk Politikasından Sorumlu Üyesi Ştefan Füle'nin yerine Johannes Hahn'ın göreve gelmesiyle sona ermiştir.

Türkiye-AB ilişkilerinde, 2015 yılında özellikle Suriye'deki gelişmelerin düzensiz göç akınlarına yol açması nedeniyle önemli gelişmeler yaşanmıştır. Somut kararların alındığı 29 Kasım 2015, 7 Mart 2016 ve 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirveleri çerçevesinde ilişkilerin her veçhesinde ivme sağlanmıştır. Zirvelerde, katılım müzakerelerinin yeniden canlandırılması, Türkiye-AB üst düzey diyalogunun güçlendirilmesi, Vize Serbestisi Diyalogu sürecinin hızlandırılması, göç yönetiminde yük paylaşımı, terörle mücadelede işbirliği, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi çalışmaları gibi ilişkilerimiz açısından önemli kararlar alınmıştır.

15 Temmuz 2016 tarihindeki hain darbe girişimi sonrasında AB'nin Türkiye'ye karşı sergilediği dayanışma eksikliği ve ülkemizin benimsemek zorunda kaldığı güvenlik odaklı politika ilişkilerimizi olumsuz etkilemiş, bu durum dolaylı olarak müzakere sürecimize de yansımıştır. Nitekim 13 Aralık 2016 tarihli AB Zirvesi Dönem Başkanlığı Sonuçlarında, (Konsey'de karar alınması için gerekli oy birliği sağlanamadığı için Dönem Başkanlığı Sonuçları olarak açıklanmıştır.) "mevcut koşullar altında yeni fasılların müzakereye açılmasının düşünülmeyeceği" belirtilmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinde karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi için, 26 Mart 2018 tarihinde Varna Zirvesi düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan, dönemin AB Konseyi Başkan Donald Tusk, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov'un katılımıyla gerçekleşen Zirve'de liderler, Türkiye-AB işbirliğinin önemini teyit etmiş ve ülkemizin adaylığını en üst düzeyde vurgulamıştır.

Varna Zirvesi üst düzey diyalogun yeniden tesisi için önemli bir adım olsa da, 26 Haziran 2018 tarihli Genel İşler Konseyi (GİK) Sonuçları'nda, "ülkemizin AB'den uzaklaşmakta olduğu, katılım müzakerelerimizin fiiliyatta durma noktasına geldiği, yeni fasılların açılmasının veya kapatılmasının düşünülmeyeceği ve Gümrük Birliği'nin güncellemesi müzakerelerinin başlatılmasının öngörülmediği" belirtilmiştir. AB halihazırda bu pozisyonunu korumakta ve AB metinlerinde katılım müzakerelerinin durma noktasına (standstill) geldiği ifade edilmektedir. 2019 yılının ilk yarısı, Türkiye-AB ilişkilerinde olumlu bir gündemle başlamıştır. Nitekim Türkiye-AB Ortaklık Konseyi üç buçuk yıllık bir aradan sonra 15 Mart 2019'da toplanmış, Türkiye 31 Ocak 2019'da Bükreş'te yapılan AB Dışişleri Bakanları Gayriresmi Toplantısına (Gymnich) toplantısına katılmış, AB ile 15 Ocak 2019 tarihinde Yüksek Düzeyli Ulaştırma Diyalogu Toplantısı, 28 Şubat 2019 tarihinde ise Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog Toplantısı yapılmış ve Alt Komite toplantıları düzenli aralıklarla gerçekleştirilmiştir.

Bununla birlikte, 2019 yılının ikinci yarısında, GKRY ve Yunanistan'ın "Doğu Akdeniz'de ülkemizin ve KKTC'nin meşru hakları hilafına giriştikleri hidrokarbon sondaj faaliyetleri"ne verdiğimiz tepki sonrası AB'nin "Birlik Dayanışması" adı altında ülkemize karşı aldığı kararlar, ardından Suriye'nin kuzeyindeki PKK yapılanmasına karşı meşru tutumumuza yönelik AB'nin ithamları, Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Özellikle AB Dış İlişkiler Konseyi'nin 15 Temmuz 2019 tarihli Karar'la Kapsamlı Hava Taşımacılığı Anlaşması müzakerelerini askıya alması, Ortaklık Konseyi ve Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Diyalog toplantılarının yapılmamasını ve 2020 yılı için Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance-IPA) fonlarında kesintiye gidilmesini kararlaştırması ilişkilerimizdeki mevcut güven bunalımını daha da artırmıştır.

Buna rağmen, 2019 yılının Eylül ve Ekim aylarında vize serbestisi diyalogu, katılım öncesi fonların ve Birlik Programları'nın yönetimi ve AB ile çalışmaların koordinasyonu konularında yayımlanan üç genelge, ülkemizin AB sürecindeki çalışmalarını kararlılıkla sürdürdüğünü ortaya koymasından önemli olmuştur.

Son dönemde, Kovid-19 salgını, iklim değişikliği ve Rusya-Ukrayna savaşı, Türkiye-AB ilişkilerinin seyrini etkileyen başlıca gelişmeler olmuştur. Her üç küresel sınıma da ulus-devletlerin bu ölçekteki sorunlarla münferiden baş etmekteki yetersizliğini ortaya koymuştur. Küresel çoklu krizlerin yarattığı yeni gerçeklik, ülkemizin AB üyeliğinin bölgesel/küresel barış ve istikrar açısından taşıdığı kritik önemi de gözler önüne sermiştir. Ülkemizin izlediği yapıcı politika sayesinde AB ilişkilerimizde "Doğu Akdeniz" kaynaklı gerginlikler azalmıştır. Nitekim AB, 2020 yılının sonunda yeni bir "olumlu gündem" önerisi getirmiştir. Bu çerçevede Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, halktan halka temas ve hareketlilik ile kamu sağlığı, iklim değişikliği ve terörizmle mücadele ve bölgesel konularda yüksek diyalog mekanizmaları kurulması, ülkemizdeki Suriyelilere yardımda bulunmaya devam edilmesi ve göç alanında işbirliğinin güçlendirilmesi gibi unsurlara yer verilmiştir. Ayrıca, bu unsurların hayata geçirilmesi, Doğu Akdeniz de gerginliğin düşük tutulması koşuluna bağlanmıştır.

2021 ve 2022 yıllarında olumlu gündem kapsamında iklim, tarım, göç ve güvenlik, sağlık ile bilim, araştırma, teknoloji ve yenilikçilik gibi alanlarda yeni Yüksek Düzeyli Diyaloglar tesis edilmiştir. Öte yandan, Rusya-Ukrayna savaşı, ülkemizin üyeliğinin AB'nin geleceği açısından önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Türkiye'nin oynadığı arabuluculuk rolü, tahıl mutabakatı ve esir takası anlaşması gibi kritik hususlarda müspet ve somut sonuçlar alınmasını sağlayan müdahaleleri hem uluslararası toplumun takdirini kazanmış hem bölgesel ve küresel sınımalardaki kritik rolünü teyit etmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinde özellikle son dönemde yaşanan gelişmeler, mevcut jeopolitik konjonktürün ilişkilerin ilerlemesi için önemli bir fırsat penceresi sunduğunu göstermektedir.

YÖNTEM

Avrupa Birliği ile ilişkiler Türkiye için her zaman çok önemli, bir o kadar da zorlu bir süreci ifade etmektedir. Ankara Anlaşması'nın imzalanmasıyla başlayan ve günümüze farklı evrelerden geçen ilişkileri şekillendiren gelişmeler kimi zaman tarafların birbirlerinden beklentilerinde değişikliklere yol açsa da, ne Türkiye tam üyelik kararından vazgeçebilmiş, ne de Avrupa Birliği Türkiye'yi tamamen reddedebilmiştir. Aralık 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde ise Türkiye'nin adaylığının teyit edildiğini ve bu ülke içinde bir katılım öncesi strateji ve katılım ortaklığı belgesi hazırlanacağını ifade eden Avrupa Birliği Konseyi'nin tutumundaki değişiklik, ilişkilerde tekrar karşılıklı beklentilerin ön plana çıktığı bir döneme girildiğini gösterir.

Bu bağlamda çalışma hazırlanırken nitel araştırmalarda doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada makale, kitap ve yayımlanmış resmi belgeler temel kaynak alınarak Avrupa Birliği ile ilgili verilen bilgiler ışında bu bilgiler analiz edilecektir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bugün Avrupa Birliği 27 üye devletten oluşan dünyanın en büyük siyasal birliği konumundadır.

Özellikle son yıllarda görülen gelişmeler, Türkiye'nin 1959'da temelleri atılan ve 3 Ekim 2005'te başlayan müzakerelerle yeni bir boyut kazanan Avrupa Birliği tam üyelik sürecinin, siyasî, ekonomik ve kültürel yönden olumlu gelişmeleri de beraberinde getirdiğini göstermiştir. Bu gelişmeler karşısında, teknolojiyi, refahı, kaliteli yaşam standardını, demokrasiyi reddetmek değil, ondan faydalanmanın yanında kültürel zenginliklerimizi hem yaşatmak hem de evrensel kültüre katkıda bulunmak şeklinde özetlenebilecek, ulusça oluşturduğumuz, bizleri tam üyeliğe götürecektir AB ile ilgili devlet politikasının kararlılıkla sürdürülmesi gerekmektedir.

Yıllardır Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olabilmek için siyasal, sosyal, hukuki, kültürel ve yönetsel birçok reform gerçekleştirmiştir. Bu reformları değerlendirdiğimizde, aralarında uygulamada başarısız olanları da rahatlıkla görebiliriz. Bunları bir kenara bıraktığımızda ise, gerçekleştirilen birçok reformu da başarılı sayabiliriz. Tabii ki bu noktada, düzenlemelerin uygulamaya aktarılışı sürecini dikkatimizden kaçırmamız gerekiyor. Çünkü biz ne kadar iyi düzenleme yaparsak yapalım, bunun başarısını uygulama belirlemektedir. Uygulamada başarısız olup, düzenlemenin ya da reformun kendisini kötülemek, reforma yapılan en büyük haksızlıktır.

Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefine mutlaka ulaşacaktır. Bu konuda yapmış olduğu tüm çalışmalar bu hedefi gerçekleştirmek doğrultusundadır. Ancak tam üyelik sürecinin çok uzun olabileceği konusunda tereddütler bulunmaktadır. Bu durumun ülkemize tam üyelik yolunu açacak müktesebatın uyumlaştırılması çalışmasını yürüten kurum ve kuruluşlarda bir isteksizliğe neden olmaması gerekir. Çünkü yapılan tüm çalışmalar, Türkiye'nin eskisinden daha güçlü olmasına yöneliktir. Dikkat edilirse, Avrupa Birliği'ne uyum amacıyla yürütülen çalışmaların çoğu; hayat standartlarının yükseltilmesi, refahın artırılması, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi, ekonominin düzeltilmesi, sosyo-kültürel alanlarda yaşanan olumsuzlukların giderilmesi, halka en yakın birimlerce hizmet sunularak, hizmetlerde maksimum etkinliğin sağlanması gibi doğrudan insan yaşamının kalitesini yükseltici niteliği olan uygulamalardır.

Artık toplumumuzun hemen hemen her kesiminde Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin Türkiye'deki istikrarı sağlama sağlayacağı, AB üyeliği sayesinde Türkiye'deki gelir dağılımının çok daha adil bir nitelik kazanacağı ve bölgesel gelişmişlik farklılıkları azalacağı, çevre, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik ile çalışma ilişkileri başta olmak üzere, toplum yaşamının birçok alanında belirgin iyileşmeler yaşanacağı, bürokratik hantallıkla ve yolsuzlukla mücadelede önemli ölçüde yol alınabileceği, küresel boyutta bakıldığında AB gibi siyasal, ekonomik ve sosyal anlamda güçlü bir birliğe üye olacak olan Türkiye'nin dünya ölçeğindeki konumunun ve rolünün güçleneceği görüşleri hakim olmuştur. Ancak Türkiye'nin bu resmi tezlerinin yanında kamuoyunda, AB'nin ulus devleti parçalayacağı, ülkeyi sömürülecek bir bölge gördüğü gibi radikal görüşler de bulunmaktadır. Her tezin bir anti tezi olduğu gibi bu olumsuz bakış açılarını da bir kenara atmamız gerekir. Bizlere düşen, ister AB yönlendirmesiyle olsun ister ülke olarak kendi irademizle yapıyor olalım, mutlaka o düzenlemenin insanımızın yararına olup olmadığını çok iyi analiz etmektir. Bunu yaptığımız takdirde, AB'ye üyelik yolunda gerçekleştirilen reformların olumsuzluklarını en aza indirip, bu süreçten toplum olarak en fazla faydayı elde ederiz.

KAYNAKÇA

Ağustos 8, 2020, AB Yapısı ve İşleyişi from <https://www.ab.gov.tr>

Güreşçi, E. (2006) Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Sürecinde Kamuoyunun Tutumu ve Değerlendirmesi. Doğuş Üniversitesi Dergisi.

Yıldırım ve Şimşek, 2006

Kılıç, M. (2006). Türkiye-Avrupa Birliği Siyasi İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi.

Yılmaz, B. (1999), "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkisi," Yeni Türkiye, 99/28:563-564.

Acar, M. (Avrupa Birliği Üyeliği'ne Tepkiler: Türkiye'nin Daha İyi Bir Alternatifi Var mı?, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2.

Tam, N. (2010), 2002 Sonrası Türkiye- Avrupa Birliği Siyasi İlişkileri.

Şahin, F. İ. (2011) Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye.

<https://disiliskiler.ktb.gov.tr>

Ortaylı, İ.1995:175

Kıraç, S., İlhan B. (2010) Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar. Milli Eğitim Dergisi

İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLER KAPSAMINDA ÖNCÜ ÜLKE

Gökhan AYAZ-Tonya Şehit Soner Yıldırım Borsa İstanbul MTAL

Danışman Öğretmen

Sefanur KARAGÖL-Tonya Şehit Soner Yıldırım Borsa İstanbul MTAL

9.Sınıf Öğrencisi

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanında dünyada öncü bir ülke olma potansiyelini değerlendirmek ve bu konudaki ilerlemelerini incelemektir. Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanındaki politika ve uygulamaları incelenerek, ülkenin dünya çapında öncü bir rol oynaması için gerekli adımların tartışılması hedeflenmektedir. **Yöntem:** Bu çalışmada, edebiyat taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılarak Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanındaki geçmiş politika belgeleri, raporlar, uluslararası anlaşmalar ve akademik çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki insan hakları örgütlerinin yapmış olduğu çalışmalarda bu araştırmanın bir parçası olmuştur.

Bulgular: Bu çalışmada, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanındaki ilerlemeleri detaylı bir şekilde inceledi. Elde edilen bulgular, Türkiye'nin yıllardır zorda kalan ülkelere ve insanlara yardım elini uzattığını, bu yardımın sürdüğünü ve artarak devam ettiğini göstermektedir. Bu, Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde insani yardım ve dayanışma alanındaki güçlü rolünü vurgulamaktadır. Türkiye'nin, insanların ibadetlerini özgürce yapabilmelerini sağlama konusundaki taahhüdü de önemli bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Ülke, farklı dini ve etnik gruplara mensup bireylere hoşgörü ve saygı çerçevesinde davranarak, toplumsal çeşitliliği desteklemekte ve bu çeşitliliği zenginlik olarak görmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin dış politika anlayışının bir parçası olarak, hiçbir ülkenin toprak bütünlüğüne müdahale etmediği vurgulanmaktadır. Bu tutum, uluslararası ilişkilerde barış ve istikrarın korunmasına yönelik Türkiye'nin taahhüdünü yansıtmakta ve bölgesel düzeyde olumlu etkiler yaratmaktadır. **Tartışma:** Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanındaki ilerlemeleri ve zorlukları tartışırken, ülkenin dünya çapında öncü bir ülke olma potansiyeline odaklanmak önemlidir. İlerlemelerin sürdürülebilirliği ve devletin taahhütlerini yerine getirme konusundaki kararlılığı, Türkiye'nin bu alandaki liderlik rolünü güçlendirebilir. Bu çalışma, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanındaki ilerlemelerini ve zorluklarını ele alarak, ülkenin dünya çapında öncü bir ülke olma potansiyelini değerlendirmekte ve bu alandaki gelişmeleri yakından takip etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Öncü Ülke, Özgürlük

GİRİŞ

İnsan hakları ve özgürlükler, modern toplumların temel taşlarından biridir ve demokratik bir toplumun vazgeçilmez unsurlarını oluşturur. İnsan hakları kavramı, bireylerin doğuştan sahip oldukları, devletler tarafından tanınması ve korunması gereken haklar olarak tanımlanır. Bu haklar, yaşam hakkı, ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, eğitim hakkı gibi temel özgürlükleri içerir. Öncü bir ülke olarak tanımlanmak, insan hakları ve özgürlükler konusunda uluslararası alanda liderlik rolü üstlenmek ve bu alanda diğer ülkeler için bir örnek oluşturmak anlamına gelir. Bu çalışmada, insan hakları ve özgürlükleri kapsamında öncü bir ülke olarak Türkiye'nin deneyimleri incelenmiştir. Türkiye, bu alanda yapmış olduğu çalışmalar ve aldığı politikalarla uluslararası alanda dikkat çekmekte ve öncü bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın yöntemi, edebiyat taramasıdır. Literatür taraması, insan hakları ve özgürlükleri konusunda yapılan akademik çalışmaların, raporların ve politika belgelerinin incelenmesini içermektedir. Bu yöntemler kullanılarak elde edilen veriler, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler alanındaki ilerlemelerini ve zorluklarını anlamak için kullanılmıştır. Bu çalışma, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükleri kapsamında öncü bir ülke olarak nasıl tanımlanabileceği konusunda bir bakış açısı sunmaktadır. İlerleyen bölümlerde, Türkiye'nin bu alandaki deneyimleri detaylı bir şekilde incelenecek ve ülkenin gelecekteki adımları tartışılacaktır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi, literatür taraması ve doküman analizidir. Literatür taraması, insan hakları ve özgürlükleri konusunda yapılan akademik çalışmaların, raporların ve politika belgelerinin incelenmesini

içermektedir. Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası düzeydeki insan hakları raporları, akademik makaleler, kitaplar ve hükümetin insan hakları politikaları gibi kaynaklar taranmıştır. Elde edilen edebiyat taraması ve doküman analizi veriler Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükleri kapsamında öncü bir ülke olarak nasıl değerlendirilebileceğini anlamak ve bu alanda gelecekte atılacak adımları belirlemek için analiz edilmiştir.

NEDEN İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLER KONUSUNDA ÖNCÜ ÜLKE KONUMUZDAYIZ?

Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükleri konusunda öncü bir ülke olması ile ilgili yapılan edebiyat çalışması çeşitli önemli bulguları ortaya koymuştur.

Bu bulgulardan bazıları aşağıdaki gibidir:

1-1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi: Türkiye, kadın hakları konusunda erken adımlar atmış ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan ülkeler arasında yer almıştır.

2-1945'te BM kurucu üyeliği: Türkiye, Birleşmiş Milletlerin kurucu üyelerinden biri olarak insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi konusunda uluslararası toplumun bir parçası olmuştur.

3.1999 Helsinki Zirvesi ve AB üyelik süreci: Türkiye, Avrupa Birliği üyeliği için reformları gerçekleştirme sürecinde insan hakları alanında ilerleme kaydetmiş ve bu süreçte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruları kabul etmiştir.

4-Suriye Mültecilerin Misafirperverlik Politikası: Türkiye, Suriye'deki iç savaş nedeniyle milyonlarca mülteciyi kabul ederek dünyaya misafirperverlik örneği sergilemiştir. Bu, insani krizler karşısında yardıma ihtiyaç duyan insanlara destek olma ve insan haklarına saygı gösterme açısından önemlidir.

5-Kürt Sorunu ve Çözüm Süreci: Türkiye, Kürt sorununun çözümü için çeşitli süreçlere girmiş ve Kürt vatandaşların haklarını güvence altına alacak reformlar üzerinde çalışmıştır.

6- Uluslararası Yardım ve İnsani Yardım Faaliyetleri: Türkiye, uluslararası arenada insani yardım faaliyetlerine aktif bir şekilde katılarak, dünyanın çeşitli bölgelerinde krizlerle mücadele eden insanlara yardım eli uzatmıştır. Bu, Türkiye'nin insan haklarına ve insani değerlere olan bağlılığını göstermektedir.

7-Afgan Mültecilere Yardım: Afganistan'daki son gelişmelerin ardından Türkiye, Afgan mültecilere destek olmak için uluslararası toplumla birlikte çalışarak insani yardım faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kapsamda, Afgan mültecilere barınma, gıda ve tıbbi yardım sağlanmaktadır.

8-Doğal Afet Yardımları: Türkiye, dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen doğal afetlerde etkilenen ülkelere insani yardım sağlamaktadır. Özellikle deprem, sel ve tsunami gibi felaketler sonrasında Türkiye, hızlı bir şekilde yardım ekipleri ve malzeme göndererek afetzedelere destek olmaktadır.

9-2010 Haiti Depremi: Türkiye, 12 Ocak 2010'da Haiti'yi vuran büyük depremin ardından uluslararası toplumla birlikte hareket ederek hızlı bir şekilde yardım faaliyetlerine başladı. Türk Kızılay'ı ve diğer sivil toplum kuruluşları, Haiti'ye insani yardım malzemeleri ve sağlık personeli göndererek depremedelere destek sağladı.

10-2004 Hint Okyanusu Depremi ve Tsunamisi: Türkiye, 26 Aralık 2004'te meydana gelen büyük deprem ve tsunaminin ardından bölgeye insani yardım sağlamak için harekete geçti. Türk Kızılay'ı, insani yardım malzemeleri, tıbbi ekipmanlar ve sağlık personeli göndererek tsunaminin etkilediği ülkelerde yardım faaliyetlerinde bulundu.

11-2015 Nepal Depremi: Nepal'ı vuran 25 Nisan 2015 depremi ve ardından yaşanan artçı sarsıntılar sonrasında Türkiye, uluslararası toplumla birlikte hareket ederek Nepal'a yardım eli uzattı. Türk Kızılay'ı ve diğer yardım kuruluşları, Nepal'a insani yardım malzemeleri, sağlık personeli ve arama-kurtarma ekipleri göndererek depremedelere yardım etti.

12-2018 Endonezya Tsunamisi: Endonezya'nın Sulawesi adasını vuran 28 Eylül 2018'deki deprem ve ardından oluşan tsunaminin ardından Türkiye, Endonezya'ya insani yardım malzemeleri ve sağlık personeli göndererek afetzedelere destek sağladı.

13-2020 Lübnan Patlaması: 4 Ağustos 2020'de Beyrut Limanı'nda meydana gelen büyük patlamanın ardından Türkiye, Lübnan'a insani yardım malzemeleri, sağlık personeli ve arama-kurtarma ekipleri göndererek afetzedelere yardım etti.

14-2017 Meksika Depremi: 19 Eylül 2017'de Meksika'yı vuran depremin ardından Türkiye, Meksika'ya insani yardım malzemeleri ve sağlık personeli göndererek afetzedelere destek sağladı.

15-2013 Filipinler Tayfunu: Filipinleri vuran 8 Kasım 2013'teki tayfununun ardından Türkiye, Filipinlere insani yardım malzemeleri ve sağlık personeli göndererek afet zedelere destek sağladı.

16-Kore Savaşı (1950-1953): Türkiye, Kore Savaşı'na Birleşmiş Milletler kuvvetleri olarak katılarak Güney Kore'ye yardım etti.

17-Bosna Savaşı (1992-1995): Türkiye, Bosna Savaşı sırasında Bosnalı Müslümanlara yardım etmek amacıyla BM barış gücüne katıldı ve Bosna'ya askeri ve insani yardım sağladı.

18-Somali (1992-1995 ve sonrası): Türkiye, Somali'de BM barış gücü çerçevesinde görev yaparak Somali halkına yardım etti ve insani yardım faaliyetlerinde bulundu.

19-Afganistan (2001-günümüz): Türkiye, Afganistan'da NATO çerçevesinde görev yaparak Afganistan'ın istikrarı ve güvenliği için askeri yardımda bulundu.

20-İrak (2003-günümüz): Türkiye, Irak'ta terörle mücadele ve Irak hükümetine destek amacıyla askeri operasyonlar gerçekleştirdi ve Irak'a insani yardım sağladı.

Literatür taraması sonuçlarına dayanarak, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusunda öncü bir ülke olma potansiyeline sahip olduğu ve bu alanda ilerleme kaydetmeye devam etmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Hükümetin ve sivil toplumun işbirliği ile daha ileri adımlar atılması ve uluslararası standartlara uyumun sağlanması, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusunda daha güçlü bir liderlik rolü üstlenmesini sağlayabilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusunda öncü bir ülke olma potansiyelini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Türkiye'nin bu alandaki mevcut durumunu ve gelecekteki potansiyelini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Literatür taraması sonuçları, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusunda son yıllarda önemli adımlar attığını ortaya koymaktadır. Kadın hakları ve azınlık hakları gibi alanlarda yapılan reformlar ve yasal düzenlemeler, ülkenin insan hakları konusundaki ilerlemesini yansıtmaktadır. Yine zorda kalan ülkelere yapmış olduğu yardımlar da Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusunda öncü bir ülke olduğunu kanıtlar niteliktedir. Elde edilen bulgular ışığında, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusunda öncü bir ülke olma potansiyeline sahip olduğu ancak bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır. Hükümetin ve sivil toplumun işbirliği ile daha ileri adımlar atılması, uluslararası standartlara uyumun sağlanması ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi önemlidir. Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusundaki ilerlemeleri sürdürmesi, hem iç hem de uluslararası toplum için olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu çalışma, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusundaki öncü rolünü değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Türkiye'nin önceden dünyadaki insan hakları ve özgürlükler alanında yapmış olduğu faaliyetlerin bir analizi, ülkenin bu alandaki mevcut durumunu ve gelecekteki potansiyelini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Türkiye, tarih boyunca çeşitli uluslararası platformlarda insan hakları ve özgürlükler konusunda aktif bir rol oynamıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi gibi kuruluşlarda Türkiye'nin insani yardım projelerine, barış operasyonlarına ve insan hakları savunuculuğuna yönelik katkıları dikkate değerdir. Ayrıca, Türkiye'nin ev sahipliğinde düzenlenen uluslararası konferanslar ve toplantılar, insan hakları konusunda farkında liği artırmak ve uluslararası işbirliğini teşvik etmek için önemli bir platform sağlamıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusundaki öncü rolü, geçmişteki uluslararası faaliyetler ve katkılar göz önüne alındığında önemlidir. Türkiye'nin insan hakları ve özgürlükler konusundaki öncü rolünü sürdürmesi ve iyileştirmeler yaparak uluslararası toplumun güvenini kazanması önemlidir. Ülkenin insan hakları ve özgürlükler konusundaki ilerlemelerinin yanı

sıra, Türkiye'nin bölgesel istikrar ve insani yardım alanlarındaki çabaları da takdir edilmelidir. Türkiye'nin zorda kalan ülkelerdeki insani krizlere yardım elini uzatması, ülkenin bölgesel liderlik rolünü güçlendirmekte ve bölgesel istikrara katkı sağlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yangınlar, seller, depremler, tsunami, doğal afetler, salgın hastalıklar, savaşlar ve diğer acil durumlar gibi çeşitli felaketlerde, uluslararası topluluğun çeşitli bölgelerinde zor durumda kalan ülkeler ve topluluklara insani yardım ve kriz müdahaleleri sağlamaktan çekinmemiştir. Bu çabalarıyla Türkiye, uluslararası arenada önemli bir insani yardım ve kriz müdahale aktörü olarak tanınmıştır. Bu durum bizlere Türkiye Cumhuriyeti'nin geçtiğimiz 100 yılda insan hakları ve özgürlükleri konusunda dünyada öncü ülkelerden birisinin olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle gelecek yüz yılda yaşanması muhtemel gelişmeler düşünüldüğünde Türkiye Cumhuriyeti Devleti geçmişte olduğu gibi darda kalan milletlere ve ülkelere yardım elini uzatacaktır. Bu durum gelecek 100 yılda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin insan hakları ve özgürlükleri konusunda Dünya'da öncü bir ülke olabileceğini bizlere göstermektedir.

KAYNAKÇA

Yeni Şafak. (2013, 15 Kasım). Filipinleri önce deprem, sonra tsunami vurdu. <https://www.yenisafak.com/dunya/filipinleri-once-deprem-sonra-tsunami-vurdu-406115>

BBC Türkçe. (2017, 20 Eylül). "2017 Meksika depremi: 225 ölü". BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41323884>

Wikipedia. (2022, 17 Mart). "2020 Beyrut patlaması". Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/2020_Beyrut_patlamasi

Anadolu Ajansı. (2018, 30 Eylül). Endonezya'nın Sulawesi Adası'ndaki depremde 4 bin 340 kişi hayatını kaybetti. Anadolu Ajansı. [https://www.aa.com.tr/tr/dunya/endonezyanin-sulawesi-adasindaki-depremde-4-bin-340-kisi-hayatini-kaybetti/1379110#:~:text=ABD%20Jeolojik%20Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%20Kurumu%20\(USGS,metreye%20ula%C5%9Fan%20tsunami%20dalgalari%C4%B1%20vurmu%C5%9Ftu](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/endonezyanin-sulawesi-adasindaki-depremde-4-bin-340-kisi-hayatini-kaybetti/1379110#:~:text=ABD%20Jeolojik%20Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%20Kurumu%20(USGS,metreye%20ula%C5%9Fan%20tsunami%20dalgalari%C4%B1%20vurmu%C5%9Ftu)

Wikipedia. (Tarih bilinmiyor). "2015 Nepal depremi". Wikipedia. Erişim tarihi: (Tarih bilinmiyor). URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/Nisan_2015_Nepal_depremi#:~:text=2015%20Nepal%20depremi%2C%2025%20Nisan,%C3%B6ld%C3%BC%20ve%2019.000%20ki%C5%9Fi%20yaraland%C4%B1

Anadolu Ajansı. (2021, 26 Aralık). "Hint Okyanusu'ndaki Depremin Oluşturduğu Tsunaminin Üzerinden 17 Yıl Geçti". Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: (Erişim tarihi bilinmiyor). URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hint-okyanusu-ndaki-depremin-olusturdugu-tsunaminin-uzerinden-17-yil-gecti/2457187>

Anadolu Ajansı. (2010, 12 Ocak). "2010'da Haiti Depremi 316 Bin Can Aldı". Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: (Erişim tarihi bilinmiyor). URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/2010da-haiti-depremi-316-bin-can-aldi/53768>

Wikipedia. (Tarih bilinmiyor). "Türkiye'deki Suriyeliler". Wikipedia. Erişim tarihi: (Tarih bilinmiyor). URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_Suriyeliler

Wikipedia. (Tarih bilinmiyor). "Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması". Wikipedia. Erişim tarihi: (Tarih bilinmiyor). URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_kad%C4%B1nlara_se%C3%A7me_ve_se%C3%A7ilme_hakk%C4%B1n%C4%B1n_tan%C4%B1nmas%C4%B1

Wikipedia. (Tarih bilinmiyor). "Kore Savaşı". Wikipedia. Erişim tarihi: (Tarih bilinmiyor). URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kore_Sava%C5%9F%C4%B1

Wikipedia. (Tarih bilinmiyor). "Bosna Savaşı". Wikipedia. Erişim tarihi: (Tarih bilinmiyor). URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/Bosna_Sava%C5%9F%C4%B1

DAİREYİ ADALET İLKESİ VE DÜNYAYA ADALETİ YAYMA MEFKÜRESİ

Fatma AYDIN^a, Kevser ERGİN^b

^aKanuni Anadolu İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, fatmaydin5061@gmail.com

^bKanuni Anadolu Lisesi Öğrencisi, kvsrergin211@gmail.com

Özet

Adalet kavramı neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. İnsan yaratıldığı andan itibaren var olma çabası içine girmiştir. Sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda varlığını ortaya koyan birey zamanla bunları koruma ve sürdürme çabasında bulunmaya başlamıştır. Saydığımız bu üç alan bireyin özgürlük alanını ihtiva etmektedir. Dolayısıyla bunlara yönelik herhangi bir saldırıda birey karşı savunmaya geçecektir. Böylece iki güç çatışacaktır. Bu çatışmanın ortadan kalkmasını sağlayacak unsur adalette aranacaktır. Adalet sayesinde kendini ve sahip olduğu hakları güvence altına alan birey kendi varoluş sürecini tamamladığı için bundan sonra toplum ve devlet için var olmaya başlayacaktır. Devlet ve toplum adına yeni faaliyetlerde bulunan birey adaletle olan inancı sayesinde daha verimli hale gelecektir. Birey kendi varlığını tamamladığı için bedenen ve ruhen sağlıklı hale gelirken toplum huzurlu bireylerin yaşadığı bir alana dönüşecektir. Nihayetinde huzurlu toplum güçlü bir devletin varlığını sürdürmesine zemin hazırlayacaktır.

Çalışmamızda ilk medeniyetlerden itibaren ortaya çıkan adalet dairesi teorisinin İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte nasıl bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaya çalışacağız. Özellikle Osmanlı'nın klasik döneminden itibaren adaletle verilen önem doğrultusunda daireyi adalet ilkesine değineceğiz. Fişleme yöntemiyle çeşitli makale ve kitaplardan daireyi adalet ilkesine dair edindiğimiz bilgiler çerçevesinde meydana getirdiğimiz çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde tarihte adalet kavramını açıklayıp özellikle Osmanlı'da yükselmeye birlikte ortaya çıkan daireyi adalet teorisine değineceğiz. İkinci bölümde ise Cumhuriyetin ikinci yüzyılında umutlar kapsamında Türkiye yüzyılı olarak tarihe geçecek günlerde adaleti yayma amacıyla neler yapılabileceğini ele almaya çalışacağız. Bu minvalde tespit ettiğimiz bulgular adalet dairesinin sürekliliğini gözler önüne sermektedir. Çalışmamızda, önümüzdeki yüzyılın Türkiye yüzyılı olması için adaleti kendi topraklarımızda yüceltmemiz ve dünyaya yaymamız gerektiği neticesine ulaştık.

Anahtar Kelimeler: Adalet, Daireyi Adalet, Osmanlı'da Adalet, Adaleti Yayma

GİRİŞ

Adalet kavramını açıklarken zaman ve mekân sınırlandırması yapmak mümkün değildir. Adalet, insanlık tarihi kadar eski bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel anlamda her birey genel anlamda ise her toplum kendine göre bir adalet anlayışı geliştirmiştir. Toplum ve coğrafya her ne kadar birbirinden farklı olsa da adalet belirleyici unsur olarak medeniyetlerin tarihinde kendine yer edinmiştir. Adalet kavramının sistemli bir hale gelmesi ise Daire-i Adalet teorisi sayesinde gerçekleşmiştir. Sümer, Hint, İran ve Yunan gibi kültürlerde yer edinmiş Daire-i Adalet teorisi İslamiyet'le birlikte kapsamlı bir şekil almıştır. Adından da anlaşılacağı üzere devamlılık arz eden bu teori yüzyıllarca varlığını uygarlık tarihinde güçlü bir şekilde sürdürmüştür. Adalet Teorisi'nin güncelliğini korumasındaki en önemli etken

devletlerin tarihte var olmasını sağlayan temel etkenlerden biri olmasıdır. Tarih sayfalarında var olan devletler sarsıldıkları anda adalet ilkeleri sayesinde tarihe tutunmaya devam etmiştir.

Her toplumun kendine özgü bir adalet anlayışı vardır. Bu minvalde öncelikli olarak Daire-i Adalet teorisinin toplumlarda özellikle Türklerde yansımaları nasıl olmuştur, sorusu çalışmamızın temel problemini oluşturmaktadır. Adalet kavramının ne olduğu ve adaletin nasıl sağlanacağı en eski çağlardan beri tartışılan bir olgudur. Bu kavramla ilgili kitaplar, makaleler ve tezler incelenerek gerekli filemeler yapılmış ve elde edilen bilgiler çalışmamızda bir araya getirilmiştir. Fişleme yöntemiyle edindiğimiz bilgiler doğrultusunda her ne şekilde uygulanırsa uygulansın adaletin, tarihe adını altın harflerle yazdıran devletlerin mihenk taşlarından biri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Adalet, Daire ve Daire-i Adalet Kavramları

Geçmişten günümüze adaletle ilgili pek çok tanım yapılmaktadır. Bu tanımların ortak noktası; hakkı sahibine vermek, her türlü menfaatten uzak durmak, tarafsız ve ilkelik olmak, her şeyi doğru ve dürüst bir şekilde yapmaktır (TDK, 1988; Aslan ve Özkoç, 2015; Arabacı, 2019; TDVİA, 1988). Bu tanımlara bakıldığında adalet kavramının kişinin hakkıyla alakalı olduğunu görmekteyiz. Birey yaptığı iyi eylemler neticesinde de kötü eylemler neticesinde de hak ettiği karşılığı adalet sayesinde bulacaktır. Toplumsal düzenin sağlanması ve bireyin kişiliğinin korunması haklıyken hakkını vererek haksızken de hakkından gelinerek gerçekleştirilebilir. İşte burada dengeyi sağlayacak temel unsur adalettir. Daire kelimesi sözlükte dönme, dönüş, çember, devir anlamlarına gelmektedir (TDK, 1988). Sembolik manada ise daire, bütünlük, sınır ve topluluk gibi kavramlara karşılık gelmektedir (Öz Çelikbaş, 2018). İslam düşünürleri ise insanın varoluşunu, dış dünyası ile iç dünyasını kavramasını, faal aklın oluşturduğu iç içe daireler yoluyla açıklamışlardır (Aslan, 2021). Daire hakkında yapılan bu tanımlara bakıldığında istikrar arz eden ve aklın sembolü olan bir kavram olduğunu görüyoruz. Adalet ve daire kavramları birleştirildiğinde ise adalet kavramının dairesel bir hareket izleyerek geçmişten günümüze kadar var olduğunu görmekteyiz.

Daire-i Adalet Kavramının Gelişimi

Adı, sūreti, yapısı ve tüm unsurlarıyla birlikte orta çağ siyaset düşüncesinde formüle edildiği şekliyle olmasa da, benzer isimler altında ve bazı unsurlarını ihtiva edecek biçimde adalet dairesine dair izleri Sümer yazıtları ile Sasanîler öncesi İran ve Hint kaynaklarında bulmak mümkündür.

“Tüm memleketlerin kralı olan Enlil memleketin mülkünü Lugalzagesi’ye verdiğinde, memleketteki tüm gözleri itaat etmek üzere ona yönlendirdi. Ülkelerin hepsini onun ayaklarına serdi ve doğudan batıya kadar halkları ona reayâ kıldı. Doğudan batıya kadar hiç kimsenin onun rakibi olmasına izin vermedi. Onun hâkimiyeti altındaki memleketler mutlu olacak şekilde emniyet altına alındılar. Halk memnun oldu. Sümer hükümdarları ve diğer memleketlerin idarecileri Uruk’da onun hükümranlığını kabul ettiler. Benim hükümranlığım altında, memleketler memnuniyet ve emniyet içindedirler. Halk alabildiğine mamur hâle geldi. Halk refaha kavuştu. Ben daima idare eden bir çoban olmalıyım.” (Kömbe, 2014). Sümerlere ait bu yazıtta yer alan ifadelerden anladığımız kadarıyla memleket ancak ilâhî lütuf ve ilâhî emre dayalı iyi bir idare sayesinde refaha ve imarete kavuşabilir. İktidarın kendisine bağışlandığı kralın görevi, halkın mutluluğu, emniyeti ve refahını sağlamaktır. Metinde adalet veya adalet dairesi kavramları geçmese de ilâhî lütuf, itaat, emir gibi ifadeler adalet kavramını çağrıştırmaktadır.

Perslere ait Kelile ve Dimne adlı eserde adaletle ilgili dört önemli kavramdan bahsedilir. “Bu dört şey dünyada ne varsa hepsini içine alır; hikmet, iffet, akıl ve adaletten bahsediyorum. Bilgi, edep ve kabiliyet, hikmete girer. Benliğe hâkim olma, sabır ve vakar akla girer. Haya, geniş gönüllülük ve şahsiyetlilik iffete girer. Doğruluk, iyilik, nefis murakabesi ve güzel ahlak ise adalete girer” (Mukaffa, 2001). Bu ifadelerde adaletin doğruluk, iyilik, nefsi denetlemek ve güzel ahlak kavramları ile ilişkilendirildiğini görmekteyiz.

Sasaniler Dönemi'nde ise padişahların tahta çıkarken kullandıkları söylevlerinde adaleti ve adalet dairesini çağrıştıran bazı ifadeler yer almaktadır. Ahd-i Erdeşir olarak bilinen bu yazılı belgeler Erdeşir'in oğlu Şapur ile daha sonraki idarecilerin doğru ve âdil davranmaları hususunda onlara rehber olması amacıyla Erdeşir'in sözlerinin bir araya getirilmesinden oluşan bir ahdnâmedir (Yıldırım, 2012). Bu metinlerdeki örneğe göre, iyi ve âdil bir idareyle kastedilen, mülkün bekâsı, sultanın uzun süre tahta kalması, memleketin imarı ve halkın refahı gibi, fayda temelli dünyevî bir gayedir. Mülk kelimesiyle devlet, mülkün sahibi kelimesiyle de sultan kastedilmektedir. Dolayısıyla ülkede adaleti sağlayacak olan sultan olarak görülmektedir. Ahd-i Erdeşir'in Arapçaya tercüme edilmesiyle adalet ve adalet dairesine ait kavramların kısa formları İslam siyaset kültürüne intikal etmiştir (Kömbe, 2014).

Adalet kavramı Hint, İran kültüründen ayrı olarak Türk kültüründe de önemli bir yer bulmuştur. Nitekim Türk kültüründe adalet kavramı hem siyasi hem de sosyal düzenin vazgeçilmezi olmuştur. Adalet, İslamiyet öncesi Türklerde hakimiyetin ana kaynağı olarak görülmüştür. Törü ve kut (kanun-nizam) adaletin sağlanması anlamına gelmekteydi. Törü aynı zamanda Tanrı'dan gelen hakimiyeti de temsil etmekteydi. Adaletin tesis edilmesi hükümdarın iktidarını güçlendirmesiyle eş anlamlı olmaktadır. Bunun yolu ise törüye uymaktan geçmekteydi. Törüye uyan hükümdar halka karşı adaletin sağlanması, haksızlıkların önlenmesi, halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması gibi görevleri yerine getirmekle yükümlü olmaktadır (İnalçık, 2000).

İslamiyet'te Daire-i Adalet Teorisi

Türklerin İslam diniyle tanışmasıyla birlikte Türkler yeni bir medeniyetin öğretileriyle haşır neşir olmuştur. Din kelime olarak karşılık, borç, yasa anlamlarına gelmektedir (TDK, 1988). İslam dininin yasaları insanlara çeşitli yollarla öğretilmeye çalışılmıştır. Bu yollardan biri de sanatçılar eserlerinde dini öğretilere yer vererek halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Geçiş Dönemi ürünü olan ilk eserlerden Yusuf Has Hacıp'in yazdığı Kutadgu Bilig de bu tarz eserlerden biridir. Mutluluk veren bilgi anlamına gelen bu eserde yöneticilerin halka karşı halkın da yöneticilere karşı sorumlulukları anlatılmıştır. Karşılıklı sorumluluklarda en çok dikkat edilmesi gereken unsurların başında adaletin geldiğini görmekteyiz. Bu eserde Türk ve İslam senteziyle gelişen adalet önemli bir kavram olarak yer edinmiştir (İnalçık, 2000). Eserde devletin daim olması için hükümdarın herkese adaletle muamele etmesi gerektiği hükmü yer almaktadır. Hükümdarın adaleti de güneş gibi herkese kapsamalıdır. Bu yüzden eserde adalet kavramını sembolize eden hükümdar Kün Togdi "Güneş Doğdu" anlamına gelmektedir. Nasıl ki güneş doğunca yer ısınır, tabiat canlanır adalet de halka yansıyınca insanlar mutlu olur. Ayrıca Kün Togdi "Köni(doğru)" ve "Törü (töre)" kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. "Könitöri" terimi ise adalet ve sosyal düzeni ifade etmektedir (Önler, 2002).

"Kanunun adil olması gerekir, çünkü adalet esaslarında tertip edilmeyen bir kanun, üç ayaklı masanın ayaklarından birinin eksikliği gibi, hatalara ve haksızlığa yol açar. O takdirde devlet tahtı yıkılır. Devletini korumak isteyen hükümdar adil kanun yapmak zorundadır. Kanun güneşi bütün insanlara ulaşmalı, bütün cihan aydınlanmalıdır. Kanun ne ölçüde insanlığı kuşatırsa, o nispette halk mesut ve devlet payidar olur." (Kafesoğlu, 1980).

Ayrıca eserde adalet kavramının ekonomi kavramıyla uyumlu olduğu da vurgulanmıştır. Çünkü adalet insanların can güvenliğini sağladığı kadar mal güvenliğini de sağlayan bir unsurdur. Mal güvenliği temin edilen halk refah içinde yaşar. Böylece toplumda huzur ve güven ortamı sağlanmış olur:

"İktisat, devletin dayandığı temel ilkelerden biri olarak vurgulanmıştır. Halkın hakları arasında sayılan, gümüşün temiz kalması, hükümdarın haklarından biri olan hazine hakkı (vergi), iktisadi yapıyı önemseydiğini göstermektedir. En önemli gider kalemi görülen, askerlerin memnun edilmesi, iktisadi bir kaygıyla anlatılmıştır." (Bıçak, 2011). Bu ifadelerden adalet ve iktisadın birbiriyle sıkı bir ilişkide olduğunu anlamaktayız. Hatta devletin dayandığı temel ilkelerden biri iktisat olarak görüldüğüne göre iktisadi kaynakların doğru ve sağlam bir şekilde dağıtılması adaleti sağlayacaktır, görüşüne ulaşmaktayız. Bu

da İslam diniyle örtüşen bir durumdur çünkü İslam dininde devletin dayandığı temeller içinde ordu, iktisadi yapı (hazine) ve adalet kavramları ilk sırada gelmektedir (Bryan, 2022).

Adalet kavramı, XI. ve XII. yüzyıllara gelindiğinde İslam coğrafyasında yaygın olarak bilinen bir hal almıştır. Bu durum İslami eserlere de yansımış, yöneticiler bu kavramı esas alan çalışmalar yapmışlardır. İbn-i Qutayba, Gazali ve Nizam-ı Mülk eserlerinde adaleti işlemişlerdir. Nizamü'l Mülk Siyasetname adlı eserinde adalet kavramına değinmiştir. Devlet idaresinde adaletin nasıl tesis edilmesi gerektiği konusunda fikirlerini ifade etmiştir. Çalışmanın üçüncü faslında Sultan için şöyle denilmektedir: “Padişah için haftada iki gün mezalime oturmaktan, haklıyı haksızdan ayırmaktan, adalet dağıtmaktan raiyetin sözünü, vasıtasız, kendi kulağı ile işitmekten başka çare yoktur...Zira cihan hakiminin zulme uğrayanlara ve adalet isteyenleri haftada iki gün huzuruna davet ettiği ve sözlerini dinlediği haberi memlekete yayılınca bütün zalimler korkarlar.” (Nizamü'l-Mülk, 1982).

İbn-i Haldun tarafından kaleme alınan “Mukaddime” adlı eserde ise adalet dairesi teorisinin ciddi ilk tasvirini görmekteyiz (Okumuş, 2006). Bu eserle Daire-i Adalet teorisini şematize eden İbn-i Haldun adalet hakkında şöyle demektedir:

“Allah'ın terazisi kaza ve adalettir. Hükümde, kazada, idari muamelelerde ve amelde adaletin yerine getirilmesiyle tebaanın hali düzelir, yollar emniyete kavuşur, mazlumun hakkı verilir, halk haklarını alır, geçim güzelleşir, tebaa itaat hakkını ifa eder. Allah afiyet ve selamet nasip eder. Din işleri düzelir, gelenekler ve kanunlar kendi yollarında yürür. Bu suretle de askerlerinin bağlılığı, senden onlara taşacak olan ihsan vasıtasıyla de halkın hoşnutluğu kuvvetlenmiş olur. Bu takdirde siyasetin ve idare tarzın takdir edilir. Bu husustaki adaletin düşmanlarınca bile beğenilir, tüm işlerinde adaletli, hazırlıklı, kuvvetli ve tedbirli olursun.” (İbn Haldun, 1982). Dairevî bir işleyişe sahip altı cümlelik bu yapı, ‘şeriat’, ‘melik/mülk’, ‘ricâl’, ‘mal’, ‘imaret’ ve ‘adl’ olarak altı unsura sahiptir. İbn Haldun, adalet dairesi kavramıyla, toplumların yükseliş ve yıkılışının altında yatan sebeplerin keşfedilmesi bakımından ilgilenmektedir. İbn Haldun'un zikrettiği kısa formun ikinci türü, melikin siyasî hâkimiyetiyle başlayıp sona ermekte ve adaleti, askerlerle raiyye arasındaki iktisadî-içtimâî ilişkilerin gerektiği gibi idare edilmesi anlamında tanımlamaktadır.

Osmanlıda Daire-i Adalet Teorisi

Osmanlı İmparatorluğu çok uluslu bir yapıya sahiptir. Bu yapıyı da sahip olduğu yönetim sistemiyle uzun süre muhafaza etmiştir. Özellikle klasik dönemden itibaren pek çok aydının ve yöneticinin adalet kavramını verdiği önem dikkat çekmektedir. Osmanlı müellifleri arasında olan Tursun Bey adalet anlayışını din, dil, ırk, mezhep gibi durumlar gözetilmeden herkes için adaletin uygulanması olarak ortaya konmuştur. Bu bağlamda Tursun Bey'in adalet bakış açısı dönemin de analizini gözler önüne sermektedir. Eserin bir yerinde 5 maddelik adalet eksenli yaklaşım şu şekilde belirtilmiştir: “Ölçüsü düzgün olmayan terazi, iyi tartmaz. Çeliği iyi dövülmemiş parlak kılık, bir işe yaramaz. Güzel olmayan söz, iyi bir sonuç vermez. Amelsiz ilim, netice vermez. Adaletsiz ülke, baki olmaz.” (Tursun Bey, 2003).

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılda siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda zayıflaması, dönemin önemli aydınları arasında da sorunun kaynağını araştırma çabası oluşmuştur. Bu dönemin önemli müellifleri arasında olan Kınalızade Ali Efendi (1510,11-1572) Ahlak-ı Alai adlı eseri kaleme almıştır (Aksoy, 2022). Bu eser Osmanlı Devleti'nin içine girdiği müşkül durumdan çıkması için yol gösterici bir kaynak olmuştur. Kınalızade, çalışmasında daire-i adalet teorisini bütün hatlarıyla tasvir etmiş ve devletin zayıflığını teoriyle ilişkilendirmiştir. Kınalızade, sorunların kaynağını daire-i adalet teorisinden çıkılmasına bağlamış, adalet vurgusunu devletin esasları arasında göstermiştir. (Şeker, 2013).

Kınalızade'nin Ahlak-ı Alai adlı eserinde vurguladığı daire-i adalet teorisi (dayire-i Adliyye) 8 maddeden teşekkül edilmiştir. Bu 8 madde şöyle sıralanmıştır:

Adldir mucib-i salah-ı cihan (Dünyanın düzenini, barışını ve kurtuluşunu sağlayan adalettir.)

Cihan bir bagdır dıvarı devlet (Dünya, duvarı devlet olan bir bahçedir.)

Devletin nazımı şeri'attir (Devletin nizamı hukuktur.)

Şeri'ate olamaz hiç haris illa mülk (Hukuku ancak hükümdar korur.)

Mülk zabt eylemez illa leşker (Devleti hükümdarın koruması ordu ile sağlanır.)

Leşkerin cem' edemez illa mal (Ordu, mal ile hayatına devam eder, ayakta kalır.)

Malı kesb eyleyen ra'iyettir (Malı toplayan halktır.)

Ra'iyyeti kul eder padişahı-ı aleme adl (Halkın itaatini temin eden de adalettir.) (Gider, 2022).

Kınalızade Ali'nin Daire-i Adalet teorisinde sekiz cümleden meydana gelen bir yapıya sahiptir. Uzun forma ait olan bu sekiz cümlelik yapı "adl, cihan, devlet, şeriat (ilahi kanunlar), melik, leşker (asker), mal (gelir/vergi) ve raiyye (halk)" olmak üzere sekiz temel unsura sahiptir. Bu şemaya göre dünya bir bahçeye benzetilmiştir. Bu bahçenin sınırları devleti oluşturur. Devlette düzen, barış, kurtuluş adaletle sağlanır. Devletin düzenini hukuk oluşturur. Hukuk ise hükümdar tarafından ordu sayesinde korunur. Mal/Gelir/Vergi ordunun ayakta durmasını sağlar. Gelir ise halk tarafından toplanır. Adalet de halkın kanunlara itaat etmesini sağlar. Bu döngü sayesinde devlet sonsuz olur. Bu şema sayesinde devlette istikrar sağlanmış olur.

XVII. yüzyılda yapılan savaşlar, Anadolu'da yaşanan Celali isyanları, uzun süren seferlerin maliyeyi bunalıma sokması gibi etkenler devleti içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Bu durumu fark eden yöneticiler ve aydınlar durumu analiz etmek için önceki eserleri tercüme ederek veya tahlil ederek sorunların kaynağına inmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda gücünü kaybeden devletin sorunları üzerinde detaylı araştırmalar yaparak çözümün ana nedeni öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu nedenleri gözlemleyen aydınlar, dirlik ve nizamın bozulmuş olması, şer'i ve örfi kanunlara uyulmamasını (nizam-kadim ve daire-i adalet terazisi) sorunların temeli olarak göstermişlerdir.

XVII. yüzyıl aydınlarından olan Kâtip Çelebi de sunduğu ıslahat çözümleri ile daire-i adalet teorisini temel dayanak olarak göstermiştir (Gökyay, 1988). Kâtip Çelebi, Osmanlı Devleti'nin eski gücüne kavuşması için iki yol göstermiştir. Birinci yol olarak kadim olana dönüşü vurgulamış, ikinci yol olarak ise yapılacak olan uygulamalarda din ve ahlakın temel alınması gerekliliği belirtilmiştir. Koçi Bey de Kâtip Çelebi gibi bozulmanın temel vergilerde adaleti sağlamaya bağlamıştır.

XIX. yüzyıla geldiğimizde devlet kurumlarındaki çözümler için çözüm arayışı devam etmiştir. Tarihçi, hukukçu, eğitimci ve sosyolog olarak bilinen Ahmet Cevdet Paşa da devletin içinde bulunduğu müşkül durumdan kurtulması için çözüm üretmeye çalışmıştır. Devlet içinde yaşanan siyasal, sosyo-ekonomik bozulmaların XVI. yüzyıldaki kanun üstünlüğüne ulaşarak çözülebileceğini savunmuştur. Osmanlılar adalet kavramına önem vermiş hem düşünce hayatında hem de kurumlarda bu kavram uygulanmıştır. Ahmet Cevdet Paşa hukuku üç bölümde ele almıştır. Bunlardan ilki cihanda adaleti tesis edecek İslam şeriatı, ikincisi toplumun bireyleri arasında hakkaniyeti sağlamak, üçüncüsü herhangi bir ülkede düzenin tesis edilmesi için pozitif hukukun uygulanması olmuştur. Cevdet Paşa'dan aktarım şöyle olmuştur: "Tedbir-i mülk ve emr-i idare hakkında mevzu olan kavaid ve şeriat-i İslamiyeye nazar-i im'an ile bakılır ise görülür ki bu kavaid ü şeraite tamamıyla tevfik-i hakaret eyleyen devlet bir taraftan adalet ü hakkaniyete en muvafık veçhile hürriyet esaslarını müştemil ve diğer taraftan hükümet-i mutlakaya mahsus olan inzibat ve iktidarı..." diye belirtmiştir (Şahin, 2004).

Cumhuriyet Dönemi'nde Adalet

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilânından sonra her alanda olduğu gibi hukuk alanında da yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede Türk Medenî Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu, İcra ve İflâs Kanunu, Deniz Ticareti

Kanunu çıkartılmıştır. Bu düzenlemelerin sonucunda "Hukuk Devleti"ne geçilmiştir. Bu çerçevede yeni bir adliye teşkilâtı kurulmuş, yeni mahkemeler açılmış, yeni personel yetiştirilmiş ve yeni bir adalet sistemi oluşturulmuştur (Evsile, 2018). Yaşanan bu değişiklikler ve gelişmelerle bireysel anlamda ve toplumsal anlamda güven ortamı sağlanmış ve devlet yeniden yükselişe geçmiştir.

Dünyaya Adaleti Yayma Mefkûresi

Mefkûre; fikir kelimesinden türemiş ölkü, amaç, ideal, düşüncede var olan şey anlamlarına gelen bir kavramdır (Devellioğlu, 2012). Bir amaç uğruna çabalanan ömür tüketilen bir idealdir yani. Dünya tarihi boyunca insanlar ölküleri idealleri uğruna savaşmış, geriye kendilerinden sonraki nesillere büyük miraslar bırakmışlardır.

Adaleti yayma fikri ise Antik Yunan uygarlığına kadar dayanmaktadır. Sokrates ve Platon gibi filozoflar, ideal bir toplumda adaletin temel bir ilke olduğunu savunmuşlardır. Antik Yunanlar Pax Romana yani barış döneminde adaleti yaymayı mefkure haline getirmişlerdir. Orta çağa gelindiğindeyse bu mefkure çoğunlukla Hristiyanlık ve İslam dinleri üzerinden devam etmiştir. Hristiyanlar bunu misyonerlik faaliyetleri ile yapmışlardır. İslam'a gelindiğindeyse durum biraz farklıdır

İslamda adalet "her şeyi yerli yerine koymak, hak sahibine hakkını vermek ve eşitliği gözetmek" anlamına gelir. Nitekim Nisa suresi 135. ayette "Ey iman edenler, kendiniz, anne- babanız ve yakınlarınız aleyhine bile olsa, Allah için şahidler olarak adaleti ayakta tutun. (Onlar) ister zengin olsun, ister fakir olsun; çünkü Allah onlara daha yakındır. Öyleyse adaletten dönüp heva (tutkuları)nıza uymayın. Eğer dilinizi eğip büker (sözü geveler) ya da yüz çevirirseniz, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberi olmandır." Bu ayetten de anlaşılacağı üzere insanın kendi ailesi aleyhine dahi olsa adil ve adaletli olması gerektiği ve bunun sadece topluma karşı bir sorumluluk değil ayrıca kişinin Allah'a karşı da sorumluluğu olduğuna işaret edilmektedir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de adalet kelimesi emir şeklinde yer alır.

Günümüzde ise bir çok düşünür, yazar, filozof adalet üzerine düşünmüş; tarih boyunca bir çok uygarlık ve ideoloji tarafından mutlak adalet sağlanmaya çalışılmıştır ve ortak bir birikim elde edilmiştir. Nitekim Kant'ın da dediği gibi " Adalet yok olunca, yeryüzündeki insanların hayatına değer verecek bir şey kalmaz." çünkü gelecek nesillere bırakılabilecek en büyük miras adalettir.

Adaleti yayma mefkuresi, insanlık tarihinin en önemli ve karmaşık kavramlarından biridir. Bu mefkurenin savunucuları, adil bir toplum ve dünya yaratmak için çaba göstermektedir. Bu mefkurenin uygulamasında karşılaşılan sorunlara rağmen, adaleti yayma arzusu insanlığın ilerlemesi için vazgeçilmez bir unsurdur.

Tarihe altın harflerle kazanmış, yedi düvele meydan okuyan bir millet olarak her alanda rol model olmamız gerekmektedir. Adalet konusunda da geçmişe baktığımızda dairesel bir hareketle kendini sürekli tekrarlayan bir çizgide ilerlediğimiz yaptığımız araştırmalar neticesinde ulaştığımız bir sonuçtur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ideali ise dengelerin değiştiği bu yüzyılda dünyaya adaleti yaymaktır. Bunun için yapılması gereken ise bireysellikten toplumsallığa, toplumsallıktan da küreselleşme doğrultusunda eylemlerde bulunmaktır. Birey öncelikle adalete inanacak, daha sonra kendi eylemlerinin ve bu eylemlerin sonuçlarının farkında olacak ve nihayetinde ruhani bir adanmışlıkla hareket edecek. Elbette adaleti sağlamak devletin görevi. Ancak kendi hak ve borçlarımızın bilincinde olursak devlet de adaleti ifa etmekte daha rahat eylemlerde bulunacaktır. Böylece evrensel anlamda adaletin yayılması gerçekleşecektir.

SONUÇ

Büyük bir değişim ve dönüşüm ekseninde olduğumuz bu günlerde tarihe bakıp ders almamız gerekmektedir. İlk uygarlıklardan günümüze kadar tarihin tozlu sayfaları incelendiğinde gördüğümüz tek gerçek şudur: Tarihin tozlu sayfalarında adaletli olan devletler dünya üzerinde güç ve söz sahibi

olmuştur. Türkiye yüzyılı olarak tarihe geçecek olan bu yüzyılda bizler de öncelikle kendimizden, çevremizden başlayarak adaleti düstur edinmeliyiz. İslamiyet öncesi dönemdeki töreler, İslami dönemde Kur'an-ı Kerim, Cumhuriyet Dönemi'nde kanunlar toplumsal refahın sağlanmasında hep adaleti işaret etmiştir. Güncelliğini günümüzde de koruyan, hukukun üstünlüğü ilkesiyle vücut bulmuş olan Daire-i Adalet teorisiyle milletlerin iktisadi kalkınmalarına, güvenlik sistemlerinin oturmasına ve daha müreffeh bir hayat sürmelerini sağladığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılda devletin temeline adaleti, adaletin temeline de insanı yerleştirerek adalet mefkûresini dünyaya yaymak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, H. (2022). Kınalızâde Ali Efendi. TDVİA, (Cilt 25, s.416-417). İstanbul.

Altıntaş, M. ve Şener, E. (2020). Daire-i Adaletten Örgütsel Adalete: Lisansüstü Tezlerle İlişkin Bibliyometrik Bir Çalışma. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3).

Aslan, Y. (2021). Daire simgesi ve kutsal bağlantıları üzerine: manevi temelde aşkın bir üretim. Sanat Tarihi Dergisi, 30(2), 1191-1219.

Bıçak, (2011). Kutadgu Bilig'in Teorik Yapısı (Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacıp ve Eseri Kutadgu Bilig). 26-27 Ekim 2011, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu; 1043, Ankara.

Darling, L. T. (2002). "Do Justice Do Justice, For That Is Paradise, Middle Eastern Advice For Indian Muslim Rulers", Comparative Studies of South Asia, Africa and The Middle East, (22):1-2, 3-19.

Evsile, M. (2018). Cumhuriyet Döneminde Adalet Alanında Meydana Gelen Gelişmeler (1923-1950). History Studies (13094688), 10(10).

Gider, S. (2022). Daire-İ Adalet Teorisi. Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal), 7(81), 1620-1628.

Gökyay, O. Ş. (1988). Kâtip Çelebi Hayatı, Kişiliği ve Eserlerinden Seçmeler. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

İbn Haldun, (1982). "Mukaddime", (Haz. Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergâh Yayınları.

İnalçık, H. (2000). Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet. İstanbul: Eren Yayınları.

Kafesoğlu, İ. (1980). Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kömbe, İ. (2014). Adalet Dairesinin Teşekkülü ve Temel Kavramları. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kurân-ı Kerim'in Türkçe Meali (2009). Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Mukaffa, B. İ. (2001). Kelile ve Dimne, (Çev. Said Aykut). İstanbul: Şule Yayınları.

Nimet Y. (2012). İran Edebiyatı, İstanbul: Pinhan Yayınları.

Nizamü'l-Mülk, (1982). "Siyasetname", (Haz. Mehmet Altay Köymen). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Okumuş, E. (2006). İbn Haldun'un Osmanlı Düşüncesine Etkisi. İslam Araştırmaları Dergisi, (15); 141-185, İstanbul.

Önler, Z. (2002), "Kutadgu Bilig'de İktidar Kavramı ve Siyaset Anlayışı". Türkler, MEB , 5: 179-186.

Şahin, S. (2004). Ahmet Cevdet Paşa'nın Toplum ve Devlet Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Şeker, F. M. (2013). Osmanlı İslam Tasavvuru. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tursun Bey, (2003). Tursun Bey'in Kaleminden Cihan Fatihi, (Haz. Aysel Akdaş). İstanbul:Güncel Yayıncılık.